

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทุนวิจัยโครงการพัฒนาพระตำหนักจุฑาธุชราชฐาน ฯ

รายงานฉบับสมบูรณ์

พรรณไม้ในบริเวณพระจุฑาธุชราชฐาน เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี

โดย

รองศาสตราจารย์ นันทนา อังกินันท์

และคณะ

สถาบันวิทยบริการ
ภาควิชาพฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เดือน ธันวาคม 2548

คณะผู้วิจัย

ที่ปรึกษาโครงการฯ

ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วัชรภักย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรายุพิน จันทระประสงค์

รองศาสตราจารย์นันทนา อังกินันท์ **หัวหน้าโครงการฯ**

รองศาสตราจารย์ ดร.อบฉันท์ ไทยทอง

รองศาสตราจารย์บุศบรณ ณ สงขลา

รองศาสตราจารย์วิยดา เทพหัตถ์

รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีศักดิ์ บุญเกิด

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัชรา ลิ้มปะนะเวช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภจิตรา ชัชวาลย์

ดร.ชুমพล คุณวาสี

ดร.ต่อศักดิ์ สีลานันท์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์ธาริน โสฬ์ตระกูล

ดร.ธีรดา หวังสมบูรณ์ดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เรืองวิทย์ บรรจงรัตน์

อาจารย์ชนิตา ปาลียะวุฒิ

นางปริญญาณูช ดรุมาศ

นางรूपนา บางยี่ขัน

นายสหัช จันทนาอรพินท์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
1. คำนำ	1
2. วัตถุประสงค์โครงการ	4
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
4. วิธีดำเนินการวิจัย	12
5. ผลการวิจัย	
5.1 การสำรวจรวบรวมตัวอย่างพรรณไม้	15
5.2 วิเคราะห์หาพรรณไม้ที่จะนำมาปลูกเพิ่มเติม	126
6. วิจารณ์ผลการวิจัย	134
7. สรุปผลการวิจัย	138
8. ข้อเสนอแนะ	139
เอกสารอ้างอิง	145

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. คำนำ

เกาะสีชัง เป็นเกาะตั้งอยู่ในอ่าวไทยตามแนวทิศเหนือ-ใต้ที่พิกัดภูมิศาสตร์เส้นรุ้ง 13 องศาเหนือ และ 100 องศาตะวันออกโดยประมาณ ห่างจากอำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ด้านทิศตะวันตก เป็นระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตร เป็นเกาะขนาดเล็กเมื่อเทียบกับเกาะขนาดใหญ่ที่ตั้งในอ่าวไทย เช่นเกาะช้าง กล่าวคือมีความยาวประมาณ 6 กิโลเมตร และกว้างประมาณ 1-1.5 กิโลเมตร มีพื้นที่เกาะประมาณ 8 ตารางกิโลเมตร ลักษณะทางธรณีวิทยาประกอบด้วยหมู่หินตะนาวศรี มีอายุอยู่ในยุคไซลูเรียนถึงยุคดีโวเนียนคือประมาณ 345-430 ล้านปี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545; Maxwell, 1994)

บริเวณที่สูงที่สุดของเกาะคือเขาใหญ่ มียอดเขาสูงจากระดับน้ำทะเล 193 เมตร ในเวลาที่มีการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึกที่แหลมฉะบอง ได้มีการระเบิดหินจากบริเวณเกาะสีชังทำให้ลักษณะภูมิประเทศของเกาะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยเฉพาะตอนกลางของเกาะซึ่งเกิดเป็นแอ่งขนาดใหญ่และมีน้ำขังในช่วงฤดูฝน เกาะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมโดยมีช่วงแล้งระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมีนาคม ส่วนฤดูฝนอยู่ระหว่างเดือนเมษายน ถึงเดือนตุลาคม

เกาะสีชังมีประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับราชวงศ์จักรีอันยาวนาน กล่าวคือเป็นที่เสด็จประพาสมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เพราะเป็นที่พักทอดเรือพระที่นั่งในเวลาเสด็จประพาสทางทะเลไปตามจังหวัดชายทะเล ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ คนเจ็บที่จำเป็นต้องพักรักษาตัวจะได้รับคำแนะนำจากแพทย์ให้มารักษาตัวบริเวณชายทะเลที่เกาะสีชังอยู่เสมอ เนื่องจากเป็นสถานที่ที่มีอากาศดีและไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มาก ในช่วงเวลานี้การค้าทางเรือระหว่างไทยกับต่างประเทศได้มีเพิ่มมากขึ้น มีเรือบรรทุกสินค้าไปมาค้าขายกับกรุงเทพฯ ผ่านเกาะสีชังจำนวนมาก และเกาะสีชังยังเป็นท่าเรือน้ำลึกที่เรือสินค้าจากต่างประเทศ มักจะมาทอดสมอถ่ายสินค้าที่เกาะสีชังเพราะมีที่กำบังคลื่นลม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ จึงทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สำรวจหินใต้น้ำตามเส้นทางที่ใช้เดินเรือ และนำหุ่นเหล็กมาทอดไว้ในที่ที่พบว่ามึหินใต้น้ำที่จะเป็นอันตรายแก่เรือสินค้า

นอกจากนี้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ยังได้มีการเปลี่ยนแปลงบนเกาะสีชังอีกอย่างมาก เริ่มในปี พ.ศ. 2431 สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) ทรงพระประชวร แพทย์ประจำพระองค์แนะนำว่าควรให้เสด็จไปประทับรักษาพระองค์ในบริเวณที่มีอากาศชายทะเล จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาภาสกรวงศ์เชิญเสด็จมาประทับที่เกาะสีชัง โดยประทับที่เรือนหลวงที่ปลูกไว้ให้ชาวต่างประเทศได้เช่าตากอากาศ ในเวลาใกล้เคียงกันนั้น สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี เมื่อยังดำรงพระยศเป็นพระนางเจ้าพระวรราชเทวีทรงพระประชวร และได้เสด็จแปรพระราชฐานมาประทับรักษาพระองค์ที่เกาะสีชังด้วย แต่ทรงได้รับความลำบากเนื่องจากยังไม่มีอาคารถาวรสำหรับประทับแรม ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างตึกขึ้นอีกจำนวน 3 หลัง พระราชทานนามตึกทั้ง 3 หลังว่า "ตึกวัฒนา" "ตึกผ่องศรี" และ "ตึกอภิรมย์" และได้พระราชทานให้ใช้เป็นที่พักฟื้นของผู้ป่วยที่เดินทางมารักษาตัวที่เกาะสีชัง

ในปี พ.ศ. 2434 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้เสด็จแปรพระราชฐานที่เกาะสีชังอยู่เป็นเวลานาน เนื่องจากสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าอภัยวงศ์เดชาวุธ (กรมหลวงนครราชสีมา) ซึ่งยังทรงพระเยาว์ทรงพระประชวรมาก ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ในระยะเวลาสั้นๆ จำเป็นต้องประทับที่เกาะสีชังอยู่เป็นเวลาหลายเดือน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างค่ายหลวงที่ประทับ มีการขุดบ่อใหญ่สำหรับเก็บกักน้ำไว้ใช้สอย พระราชทานนามว่า **บ่ออภัยวงศ์** และพระราชทานให้เป็นสาธารณประโยชน์แก่ชาวบ้านบนเกาะ ทรงสร้างพระอารามใหม่ย้ายวัดเกาะสีชังไปอยู่บริเวณเนินเขาใกล้บ่ออภัยวงศ์ พระราชทานนามว่า **วัดอภัยวงศ์นิมิตร์** พร้อมทั้งสร้างพระเจดีย์อุโบสถ ซึ่งเป็นพระอุโบสถที่มีพระเจดีย์อยู่ด้านบนเป็นหลังคา และที่ข้างพระเจดีย์อุโบสถได้มีการปลูกต้นพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งนำมาจากพุทธคยา ประเทศอินเดีย

และเนื่องจากพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าอภัยวงศ์เดชาวุธ กลับมีพระอาการประชวรขึ้นอีก ในเวลาต่อเนื่อกัน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ จึงต้องเสด็จพระราชดำเนินมาประทับที่เกาะสีชังอีก ในการเสด็จคราวนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสำรวจพื้นที่เกาะสีชังอย่างละเอียด ทรงมีพระราชดำริที่จะทำนุบำรุงเกาะสีชังให้เจริญขึ้น โดยมีการก่อสร้างถาวรวัตถุต่างๆ หลายรายการ ที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ราษฎรชาวเกาะสีชังและผู้ที่มาพักผ่อน ได้แก่ การสร้างถนนสัญจรโดยรอบเกาะ ทั้งถนนใหญ่ ถนนเล็ก ทางสัญจร อาคาร ท่าเรือ บ้านไค สะพานต่างๆ และได้พระราชทานนามไว้จำนวนมาก สถานที่ที่พระราชทานนามตามพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าอภัยวงศ์เดชาวุธ คือ **ประการอภัยวงศ์** สร้างอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะ เพื่อให้เป็นที่สังเกตแก่เรือที่จะเดินเข้าออก **เสาธงอภัยวงศ์** เป็นเสาธงบอกสัญญาณเรือ อยู่บนยอดเขาพระราชทานชื่อว่า **"ยอดพระจุลจอมเกล้า"** **สะพานอภัยวงศ์** เป็นสะพานท่าเรือขนาดใหญ่ **ถนนอภัยวงศ์** และ **อภัยวงศ์คะวัน** เป็นสวนป่า (วนะ) สำหรับเป็นที่พักผ่อนและเพื่อความสวยงาม นอกจากนี้มีการสร้าง **ศาลศรีชลธเทพ** ซึ่งย้ายมาจากศาลเจ้าที่เป็นที่นับถือของชาวเกาะเดิม

ต่อมาเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2435 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เสด็จมาประทับที่เกาะสีชังอีกครั้ง ประกอบกับเป็นเวลาทีพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีพระวรราชเทวี ซึ่งตามเสด็จมาด้วย ทรงพระครรภ์ใกล้มีพระประสูติกาล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ จึงทรงมีพระราชดำริที่จะสร้างพระราชฐานบนเกาะสีชังให้มั่นคง เพื่อเป็นที่ประทับขณะแปรพระราชฐานในฤดูร้อน และเป็นที่สำหรับการประสูติ ในครั้งนี้ โดยมีพระประสูติกาลพระราชโอรสในวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2435 และได้รับพระราชทานนามว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก (กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย)

ในวันที่ 8, 9 และ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2435 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดพระราชพิธีบนเกาะสีชัง ได้แก่ การสมโภชน์เดือนสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก พร้อมการก่อพระฤกษ์พระที่นั่งองค์ใหม่ ซึ่งพระราชทานนามว่า **พระที่นั่งมณเฑียรรัตนโรจน์** และพระราชทานนามพระราชฐานที่สร้างใหม่ โดยพระราชทานตามพระนามสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอว่า **"พระจุฑาธุชราชฐาน"** การสร้างพระราชฐานแห่งใหม่นี้ ภายในประกอบด้วยพระที่นั่ง 4 องค์ พระตำหนัก 14 ตำหนัก ศาลา เขื่อนริมทะเล ทางในพระราชฐาน บ้านไค บ่อน้ำ สระ ธาร น้ำตก น้ำพุ ถ้ำ และหน้าผา ซึ่งสถานที่ต่างๆ เหล่านี้ได้พระราชทานนามไว้อย่างคล้องจอง มีการขยายพื้นที่และสร้างวนะ จัดตกแต่งเขาเป็นขั้นสำหรับปลูกต้นไม้ต่างๆ มีทางในวนะพร้อมบันไดลดหลั่นกันอย่างสวยงาม พื้นที่วนะในเขต

พระราชฐานมี 3 บริเวณ ทรงพระราชทานนามไว้ตามชื่อป่าในมหาเวสสันดรชาดก ได้แก่ จุลวัน มหาวัน และมัชฌิมวัน

หลังจากการเสด็จคราวนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ไม่ได้เสด็จประทับบนเกาะสีชังดังแต่ก่อน เนื่องจาก เกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศสขึ้นในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2436 โดยฝรั่งเศสได้ใช้เรือปืนปิดล้อมและเกิดปะทะกันขึ้นที่ปากอ่าวไทย พร้อมทั้งส่งทหารเข้ามายึดเกาะสีชัง ทำให้ต้องระงับการก่อสร้างพระที่นั่งและพระตำหนักที่ "พระจุฑาธุชราชฐาน" ประกอบกับหลังเกิดวิกฤตการณ์ครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ พระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนางที่ร่วมบริหารประเทศต่างมีพระราชภารกิจและภารกิจที่ต้องเร่งรัดทำจำนวนมาก จนเมื่อปี พ.ศ. 2442 มีการก่อสร้างพระราชวังดุสิตขึ้นที่กรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้รื้อถอนไม้จากพระที่นั่งมณเฑียรรัตนโรจน์ ที่สร้างค้างอยู่ที่เกาะสีชังไปสร้างใหม่ในพระราชวังดุสิต พระราชทานนามใหม่ว่า "พระที่นั่งวิมานเมฆ" หลังจากนั้น "พระจุฑาธุชราชฐาน" ก็เป็นอันสิ้นสภาพ ถูกปล่อยให้รกร้างอยู่ช่วงเวลาหนึ่ง โดยภายหลังได้มีการใช้เป็นสถานที่ราชการของหน่วยงานต่างๆ บนเกาะสีชัง

ต่อมา พ.ศ. 2521 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับมอบสิทธิการใช้ที่ดินส่วนหนึ่งจากกรมธนารักษ์ ประมาณ 5 ไร่ เพื่อเป็นสถานีวิจัยวิทยาศาสตร์ทางทะเลและศูนย์ฝึกนิสิต ในโอกาสเดียวกันนี้ กรมธนารักษ์ได้มอบหมายให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทำหน้าที่ดูแลรักษาพระจุฑาธุชราชฐาน ด้วยเหตุที่กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนพระจุฑาธุชราชฐานเป็นโบราณสถานของชาติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงดำเนินการร่วมกับกรมศิลปากร ในการปรับปรุงบูรณะส่วนต่างๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2533 กล่าวคือ ดูแลพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 224 ไร่ และบูรณะอาคารที่คงเหลืออยู่ 5 หลัง ได้แก่ พระเจดีย์อุโบสถวัดอัมพวงคณิศร เรือนผ่องศรี เรือนอภิรมย์ เรือนวัฒนา และเรือนไม้ริมทะเล ซึ่งต่อมาสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเห็นความสำคัญของโครงการดังกล่าว จึงได้พระราชทานพระราชทรัพย์เป็นทุนประเดิมในการบูรณะเรือนผ่องศรี จนในที่สุดพระจุฑาธุชราชฐานจึงคืนสภาพที่สมบูรณ์งดงามอีกครั้งหนึ่ง โดยเปิดเป็นพิพิธภัณฑ์โบราณสถาน จัดแสดงนิทรรศการภายในอาคารต่างๆ เผยแพร่ความรู้แก่นุชนเกาะสีชังและประชาชนทั่วไป เพื่อเป็นพระบรมราชานุสรณ์แห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสืบไป

การฟื้นฟูพัฒนาพระจุฑาธุชราชฐาน ให้ทรงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ถึงพร้อมซึ่งองค์ความรู้เชิงวิชาการ และสามารถเป็นแหล่งอ้างอิงของประเทศ จำเป็นต้องมีการค้นคว้าวิจัยเพื่อบูรณะสภาพสิ่งแวดล้อมเดิมที่มีอยู่ด้วย สิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งบริเวณพระจุฑาธุชราชฐานคือพรรณไม้ จากการสืบค้นข้อมูลเบื้องต้นพบว่าการนำพรรณไม้เข้ามาปลูกประดับและใช้สอยโดยรอบ ร่วมกับพรรณไม้ท้องถิ่นของเกาะสีชัง หลายชนิดเป็นไม้ต้นที่มีขนาดใหญ่ซึ่งไม่ทราบว่าเป็นชนิดใดแน่ พรรณไม้หลายชนิดที่เคยมีประวัติในการนำมาปลูก แต่ปัจจุบันพบว่าสูญหายไปหรือมีจำนวนลดลงอย่างมาก เนื่องจากขาดการดูแลรักษาและมีการลักลอบนำไปขายนอกพื้นที่เกาะสีชัง

ภาควิชาพฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เล็งเห็นประโยชน์ของการฟื้นฟูพัฒนาพระจุฬาราชูราชฐาน นอกเหนือจากการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์แล้วยังสามารถเป็นแหล่งข้อมูลทางวิชาการของประเทศ จึงได้เสนอโครงการวิจัยเรื่อง “พรรณไม้ในบริเวณพระจุฬาราชูราชฐาน เกาสีซัง จังหวัดชลบุรี” ซึ่งจะได้ข้อมูลพรรณไม้บริเวณพระจุฬาราชูราชฐานและพื้นที่ใกล้เคียง สามารถนำมาใช้เป็นแหล่งข้อมูลทางวิชาการด้านความหลากหลายของพรรณไม้ และยังสามารถนำข้อมูลดังกล่าวประกอบในการวิเคราะห์หาพรรณไม้ที่เหมาะสมมาปลูกในพื้นที่ที่มีความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์แห่งนี้

2. วัตถุประสงค์โครงการ

- 2.1 สสำรวจรวบรวมชนิดของพรรณไม้ที่มีเนื้อเยื่อท่อลำเลียง ทั้งชนิดที่เป็นไม้ปลูกและไม้ท้องถิ่น ในบริเวณพระจุฬาราชูราชฐาน เกาสีซัง จังหวัดชลบุรี
- 2.2 วิเคราะห์ชนิดพรรณไม้ที่จะนำมาปลูกเพิ่มเติมโดยพิจารณาจากประวัติที่มีการนำมาปลูก และพรรณไม้ท้องถิ่นบริเวณใกล้เคียงที่มีความเหมาะสมและมีศักยภาพในการปลูกประดับ และสามารถขึ้นได้ในบริเวณพระจุฬาราชูราชฐาน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. ภาพถ่ายทางอากาศเกาะสีชังบริเวณพระจุฑาธุชราชฐาน

2. หาดทรายแก้วในบริเวณพระจุฑาธุชราชฐาน

3. พรรณไม้บริเวณเรือนวัฒนาและชายหาดหน้าเรือนไม้ริมทะเล

4. พรรณไม้บริเวณพระบรมรูปรัชกาลที่ 5

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรรณไม้บนเกาะสีชัง

การศึกษาเกี่ยวกับพรรณไม้บนเกาะสีชังมีอยู่น้อยมาก โดยเฉพาะการศึกษาทางด้านอนุกรมวิธานพืช ผลงานโดยมากเป็นการศึกษาชื่อและที่มาของพรรณไม้จากเอกสารซึ่งเขียนไว้เมื่อสมัยรัชกาลที่ 5 ในช่วงที่สร้างพระราชฐาน เช่น หนังสือราชกิจจานุเบกษา จดหมายเหตุแห่งชาติ สามารถสรุปข้อมูลเกี่ยวกับพรรณไม้บนเกาะสีชัง และพรรณไม้ในเขตพระจุฑาธุชราชฐาน ได้ดังนี้

การเก็บรวบรวมตัวอย่างพรรณไม้บนเกาะสีชังครั้งแรกตามที่มิบันทึกไว้ พบว่ามีขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยวัตถุประสงค์เพื่อการแสดงพิพิธภัณฑ์สิ่งของที่หาได้บนเกาะสีชัง ในงานมงคลเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร (สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามหาชิรินทศ) เมื่อวันที่ 27 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2434 ขณะที่เสด็จประทับที่เกาะสีชัง การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ครั้งนี้ ประกอบด้วยการค้นหาสิ่งของตามประเภทที่กำหนดเพื่อประกวดรับรางวัล และการนำเมล็ดผลไม้มาจัดแสดง เพื่อแสดงชนิดพันธุ์ไม้ที่พบต้นบนเกาะสีชัง และเพื่อเป็นตัวอย่างแก่ราษฎรในการหาประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่ใกล้ตัว โดยได้เปิดให้ประชาชนทั่วไปเข้าชม (ประกายรัตน์ สุขุมลชาติ และคณะ, 2536; ประเทิน มหาจันทร์, 2540) ซึ่งรายชื่อพันธุ์ไม้แบ่งตามหมวดหมู่ต่างๆ มีดังนี้

หมวดที่ 1 ไม้ที่เพาะปลูกเป็นสินค้ามีประโยชน์ใหญ่ 4 ชนิด ได้แก่ น้อยหน่า ทับทิม แดงอุลิต ถั่วลิสง

หมวดที่ 2 ไม้ที่เพาะปลูกบริโภคบ้างเป็นสินค้าบ้าง 7 ชนิด ได้แก่ ถั่วเขียว พักเขียว พักเหลือง ข้าวหอมขาว ข้าวหอมดำ ข้าวโพด มะนาว

หมวดที่ 3 ของที่เพาะปลูกบริโภคใช้สอย 10 ชนิด ได้แก่ มะเขือ พริก มะละกอ แดงไทย แดงกวา บวบเหลี่ยม ข้าวฟ่าง หนูน ละหุ่ง สบู่

หมวดที่ 4 ของเพาะปลูกเล็กน้อยตามบ้าน 14 ชนิด ได้แก่ มะม่วง มะปราง ลำไย มะขวิด มะตูม ส้มซ่า ขนุน มะขามป้อม มะรุม แมงลัก คำตัน* พิกุล กระถินเหลือง กระถินขาว (*น่าจะหมายถึง คำแสด เพราะเมล็ดใช้ย้อมผ้า)

หมวดที่ 5 ของขึ้นเองตามป่าตามบ้านบริโภคใช้สอยได้ 15 ชนิด ได้แก่ มะขาม พุทรา มะกอก มะกอกเกลื่อน หวายขม มะค่า กระถินขาว ไก่เดี๋ย ถั่วฝัก ทองหลางใบมน ลำโพง ยอป่า โคนสมอ โปะทะเล ส้มป่อย

หมวดที่ 6 ของป่าที่ไม่ได้ปลูก ใช้ประโยชน์น้อย 10 ชนิด ได้แก่ เทียนกิ่ง บานเย็นทะเล ซี ลำมะงา ผักเสี้ยนผี สวาด กันภัย มะกล่ำตาหนู จิงจ้อ สน

ไม้ที่ไม่มีเมล็ด เช่น สับปะรด เป็นต้น ไม้ที่มีเมล็ด แต่หาไม่ได้ในฤดูนี้ เช่น มะเกลือ เป็นต้น และไม้ที่มีเมล็ดใหญ่ มะม่วง กระเบา เป็นต้น ยังมีอีกมาก ไม่ได้รวบรวมในที่นี้ (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร ร.5 บ. 11/8)

ต่อจากนั้น เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2434 สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ทรงถวายรายงานพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อโปรดเกล้าฯ เปิดถนนอักษะทางค์และอักษะทางค์คะวัน (วะนะ) โดยส่วนหนึ่งทรงรายงานรายการสถานที่และสิ่งของนอกจากถนนและวะนะ ซึ่งมีอยู่เดิมบนเกาะและที่สร้างขึ้นใหม่ และได้รับพระราชทานนามจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ (สวัสด์ พัฒนเกิดผล, 2506; ประเทิน มหาจันทร์, 2540) พบว่ามีรายการซึ่งเกี่ยวกับพรรณไม้ต่างๆ ดังนี้

- สวน 3 สวน คือ สวนจันทร์รา สวนยาวมัลย์ สวนอัปภัตตรีปี
- เรือก 7 เรือก คือ เรือกอัจฉรา เรือกนภาพร เรือกจุฑารัตน์ เรือกวรลักษณ เรือกอรพินธุ์ เรือกภัทรา เรือกเจริญศรี
- รมไม้ 5 ตำบล คือ ดงพลับพลา รมไม้สมมต รมไม้ศศิพงษ์ รมมะม่วงพวงสร้อย รมมะขามบุษบัน
- ต้นไม้ต่างๆ 12 ต้น คือ เลียบเสมอใจ เลียบประวิข เลียบจิตรเสนห์ มะม่วงโสมมาตี มะขามหัตถวิจารณ์ มะขามราชเสวก มะขามหลวงคร มะเกลือหลวงชำนาญ มะกอกราชานุบาล กรวยป่าขุนพิศาล ไม้นอนศรีมหาราชา (ไม้พุทรา) ไม้นอนลักษณมานา (ไม้มะกอก)
- สนาม 3 สนาม คือ สนามนราธิป สนามสุภัทธร สนามศรีวิไลย์
- สิ่งต่างๆ กันอีก 5 แห่ง ซึ่ง 1 ในนั้นคือ สวนอินทนิล จัดไว้อยู่ในวะนะ

สำหรับวะนะ หรือสวนป่า หรือปาร์ค ที่ก่อสร้างขึ้นครั้งนี้ที่บริเวณไร่บน ใกล้เชิงเขาใหญ่ ยอดพระจุลจอมเกล้า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อให้ประชาชนที่มาพักรักษาตัวที่เกาะสีชัง ได้มีสถานที่ซึ่งมีความร่มเย็นสวยงามไว้เป็นที่พักผ่อน และพระราชทานนามว่า อักษะทางค์คะวัน ภายหลังเมื่อโปรดเกล้าฯ ให้มีการก่อสร้างพระจุฑาธุชราชฐาน เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2435 ได้มีการสร้างวะนะเพิ่มเติมขึ้นในเขตพระราชฐาน จัดตกแต่งเขาเป็นขั้นสำหรับปลูกต้นไม้ต่างๆ มีทางในวะนะ พร้อมบันไดลดหลั่นกันอย่างสวยงาม มีเนินผา ถ้ำ น้ำตก น้ำพุ ธารน้ำ พื้นที่วะนะในเขตพระราชฐานมี 3 บริเวณ ทรงพระราชทานนามไว้ตามชื่อป่าในมหาเวสสันดรชาดก ได้แก่ จุลวัน มหาวัน และมัชฌิมวัน ในส่วนที่เกี่ยวกับพรรณไม้ที่นำมาปลูกในวะนะมีบันทึกกล่าวถึงแต่เพียงให้มีการจัดหาต้นไม้ทนแล้งจากพระนคร ส่งออกไปปลูกในอักษะทางค์คะวันและบริเวณพระราชฐานเป็นจำนวนมากเท่านั้น แต่ไม่พบการบันทึกรายชื่อพรรณไม้ที่นำมาปลูกดังกล่าว (สวัสด์ พัฒนเกิดผล, 2506; ประเทิน มหาจันทร์, 2540)

ภายหลังจากช่วงเวลาการก่อสร้างสถานที่ต่างๆ ดังกล่าว และพระจุฑาธุชราชฐานถูกทิ้งร้างแล้ว ได้มีการสำรวจบันทึกข้อมูลของพื้นที่บริเวณนี้อีกครั้งโดย พรพรรณ พุตระกูล และคณะ (2528) ซึ่งได้จำแนกพันธุ์ไม้ในเขตพระราชฐานออกเป็น 3 ประเภทตามแหล่งที่มา คือ

1. พันธุ์ไม้ถิ่นเดิมของเกาะสีชัง

มีทั้งไม้ต้น ไม้พุ่ม และไม้คลุมดิน ขึ้นปะปนกัน ไม้ต้น ได้แก่ มะกอกบก ควินิน ไม้ กระถิน

มะขาม ตะขบป่า มะกล่ำตาช้าง ไทร เลียบ ลำโรง ทองหลาง แห้งนซ้อ น จิก มะม่วงป่า ที่เป็นไม้พุ่ม ไม้คลุมดิน ไม้เลื้อย และไม้ทนแล้งต่างๆ ได้แก่ แพน มะนาวผี จันผา สลัดได มะกล่ำตาหนู ดอกตึง ปอเจียน นมตำเลียป่า ว่าน เฟิน และหญ้าชนิดต่างๆ

ตามพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5 ครั้งเสด็จประพาสเกาะสีชัง เมื่อ พ.ศ. 2419 ตรีสว่าพรรณ ไม้ที่ปลูกทั่วไปและมีจำนวนมากบนเกาะคือ น้อยหน่า และทับทิม (สวัสดี พัฒนเกิดผล, 2506; ประเทิน มหาจันทร์, 2540) ซึ่งอาจเป็นพันธุ์ไม้ที่นำไปปลูกเมื่อเริ่มมีการตั้งบ้านเรือนในสมัยรัชกาลที่ 4

2. พันธุ์ไม้ที่จัดส่งไปจากกรุงเทพฯ เพื่อปลูกในช่วงก่อสร้างพระราชฐาน

มีหลักฐานข้อมูลจากจดหมายโต้ตอบในรายงานการก่อสร้างพระราชฐาน และรายงานสำรวจ จำนวนต้นไม้ที่นำมาปลูกในเขตพระที่นั่งแล้วตายเนื่องจากขาดน้ำ พรรณไม้ดังกล่าว ได้แก่ ลั่นทม ขาว มะขาม โพธิ์ศรีมหาโพธิ์ หางนกยูงฝรั่ง จิว ฝ้ายคำ คำไทย มะขามเทศ นุ่น มะกอกบก ควินิน พวงชมพู มะม่วง ใผ่ มะพร้าวมูลศรี นุ่นสุพรรณหรือจ้าว นุ่นแควใหญ่หรือนุ่นเหนือ ประยงค์ ละมุด ฝรั่ง เข็มต่างๆ ชามนาค กุหลาบต่างๆ มะลิวัน มะลิลา กระดังงาจีน จำปีแขก ยี่หุบ รสสุคนธ์ จำปาแขก แก้ว ลัดดา จำปี เข็มขาว โกสน กระดังงาสงขลา อินทนิล และตาล (พรพรรณ พุตระกูล และคณะ, 2528)

3. พันธุ์ไม้ที่นำมาจากที่อื่นและปลูกภายหลัง

พบพันธุ์ไม้ที่ไม่แน่ใจว่ามีการปลูกภายหลัง โดยผู้เข้ามาอาศัยใช้บริเวณพระราชฐาน หรือ อาจเป็นต้นไม้ที่ส่งออกไปจากกรุงเทพฯ ในช่วงการก่อสร้างพระราชฐาน ซึ่งไม่มีหลักฐานปรากฏ ยืนยัน ได้แก่ นนทรี พุทรา ผกากรอง หางนกยูงไทย กระถินณรงค์ ตรนารายณ์ ว่านต่างๆ เฟิร์น แพร่เชียงไต้ และปรัก เป็นต้น

จากการสำรวจพันธุ์ไม้ที่ขึ้นในเขตพระจุฑาธุชราชฐานนี้ พรพรรณ พุตระกูล และคณะ (2528) พบเป็นไม้ต้น 19 ชนิด ไม้พุ่มและไม้คลุมดิน 18 ชนิด พร้อมทั้งแสดงข้อมูลปริมาณ ขนาดของพันธุ์ไม้ และบริเวณที่พบ และได้จำแนกพื้นที่ตามลักษณะและสภาพการขึ้นของพืชพันธุ์เป็น 5 แบบ คือ

1. พื้นที่โล่งตลอด ได้แก่ พื้นที่ราบสูงด้านบนของพื้นที่ มีเนื้อที่ประมาณ 40% ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่เป็นหินทั่วไป มีความลาดชันน้อย ไม่มีไม้ใหญ่
2. พื้นที่ค่อนข้างโล่ง มีไม้ขนาดใหญ่อายุมาก ให้อายุ ขึ้นห่างๆ กัน มีทรงพุ่มอยู่พันระดับสายตา พื้นดินปกคลุมด้วยพืชคลุมดิน
3. ป่าโปร่ง หรือพื้นที่ที่มีต้นไม้ค่อนข้างโปร่ง มีไม้ยืนต้นขนาดย่อมขึ้นห่างๆ กัน และไม้พุ่มขนาดเล็ก ได้แก่ พื้นที่บริเวณปลายแหลมวัง มีทั้งไม้อายุมากที่ปลูกอยู่เดิมและไม้ที่ขึ้นใหม่ อายุไม่เกิน 10 ปี
4. ป่าค่อนข้างทึบ หรือพื้นที่ที่มีความหนาแน่นของพืชค่อนข้างสูง ได้แก่ บริเวณเขตพระราชฐาน ส่วนที่เป็นเนินกลางชั้นต่างๆ ข้างทางเดิน รอบสระน้ำ บ่อน้ำ ลาน และบริเวณวะนะ เป็นบริเวณที่มีพันธุ์ไม้ที่ปลูกไว้เดิมเป็นส่วนมาก มีขนาดใหญ่ และสภาพสมบูรณ์

5. ป่าทึบ หรือเขตที่มีความหนาแน่นของพืชพันธุ์สูง คือบริเวณที่มีไม้ใหญ่ขึ้นหนาแน่นและด้านล่างมีไม้พุ่มขึ้นทึบโดยรอบ

ประกายรัตน์ สุขุมลชาติ และคณะ (2536) สำรวจพรรณไม้ในเขตพระราชฐานและพื้นที่อื่นๆ ได้แก่ บริเวณเขาขาด เขาอีต้าง หาดทรายแก้ว และวัดหลวงพ่อบุญศรีถาวร รายงานชนิดของพืชพันธุ์ที่พบบนเกาะสีชัง จำนวน 112 ชนิด โดยรายงานชื่อพฤกษศาสตร์ ชื่อไทย และบริเวณเขตที่พบ

- มีการเสนอแผนพัฒนาและอนุรักษ์การใช้ที่ดินบริเวณเขตพระราชฐาน โดยแบ่งพื้นที่เป็น 3 เขต คือ
1. เขตสงวนคือบริเวณที่เป็นป่าด้านทิศตะวันตก จนถึงด้านทิศใต้
  2. เขตอนุรักษ์ 1 เป็นบริเวณต่อเนื่องจากเขตสงวน มีพันธุ์ไม้ที่ปลูกไว้เดิมและพันธุ์ไม้ที่เจริญขึ้นมาภายหลัง
  3. เขตอนุรักษ์ 2 เป็นเขตบริเวณที่ต่อเขตอนุรักษ์ 1 และจดชายฝั่งทะเลตลอดแนว ซึ่งมีการใช้สอยพื้นที่มากกว่าบริเวณอื่น

และได้เสนอแนวทางพัฒนาตกแต่งพื้นที่บริเวณพระราชฐาน ในด้านการปรับปรุงสภาพพันธุ์ไม้วัว พันธุ์ไม้ที่อยู่ในป่าบริเวณเขตสงวน ควรสงวนไว้ไม่จำเป็นที่จะต้องตกแต่งปรับปรุงเพิ่มเติม เนื่องจากธรรมชาติได้จัดไว้ดีอยู่แล้ว สำหรับบริเวณเขตอนุรักษ์ 1 สมควรอนุรักษ์สภาพต้นไม้ใหญ่ให้คงอยู่สภาพเดิม และบริเวณอนุรักษ์ 2 มีพันธุ์ไม้ยืนต้นเดิมและไม้ใหญ่อื่นๆ สมควรอนุรักษ์ไว้ ส่วนบริเวณฉะและพื้นที่ที่แหลมควรตกแต่งเป็นสวนพักผ่อน โดยใช้พันธุ์ไม้ที่มีในเขตพระราชฐานหรือพันธุ์ไม้บนเกาะสีชังเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อม

Maxwell (1994) สำรวจพรรณไม้บนเกาะสีชัง เป็นการสำรวจทางพฤกษศาสตร์ โดยสำรวจ 6 ครั้ง รวมเป็นเวลาทั้งหมด 22 วัน พบพันธุ์ไม้ทั้งหมด 274 ชนิด 72 วงศ์ เป็นพืชใบเลี้ยงคู่ 196 ชนิด 53 วงศ์ พืชใบเลี้ยงเดี่ยว 74 ชนิด 16 วงศ์ เฟิร์นและกลุ่มใกล้เคียงเฟิร์น 4 ชนิด ใน 3 วงศ์ มีข้อมูลชื่อวิทยาศาสตร์ ลักษณะวิสัย ถิ่นที่พบ ความหนาแน่นของพันธุ์ไม้ ช่วงการออกดอก โดยประมาณ ช่วงการติดผล และฤดูกาลที่มีใบ และได้จำแนกชนิดพืชพรรณ (vegetation) ตามสภาพพื้นที่และชนิดพืชที่พบในบริเวณนั้น ไว้ดังนี้

1. ไม้พื้นล่างในบริเวณพื้นที่ที่เป็นหินปูน ได้แก่ ไม้ล้มลุกอายุหลายปี ที่มีหัวหรือเหง้าใต้ดิน เช่น บุก (*Pseudodracontium harmandii* Engl.) ว่านดอกเหลือง (*Globba villosula* Gagnep.) กัลยไม้: หมูกลิ้ง (*Eulophia andamensis* Rchb.) เฟิร์น: กระแตไต่ไม้ (*Drynaria quercifolia* (L.) J. Sm.) ไม้เถาเลื้อยอายุหลายปี เช่น พืชสกุลนมคำเลีย (*Hoya*) สกุลบอระเพ็ด (*Tinospora*) สกุลกลอย (*Dioscorea*) หอนอนตายหยาก (*Stemona tuberosa* Lour.) และ ไม้ล้มลุกที่ขึ้นในที่ชื้นแฉะหรือพบเฉพาะฤดูฝน เช่น ธูปฤาษี (*Typha angustifolia* L.) หัวขินสี (*Rotala indica* (Willd.) Koeh.) หญ้ารากหอม (*Lindernia pierreanoides* Yamazaki)
2. ไม้ที่ขึ้นในพื้นที่เปิดโล่งบริเวณที่เป็นหินปูน ได้แก่ ไม้ล้มลุกทั้งที่มีอายุปีเดียวและหลายปี ที่ส่วนใหญ่เป็นวัชพืช เช่น สาบเสือ (*Eupatorium odoratum* L.) ดินตุ๊กแก (*Tridax procumbens* L.) พืชในวงศ์หญ้า เช่น หญ้ารังนก (*Chloris barbata* Sw.) หญ้าปากควาย

- (*Dactyloctenium aegyptium* (L.) P. Beauv.) หญ้าหนวดหญ้า (Heteropogon contortus (L.) Roem. & Schult.) และ หญ้าพุงชู (*Chrysopogon orientalis* A. Camus) ซึ่งสูงได้ถึง 2 เมตร
3. ไม้พุ่มและไม้ที่ขึ้นบริเวณหน้าผา ได้แก่ สลัดใบป่า (*Euphorbia antiquorum* L.) จันทน์ผา (*Dracaena loureiri* Gagnep.) ไม้พุ่มที่มักพบทั่วไปและขึ้นเป็นกลุ่มหนาแน่น เช่น กระชิด (*Blachia siamensis* Craib) มะกา (*Bridelia ovata* Decne.) ข่อย (*Streblus asper* Lour.) คำดง (*Diospyros pubicalyx* Bakh.) ไม้เลื้อย เช่น ปอเจียน (*Bauhinia bracteata* (Grah. ex Benth.) Bak.) ไม้ไก่ (*Jasminum funale* Decne.) และไม้ต้นขนาดเล็ก เช่น พุด (*Gardenia collinsae* Craib) เป็นต้น
  4. ไม้ต้น มักเป็นไม้ผลัดใบและขึ้นกระจายกันห่างๆ เช่น จ้าว (*Bombax kerrii* Craib) ปอขาว (*Firmiana colorata* (Roxb.) R. Br.) มะกอก (*Spondias pinnata* (L.f.) Kurz) สกุนขึ้น (*Terminalia calamansanai* (Blanco) Rolfe) ค้อนกลอง (*Capparis grandis* L.f.) โมกมัน (*Wrightia arborea* (Dennst.) Mabb.) และมีบางชนิดที่อาจเป็นไม้ดั้งเดิมของเกาะก่อนที่จะมีผู้เข้ามาอยู่อาศัย เช่น มะกอกเกลื่อน (*Canarium subulatum* Guill.) มะกล่ำต้น (*Adenantha pavoniana* L. var. *microcarpa* (Teijsm. & Binn.) Niels.) ส้มกบ (*Hymenodictyon orixense* (Roxb.) Mabb.) เป็นต้น
  5. ไม้ที่นำมาจากพื้นที่อื่นมาปลูกในเกาะ ได้แก่ ไม้ผล เช่น น้อยหน้า (*Annona squamosa* L.) มะละกอ (*Carica papaya* L.) และพันธุ์ไม้อื่นๆ ที่บางส่วนแพร่กระจายไปทั่วเกาะ เช่น กระถิน (*Leucaena leucocephala* (Lam.) de Wit) หางนกยูงฝรั่ง (*Delonix regia* (Boj. ex Hook.) Rafin.)
  6. ไม้ป่าชายหาด เป็นพันธุ์ไม้กลุ่มเดียวกับไม้ชายหาดทั่วไป แต่พบจำนวนชนิดน้อยกว่า เพราะถิ่นอาศัยถูกทำลายไปค่อนข้างมาก พันธุ์ไม้ที่พบ เช่น ผักเบี้ยทะเล (*Sesuvium portulacastrum* (L.) L.) ผักบุงขัน (*Ipomoea tuba* (Schlech.) G. Don) เทียนทะเล (*Pemphis acidula* Forst.) หนามพุดดอ (*Azima sarmentosa* (Blume) Benth. & Hook.f.) ปอทะเล (*Hibiscus tiliaceus* L.) และโปทะเล (*Thespesia populnea* (L.) Sol. ex Corr.) เป็นต้น
  7. ไม้ป่าชายเลน Maxwell (1994) กล่าวว่า เป็นที่น่าสังเกตลักษณะเดียวกับกลุ่มไม้ป่าชายเลนว่า ที่เกาะสี่ซึ่งมีพื้นที่ป่าชายเลนอยู่เล็กน้อยทางชายฝั่งตะวันออก พันธุ์ไม้ที่พบมีเพียง 3 ชนิด คือ ตะบูนขาว (*Xylocarpus obovatus* (Blume) A. Juss.) โปรงขาว (*Ceriops decandra* (Griff.) Hou) และแสมทะเล (*Avicennia marina* Forssk.) ซึ่งพันธุ์ไม้ทั้งสองกลุ่มนี้อาจลดจำนวนลงเพราะมีถิ่นอาศัยที่มีลักษณะเฉพาะและถูกทำลายไปมาก

นิชชรี สายประทุมทิพย์ (2541) ศึกษาแนวทางการพัฒนาเกาะสี่ซึ่ง มีการสำรวจ ตรวจสอบเอกสาร และวิเคราะห์ในด้านต่างๆ เช่น สภาพพื้นที่ ประชากร ทรัพยากรและระบบนิเวศ การท่องเที่ยว เป็นต้น กล่าวถึงแหล่งท่องเที่ยวบนเกาะโดยจัดให้พระจุฑาธุชราชฐานเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรมที่มีความมั่งคั่งตามธรรมชาติและสิ่งก่อสร้างทางภูมิสถาปัตยกรรมต่างๆ และพันธุ์ไม้ที่ปลูกและออกแบบตกแต่งมาอย่างดี มีความสวยงามโดดเด่น ได้กล่าวถึงข้อมูลด้านทรัพยากรป่าไม้วว่า เกาะสี่ซึ่งไม่มีไม้ป่าเศรษฐกิจ และมีลักษณะของป่าไม้ภูเขาหรือ เช่นเดียวกับไม้ที่ขึ้นตามภูเขาทั่วไปใน

ภาคกลาง และได้จำแนกพันธุ์ไม้ชั้นต่างๆ ที่สำคัญดังนี้

1. ไม้ยืนต้น ที่มีความสำคัญและมีขนาดใหญ่ มีความสูงตั้งแต่ 8 เมตร ขึ้นไป ได้แก่ มะขาม ยอป่า โพธิ์ ปีบ หางนกยูงฝรั่ง มะค่าโมง จัน สำโรง มะม่วงป่า มะขามป้อม
2. ไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก มีความสูงตั้งแต่ 3-6 เมตร ได้แก่ กุน แสมดำ แสมขาว ไข่ จิ้ว ทรงบาดาล สุพรรณิการ์ พญาไร้ใบ มะสัง เลียบ แก้ว ลั่นทมขาว ลั่นทมแดง ทองอุไร พุทรา แควขาว พิกุล ละหุ่ง
3. ไม้พื้นล่างและไม้เลื้อย เจริญคลุมดินหรือเลื้อยตามไม้ใหญ่ ได้แก่ ตีนตุ๊กแก ตีนนก คนที สอ ผักเบี้ยทะเล ลั่นมังกร แสยก ผกากรอง สบู่แดง มะลิลา ด้อยดิ่ง ดองดิ่ง ดาวกระจาย พุทธรักษา พวงชมพู อกาเว่ เสี้ยวน้อย เสี้ยวเครือ ข่าลิง ถอบแถบน้ำ ว่านต่างๆ เป็นต้น

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 การสำรวจรวบรวมตัวอย่างพรรณไม้

ได้สำรวจพรรณไม้โดยเน้นพรรณไม้ที่มีเนื้อเยื่อท่อน้ำเลี้ยง ทั้งที่นำเข้ามาปลูกและพรรณไม้ท้องถิ่น ได้แก่ เฟิร์นและกลุ่มไกล่เคียงเฟิร์น พืชเมล็ดเปลือย และไม้ดอก ในบริเวณพระจุฬาฯราชฐาน ซึ่งมีพื้นที่ 224 ไร่ 2 งาน สำรวจโดยใช้เส้นทางเดินเท้าที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นแนวสำรวจ โดยสำรวจเพิ่มเติมจากแนวสำรวจออกไปอีกข้างละ 5 เมตร นอกจากนี้ยังสำรวจเพิ่มเติมในพื้นที่ที่ไม่มีเส้นทางเดินเท้า ได้แก่ พื้นที่ระหว่างที่พักของศูนย์วิจัยฯ และอาคารศูนย์ข้อมูลด้วย

4.2 วิเคราะห์หาพรรณไม้ที่จะนำมาปลูกเพิ่มเติม

โดยได้พิจารณาจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากเอกสารที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และจากการวิเคราะห์วิจัยของคณะผู้วิจัยถึงความเหมาะสมในการนำมาปลูกเพิ่มเติมในพื้นที่พระจุฬาฯราชฐาน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. สภาพเขาหินปูนและพรรณไม้บริเวณวัดอัมฤงคณิมิตร

6. พรรณไม้บริเวณใกล้เจดีย์เหลี่ยม

7. ท่งหญ้าบบริเวณเขาหินปูนในช่วงเดือนธันวาคม 2547

8. เนินหินปูนพบไม้ทนแล้ง เช่น สลัดโคป่า

5. ผลการวิจัย

5.1 การสำรวจรวบรวมตัวอย่างพรรณไม้

จากการสำรวจรวบรวมตัวอย่างพรรณไม้ ในพื้นที่พระจุฬาฯราชฐานในช่วงเวลา 12 เดือน คือระหว่างเดือนกรกฎาคม 2547 ถึงเดือนมิถุนายน 2548 พบพรรณไม้ที่มีเนื้อเยื่อลำเลียงจำนวน 230 ชนิด 4 ชนิดย่อย 8 พันธุ์ โดยเป็นพืชพวกเฟิร์นและกลุ่มไถ่เคียงเฟิร์นจำนวน 4 ชนิด และเป็นไม้ดอกจำนวน 226 ชนิด 4 ชนิดย่อย 8 พันธุ์ ซึ่งจำแนกเป็นพืชใบเลี้ยงคู่จำนวน 185 ชนิด 4 ชนิดย่อย 7 พันธุ์ และพืชใบเลี้ยงเดี่ยวจำนวน 41 ชนิด 1 พันธุ์ (ตารางที่ 1) ในจำนวนนี้มี 9 ชนิด ยังไม่สามารถตรวจหาชื่อชนิดได้ เนื่องจากยังขาดตัวอย่างที่มีโครงสร้างที่ใช้ในการจำแนกและตรวจหาชื่อ (ตารางที่ 2) พร้อมกันนี้ได้จัดทำคำบรรยายลักษณะทางพฤกษศาสตร์โดยสังเขปและแสดงภาพถ่ายของพันธุ์ไม้แต่ละชนิดไว้ โดยเรียงลำดับตามอักษรชื่อวงศ์ สกุล และชนิดตามลำดับ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 จำนวนพรรณไม้ที่มีเนื้อเยื่อลำเลียงบริเวณพระจุฬาฯราชฐาน เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี

กลุ่มพืช	ชนิด (species)	ชนิดย่อย (subspecies)	พันธุ์ (varieties)	สกุล (genus)	วงศ์ (วงศ์ย่อย) (family(subfamily))
เฟิร์นและกลุ่มไถ่เคียง	4	-	-	4	3
ไม้ดอก	226	4	8	181	68 (3)
- พืชใบเลี้ยงคู่	185	4	7	148	53 (3)
- พืชใบเลี้ยงเดี่ยว	41	-	1	33	15
รวมจำนวนพืชที่มีท่อลำเลียง	230	4	8	185	71 (3)

ตารางที่ 2 รายชื่อพรรณไม้บริเวณพระจุฬาฯราชฐาน เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี

	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	Habit
เฟิร์นและกลุ่มไถ่เคียง				
1.	Polypodiaceae	<i>Drynaria quercifolia</i> (L.) J. Sm.	กระแตไต่ไม้	EF
2.		<i>Pyrosia adnascens</i> (Sw.) Ching	ผักปึกไก่	EF
3.	Pteridaceae	<i>Pteris vittata</i> L.	กูดหมา	F
4.	Selaginellaceae	<i>Selaginella ostenfeldii</i> Hieron	ผักควา	F
พืชใบเลี้ยงคู่				
5.	Acanthaceae	<i>Asystasia gangetica</i> (L.) T. Anderson	ย่าหยา	H
6.		<i>Barleria prionitis</i> L.	อังกาบหนู	ExS
7.		<i>Justicia procumbens</i> L.	--	H
8.		<i>Pseuderanthemum gracilliflorum</i> (Nees) Ridl.	เผ่าหลังลาย	S
9.		<i>Ruellia repens</i> L.	ต้อยติ่งเลื้อย	ExH

	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	Habit
10.		<i>Ruellia tuberosa</i> L.	ต้อยติ่ง	ExH
11.		<i>Thunbergia affinis</i> S. Moore	ช้องนาง	ExS
12.	Aizoaceae	<i>Trianthema portulacastrum</i> L.	ผักเบี้ยหิน	H
13.	Amaranthaceae	<i>Achyranthes aspera</i> L.	พัญญู	H
14.		<i>Gomphrena celosioides</i> Mart.	บานไม่รู้โรยป่า	ExH
15.	Anacardiaceae	<i>Lannea coromandelica</i> (Houtt.) Merr.	อ้อยช้าง	T
16.		<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	มะกอก	T
17.	Annonaceae	<i>Annona squamosa</i> L.	น้อยหน่า	ExS/ST
18.		<i>Polyalthia cerasoides</i> (Roxb.) Benth. ex Bedd.	กะเจียน	ST
19.	Apocynaceae	<i>Allamanda cathartica</i> L.	บานบุรี	ExC
20.		<i>Mandevilla x amoena</i> Hort.	อมรเบิกฟ้า	ExC
21.		<i>Nerium oleander</i> L.	ยี่โถ	ExS
22.		<i>Plumeria hybrids</i>	ลั่นทมลูกผสม	ExT
23.		<i>Plumeria obtusa</i> L.	ลั่นทมขาว	ExST
24.		<i>Plumeria rubra</i> L.	ลั่นทม	ExST
25.		<i>Thevetia peruviana</i> (Pers.) K.Schum.	กระบอก	ExST
26.	Aristolochiaceae	<i>Aristolochia pothieri</i> Pierre ex Lec.	กระเช้าถุงทอง	C
27.	Asclepiadaceae	<i>Calotropis gigantea</i> (L.) Dryander ex W.T. Alton	รัก	ExS/ST
28.		<i>Cryptostegia grandiflora</i> R. Br.	ดาวประดับ	ExC
29.		<i>Hoya graveolens</i> Kerr	นมตำเลีย	C
30.		<i>Hoya</i> sp.	--	C
31.		<i>Ichnostemma carnosum</i> (R. Br.) Merr. & Rolfe	--	C
32.		<i>Raphistemma hooperianum</i> (Blume) Decne.	ข้าวสารดอกเล็ก	C
33.		<i>Sarcostemma brunonianum</i> Wight & Arn.	เถาวัลย์ด้วน	C
34.		<i>Secamone elliptica</i> R. Br. subsp. <i>elliptica</i>	เถาผักเลี้ยง	C
35.		<i>Tylophora indica</i> (Burm.f.) Merr.	คันธุลี	HC
36.		<i>Zygostelma benthami</i> Baill.	อบเชยเถา	C
37.	Asteraceae	<i>Ageratum conyzoides</i> L.	สาบแร้งสาบกา	H
38.		<i>Chromolaena odoratum</i> (L.) R.M. King & H. Rob.	สาบเสือ	ExH
39.		<i>Tridax procumbens</i> L.	ตีนตุ๊กแก	H
40.		<i>Wedelia trilobata</i> (L.) Hitchc.	กระดุมทองเลื้อย	ExHC
41.	Avicenniaceae	<i>Avicennia marina</i> Forssk.	แสมทะเล	T
42.	Bignoniaceae	<i>Millingtonia hortensis</i> L.f.	ปีบ	T
43.		<i>Tecoma stans</i> (L.) Kunth	ทองอุไร	ExS
44.	Bombacaceae	<i>Bombax anceps</i> Pierre	จิวป่า	T
45.		<i>Bombax insigne</i> Wall.	จิวป่าดอกแดง	T
46.	Boraginaceae	<i>Cordia subcordata</i> Lam.	หมันทะเล	ST
47.	Burseraceae	<i>Garuga pinnata</i> Roxb.	ตะคร้ำ อ้อยน้ำ	T

	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	Habit
47.	Cactaceae	<i>Opuntia elatior</i> Mill.	เสมา	ExS
48.	Capparaceae	<i>Capparis grandis</i> L.f.	ค้อนกลอง	T
49.		<i>Capparis micracantha</i> DC.	ชิงชี่	S/ST
50.		<i>Capparis sepiaria</i> L.	หนามวัวข้ง	SC
51.		<i>Cleome viscosa</i> L.	ผักเสี้ยนผี	C
52.		<i>Crateva adansonii</i> DC. subsp. <i>trifoliata</i> (Roxb.) Jacobs	ผักกุ่ม กุ่มบก	T
53.		<i>Maerua siamensis</i> (Kurz) Pax	แจง	T
54.	Combretaceae	<i>Combretum procursum</i> Craib	สะแกเถา	C
55.		<i>Lumnitzera racemosa</i> Willd.	ฝัดขาว	ST
56.		<i>Quisqualis indica</i> L.	เล็บมือนาง	C
57.		<i>Terminalia catappa</i> L.	หูกวาง	T
58.		<i>Terminalia glaucifolia</i> Craib	แหนน	T
59.	Convolvulaceae	<i>Argyreia collinsae</i> (Craib) B. Na Songkhla & P. Traiperm	กระสอบ	C
60.		<i>Ipomoea alba</i> L.	บานดึก	C
61.		<i>Ipomoea aquatica</i> Forssk.	ผักบุ้ง	CrH
62.		<i>Ipomoea nil</i> (L.) Roth	ว่านผักบุ้ง	HC
63.		<i>Ipomoea obscura</i> (L.) Ker-Gawl.	โตงวะ	HC
64.		<i>Ipomoea pes-caprae</i> (L.) R. Br.	ผักบุ้งทะเล	CrH
65.		<i>Ipomoea pes-tigridis</i> L.	ขยุ่มตีนหมา	CrH
66.		<i>Jacquemontia paniculata</i> (Burm.f.) Hall. f.	จิงจ้อผี	HC
67.		<i>Merremia umbellata</i> (L.) Hall. f.	จิงจ้อขาว	C
68.	Cucurbitaceae	<i>Coccinea grandis</i> (L.) Voigt	ตำลึง	HC
69.		<i>Solena amplexicaulis</i> (Lam.) Gandhi	ตำลึงตัวผู้	HC
70.	Ebenaceae	<i>Diospyros castanea</i> (Craib) Fletcher	ตะโกพนม	ST
71.		<i>Diospyros decandra</i> Lour.	จัน	T
72.		<i>Diospyros mollis</i> Griff.	มะเกลือ	T
73.		<i>Diospyros montana</i> Roxb.	มะเกลือป่า	T
74.	Euphorbiaceae	<i>Acalypha indica</i> L.	ตำแยแมว	H
75.		<i>Blachia siamensis</i> Gagnep.	กระซิด ขี้แรด	S
76.		<i>Bridelia ovata</i> Decne.	มะกา	ST
77.		<i>Cladogynos orientalis</i> Zipp. ex Span.	เจตพังคี	S
78.		<i>Euphorbia antiquorum</i> L.	สลัดไดป่า	ST
79.		<i>Euphorbia heterophylla</i> L.	หญ้ายาง	ExH
80.		<i>Euphorbia hirta</i> L.	น้านเมราชสีห์	H
81.		<i>Jatropha curcas</i> L.	สบู่ดำ สบู่ขาว	ExS/ST

	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	Habit
83.		<i>Manihot esculenta</i> Crantz	มันสำปะหลัง	ExS/ST
84.		<i>Phyllanthus virgatus</i> Forst.f.	ขางอำเภอ	H
85.		<i>Ricinus communis</i> L.	ละหุ่ง	S/ST
86.		<i>Sauropus bacciformis</i> (L.) G.L. Webster	สร้อยนกเขา	US
87.	Flacourtiaceae	<i>Flacourtia indica</i> (Burm.f.) Merr.	ตะขบป่า	S
88.	Lamiaceae	<i>Clerodendrum inerme</i> (L.) Gaertn.	สามมะงา	ScS
89.		<i>Glossocarya mollis</i> Wall. ex Griff.	เทียนขโมยน้ำ	C
90.		<i>Leucas decemdentata</i> (Willd.) Sm.	--	H
91.		<i>Premna latifolia</i> Roxb. var. <i>cuneata</i> C.B. Clarke	--	ST
92.		<i>Premna latifolia</i> Roxb. var. <i>latifolia</i>	หมูหมัน	T
93.		<i>Vitex limonifolia</i> Wall.	สวอง ตีนนก	T
94.	Lauraceae	<i>Litsea glutinosa</i> (Lour.) C.B. Rob.	หมี่เหมี้น	T
95.	Leguminosae- Caesalpinioideae	<i>Afzelia xylocarpa</i> (Kurz) Craib	มะค่าโมง	T
96.		<i>Bauhinia bracteata</i> (Graham ex Benth.) Baker	ปอเจียน	C
97.		<i>Caesalpinia bonduc</i> (L.) Roxb.	สวาด	C
98.		<i>Delonix regia</i> (Bojer ex Hook.) Raf.	หางนกยูงฝรั่ง	ExT
99.		<i>Peltophorum dasyrachis</i> (Miq.) Kurz	อะราง	T
100.		<i>Peltophorum pterocarpum</i> (DC.) Backer ex K. Heyne	นนทรี	T
101.		<i>Senna garrettiana</i> (Craib) Irwin & Barneby	แสมสาร	T
102.		<i>Senna surattensis</i> (Burm.f.) Irwin & Barneby	ทรงบาดาล	ExS/ST
103.		<i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ชุมเห็ดไทย	US
104.		<i>Tamarindus indica</i> L.	มะขาม	ExT
105.	Leguminosae- Mimosoideae	<i>Adenantha pavonina</i> L.	มะกล่ำต้น	T
106.		<i>Entada glandulosa</i> Pierre ex Gagnep.	สะบ้าลิง	C
107.		<i>Leucaena leucocephala</i> (Lam.) de Wit	กระถิน	S/ST
108.		<i>Mimosa pudica</i> L.	ไมยราพ	H
109.		<i>Pithecellobium dulce</i> (Roxb.) Benth.	มะขามเทศ	ExT
110.		<i>Xylia xylocarpa</i> (Roxb.) Taub.	แดง	T
111.	Leguminosae- Papilionoideae	<i>Abrus precatorius</i> L.	มะกล่ำตาหนู	C
112.		<i>Cajanus scarabaeoides</i> (L.) Thouars	เถาซีหนอน	HC
113.		<i>Canavalia rosea</i> (Sw.) DC.	ถั่วค้ำ	HC
114.		<i>Clitoria ternatea</i> L.	อัญชัน	ExC
115.		<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เถาวัลย์เปรียง	C
116.		<i>Eriosema chinense</i> Vogel	แห้วประตู่	US

	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	Habit
117.		<i>Erythrina stricta</i> Roxb.	ทองเดือนห้า	T
118.		<i>Mucuna pruriens</i> (L.) DC.	หมามุ่ย	C
119.		<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	ประดู่ป่า	T
120.		<i>Sesbania speciosa</i> Taub. ex Engl.	โสนอินเดีย	ExS
121.		<i>Tephrosia villosa</i> (L.) Pers.	จ๊าครามเล็ก	H
122.		<i>Uria lagopodioides</i> (L.) Desv. ex DC.	หญ้าหางอัน	US
123.	Loganiaceae	<i>Mitreola petiolata</i> (Gmelin) Torrey & Gray	หญ้าสร้อย	H
124.	Lythraceae	<i>Lagerstroemia cochinchinensis</i> Gagnep. var. <i>ovalifolia</i> Furtado et Montien	ตะแบกทอง	T
125.		<i>Lagerstroemia floribunda</i> Jack	ตะแบกนา	T
126.		<i>Lagerstroemia</i> sp.	--	T
127.		<i>Pemphis acidula</i> J.R. & G. Forst.	เทียนแล	T
128.	Malpighiaceae	<i>Malpighia coccigera</i> L.	ชาปัดตาเวีย	ExS
129.	Malvaceae	<i>Abutilon hirtum</i> (Lam.) Sweet	ครอบจักรวาล	US
130.		<i>Hibiscus rosa-sinensis</i> L.	ชบา	ExS/ST
131.		<i>Hibiscus tiliaceus</i> L.	ปอทะเล	S/ST
132.		<i>Sida acuta</i> Burm.f.	หญ้าขัดใบยาว	US
133.		<i>Thespesia populnea</i> (L.) Soland. ex Corr.	โพทะเล	ST
134.	Meliaceae	<i>Azadirachta indica</i> A. Juss. var. <i>indica</i>	สะเดาอินเดีย	ExT
135.		<i>Toona ciliata</i> M. Roem.	ยมหอม	T
136.		<i>Xylocarpus granatum</i> Koenig	ตะบูนขาว	T
137.		<i>Xylocarpus rumphii</i> (Kostel.) Mabb.	ตะบัน	T
138.	Menispermaceae	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	เถาย่านาง	C
139.		<i>Tinospora baenzigeri</i> Forman	ชิงช้าชาลี	C
140.	Moraceae	<i>Ficus geniculata</i> Kurz	ไฮ	T
141.		<i>Ficus glabella</i> Blume var. <i>concinna</i> Miq.	ไทร	T
142.		<i>Ficus religiosa</i> L.	โพธิ์	ExT
143.		<i>Ficus retusa</i> L.	ไทรย้อยใบทู่	T
144.		<i>Ficus rumphii</i> Blume	โพชันก	T
145.		<i>Ficus superba</i> (Miq.) Miq. var. <i>superba</i>	ไทร ไทรเลียบ	T
146.		<i>Ficus virens</i> Ait.	ผักเลือด	T
147.		<i>Ficus</i> sp.	--	T
148.		<i>Streblus asper</i> Lour.	ช่อย	T
149.	Nyctaginaceae	<i>Boerhavia diffusa</i> L.	ผักขมหิน	H
150.		<i>Bougainvillea spectabilis</i> Willd.	เฟื่องฟ้า	ExC
151.	Oleaceae	<i>Jasminum funale</i> Decne. subsp. <i>funale</i>	ไส้ไก่	C
152.	Passifloraceae	<i>Passiflora foetida</i> L.	กะทกรก	HC
153.	Polygalaceae	<i>Polygala chinensis</i> L.	คำเตี้ย	US

	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	Habit
154.	Polygonaceae	<i>Antigonon leptopus</i> Hook. & Arn.	พวงชมพู	ExC
155.	Portulacaceae	<i>Portulaca pilosa</i> L. subsp. <i>pilosa</i>	สารพัดพิษ	H
156.		<i>Talinum triangulare</i> (Jacq.) Willd.	โสมไทย	H
157.	Punicaceae	<i>Punica granatum</i> L.	ทับทิม	ExS
158.	Rhamnaceae	<i>Colubrina asiatica</i> L. ex Brongn.	คันทรง	C
159.		<i>Ziziphus mauritiana</i> Lam.	พุทรา	ST
160.		<i>Ziziphus oenoplia</i> (L.) Mill.	เล็บเหยี่ยว	C
161.	Rhizophoraceae	<i>Cerriops decandra</i> (Griff.) Ding Hou	โปรงขาว	S/ST
162.	Rubiaceae	<i>Hamelia patens</i> Jacq.	ประทัดใต้หวัน	ExS
163.		<i>Ixora macrothyrsa</i> Teijsm. & Binn.	เข็มเศรษฐี	ExS
164.		<i>Morinda coreia</i> Ham.	ยอป่า	ST
165.		<i>Paederia foetida</i> L.	พังโหม	C
166.	Rutaceae	<i>Atalantia monophylla</i> (DC.) Correa	มะนาวผี	ST
167.		<i>Glycosmis pentaphylla</i> (Retz.) DC.	เขยตาย	S/ST
168.		<i>Murraya paniculata</i> (L.) Jack	แก้ว	S/ST
169.	Sapindaceae	<i>Cardiospermum halicacabum</i> L.	โคกกระออม	HC
170.		<i>Dimocarpus longan</i> Lour. var. <i>obtusus</i> (Pierre) Leenh.	ลำไยเครือ	C
171.	Sapotaceae	<i>Manilkara hexandra</i> (Roxb.) Dubard	เกด	T
172.		<i>Mimusops elengi</i> L.	พิบูล	T
173.	Scrophulariaceae	<i>Lindernia viscosa</i> (Hornem.) Bold.	หญ้าโบ	H
174.		<i>Lindernia cf. junciformis</i> (Bonati) Yamazaki	จงกมกาค้าม	H
175.		<i>Striga asiatica</i> (L.) Kuntze	หญ้าแม่มด	PaH
176.	Simaroubaceae	<i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr.	คนทา	ScS
177.	Sterculiaceae	<i>Firmiana pallens</i> (Wall. ex King) Stearn	ปอคว	T
178.		<i>Sterculia balanghas</i> L.	ปอขนุน	S/ST
179.		<i>Sterculia foetida</i> L.	สำโรง	T
180.		<i>Sterculia pexa</i> Pierre	ปอขาว	ST
181.	Tiliaceae	<i>Grewia eriocarpa</i> Juss.	ปอแก่นเทา	ST
182.		<i>Muntingia calabura</i> L.	ตะขบฝรั่ง	ExST
183.	Ulmaceae	<i>Celtis philippensis</i> Blanco	ทลายเขา	T
184.	Verbenaceae	<i>Lantana camara</i> L.	ผกากรอง	ExC
185.		<i>Sphenodesme mollis</i> Craib	แฟงเครือ พูหีบ	C
186.		<i>Stachytarpheta jamaicensis</i> (L.) Vahl	พันธุเขียว	US
187.	Vitaceae	<i>Cissus carnosia</i> Roxb.	เถาคัน	C
188.		<i>Parthenocissus quinquefolia</i> (L.) Planch.	เถาคันแดง	ExC
189.	Zygophyllaceae	<i>Tribulus terrestris</i> L.	หนามกระสุน	H

	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	Habit
พืชใบเลี้ยงเดี่ยว				
190.	Agavaceae	<i>Agave americana</i> L.	มะลิลา	ExUS
191.	Amaryllidaceae	<i>Crinum asiaticum</i> L.	พลับพลึง	H
192.	Araceae	<i>Amorphophallus</i> sp.	บุก	H
193.		<i>Pseudodracontium harmandii</i> Engl.	บุก	H
194.		<i>Scindapsus officinalis</i> Schott	พลูช้าง	C
195.		<i>Typhonium</i> sp.	--	H
196.		<i>Typhonium trilobatum</i> Schott	อุตพิต	H
197.	Asparagaceae	<i>Asparagus racemosus</i> Willd.	สามสิบ	C
198.	Colchicaceae	<i>Gloriosa superba</i> L.	ดองดึง	HC
199.	Commelinaceae	<i>Commelina paludosa</i> Blume	ผักปลาบ	H
200.		<i>Cyanotis cristata</i> Roem. & Schult.	หญ้าหัวรอกน้อย	H
201.		<i>Murdannia</i> sp.	--	H
202.	Cyperaceae	<i>Cyperus difformis</i> L.	กกขนาก	H
203.		<i>Fimbristylis cinnomometorum</i> (Vahl) Kunth	กกเหง้าเลื้อย	H
204.	Dioscoreaceae	<i>Dioscorea</i> cf. <i>arachidana</i> Pr. & Burk.	มันหนอน	HC
205.		<i>Dioscorea esculenta</i> (Lour.) Burk.	มันมือเสือ	HC
206.		<i>Dioscorea hispida</i> Dennst.	กลอย	HC
207.		<i>Dioscorea membranacea</i> Pierre ex Craib	มันหมู	HC
208.		<i>Dioscorea</i> cf. <i>pseudotomentosa</i> Pr. & Burk.	มันแซงหิน	HC
209.	Dracaenaceae	<i>Dracaena loureiri</i> Gagnep.	จันทน์ผา	S/ST
210.		<i>Sansevieria trifasciata</i> Prain var. <i>trifasciata</i>	ลิ้นมังกร ลิ้นนาคราช	ExH
211.	Flagellariaceae	<i>Flagellaria indica</i> L.	หวายลิง	HC
212.	Hypoxidaceae	<i>Curculigo orchioides</i> Gaertn.	ว่านพร้าว	H
213.	Orchidaceae	<i>Eulophia graminea</i> Lindl.	หัวข้าวต้ม ว่านบัวแก้ว	TerO
214.	Poaceae	<i>Cenchrus echinatus</i> L.	หญ้าสอนกระจับ	ExG
215.		<i>Chloris barbata</i> Sw.	หญ้ารังนก	ExG
216.		<i>Chrysopogon orientalis</i> (Desv.) A. Camus	หญ้าฟุ้งซู่	G
217.		<i>Dactyloctenium aegyptium</i> (L.) P. Beauv.	หญ้าปากควาย	G
218.		<i>Digitaria biformis</i> Willd.	--	G
219.		<i>Echinochloa</i> sp.	--	G
220.		<i>Heteropogon contortus</i> (L.) Roem. & Schult.	หญ้าหนวดฤๅษี	G
221.		<i>Imperata cylindrica</i> (L.) P. Beauv.	หญ้าคา	G
222.		<i>Melinis repens</i> (Willd.) Ziska	หญ้าดอกแดง	G
223.		<i>Pennisetum pedicellatum</i> Trin.	หญ้าขจรจบดอกใหญ่	ExG
224.		<i>Pennisetum polystachyon</i> (L.) Schult.	หญ้าขจรจบดอกเล็ก	ExG
225.		<i>Pennisetum purpureum</i> Schumach.	หญ้าเนเปีย	ExG
226.		<i>Setaria verticillata</i> (L.) P. Beauv.	หญ้าหางกระรอก	ExG

	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	Habit
227.		<i>Bambusa</i> sp.	ไผ่เลี้ยง	B
228.	Stemonaceae	<i>Stemona collinsae</i> Craib	ปงช้าง	H
229.		<i>Stemona tuberosa</i> Lour.	หนอนตายหยาก	HC
230.	Zingiberaceae	cf. <i>Curcuma</i> sp.	--	H

หมายเหตุ- Habit (ลักษณะนิสัยของพรรณไม้) :

C = Climber (ไม้เถา); CrH = Creeping Herb (ไม้ล้มลุกลำต้นทอด); EF = Epiphytic Fern (เฟิร์นที่เกาะอาศัยอยู่บนต้นไม้อื่น); F = Fern (เฟิร์น); G = Grass (หญ้า รวมทั้งกกต่าง ๆ); H = Herb (ไม้ล้มลุก); HC = Herbaceous climber (ไม้เถาล้มลุก); PaH = Parasitic Herb (กาฝากล้มลุก); S = Shrub (ไม้พุ่ม); S/ST = Shrub / Shrubby Tree (ไม้พุ่มถึงไม้ต้นขนาดเล็ก); Sc = Scandent (ไม้รื้อเลื้อย); ScS = Scandent Shrub (ไม้พุ่มรื้อเลื้อย); ST = Shrubby Tree (ไม้ต้นขนาดเล็ก); T = Tree (ไม้ต้น); TerO = Terrestrial Orchids (กล้วยไม้ดิน); US = Undershrub (ไม้พุ่มขนาดเล็ก); Ex = Exotic (มาจากต่างประเทศ)

ลักษณะของพรรณไม้ต่างๆ ในบริเวณพระจุฬาภรณราชฐาน เกษะสีซัง

เฟิร์นและกลุ่มใกล้เคียง

Polypodiaceae

Drynaria quercifolia (L.) J. Sm.

กระแตไต่ไม้ (กลาง) กระปรอกว่าว (ประจวบคีรีขันธ์ ปราณบุรี) กูดชาออก ไบหูช้าง สะไบนาง (กาญจนบุรี) หัวว่าว (ประจวบคีรีขันธ์)

เฟิร์นอิงอาศัย หรือขึ้นบนหิน ลำต้นเกาะเลื้อย เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5 มิลลิเมตร มีเกล็ดคลุมแน่นทั่วไป เกล็ดสีน้ำตาลเข้ม โคนเกล็ดกลมสอบเรียวขึ้นไปหาปลาย ปลายเรียวยาวคล้ายหาง ยาวได้ถึง 1.8 เซนติเมตร กว้าง 1.3 มิลลิเมตร ขอบหยักและสีจางกว่าตรงกลาง ใบประกบต้นไม่มีก้าน รูปไข่ กว้างและยาวประมาณ 20 เซนติเมตร ขอบหยักเว้าตื้นเป็นแฉก ปลายแฉกมนถึงแหลม ใบที่สร้างอับสปอร์ ก้านใบมีสีเหลืองซีด ยาวประมาณ 25 เซนติเมตร มีปีกแคบตลอดความยาว โคนก้านใบมีเกล็ดปกคลุม แผ่นใบรูปขอบขนาน ยาวได้ถึง 80 เซนติเมตร กว้าง 50 เซนติเมตร ขอบใบหยักเว้าลึกชิดแกนกลาง แต่ละแฉกปลายแหลมหรือเรียวแหลม ขอบเรียบหรือเป็นคลื่น เส้นใบเห็นชัดเจนทั้ง 2 ด้าน เนื้อใบเหนียว ผิวใบเกลี้ยง สีเขียวอ่อน เป็นมัน กลุ่มอับสปอร์กลมถึงรูปขอบขนาน เรียงเป็น 2 แถวระหว่างเส้นใบหลัก (ภาพที่ 9-10)

สร้างสปอร์ช่วงเดือนเมษายนถึงตุลาคม

Pyrrosia adnascens (Sw.) Ching

ผักปิกไก่ (เขียงราย) เฟินงูเขียว (กรุงเทพฯ)

เฟิร์นอิงอาศัย ลำต้นทอดนอน เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มิลลิเมตร มีเกล็ดปกคลุมโดยตลอด เกล็ดรูปขอบขนานแกมรูปสามเหลี่ยม โคนกลมมน ปลายสอบเรียว บริเวณตรงกลางสีน้ำตาลเข้ม ขอบสีจางกว่า

ขอบเรียบหรือหยักซี่ฟัน ใบแบบทวิลัดฐาน ใบที่ไม่สร้างอับสปอร์มีก้านใบยาวประมาณ 1 เซนติเมตร แผ่นใบรูปใบหอก ยาวได้ถึง 15 เซนติเมตร กว้าง 1.7-1.8 เซนติเมตร เส้นกลางใบเห็นได้ชัดเจนทั้ง 2 ด้าน ด้านบนเป็นร่อง ด้านล่างนูนเป็นสัน เส้นใบโค้งจรดกันเป็นร่างแห เห็นไม่ชัดเจน แผ่นใบหนา สีเขียว มีขนรูปดาวสีน้ำตาลปกคลุมบนซีกไปกับผิวใบ ใบที่สร้างอับสปอร์รูปร่างคล้ายกับใบที่ไม่สร้างอับสปอร์แต่อาจยาวกว่าถึง 2 เท่า กลุ่มอับสปอร์กกลม เห็นชัดเจน กระจายอยู่ตั้งแต่ส่วนกลางแผ่นใบขึ้นไปถึงปลายใบ มีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่น

สร้างสปอร์ช่วงเดือนพฤษภาคมถึงธันวาคม

Pteridaceae

Pteris vittata L.

กูดหมาก กูดคาด (เชียงใหม่)

เฟิร์นขึ้นบนดิน ลำต้นสั้น ตั้งตรง มีเกล็ดปกคลุม เกล็ดสีน้ำตาลอ่อน รูปยาวแคบ ยาวประมาณ 5 มิลลิเมตร ใบเรียงเวียนออกเป็นกอ เป็นใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ รูปใบหอกกลับ ก้านใบยาวได้ถึง 20 เซนติเมตร ที่โคนมีขนปกคลุมหนาแน่น ใบย่อยไม่มีก้าน ใบย่อยทางด้านโคนใบขนาดเล็กลงตามลำดับจนเป็นตั้งใบ ใบย่อยส่วนบนถึงด้านปลายใบรูปแถบ ขนาด 15 x 0.8-1.2 เซนติเมตร โคนรูปหัวใจ ปลายเรียวแหลมแกมยาวคล้ายหาง ขอบใบขณะที่ไม่สร้างอับสปอร์จักฟันเลื่อย ใบย่อยที่ปลายสุดยาวได้ถึง 20 เซนติเมตร แกนกลางใบด้านบนเป็นร่อง มีเกล็ดขนาดเล็กปกคลุม เส้นใบแตกเป็นร่างปลายแยกเป็นอิสระ กลุ่มอับสปอร์เกิดที่ขอบใบตลอดความยาว ขอบใบบางและสีซีดพืชมากลุ่มอับสปอร์ (ภาพที่ 11)

สร้างสปอร์ช่วงเดือนมีนาคมถึงธันวาคม

Selaginellaceae

Selaginella ostenfeldii Hieron

ผักควา (เชียงใหม่)

ไม้ล้มลุก ขึ้นบนดิน ลำต้นทอดเลื้อย เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 3 มิลลิเมตร มีใบขนาดเล็กคล้ายเกล็ดปกคลุมหนาแน่น ใบสีน้ำตาล รูปขอบขนาน ปลายกลม ขอบเป็นชายครุย ลำต้นหลักตั้งตรง แตกแขนงเป็นร่าง ยาวเหนือพื้นดิน 15-50 เซนติเมตร แขนงแต่ละด้านแตกสาขาเป็นรูปใบประกอบสามชั้น ใบด้านบน (ventral leaves) แผ่กางออกจากกึ่ง รูปขอบขนานแกมรูปสี่เหลี่ยม โค้งเป็นรูปเคียว ปลายแหลม โคนกึ่งรูปหัวใจ ขอบใบมีขน มีขนขนาดเล็กมาก แผ่นใบสีเขียวถึงเขียวเข้ม ใบด้านล่าง (dorsal leaves) รูปไข่แคบ ปลายเรียวแหลม โคนใบกลมถึงรูปลิ้ม ขอบใบมีขนครุย กลุ่มอับสปอร์คล้ายข้อเชิงลดขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1.2 มิลลิเมตร ใบที่สร้างอับสปอร์รูปไข่ ปลายเรียวแหลมยาว มีขนครุยหนาแน่น (ภาพที่ 12)

สร้างสปอร์ช่วงเดือนสิงหาคม

พืชใบเลี้ยงคู่

Acanthaceae

Asystasia gangetica (L.) T. Anderson

ย่าหยา บาทยา บุษบาอาวาย (กรุงเทพฯ) ผักกูดหน้า (เชียงใหม่)

ไม้ล้มลุกหลายฤดู สูง 20-30 เซนติเมตร ใบเดี่ยว รูปไข่ ขนาด 2.5-3.5 x 2-3 เซนติเมตร ปลายแหลม โคนใบรูปหัวใจหรือตัดตรง แผ่นใบบาง มีขน ช่อดอกยาว 5-8 เซนติเมตร เป็นช่อโปร่งๆ ออกที่ปลายยอดและซอกใบ ดอกสีขาว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-2.5 เซนติเมตร กลีบดอกเชื่อมติดกันตรงโคนเป็นหลอดยาว 3 เซนติเมตร ปลายแยกเป็นกลีบขนาดไม่เท่ากัน ผลรูปรางคล้ายกระบอง ขนาด 1-1.5 เซนติเมตร (ภาพที่ 13)

ออกดอกตลอดปี

Barleria prionitis L.

อังกาบหนู เขี้ยวแก้ว เขี้ยวเนื้อ (กลาง) มันไก่ (เหนือ)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงประมาณ 1 เมตร แตกกิ่งก้านสาขามาก แตกกิ่งค่อนข้างผอม มีขนขาวนุ่มๆ ทั่วไป ใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม แผ่นใบรูปรี หรือรูปไข่แกมรูปรี ขนาด 4-9 x 1.5-4 เซนติเมตร ปลายแหลม โคนใบสอบแหลม ผิวใบด้านล่างสีอ่อนกว่าด้านบน ดอกเดี่ยวสีเหลืองอมส้ม ออกตรงซอกใบใกล้ปลายกิ่ง มีใบประดับรูปแถบขนาดเล็กรองรับดอก ปลายใบประดับเป็นหนามแหลม กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 2-2.5 เซนติเมตร ปลายผายออกและแยกเป็น 5 แฉก ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 2-3 เซนติเมตร ผลรูปไข่แกมขอบขนาน ขนาด 12-16 x 9-11 มิลลิเมตร เมื่อแก่แล้วแตก เมล็ดจำนวน 2 เมล็ดในแต่ละผล (ภาพที่ 14)

ออกดอกเดือนสิงหาคมถึงตุลาคม ติดผลเดือนเมษายน

Justicia procumbens L.

--

ไม้ล้มลุก สูง 50-100 เซนติเมตร ต้นและกิ่งเป็นสี่เหลี่ยม กว้างประมาณ 2 มิลลิเมตร กิ่งและใบอ่อนมีขนสั้นประปราย ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปขอบขนานแกมรูปรี ขนาด 1-3 x 0.5-0.8 เซนติเมตร ปลายและโคนใบแหลม ก้านใบยาว 3-10 มิลลิเมตร ช่อดอกรูปทรงกระบอก ขนาด 3-10 x 0.3-0.5 เซนติเมตร ออกที่ปลายกิ่งหรือตามซอกใบ มีใบประดับสีเขียว รูปใบหอก ยาวประมาณ 4 มิลลิเมตร ตลอดช่อ มีดอกหนาแน่น ดอกขนาดเล็กอยู่ในซอกใบประดับ กลีบดอกสีขาวแกมชมพู ผลรูปทรงกระบอก ยาว 4-5 มิลลิเมตร แตกตามยาวจากปลายผล (ภาพที่ 15)

ออกดอกเดือนกันยายนถึงธันวาคม พบทั่วไปในที่ค่อนข้างแห้งแล้งหรือที่เป็นดินทราย

Pseuderanthemum graciliflorum (Nees) Ridl.

เต่าหลังลาย (ชลบุรี) เฉียงพร้าวป่า (ตรัง) ยายปลั่ง รงไม้ (สุราษฎร์ธานี) ร่องไม้ (ใต้)

ไม้ล้มลุกหลายฤดู สูง 50-70 เซนติเมตร ลำต้นค่อนข้างพอมเรียว ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม แผ่นใบรูปรี รูปไข่แกมรูปรี ปลายแหลมหรือเรียวแหลม โคนใบสอบแคบ ค่อนข้างบาง ขนาด 10-16 x 4-8 เซนติเมตร ออกดอกเป็นช่อยาว 5-7 เซนติเมตร ที่ปลายยอด กลีบดอกสีม่วงอ่อน และมีจุดประสีเข้ม ส่วนโคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 2-3 เซนติเมตร ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน ผลรูปรียาว แตกเมื่อแก่เต็มที่ (ภาพที่ 16)

ออกดอกเดือนตุลาคมถึงธันวาคม

Ruellia repens L.

ต้อยติ่งเลื้อย จำหอม ฟ้ามวง (นครราชสีมา)

ไม้ล้มลุก ลำต้นทอดเลื้อยแล้วชูยอดขึ้น ยาว 20-70 เซนติเมตร ที่ซอกมักเป็นปุ่มหนา ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม แผ่นใบรูปใบหอกแกมรูปไข่ ถึงรูปใบหอกแกมรูปแถบ ขนาด 2.5-10 x 0.5-3 เซนติเมตร ปลายและโคนใบแหลม ขอบใบเรียบ ดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบ ใบประดับย่อยรูปไข่หรือรูปไข่แกมขอบขนาน ยาว 1-2 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันที่โคน ปลายแยกเป็น 5 แฉก แฉกรูปสามเหลี่ยมแคบ ปลายแหลม กลีบดอกสีม่วง รูปประฆัง ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปเกือบกลมแกมรูปไข่ กลีบค่อนข้างบาง ทั้งกลีบยาว 2-3 เซนติเมตร เกสรเพศผู้ 4 อัน เรียงตัวแบบสั้น 2 อัน ยาว 2 อัน ทั้งหมดสั้นกว่าหลอดกลีบดอก ผลเป็นฝักขนาดเล็ก รูปคล้ายกระบอง ยาว 1-1.5 เซนติเมตร เมื่อแก่แห้งแล้วแตก เมล็ดแบน มี 6-16 เมล็ด

ออกดอกช่วงเดือนสิงหาคม

Ruellia tuberosa L.

ต้อยติ่ง

ไม้ล้มลุกหลายฤดู สูง 20-25 เซนติเมตร มีรากสะสมอาหารเป็นพวงหรือเป็นกระจุกอยู่ในดิน ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรี ปลายมน โคนใบสอบแหลม ขนาด 6-8 x 3-4 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ดอกเดี่ยว ออกตรงซอกใบ กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันตรงโคนเป็นหลอด ปลายแยกเป็นแฉกแคบๆ และแหลม 5 แฉก กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวย ปลายแยกเป็นกลีบมนๆ 5 กลีบ สีม่วง กลีบค่อนข้างบางและเหนียวง่าย ผลเป็นฝักพอมๆ ปลายแหลม ยาว 1.5-2 เซนติเมตร ฝักแก่เมื่อถูกน้ำหรือความชื้นจะแตกเป็น 2 ซีก มีเมล็ดแบนเล็กๆ จำนวนมาก (ภาพที่ 17)

ออกดอกและผลตลอดปี เป็นวัชพืชพบตามที่รกร้างทั่วไป

Thunbergia affinis S. Moore

ช้องนาง

ไม้พุ่ม แตกกอได้ สูงถึง 1.8 เมตร มีใบดกแน่น ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม แผ่นใบรูปไข่ ปลายแหลม โคนใบมน และขอบเป็นคลื่น ขนาด 2.6-3.5 x 1.7-2.5 เซนติเมตร ดอกเดี่ยว ออกตามซอกใบ ดอกตูมมีใบประดับสีขาว 2 แผ่นหุ้มประกบไว้ กลีบเลี้ยงสีขาวหรือขาวอมเหลืองเป็นแฉกเล็กๆ 12-14 แฉก กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวย ปลายแยก 5 กลีบ สีน้ำเงินแกมม่วงหรือสีขาว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 3.5-4 เซนติเมตร ผลค่อนข้างกลมและมีจอย ยาว 2.5 เซนติเมตร มีเมล็ดจำนวน 4 เมล็ด รูปรางกลม ผิวย่น

ออกดอกเกือบตลอดปี และดอกดกมากเป็นพิเศษในช่วงเดือนธันวาคมถึงกุมภาพันธ์

Aizoaceae

Trianthema portulacastrum L.

ผักเบี้ยหิน ผักโขมหิน (กลาง)

ไม้ล้มลุก ลำต้นแผ่ไปตามพื้นดิน ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่กลับหรือรูปเกือบกลม ปลายมนหรือตัด โคนแหลม ขอบเรียบ มีหูใบ ดอกออกที่ซอกใบ มีใบประดับ 2 ใบ รูปใบหอก ดอกสีชมพูหรือขาว กลีบรวม โคนเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก ปลายแฉกเป็นติ่งแหลม เกสรเพศผู้ 10-15 อัน ติดอยู่ในหลอด ดอก รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ก้านเกสรเพศเมีย 1-2 อัน ผลแบบผลแห้งแตก เมล็ดจำนวนมาก (ภาพที่ 18)

ออกดอกตลอดปี

Amaranthaceae

Achyranthes aspera L.

พังกา หญ้าตีนชูขาว

ไม้ล้มลุก อายุหลายปี ลำต้นตั้งตรง สูงถึง 1 เมตร กิ่งก้านสั้นหรือแตกกิ่งมากคล้ายเป็นทรงพุ่ม ทุกส่วนมีขนสั้นปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่กลับ ขนาด 1.2-6 x 1-3 เซนติเมตร ปลายใบกลมแล้วแหลมที่ปลายสุด โคนใบสอบเรียวยาวเกือบถึงโคนก้านใบ ผิวใบมีขนปกคลุมทั้งสองด้าน ช่อดอกแบบช่อเชิงลด ออกที่ปลายยอด เมื่ออ่อนดอกอยู่ชิดกันแน่น เมื่อแก่ช่อดอกขยายยืดยาวออกและตั้งตรง ดอกเรียงกระจายห่างเป็นระยะเท่าๆ กัน และเมื่อติดผลยาวได้ถึง 50 เซนติเมตร ดอกเป็นดอกเดี่ยว มีใบประดับรูปไข่ ปลายเรียวแหลม ใบประดับย่อย 2 อัน ปลายแหลมแข็งยาว คล้ายเป็นหนาม ติดทนและโค้งพับลงแนบชิดแกนช่อดอกพร้อมกับดอกและใบประดับในระยะที่เป็นผล กลีบรวมแยกกัน มี 4-5 กลีบ รูปใบหอก ปลายแหลม ผลแบบผลกระเปาะ ผิวเกลี้ยง ปลายตัด ขนาด 2.5-3 มิลลิเมตร เมล็ดรูปทรงกระบอก ผิวเรียบ

ออกดอกเดือนพฤศจิกายนถึงมกราคม ติดผลเดือนมกราคมถึงมีนาคม เป็นวัชพืชพบทั่วไป

Gomphrena celosioides Mart.

บานไม่รู้โรยป่า

ไม้ล้มลุกอายุหลายปี ลำต้นมีขนสั้นนุ่ม โคนต้นทอดนอนและชูส่วนปลายตั้งขึ้น ใบรูปไข่กลับถึงรูปใบหอก ขนาด 2.5-3 x 1.1-1.3 เซนติเมตร มีขนหยาบแข็งปกคลุม ก้านใบยาวประมาณ 1 เซนติเมตร ช่อดอกแบบช่อเชิงลด ขนาด 3 x 1.1-1.3 เซนติเมตร มีใบประดับช่อดอก ใบประดับย่อยยาวเกือบเท่ากับกลีบรวม ดอกสีขาว กลีบรวมรูปใบหอก เรียงเป็น 2 วง วงนอก 3 กลีบ วงใน 2 กลีบ เกสรเพศผู้ 5 อัน รังไข่รูปไข่กลับ ก้านเกสรเพศเมียสั้นมาก ยอดเกสรเพศเมียมี 2 แฉก (ภาพที่ 19)

ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงมิถุนายน

Anacardiaceae

Lannea coromandelica (Houtt.) Merr.

อ้อยช้าง กูก (เหนือ) กอกกัน (อุบลราชธานี) ช้างเกาะ ช้างโน้ม (ตราด) ตะคร้ำ (กาญจนบุรี ราชบุรี) หวิด (เชียงใหม่)

ไม้ต้นผลัดใบ สูง 5-10 เมตร ผิวต้นสีน้ำตาลอ่อน กิ่งมีรอยก้านใบหลุดเห็นชัดเจน ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงเวียน ทั้งซ้อใบยาว 10-30 เซนติเมตร ก้านใบยาว 3-8 เซนติเมตร ใบย่อย 3-13 ใบ รูปไข่ รูปรี หรือรูปไข่แกมรูปใบหอก ขนาด 4-8 x 2-4 เซนติเมตร ปลายเรียวแหลม โคนแหลมหรือมน ก้านใบย่อยสั้น ยกเว้นก้านใบย่อยที่ปลายสุดอาจยาวได้ถึง 1.5 เซนติเมตร ใบอ่อนสีแดง มีขนรูปดาวปกคลุม ใบแก่ผิวใบค่อนข้างเกลี้ยง ช่อดอกแยกเพศอยู่ต่างต้น ออกก่อนหรือพร้อมใบอ่อน ตามข้อหรือซอกใบ เป็นช่อแยกแขนง ทั้งช่อยาว 10-20 เซนติเมตร ดอกขนาดเล็ก สีขาวหรือสีเหลืองอ่อนแกมเขียว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 3 มิลลิเมตร ผลรูปรีค่อนข้างแบน ขนาด 1-1.2 เซนติเมตร สุกสีแดง

ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม เป็นพันธุ์ไม้ที่มีเปลือกหนา เนื้อไม้จัดเป็นประเภทไม้เนื้ออ่อน เจริญเติบโตค่อนข้างเร็ว

Spondias pinnata (L.f.) Kurz

มะกอก กูก กอกกูก (เชียงราย) กอกเขา (นครศรีธรรมราช)

ไม้ต้นผลัดใบ สูง 3-10 เมตร ผิวต้นค่อนข้างเรียบ ใบเป็นใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงเวียน ใบย่อย 7-9 ใบ เรียงตรงข้าม รูปรีแกมรูปขอบขนาน ปลายแหลม โคนมน ช่อดอกแยกแขนง ออกที่ปลายกิ่ง ดอกมีจำนวนมาก ขนาดเล็กประมาณ 2.5 มิลลิเมตร สีขาวหรือสีเขียวยอ่อน ผลรูปกลมรี มีเนื้อค่อนข้างบาง แต่นุ่ม สุกสีเขียวปนเหลือง มีกลิ่นหอมผสมกลิ่นเปรี้ยว (ภาพที่ 20-21)

ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม ใบอ่อนใช้เป็นผักสด เนื้อผลมีรสเปรี้ยวอมฝาด กระจายพันธุ์ทั่วทุกภาค เจริญเติบโตได้ดีในดินเกือบทุกประเภท

Annonaceae

Annona squamosa L.

น้อยหน่า น้อยแน่ (ใต้) มะนอแน่ มะแน่ (เหนือ) หมักเขียบ (ตะวันออกเฉียงเหนือ) ลาหนั่ง (ปัตตานี)

ไม้พุ่มถึงไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 3-6 เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนานถึงรูปรี ขนาด 7-17 x 3-5.5 เซนติเมตร ผิวใบด้านล่างมีขนปกคลุม ดอกออกเดี่ยวหรือเป็นกระจุก 2-4 ดอก บริเวณเหนือซอกใบบนกิ่งอ่อน ดอกห้อยลง ก้านดอกพอม กลีบเลี้ยง 3 กลีบ กลีบดอกแยกกัน เรียงเป็น 2 วง วงนอก 3 กลีบ สีเขียว กลีบหนา รูปขอบขนาน ยาวถึง 2.5 เซนติเมตร กลีบดอกวงใน 3 กลีบ ขนาดเล็กกว่าวงนอก หรือลดรูปลงเป็นเกล็ดขนาดเล็ก หรือไม่มี เกสรเพศผู้จำนวนมาก ผลเป็นผลรวม ทรงกลมหรือทรงรูปไข่ เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-10 เซนติเมตร เปลือกด้านนอกแข็ง สีเขียวอมเทา แบ่งเป็นช่องร่างแห ระหว่างช่องเป็นร่องลึก เมื่อสุกจะนิ่มลง เมล็ดจำนวนมาก รูปหยดน้ำ สีดำแกมน้ำตาล มีเนื้อหุ้มสีขาวครีม เมื่อสุกอ่อนนุ่ม กินได้ มีรสหวาน (ภาพที่ 22)

ออกดอกช่วงเดือนพฤษภาคมถึงกรกฎาคม เป็นผลเดือนมิถุนายนถึงพฤศจิกายน น้อยหน่าเป็นไม้ผลที่มีการปลูกกันมากบนเกาะสีชัง ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 และเป็นสินค้าสำคัญของเกาะ

Polyalthia cerasoides (Roxb.) Benth. ex Bedd.

กะเจียน พญารากดำ (ชลบุรี) แคะหาง (ราชบุรี) จันทรังค ทรายเด่น (ขอนแก่น) โม่ตง (ระยอง) สะบันงาป่า (เหนือ) เสโพลล่า เหลือง (ลำปาง)

ไม้ต้น สูง 5-12 เมตร เปลาะตรง กิ่งเกือบตั้งฉากกับต้น ใบเดี่ยว เรียงสลับถี่ที่ปลายกิ่ง รูปรีแกมรูปใบหอก หรือรูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ขนาด 4-10 x 2-3 เซนติเมตร ปลายแหลม โคนมนและเบี้ยว ก้านใบยาว 2-5 มิลลิเมตร ดอกออกเดี่ยวตามซอกใบ สีเขียวหรือเขียวอมเหลือง ก้านดอกยาว 2-3 เซนติเมตร ใบประดับรูปไข่ ดอกขนาด 1.5-2 เซนติเมตร ผลออกเป็นกลุ่ม แต่ละผลรูปค่อนข้างกลม ขนาด 6-8 มิลลิเมตร ก้านผลเรียวยาว 2-3 เซนติเมตร ผลอ่อนสีเขียว สุกสีแดง (ภาพที่ 23-24)

ออกดอกเดือนมกราคมถึงเมษายน เป็นพันธุ์ไม้ที่ทั้งต้นมีใบดก ให้อรมเภาได้ดี

Apocynaceae

Allamanda cathartica L.

บานบุรี

ไม้เลื้อย มียางขาวทุกส่วน ลำต้นค่อนข้างแข็งและเปราะ ใบเดี่ยว เรียงรอบข้อ ข้อละ 3-4 ใบ แผ่นใบรูปใบหอกหรือรูปไข่กึ่งขอบขนาน สีเขียวเป็นมัน ขนาด 8-15 x 4-5 เซนติเมตร ปลายแหลม โคนสอบแคบ ดอกสีเหลืองสด ออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาว 3.5-4 เซนติเมตร ส่วนบนเป็นรูปกรวยกว้าง (หรือคล้ายรูปประฆังคว่ำ) ปลายแยกเป็นกลีบกลม 5 กลีบ ดอกบานมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 5-10 เซนติเมตร มักไม่ติดผล (ภาพที่ 25)

บานบุรีออกดอกตลอดปี

Mandevilla x amoena Hort.

อมรเบิกฟ้า

ไม้เลื้อยลูกผสม เลื้อยพันโดยใช้ส่วนยอด ลำต้นแข็ง เปลือกอ่อน มียางขาวทุกส่วน ใบเดี่ยว เรียงเป็นวงรอบข้อๆ ละ 3 ใบ เฉพาะส่วนยอดใบเรียงตรงข้าม แผ่นใบรูปขอบขนาน ขนาด 5-12 x 3-6 เซนติเมตร ปลายเรียวแหลม โคนใบรูปหัวใจ มีขนสีขาวตามผิวใบด้านล่างและก้านใบ ดอกสีชมพูอมขาวถึงสีแดงอมม่วง มีกลิ่นหอม ออกเป็นช่อกระจุก ข้อละ 3 ดอก ที่ปลายยอด กลีบดอกเชื่อมติดกันตรงโคนเป็นหลอด ยาว 1.5 เซนติเมตร ส่วนบนเป็นรูปกรวย ยาว 4.5 เซนติเมตร ปลายแยก 5 กลีบ แต่ละกลีบมีขอบหยักกระบายเป็นคลื่น ดอกที่บานเต็มที่ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางดอก 5-7 เซนติเมตร ดอกตูมสีชมพูเข้มและกลีบดอกบิดเวียน ไม่พบการติดผลและเมล็ด

ออกดอกช่วงเดือนกรกฎาคมถึงกันยายน

Nerium oleander L.

อีโถ อีโถฝรั่ง

ไม้พุ่ม สูง 1.5-2.5 เมตร แตกกิ่งตั้งแต่ระดับต่ำเป็นกอแน่น กิ่งตรง มีใบเดี่ยว เรียงเวียนถี่ๆ รอบกิ่ง เฉพาะส่วนที่ใกล้ยอด ใบมักเรียงเป็นวงรอบกิ่ง วงละ 3 ใบ แผ่นใบรูปรีแกมขอบขนาน ค่อนข้างแคบ ปลายแหลม ขนาด 8-12 x 1.5-2 เซนติเมตร เนื้อใบหนา แข็ง สีเขียวเข้ม ดอกออกเป็นช่อใหญ่ที่ปลายกิ่ง กลีบดอกเชื่อมติดกันตรงโคนเป็นหลอด ส่วนบนเป็นรูปกรวย ปลายแยกเป็น 5 แฉก ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบานเต็มที่ 3-5 เซนติเมตร ผลเป็นแท่งกลม ปลายแหลม ยาว 12-15 เซนติเมตร เมล็ดมีขนเป็นพู่

สีของใบและดอกขึ้นอยู่กับชนิดและอายุของต้น สีชมพูอ่อน ชมพูเข้ม สีแดง และสีขาว พันธุ์ดอกชั้นเดียวสี

ขาวมีกลิ่นหอมอ่อนๆ นอกนั้นไม่มีกลิ่น ที่พบบริเวณเขตพระราชฐานเป็นพันธุ์ดอกชั้นเดียว มีทั้งสีชมพูอ่อน และสีขาว ทุกพันธุ์ออกดอกตลอดปี ติดผลเฉพาะพันธุ์ดอกชั้นเดียว

ทุกส่วนของยี่โถมียางใสๆ มีพิษ หากรับประทานเข้าไปอาจรุนแรงจนถึงเสียชีวิตได้

***Plumeria obtusa* L.**

ลั่นทมขาว

ไม้ต้น สูง 3-5 เมตร มียางขาวทุกส่วน ใบเดี่ยว เรียงเวียนถี่ๆ โกลบปลายกิ่ง แผ่นใบหนา สีเขียวเข้ม เป็นมัน รูปไข่กลับ ปลายมน ขนาด 10-25 x 3.5-7.5 เซนติเมตร ก้านใบยาว 3-7 เซนติเมตร ช่อดอกออกที่ ปลายกิ่ง ก้านช่อดอกยาว จำนวนดอกมาก ดอกสีขาว กลิ่นหอม กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดตรงโคน ปลายแยกเป็น 5 กลีบ เหลื่อมซ้อนกันชัดเจน ทั้งในดอกตูมและดอกบาน กลีบดอกแคบๆ รูปไข่กลับ ปลายมนกลม สีขาวและใจกลางดอกตรงปากหลอดกลีบดอกสีเหลือง ฝักรูปทรงกระบอก ขนาด 17-18 x 1.5-2 เซนติเมตร เมล็ดแบน มีปีกเป็นเยื่อบางๆ (ภาพที่ 27)

ออกดอกเกือบตลอดปี

***Plumeria rubra* L.**

ลั่นทม จำปาหอม (ใต้) จำปาขาว (ตะวันออกเฉียงเหนือ) จำปาลาว (เหนือ)

ไม้ต้น สูงเต็มที่ได้ถึง 8 เมตร มียางขาวทุกส่วน ใบเดี่ยว เรียงเวียนถี่ๆ โกลบปลายกิ่ง แผ่นหนา รูปรี ปลายแหลมหรือแหลมยาว โคนใบสอบหรือสอบแหลม ขนาด 12-28 x 6-8 เซนติเมตร ผิวใบไม่เป็นมันและมีขนเล็กน้อย ช่อดอกออกที่ปลายกิ่ง มีแตกต่างกันหลายสี เช่น สีขาว สีแดง สีชมพู หรือสีเหลือง แต่ไม่มีสีเหลืองตรงกลางดอก (ตรงปากหลอดกลีบดอก) กลิ่นหอม กลีบดอกรูปไข่กลับหรือกลม ฝักขนาด 10-16 x 2-3 เซนติเมตร เมล็ดแบน มีปีกเป็นเยื่อบางๆ (ภาพที่ 28-32)

ออกดอกช่วงเดือนมกราคมถึงพฤษภาคม

***Thevetia peruviana* (Pers.) K. Schum.**

กระบอก กระทอก รำพัน รำเพย

ไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 2-3 เมตร ทรงพุ่มโปร่ง มียางขาวทุกส่วน ใบเดี่ยวเรียงเวียนรอบกิ่ง แผ่นใบรูปแถบ ปลายแหลม ผิวเกลี้ยง ขนาด 6-12 x 0.5-0.7 เซนติเมตร ออกดอกเป็นช่อตามปลายกิ่ง ช่อละ 3-4 ดอก กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดตรงโคน ยาวประมาณ 3 เซนติเมตร ส่วนบนมี 5 กลีบ แต่ละกลีบเกยซ้อนเหลื่อมกันอย่างสวยงาม ดอกบานมีเส้นผ่านศูนย์กลางขนาด 3-4 เซนติเมตร สีเหลือง ส้ม และขาว มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ผลคล้ายรูปสี่เหลี่ยม สีเขียว เมื่อแก่เต็มที่และสุกสีดำ มี 1-2 เมล็ดในแต่ละผล (ภาพที่ 26)

ออกดอกเกือบตลอดปี เป็นพืชที่มีความเป็นพิษทุกส่วน โดยเฉพาะผลและเมล็ด

Aristolochiaceae

***Aristolochia pothieri* Pierre ex Lec.**

กระเช้าถุงทอง

ไม้เลื้อย ลำต้นมีขนประปราย เป็นร่องตามยาว ใบเรียงสลับ รูปเกือบกลม ขอบหยักลึกถึงกลางใบ เป็น 3 แฉก แฉกกลางปลายแหลม สองแฉกด้านข้างปลายมน ใบโตเต็มที่ขนาดประมาณ 20 เซนติเมตร ก้านใบยาว 3.5-5 เซนติเมตร ช่อดอกแยกแขนง ออกที่ซอกใบ มีดอกในช่อแน่น ดอกสีแดงเข้ม กลีบรวมยาวถึง 4 เซนติเมตร เหยียดตรง กระจาเปาะทรงกลมเส้นผ่านศูนย์กลาง 4-5 มิลลิเมตร ปากแตรรูปไข่กลับแกมรูปช้อน ม้วนตามยาวไปด้านหลัง ยาว 2 เซนติเมตร กว้าง 1-1.2 เซนติเมตร รั้งไข่ได้วงกลีบยาว 1 เซนติเมตร ผลแบบผลแห้งแตก ทรงรูปไข่ ขนาด 4-4.5 x 3 เซนติเมตร (ภาพที่ 33)

ออกดอกเดือนตุลาคม พบขึ้นทั่วไปในทุ่งหญ้า

Asclepiadaceae

Calotropis gigantea (L.) Dryander ex W.T. Aiton

รัก รักดอก (กลาง) ปอเถื่อน ป่านเถื่อน (เหนือ)

ไม้พุ่ม สูง 1-2(-4) เมตร ทุกส่วนมียางขาว ใบเดี่ยว สีเขียวมีนวลขาว เรียงตรงข้าม รูปไข่กลับ หรือรูปขอบขนาน ขนาด 10-25 x 8-15 เซนติเมตร ปลายมนมีติ่งแหลมเล็ก โคนตัดหรือมน หรือคล้ายติ่งหู เส้นแขนงใบข้างละ 7-10 เส้น ก้านใบยาว 3-5 มิลลิเมตร ช่อดอกออกที่ปลายกิ่งหรือตามซอกใบ เป็นช่อแยกแขนงสั้นๆ แขนงช่อเกือบอยู่ในระดับเดียวกัน ดอกสีขาวหรือสีม่วงอ่อน ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางดอกประมาณ 2 เซนติเมตร กลางดอกมีเกีบ้งรอบรูปคล้ายมงกุฏ ผลรูปไข่แกมรูปรี ขนาด 8-10 x 2-4 เซนติเมตร ผลแก่แตกแนวเดียว มีเมล็ดมาก เมล็ดแบนรูปเกือบกลม ปลายด้านหนึ่งมีขนยาวสีขาว ทั้งหมดยาวประมาณ 2 เซนติเมตร เมล็ดกระจายไปตามลมได้ดี (ภาพที่ 34)

ออกดอกและผลตลอดปี

Cryptostegia grandiflora R. Br.

ดาวประดับ บางบุรีม่วง

ไม้พุ่มกิ่งรอเลื้อย สูง 1.5-2 เมตร ทุกส่วนมียางขาว ตามกิ่งก้านมีช่องอากาศคล้ายเป็นตุ่มหูดอยู่ทั่วไป ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปขอบขนานหรือรูปขอบขนานแกมรูปไข่ ขนาด 4-10 x 3-5.5 เซนติเมตร ปลายใบแหลมถึงมีติ่งแหลม โคนใบมน เนื้อใบหนา ผิวใบเรียบเกลี้ยงเป็นมัน ก้านใบยาว 0.5-1 เซนติเมตร ดอกออกเป็นช่อกระจุกที่ปลายยอด ขนาดใหญ่ สีม่วงอมแดง กลีบดอกรูปประฆัง เป็นหลอดแคบสั้นที่โคน ปลายกลีบแยกเป็น 5 แฉก รูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับเบี้ยว เรียงซ้อนเหลื่อมกัน ตลอดทั้งกลีบยาว 4.5-6 เซนติเมตร มีรยางค์รูปปลีแคบ ปลายโค้งขึ้น ติดบนกลีบดอกเหนือเกสรเพศผู้ อยู่ที่โคนกลีบดอก ผลรูปกระสวยแกมรูปไข่ ยาว 7.5-8.5 เซนติเมตร ผลแก่แตกแนวเดียว เมล็ดสีน้ำตาล จำนวนมาก แบน มีขนเป็นพู่สีขาวอยู่ที่ปลาย (ภาพที่ 35)

ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคมถึงสิงหาคม

Hoya graveolens Kerr

นมตำเลีย

ไม้เถา ลำต้นพอมยาว ทุกส่วนมียางขาว ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรีหรือรูปรีแกมรูปไข่กลับ หรือรูปขอบขนานแกมรูปรี ขนาด 5-9 x 2-4 เซนติเมตร ปลายมนหรือเรียวแหลม โคนสอบแหลมหรือมน เนื้อใบ

ค่อนข้างหนา เส้นแขนงใบข้างละ 4-5 เส้น เห็นไม่ชัด ก้านใบยาว 4-6 มิลลิเมตร ช่อดอกออกตามซอกใบ เป็นช่อสั้นคล้ายซี่ร่ม ก้านช่อยาวประมาณ 2 เซนติเมตร ดอกในช่อ 4-12 ดอก ดอกสีขาว กลีบดอกแผ่คล้าย รูปดาว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.2-1.5 เซนติเมตร กลางดอกมีเกีบ้งรอบรูปดาว สีม่วงอ่อน ก้านดอกพอม ยาวประมาณ 2 เซนติเมตร เมื่อดอกบานมีกลิ่นฉุน ผลรูปทรงกระบอก ปลายเรียว กว้างประมาณ 5 มิลลิเมตร ยาว 12-14 เซนติเมตร เมื่อแก่แตกแนวเดียว เมล็ดจำนวนมาก ยาวประมาณ 5.5 มิลลิเมตร ที่ ปลายด้านหนึ่งมีขนยาวเป็นพู่มีสีขาว กระจายตามลมได้ดี (ภาพที่ 36)

ออกดอกและผลเดือนพฤษภาคมถึงกรกฎาคม พบขึ้นทั่วไปทั้งตามโขดหิน หน้าผา และเกาะเลื้อย ตามต้นไม้

***Ichnostemma carnosum* (R.Br.) Merr. & Rolfe**

ไม้เถา ลำต้นพอมยาว ทุกส่วนมียางขาว ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรี หรือรูปรีแกมรูปไข่กลับ หรือ รูปใบหอกกลับ ขนาด 1.5-5 x 0.7-3 เซนติเมตร ปลายมนมีติ่งแหลม โคนสอบแหลมหรือมน เส้นแขนงใบ ข้างละ 3-5 เส้น เห็นไม่ชัด เนื้อใบค่อนข้างหนาแต่เปราะ ก้านใบยาว 5-7 มิลลิเมตร ช่อดอกออกตามซอกใบ เป็นช่อสั้นและโปร่ง ก้านช่อยาวประมาณ 1.5-2 เซนติเมตร ก้านดอกยาว 1-1.5 เซนติเมตร ดอกสีเขียวอ่อน ออมเหลือง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางดอกประมาณ 1.5 เซนติเมตร แฉกกลีบดอกมี 5 กลีบ รูปแถบ ปลาย เรียวแหลม ผลรูปรี กว้างประมาณ 5 มิลลิเมตร ยาว 5-6 เซนติเมตร เมล็ดรูปรี ยาวประมาณ 3 มิลลิเมตร ปลายด้านหนึ่งมีขนเป็นพู่ มีสีขาว กระจายตามลมได้ดี (ภาพที่ 37)

ออกดอกและผลเกือบตลอดปี

***Raphistemma hooperianum* (Blume) Decne.**

ข้าวสารดอกเล็ก เมื่อยสาร (ใต้) เคือคิก (ตะวันออกเฉียงเหนือ)

ไม้เถา ทุกส่วนมียางขาว เถากลมยาว ผิวมัน ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่แกมรูปหัวใจ หรือรูปรี แกมรูปหัวใจ ขนาด 6-12 x 4-8 เซนติเมตร ปลายแหลมหรือเรียวแหลม โคนมนเว้าลึก แผ่นใบบาง เส้นแขนง ใบข้างละ 4-5 เส้น ก้านใบยาว 3-7 เซนติเมตร ช่อดอกออกเป็นกระจุกคล้ายซี่ร่ม ออกตามซอกใบของกิ่งอ่อน แต่ละช่อมี 4-6 ดอก ดอกสีขาวหรือสีนวล รูประฆังแกมรูปกงล้อ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 1.2-2 เซนติเมตร แฉกรูปรีปลายมน โคนแฉกมีรยางค์รูปใบหอก ปลายเรียวเป็นเส้นกลม ยาวประมาณ 1 เซนติเมตร ผลรูปทรงกระบอก ขนาด 8-12 x 1.5-2 เซนติเมตร ผลแก่แตกแนวเดียว เมล็ดจำนวนมาก ค่อนข้างแบน รูปรี ยาวประมาณ 2 เซนติเมตร ปลายด้านหนึ่งมีขนยาวเป็นพู่ กระจายไปตามลมได้ดี (ภาพที่ 38)

ออกดอกและผลเดือนกันยายนถึงมีนาคม

***Sarcostemma brunonianum* Wight & Arn.**

เถาวัลย์ด้วน เถาคิดต่อ (นครราชสีมา) เถาวัลย์ยอดด้วน (ราชบุรี) เถาหูด้วน (สุพรรณบุรี) เอื้องเถา (กาญจนบุรี)

ไม้เลื้อยน้ำ ไร่ใบ ทุกส่วนมียางขาว ต้นและกิ่งรูปทรงกระบอกสีเขียว เห็นข้อและปล้องชัดเจน แยก สาขามาก เส้นผ่านศูนย์กลางกิ่งประมาณ 6 มิลลิเมตร ปล้องยาว 8-15 เซนติเมตร ช่อดอกออกเป็นกระจุก

ตามข้อ ก้านข้อสั้นมาก ก้านดอกยาวประมาณ 5 มิลลิเมตร ดอกสีขาวอมเขียว รูปคล้ายดาว มี 5 แฉก เส้นผ่านศูนย์กลางดอกประมาณ 5 มิลลิเมตร กลางดอกมีเกบังรูปคล้ายมงกุฏ ขนาดประมาณ 2.5 มิลลิเมตร ผลรูปทรงกระบอก กว้างประมาณ 7 มิลลิเมตร ยาว 10-12 เซนติเมตร เมล็ดมาก รูปเกือบกลมและแบน ปลายด้านหนึ่งมีขนเป็นพู่ กระจายไปตามลมได้ดี (ภาพที่ 39)

ออกดอกและผลเกือบตลอดปี พบมากทั่วไปในบริเวณที่โล่ง ขึ้นบนหิน หน้าผา และพาดคลุมพรรณไม้ที่อยู่ใกล้

Secamone elliptica* R. Br. subsp. *elliptica

เถาผักเสี้ยน ขี้เดือนเล็ก (ใต้)

ไม้เถา เถาหอมเรียวยาวเล็ก ทุกส่วนมียางขาว ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรีหรือรูปใบหอก ขนาด 2.5-6 x 1.2-2.5 เซนติเมตร ปลายแหลม โคนมน ก้านใบสั้นมาก ข้อดอกเล็ก ออกตามซอกใบ ดอกในข้อโปร่ง สีเขียวอมเหลือง เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 3 มิลลิเมตร ผลรูปทรงกระบอกปลายเรียว กว้างประมาณ 1 เซนติเมตร ยาว 5-6 เซนติเมตร เมล็ดมาก รูปรีค่อนข้างแบน ปลายด้านหนึ่งมีขนเป็นพู่ ทั้งเมล็ดและพูยาวประมาณ 3 เซนติเมตร เมล็ดกระจายไปตามลมได้ดี (ภาพที่ 40)

ออกดอกและผลตลอดปี พบทั่วไปตามที่ค่อนข้างแห้ง

***Tylophora indica* (Burm. f.) Merr.**

คันธุลี ขุนพูน (นครพนม) เถาหนัง (สุราษฎร์ธานี) ท้าวพันราก หน่วยไส้เดือน (ชุมพร)

ไม้เถาล้มลุก ทุกส่วนมียางขาว เถาหอมยาวแยกแขนง เส้นผ่านศูนย์กลางเถา 2-2.5 มิลลิเมตร ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม มีรูปร่างและขนาดแปรผันค่อนข้างมาก รูปไข่ หรือรูปรี หรือรูปขอบขนานแกมรูปรี หรือรูปไข่แกมรูปใบหอก ขนาด 3.5-9 x 1.5-6 เซนติเมตร แผ่นใบบาง ก้านใบยาว 2-10 มิลลิเมตร ข้อดอกมีดอกดก เป็นพวงคล้ายข้อซี่ร่มแยกแขนง ออกตามซอกใบของกิ่งอ่อนเกือบทุกข้อ ก้านข้อดอกยาวประมาณ 1 เซนติเมตร ก้านดอกหอม ยาว 2-3 เซนติเมตร ดอกสีเขียวอ่อนหรือสีนวล กลางดอกมักจะมีสีชมพูอมแดง หรือสีม่วงแดง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางดอกบานประมาณ 1 เซนติเมตร เกบังรูปค่อนข้างกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-2.5 มิลลิเมตร สีเหลืองนวลหรือสีชมพูอมแดง ผลออกเป็นคู่ รูปทรงกระบอก ปลายเรียว ขนาดประมาณ 5 x 0.5 เซนติเมตร เมล็ดมีจำนวนมาก ปลายด้านหนึ่งมีขนยาวเป็นพู่ (ภาพที่ 41-42)

ออกดอกและผลช่วงเดือนพฤษภาคมถึงพฤศจิกายน พบตามชายป่าหรือป่าโปร่ง

***Zygotelma benthami* Baill.**

อบเชยเถา (ชัยนาท) เครือเขาลวก ต่ายานตัวผู้ (นครสวรรค์)

ไม้เถาล้มลุก ทุกส่วนมียางขาว เถาหอมยาวแยกแขนง เส้นผ่านศูนย์กลางเถา 2-2.5 มิลลิเมตร ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปขอบขนานแกมรูปรี ขนาด 7-15 x 2-3.5 เซนติเมตร แผ่นใบบาง ด้านบนสีเขียวเข้ม ตามแนวเส้นใบอาจเป็นสีขาวหรือสีม่วงเข้ม ก้านใบยาว 1-1.5 เซนติเมตร ข้อดอกออกตามซอกใบเป็นข้อกระจุกสั้น ก้านข้อดอกยาวประมาณ 1.2 เซนติเมตร ดอกในข้อมีจำนวนน้อย สีชมพูอ่อนอมม่วงหรือสีเหลือง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2 เซนติเมตร กลางดอกมีเกบังรูปที่มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 มิลลิเมตร เกบังรูปมีซี่ยาว รูปคล้ายหวนดมีเสื่อ 5 อัน ผลออกเป็นคู่ รูปทรงกระบอกปลายเรียว

ขนาด 10-11 x 1.2-1.5 เซนติเมตร เมล็ดมีจำนวนมาก มีขนที่ปลายด้านหนึ่งเป็นพู่ (ภาพที่ 43)

ออกดอกและผลเดือนกรกฎาคมถึงพฤศจิกายน พบตามชายป่าหรือตามป่าโปร่ง ชอบขึ้นในที่
ค่อนข้างแห้ง ในพื้นที่พบได้ทั่วไปมีจำนวนมาก

Asteraceae

Ageratum conyzoides L.

สาบแร้งสาบกา หญ้าสาบแด้ (เชียงใหม่) ตับเสื่อเล็ก (สิงห์บุรี) เทียมแม่ฮาง (เลย) หญ้าสาบแร้ง (ราชบุรี)

ไม้ล้มลุก อายุปีเดียว สูงถึง 1 เมตร ลำต้นตั้ง มีขนยาวนุ่มปกคลุม มีต่อมเมื่อขยี้แล้วมีกลิ่นฉุน ใบ
เดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก แผ่นใบรูปไข่ ขนาด 4-7 x 3.5-4.5 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบตัด
ขอบใบจักฟันเลื่อยแกมมน ผิวใบมีขนสั้นแข็งปกคลุม ก้านใบยาว 2-3 เซนติเมตร ช่อดอกออกที่ปลายยอด
แบบช่อเชิงประกอบ ช่อย่อยเป็นช่อกระจุกแน่น ขนาด 4-5 มิลลิเมตร สีม่วง มีวงใบประดับย่อย 1 ชั้น ใบ
ประดับย่อยรูปใบหอก มีดอกจำนวนมาก ทุกดอกสมบูรณ์เพศ รูปร่างเป็นหลอด เกสรเพศผู้ 5 อัน รังไข่ได้
วงกลีบ ผลแบบผลแห้งเมล็ดล่อน สีดำ ยาวประมาณ 1.5 มิลลิเมตร มีเหลี่ยมสันตามแนวยาว ที่ปลายมี
รยางค์แพพพิส

ออกดอกและผลตลอดปี

Chromolaena odoratum (L.) R.M. King & H. Rob.

สาบเสือ ข่าผักคราด ยี่สุน่เถื่อน (สุราษฎร์ธานี) ฝรั่งเศสที่ (สุพรรณบุรี) หญ้าดอกขาว (ทั่วไป) หญ้าฝรั่งเศส
(จันทบุรี, ตราด) หญ้าเมืองฮ้าง (เหนือ)

ไม้ล้มลุกกึ่งไม้พุ่ม สูง 1-2 เมตร ต้นตั้งและใบมีขน เมื่อสัมผัสมีกลิ่นฉุน ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูป
ไข่ ขนาด 5-8 x 2-4 เซนติเมตร ปลายแหลม โคนมน ขอบจักซี่ฟัน เส้นใบจากโคนใบ 3 เส้น ช่อดอกออกที่
ปลายกิ่งเป็นช่อเชิงประกอบ แยกแขนงคล้ายช่อซี่ร่ม ช่อย่อยเป็นช่อกระจุกแน่น ประกอบด้วยดอกจำนวน
มาก ดอกสีขาวอมเทา กลางหลอดดอกมียอดเกสรเพศเมียเป็นเส้นยาว ผลเป็นแท่งคล้ายไส้ดินสอ ผิวมีขน
แข็ง ปลายด้านหนึ่งมีขนยาวประมาณ 10 เส้น กระจายไปตามลมได้ดี (ภาพที่ 44)

ออกดอกและผลเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์ พบกระจายตามที่รกร้าง จัดเป็นวัชพืชที่ระบาด
มากในประเทศไทย ใบมีสรรพคุณรักษาแผลสด

Tridax procumbens L.

ดินตุ๊กแก

ไม้ล้มลุกอายุสั้น ทุกส่วนมีขนสั้น กิ่งตั้งหรือทอดไปตามพื้น สูงได้ถึง 50 เซนติเมตร กิ่งเปราะ ใบ
เดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่ ขนาด 3-5 x 1.5-3 เซนติเมตร ปลายแหลม โคนแหลมหรือมน ขอบจักซี่ฟัน เส้น
แขนงใบจากโคนใบ 3 เส้น ก้านใบยาว 0.5-1 เซนติเมตร ช่อดอกสีนวล ออกตามซอกใบ เป็นช่อกระจุกแน่น
เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.2 เซนติเมตร ก้านช่อยาว 4-20 เซนติเมตร ผลรูปคล้ายลิ้ม ยาวประมาณ 2
มิลลิเมตร มีขนปกคลุม

ออกดอกและผลตลอดปี เป็นวัชพืช พบขึ้นทั่วไป

Avicenniaceae

Avicennia marina Forssk.

แสมทะเล

ไม้พุ่มถึงไม้ต้นขนาดเล็ก โดยทั่วไปพบมีความสูง 1-10 เมตร มีรากหายใจจำนวนมาก ยาวสูงจากพื้น 10-15 เซนติเมตร ตามลำต้นมักมีรากอากาศแต่ไม่มีรากค้ำยัน เปลือกต้นออกเป็นสีขาวถึงสีเทาหรือสีเขียวแกมเหลือง ผิวเรียบ ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่ รูปใบหอก หรือรูปรี ขนาด 3.5-12 x 1.5-5 เซนติเมตร ปลายและโคนใบแหลม เนื้อใบหนา ผิวใบด้านบนเรียบเกลี้ยง เป็นมัน ด้านล่างสีเทาแกมขาว และมีขนละเอียดปกคลุม ขอบใบเรียบ มักจะม้วนตามยาวไปทางด้านหลังใบเหมือนเป็นหลอด ก้านใบยาว 5-10 มิลลิเมตร มีขน ช่อดอกแบบช่อกระจุกตั้งขึ้น ออกที่ปลายยอด ก้านช่อดอกยาว ในช่อมีจำนวนดอกน้อยถึงมีมาก ก้านดอกสั้น กลีบเลี้ยงแยกเป็น 5 แฉก มีขนปกคลุม และติดทนเมื่อเป็นผล กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด สีขาวแล้วเปลี่ยนเป็นสีเหลืองหรือสีส้ม ปลายกลีบแยกเป็น 4 แฉก ผลคล้ายรูปหัวใจ มีเมล็ด 1 เมล็ด ซึ่งมักจะงอกบนต้นแม่ก่อนตกลงพื้น (ภาพที่ 48 และ 50)

ออกดอกเดือนพฤศจิกายนถึงมีนาคม เป็นพันธุ์ไม้ป่าชายเลน

Bignoniaceae

Millingtonia hortensis L. f.

ปีบ กาชะลอง กาดชะลอง (เหนือ)

ไม้ต้น สูงประมาณ 15 เมตร เปลือกสีเทา แตกตามยาว เมื่อแห้งมีลักษณะเบาคล้ายไม้คอร์ก ใบประกอบแบบขนนก 2-3 ชั้น ปลายคี่ เรียงตรงข้าม มีใบย่อย 3-5 คู่ เรียงตรงข้าม โดยใบย่อยคู่ล่างๆ อาจแยกแขนงถึง 2 ชั้นอีก 1-2 คู่ ใบย่อยรูปไข่แกมใบหอก สีเขียวอ่อน ขนาด 3-5 x 1.5-2.5 เซนติเมตร ปลายแหลม โคนกลม ขอบจักฟันเลื่อยช่วงปลายใบ ก้านใบร่วมพองออกเล็กน้อยที่โคน ดอกออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง สีขาว มีกลิ่นหอม กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาว 0.2-0.4 เซนติเมตร กลีบดอกโคนเชื่อมกันเป็นหลอด ยาว 6-7 เซนติเมตร ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปขอบขนาน ปลายแหลม 2 กลีบด้านบนเชื่อมติดกันอีก 3 กลีบด้านล่างแผ่กางออก ผลเป็นฝักแบน ยาว 30-40 เซนติเมตร เมื่อแห้งแล้วแตกตามแนวยาว เมล็ดมีปีกบางโดยรอบ ขนาด 1.5-3.5 เซนติเมตร

ออกดอกระหว่างเดือนมกราคมถึงมีนาคม ติดผลเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน

Tecoma stans (L.) Kunth

ทองอุไร พวงอุไร สร้อยทอง ดอกละคร (เชียงใหม่)

ไม้พุ่ม สูง 2-4 เมตร ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงตรงข้าม ใบย่อย 7-11 ใบ สีเขียว ใบย่อยรูปไข่ กิ่งใบหอก โคนใบมน ปลายใบแหลมยาว ขอบใบจักฟันเลื่อย กว้าง 1.5-3.5 เซนติเมตร ยาว 4-7 เซนติเมตร ดอกออกเป็นช่อบริเวณปลายกิ่ง ช่อละ 10-20 ดอก กลีบเลี้ยงสีเขียว กลีบดอกโคนเชื่อมเป็นรูปกรวยหรือระฆัง ยาว 3-5 เซนติเมตร ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปกลม เป็นคลื่นเล็กน้อย ผลเป็นฝักตรงยาวเรียว เมื่อแห้งแล้วแตก กว้าง 0.6-0.8 เซนติเมตร ยาว 10-12 เซนติเมตร เมล็ดแบนมีปีกโดยรอบ

ออกดอกตลอดปี

Bombacaceae

Bombax anceps Pierre

จิวป่า นุ่นป่า จิวป่าดอกขาว จิวดอกขาว ไกร (เหนือ)

ไม้ต้นผลัดใบ สูงถึง 30 เมตร เปลือกต้นอ่อนมีหนามมากและลดความหนาแน่นลงเมื่อโตขึ้น ใบเป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ มีใบย่อย 6-7 ใบ ก้านใบยาว 10-17 เซนติเมตร ใบย่อยรูปขอบขนานแกมรูปหอก ขนาด 12-16 x 4-7 เซนติเมตร ปลายและโคนใบแหลม ก้านใบย่อยยาว 0.5-2 เซนติเมตร ดอกออกเป็นกลุ่มๆ ละ 2-4 ดอก ตามซอกใบ ก้านดอกสั้น กลีบเลี้ยงสีเขียวสด กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว เมื่อบานโค้งพับลงไปด้านหลังจนคลุมกลีบเลี้ยง มีขนนุ่มด้านนอก เกสรเพศผู้มีจำนวนมาก แยกเป็น 5 กลุ่มและเชื่อมติดกันเป็นหลอด รังไข่สีแดง ก้านเกสรเพศเมียแยกเป็น 5 แฉก ผลรูปขอบขนาน ขนาด 12-15 x 5 เซนติเมตร โคนเล็กน้อย มีสันตามยาว 5 สัน เมื่อแก่แตกตามสัน เมล็ดกลม สีดำ มีขนเป็นใยสีขาวปกคลุม (ภาพที่ 45-46 และ 49)

ออกดอกและผลระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์

Bombax insigne Wall.

จิวป่าดอกแดง

ไม้ต้นผลัดใบ ขนาดกลาง มีหนามตามเปลือกต้นน้อย ใบเป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ ใบย่อย 6-7 ใบ ก้านใบยาว 10-15 เซนติเมตร ใบย่อยรูปขอบขนานแกมรูปหอก ขนาด 12-16 x 4-7 เซนติเมตร ปลายและโคนใบแหลม ผิวใบเกลี้ยง ก้านใบย่อยยาว 0.5-1.0 เซนติเมตร ดอกออกตามซอกใบเป็นกลุ่มๆ ละ 2-4 ดอก ก้านดอกสั้น กลีบเลี้ยงสีเขียวสด ด้านในมีขน กลีบดอก 5 กลีบ สีชมพูอมส้ม เมื่อบานโค้งไปด้านหลังเล็กน้อย มีขนทั้งสองด้าน เกสรเพศผู้มีจำนวนมาก แยกเป็น 5 กลุ่มและเชื่อมติดกันเป็นหลอด รังไข่สีแดง ก้านเกสรเพศเมียแยกเป็น 5 แฉก ผลรูปขอบขนาน ขนาด 17-25 x 3-4 เซนติเมตร โคนเล็กน้อย ค่อนข้างกลมไม่เห็นเหลี่ยมสัน เมื่อแก่แตกตามยาว เมล็ดสีดำ มีขนเป็นใยสีขาวปกคลุม (ภาพที่ 47)

ออกดอกและผลระหว่างเดือนมกราคมถึงมีนาคม

Boraginaceae

Cordia subcordata Lam.

หมันทะเล

ไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 2-15 เมตร เปลือกต้นสีเทาถึงเป็นสีน้ำตาลอ่อน ใบเดี่ยว เรียงสลับ ก้านใบยาว 2-8 เซนติเมตร แผ่นใบรูปไข่หรือรูปรี ขนาด 8-20 x 5-15 เซนติเมตร ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม โคนใบมนหรือกลม ขอบใบเรียบหรือหยักซี่ฟันห่างๆ ผิวใบด้านบนมีขนสั้นแนบชิดกับแผ่นใบ ด้านล่างมีขนนุ่มที่เส้นใบ ช่อดอกออกตรงข้ามกับใบที่ปลายยอด มี 6-20 ดอก กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นรูปทรงกระบอก ปลายหยักเป็นแฉกตื้นๆ รูปสามเหลี่ยม ที่ผิวด้านนอกมีขนสาก กลีบดอกสีส้ม รูปกรวย ยาว 3.5-5 เซนติเมตร ปลายหยักเป็น 5-7 แฉก แฉกรูปกลม เกสรเพศผู้มีจำนวนเท่ากับแฉกกลีบดอกและยื่นยาวเหนือคอหลอดกลีบดอก ผลแบบผลเมล็ดเดี่ยวแข็ง ทรงกลมหรือรูปไข่กลับ ขนาด 2-3 เซนติเมตร มีกลีบเลี้ยงติดทนรองรับ

ออกดอกเดือนมิถุนายน เป็นพันธุ์ไม้ที่ขึ้นตามป่าชายหาด

Burseraceae

Garuga pinnata Roxb.

ตะคร้ำ (กลาง) กะติบ แขกเต้า ค้ำ หวิด ตะคร้ำ (เหนือ) อ้อยน้ำ (จันทบุรี)

ไม้ต้นผลัดใบ ทนแล้ง สูงได้ถึง 20 เมตร เปลือกต้นแตกเป็นสะเก็ด กิ่งอ่อนและช่อดอกมีขนสั้นนุ่ม ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงเวียนถี่ใกล้ปลายกิ่ง ทั้งใบขนาด 30-50 x 15-20 เซนติเมตร ก้านใบยาว 5-7 เซนติเมตร ใบย่อย 7-13 ใบ เรียงตรงข้ามหรือเยื้องกันเล็กน้อย ใบย่อยคู่ล่างขนาดเล็กกว่าใบย่อยคู่ถัดขึ้นไป รูปไข่หรือรูปรีแกมรูปขอบขนาน ขนาด 3-10 x 2-5 เซนติเมตร แผ่นใบ 2 ข้างไม่เท่ากัน ขอบใบหยักตื้น ก้านใบย่อยสั้นมาก ช่อดอกออกที่ปลายกิ่งเป็นกลุ่ม แต่ละช่อยาว 7-10 เซนติเมตร ประกอบด้วยช่อย่อยสั้นๆ ดอกรูปคล้ายถ้วยหรือรูประฆัง สีนวลแกมสีน้ำตาลอ่อน ขนาดประมาณ 7 x 5 เซนติเมตร ผลรูปค่อนข้างกลม ขนาดประมาณ 1 เซนติเมตร ผลแก่สีเหลืองอมน้ำตาล (ภาพที่ 51-52)

ออกดอกเดือนธันวาคมถึงมีนาคม

Cactaceae

Opuntia elatior Mill.

เสมา

ไม้อวบน้ำ อายุหลายปี ลำต้นลักษณะคล้ายเป็นแผ่นรูปรีแบน ยาว 20-30 เซนติเมตร เรียงต่อกันตามแนวตั้ง แตกกิ่งมากคล้ายเป็นพุ่ม สูงได้ถึง 4 เมตร ผิวลำต้นสีเขียวเข้ม เรียบ ใบรูปทรงกระบอก ขนาดเล็ก ร่วงง่าย ยาวประมาณ 4 มิลลิเมตร ออกรวมกับหนาม 2-8 อัน และขนปลายเงี่ยง (glochids) เป็นกระจุกบริเวณที่เรียกว่า ขุมหนาม (areoles) กระจายอยู่ทั่วกิ่ง หนามยาว 2-7 เซนติเมตร ดอกเดี่ยว ออกบริเวณสันขอบของกิ่ง สีแดงอมชมพู เส้นผ่านศูนย์กลาง 4-5 เซนติเมตร ฐานรองดอกขนาดใหญ่ รูปไข่กลับ ปลายตัด กลีบรวมจำนวนมากสีเรียงเป็นชั้นๆ เกสรเพศผู้จำนวนมาก ก้านชูอับเรณูเป็นเส้นผอม สีชมพู รั้งไข่ได้วงกลีบ ผลเมื่อสุกสีแดง ทรงรีแกมรูปไข่กลับ ปลายตัด ภายในมีเนื้อฉ่ำน้ำ ผิวด้านนอกมีขุมหนามกระจายทั่วไป (ภาพที่ 53-55)

ออกดอกเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม

Capparaceae

Capparis grandis L.f.

ค้อนกลอง

ไม้ต้น สูง 5-10 เมตร ลำต้นมีหนามเล็กๆ หรือค่อนข้างเกลี้ยง ใบเดี่ยวเรียงสลับ ขนาด 5-10 x 2-5 เซนติเมตร แผ่นใบรูปรีหรือรูปไข่ ปลายแหลมหรือมน โคนใบแหลมหรือสอบแหลม มีขนโดยเฉพะที่ผิวใบด้านล่าง ดอกออกเป็นช่อคล้ายซี่ร่มทั้งที่ปลายกิ่งและตามซอกใบ กลีบดอกสีขาว มี 4 กลีบ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางดอก 1-1.2 เซนติเมตร เกสรเพศผู้จำนวนมาก ผลกลม มีเนื้อ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.2-4 เซนติเมตร มี 1-6 เมล็ดในแต่ละผล

***Capparis micracantha* DC.**

ชิงชี กระดาดขาว กระโรกใหญ่ จิงโจ้ พญาจอมปลวก (กลาง) กระดาดป่า (ชลบุรี) ค้อนหม้อง (สระบุรี) ชีซอ (ปราจีนบุรี) ชายชู้ หมากหมก (ชัยภูมิ) แส้มาทะเลาย (เชียงราย) หนดแมวแดง (เชียงใหม่) ราม (สงขลา)

ไม้พุ่ม หรือไม้รอเลื้อย หรือไม้ต้นขนาดเล็ก กิ่งมักจะคด มีหนามขนาดเล็ก 1-2 มิลลิเมตรอยู่ที่โคนใบ ปลายตั้งขึ้น ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปรีหรือรูปขอบขนานแกมรูปรี ขนาด 8-15 x 4-8 เซนติเมตร ปลายมน และมีติงหนาม โคนมน แผ่นใบค่อนข้างบางแต่เหนียว ก้านใบยาวประมาณ 1 เซนติเมตร ดอกเกิดเรียงเป็นแถวบนแฉ่งเหนือซอกใบ มีได้ถึง 7 ดอก ทะยอยบานจากปลายลงมาสู่โคนแถว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 2.5-3 เซนติเมตร กลีบดอกมี 2 คู่ คู่หนึ่งสีขาว อีกคู่สีเหลือง โคนกลีบสีม่วง ผลรูปค่อนข้างกลม ขนาดประมาณ 2 เซนติเมตร สุกสีแดงอมส้ม (ภาพที่ 57)

ออกดอกเดือนมกราคมถึงมีนาคม

***Capparis sepiaria* L.**

หนามวัวซัง วัวซัง หางนกทะเลิง (สุโขทัย) หางนกกี (เลย) หนามเกี่ยวไก่ (กลาง) ฝัโหวัดาด (สงขลา)

ไม้พุ่ม หรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 2-4 เมตร กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่ม มีหนามเล็กยาวประมาณ 2 มิลลิเมตร ออกตามซอกและโคนใบ ปลายโค้งลง ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปรี หรือรูปไข่ หรือรูปขอบขนานแกมรูปรี ขนาด 2.5-7 x 1.5-4 เซนติเมตร ปลายและโคนมน ช่อดอกคล้ายช่อซี่ร่ม ออกตามปลายกิ่งและซอกใบ ดอกในช่อ 7-15 ดอก ก้านดอกยาวประมาณ 2 เซนติเมตร ดอกตูมรูปกลม ขนาด 2-3 มิลลิเมตร ดอกบานขนาดประมาณ 5 มิลลิเมตร กลีบดอกสีขาว ผลกลม ขนาด 6-10 มิลลิเมตร (ภาพที่ 58)

ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ พบขึ้นตามที่ค่อนข้างแห้งแล้ง

***Cleome viscosa* L.**

ผักเสี้ยนผี ผักส้มเสี้ยนผี

ไม้ล้มลุก สูง 50-60(-100) เมตร ทุกส่วนมีต่อมเล็กๆ สร้างสารเหนียวที่ผิว ใบเป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ เรียงเวียน ใบย่อยมี 3 ใบ รูปไข่กลับ ขนาด 1.2-4 x 1-1.5 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบสอบแหลม ใบย่อยใบกลางขนาดใหญ่กว่าใบย่อยด้านข้าง ก้านใบยาว 1.5-4 เซนติเมตร ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกตามซอกใบและปลายกิ่ง ดอกขนาดประมาณ 1.2 เซนติเมตร สีเหลือง มีกลีบดอกรูปคล้ายช้อน 4 กลีบ ผลรูปทรงกระบอก ยาว 5-7 เซนติเมตร กว้างประมาณ 3 มิลลิเมตร มีขน ผลแก่แตกตามยาว (ภาพที่ 59)

ออกดอกตลอดปี

***Crateva adansonii* DC. subsp. *trifoliata* (Roxb.) Jacobs**

ผักกุ่ม กุ่มบก

ไม้ต้นสูง 10-15 เมตร ใบประกอบแบบนิ้วมือ เรียงสลับ มี 3 ใบย่อย ใบย่อยรูปไข่ เบี้ยว หรือรูปใบหอกกลับ ขนาด 8-12 x 4-5.2 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบรูปลิ้ม ก้านใบยาว 8-15 เซนติเมตร ช่อดอกแบบช่อกระจุกหรือช่อเชิงหลั่น ออกที่ปลายยอด ก้านดอกยาว 2.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง 4 กลีบ ขนาด

เซนติเมตร ก้านชูเกสรเพศเมียยาวกว่าเล็กน้อย รั้งไข่อูรี ขนาด 3 x 2 มิลลิเมตร ผลทรงกลม เมล็ดขนาดค่อนข้างเล็ก

ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงมิถุนายน เป็นผลเดือนพฤษภาคมถึงสิงหาคม

***Maerua siamensis* (Kurz) Pax**

แจง แงง (นครราชสีมา)

ไม้ต้น สูง 5-10 เมตร ใบประกอบแบบนิ้วมือ เรียงสลับ มี 3-5 ใบย่อย ใบย่อยรูปใบหอก ขนาด 5-10 x 1.5-3.5 เซนติเมตร ปลายใบมนหรือเว้าตื้น โคนใบแหลมแกมมน ผิวใบเกลี้ยง ก้านใบยาว 3.5-4.7 เซนติเมตร ช่อดอกแบบช่อกระจุกหรือช่อเชิงหลั่น ออกที่ปลายยอดหรือซอกใบใกล้ปลายยอด ก้านดอกยาว 3.5-5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง 4 กลีบ รูปไข่ ปลายมน ที่ปลายสุดมีติ่งหนามเล็กๆ ขอบกลีบมีขนแบบขนแกะ ไม่มีกลีบดอก เกสรเพศผู้ 9-12 อัน ก้านชูอับเรณูยาว 2-2.5 เซนติเมตร ยาวเท่ากับก้านชูเกสรเพศเมีย รั้งไข่อูรี ขนาด 2 x 1 มิลลิเมตร ผลทรงรีหรือค่อนข้างกลม เมล็ดมี 1-3 เมล็ด รูปไต ขนาดใหญ่ (ภาพที่ 56 และ 60)

ออกดอกเดือนธันวาคมถึงมีนาคม ติดผลเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน

Combretaceae

***Combretum procursum* Kurz**

สะแกเถา สะแกเครือ แก (นครราชสีมา)

ไม้เลื้อยหรือไม้รอเลื้อยขนาดใหญ่ เปลือกต้นสีน้ำตาลอมน้ำตาลอ่อน อาจมีหนามที่โคนลำต้น ใบเรียงตรงข้าม สีเขียวอมขาว รูปไข่หรือรูปรี ขนาด 8-15 x 4-7 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบสอบเรียว ผิวใบสาก เนื้อใบค่อนข้างเหนียว ช่อดอกแบบช่อเชิงลด ออกตามซอกใบ ยาว 5-7 เซนติเมตร ดอกในช่อค่อนข้างแน่นและมีขนาดเล็กประมาณ 2-2.5 มิลลิเมตร สีน้ำตาลเขียว กลีบเลี้ยงและกลีบดอกชั้นละ 4 กลีบ เกสรเพศผู้ 8 อัน ผลเป็นผลแห้ง มีปีกเป็นครีบตามยาว 4 ครีบ รูปร่างเกือบกลม ขนาด 1.5-2 เซนติเมตร มีเกล็ดสีเงินปกคลุม

ออกดอกและผลระหว่างเดือนสิงหาคมถึงธันวาคม

***Lumnitzera racemosa* Willd.**

ฝาดขาว กะลุง (ชุมพร) ขวาด (สมุทรสาคร) ฝาด (กลาง, ใต้) ลำแพน ลำแพนหิน (ตราด)

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก เปลือกต้นสีน้ำตาลแดง แตกเป็นร่องสั้นๆ ตามยาว ใบเรียงเวียน รูปไข่กลับหรือรูปใบหอกกลับ ขนาด 2.5-5 x 1-2 เซนติเมตร ปลายใบมนแกมเว้าตื้น โคนใบสอบเรียว ขอบใบเรียบ เนื้อใบอวบน้ำ ผิวใบเกลี้ยง ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกที่ปลายยอด ใบประดับรูปสามเหลี่ยม กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมติดกัน กลีบดอกสีขาว แยกอิสระจากกัน รูปรีหรือรูปไข่ ปลายแหลม โคนคอดเป็นก้านสั้นๆ เกสรเพศผู้ 10 อัน เรียงเป็น 2 วง รั้งไข่อูรีในฐานรองดอก ผลรูปรี ยาว 1-1.5 เซนติเมตร สีเขียวอ่อน ผิวเกลี้ยง (ภาพที่ 61)

ออกดอกช่วงเดือนเมษายน พบบริเวณป่าชายเลน พื้นที่ดินเลนหรือดินทรายริมฝั่งทะเล

***Quisqualis indica* L.**

เล็บมือนาง จะมั่ง จ้ามั่ง มะจิมั่ง (เหนือ)

ไม้รอเลื้อย มีขนนุ่มตามลำต้น กิ่ง และใบ ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรีหรือรูปรีแกมขอบขนาน ปลายเรียวแหลม ขนาด 7-14 x 3-8 เซนติเมตร ดอกออกเป็นช่อใหญ่ระย้าที่ซอกใบและปลายกิ่ง มีกลิ่นหอมมาก จะหอมมากตั้งแต่พลบค่ำถึงเช้า กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว ปลายแยกเป็น 5 แฉก ดอกบานมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 เซนติเมตร ดอกมีสีขาวอมชมพู สีชมพู และสีแดงปะปนในช่อเดียวกัน ผลคล้ายรูปห้าเหลี่ยม เมื่อแห้งเปลือกหนาและเหนียว มีเมล็ด 1 เมล็ด เมล็ดที่แก่จัดมีเนื้อในคล้ายถั่ว กินได้ (ภาพที่ 62)

ออกดอกเกือบตลอดปี ดอกตกมากในช่วงเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม พบปลูกประดับทั่วไปเจริญเติบโตเร็ว ค่อนข้างทนทาน

***Terminalia catappa* L.**

หูกวาง โคน (นราธิวาส) ตัดมือ ตัดมือ (ตรัง) ตาบัง (พิษณุโลก สตุล) หลุมบั้ง (สุราษฎร์ธานี)

ไม้ต้นผลัดใบ สูงถึง 20 เมตร แฉกกิ่งเป็นชั้นมักเรียงในแนวระนาบ ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงเวียน แผ่นใบค่อนข้างหนา รูปไข่กลับ ขนาด 15-25 x 10-15 เซนติเมตร โคนใบรูปหัวใจแคบ ผิวใบด้านบนเรียบเป็นมัน ด้านล่างมีขนนุ่ม ก้านใบอ้วนสั้น ยาว 5-10 มิลลิเมตร ดอกออกเป็นช่อ ไม่แยกแขนง ยาวประมาณ 8-12 เซนติเมตร ดอกในช่อค่อนข้างแน่น มีดอกเพศผู้อยู่ส่วนปลายของช่อดอก ส่วนล่างลงมาเป็นดอกสมบูรณ์เพศ ผลรูปรีหรือคล้ายทรงรูปไข่ มีสันด้านข้างตามยาว ผิวเรียบเป็นมัน สีเขียวเข้ม

ออกดอกระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงกันยายน ติดผลเดือนตุลาคมถึงธันวาคม

***Terminalia glaucifolia* Craib**

แหนนก แหนนก (กลาง, เหนือ) ตีนนก (นครราชสีมา ปราจีนบุรี) หางแหน (บุรีรัมย์) แหน แหนขึ้นก (เหนือ)

ไม้ต้น สูงถึง 20 เมตร เปลือกต้นสีเทาดำ กิ่งมักลู่ลงเล็กน้อย ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงเวียน ออกเป็นกระจุกที่ปลายกิ่ง แผ่นใบค่อนข้างหนา รูปไข่กลับหรือรูปรี ขนาด 10-21 x 6.5-8.5 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบรูปปลีมน ผิวใบเรียบไม่มีขน ด้านบนสีเขียว ด้านล่างมีขน ก้านใบค่อนข้างยาว ปกติมีต่อมอยู่ตรงกลางหรือใกล้โคนใบ ช่อดอกออกที่ซอกใบ ยาวประมาณ 12-17 เซนติเมตร ดอกมีสีเหลืองนวล เรียงชิดแน่นในช่อดอก ดอกบานมีกลิ่นเหม็น ผลเป็นผลเปลือกแข็งเมล็ดเดี่ยว มีปีกตามแนวยาว 2 ปีก ผลรูปรีวงกลมหรือรี ขนาด 3.5-5 x 2.5-5 เซนติเมตร (ภาพที่ 63-64)

ออกดอกระหว่างเดือนสิงหาคมถึงตุลาคม ติดผลเดือนตุลาคมถึงธันวาคม

Convolvulaceae***Argyrea collinsae* (Craib) B. Na Songkhla & P. Traiperm**

กระสอบ

ไม้เถาเนื้อแข็ง มียางขาว มีขนสีน้ำตาล กิ่งที่ยังอ่อนมีขนสั้นนุ่ม สีเขียวอ่อนหรือสีเหลืองอ่อน ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูปหัวใจหรือรูปกลม ปลายแหลม โคนรูปหัวใจ ขอบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ผิวใบมีขน

ทั้งสองด้าน ก้านใบมีขนแข็ง ช่อดอกแบบช่อกระจุกออกที่ซอกใบ มีดอกห่างๆ 3-5 ดอก ใบประดับรูปขอบขนานแกมรูปรี ปลายแหลม ร่วงง่าย ดอกสีม่วงแดง กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปไข่ ขนาดไม่เท่ากัน คงทนและขยายใหญ่เมื่อเป็นผล กลีบดอกโคนเชื่อมติดกันเป็นรูปประฆัง เกสรเพศผู้ 5 อัน เชื่อมติดกันที่โคนหลอดกลีบดอกแล้วผายกว้างออก ปลายแยกเป็น 5 แฉกสั้น มีแถบเส้นกลางกลีบ จานฐานดอกรูปถ้วยล้อมรอบรังไข่ รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลแบบผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด เมล็ด 4 เมล็ด สีน้ำตาลเข้ม (ภาพที่ 65)

ออกดอกระหว่างเดือนกันยายนถึงพฤศจิกายน

Ipomoea alba L.

บานติก ดอกพระจันทร์

ไม้เลื้อย โคนต้นที่แก่แข็งและมีเนื้อไม้ มียางขาว ผิวเกลี้ยงหรือมีขนสั้น ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปหัวใจหรือรูปไข่ ปลายแหลม เรียวแหลม หรือมน และมีติ่งแหลม โคนเว้ารูปหัวใจ ขอบเรียบหรือหยักลึกแบบฝ่ามือเป็น 3 แฉก ก้านใบเรียวยาว ดอกออกเป็นช่อแบบกระจุกที่ซอกใบ ใบประดับขนาดเล็ก รูปใบหอก ปลายแหลม ร่วงง่าย ดอกสีขาว มีกลิ่นหอมอ่อนๆ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน รูปรีแกมขอบขนาน ปลายมนและมีติ่งแหลมสั้นๆ หรือมีรยางค์แข็งที่ได้ปลายกลีบ กลีบดอกโคนเชื่อมกันเป็นหลอดยาว แล้วผายออกกว้างตั้งฉากกับหลอดกลีบดอก ปลายแยกเป็น 5 แฉกสั้น มีแถบเส้นกลางกลีบ เส้นผ่านศูนย์กลางดอก 11-15 เซนติเมตร เกสรเพศผู้ 5 อัน เชื่อมติดกับโคนกลีบดอก รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลแบบผลแห้งแตก รูปไข่ ปลายแหลม เมล็ด 4 เมล็ด สีน้ำตาลหรือดำ (ภาพที่ 66)

ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน เป็นดอกไม้ที่บานตอนกลางวันเริ่มบานตั้งแต่พลบค่ำจนถึงรุ่งเช้า

Ipomoea aquatica Forssk.

ผักบุ้ง ผักทอดยอด

ไม้ล้มลุก ลำต้นทอดไปตามพื้นดินหรือบนผิวน้ำ ลำต้นกลวง แตกแตกตามข้อ มียางขาว ใบเดี่ยว เรียงสลับ แผ่นใบมีหลายแบบ รูปไข่ รูปไข่แกมรูปขอบขนาน รูปใบหอก หรือรูปแถบ ปลายแหลมหรือมน และมีติ่งแหลม โคนรูปหัวใจหรือตัดตรง ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่น ขอบใบตรงโคนใบมักกว้างออกเป็นมุมแหลม ทำให้ใบเป็นรูปเงี่ยงใบหอก ช่อดอกแบบช่อกระจุกออกที่ซอกใบ ใบประดับเล็ก รูปใบหอกแคบ ปลายแหลม ดอกสีชมพู สีม่วง หรือสีขาว กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปรี รูปไข่ หรือรูปไข่แกมรูปขอบขนาน กลีบดอกโคนเชื่อมกันเป็นรูปกรวยแล้วผายออกกว้าง ปลายแยกเป็น 5 แฉกสั้น มีแถบเส้นกลางกลีบ เกสรเพศผู้ 5 อัน เชื่อมติดกับโคนหลอดกลีบดอก รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลแบบผลแห้งแตก รูปค่อนข้างกลมหรือรูปไข่ สีน้ำตาล เมล็ด 4 เมล็ด สีดำ มีขนนุ่มปกคลุม

ออกดอกระหว่างเดือนตุลาคมถึงมีนาคม

Ipomoea nil (L.) Roth

ว่านผักบุ้ง ว่านคำเคย (ปราจีนบุรี)

ไม้เถา ลำต้นเลื้อยพันหรือแผ่คลุมดิน มีขนหยาบๆ ทั่วทั้งต้น ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่หรือรูปกลม ขอบใบหยักเว้าแบบฝ่ามือเป็น 3 หยัก หยักที่อยู่ตรงกลางรูปไข่หรือรูปขอบขนาน หยักด้านข้างรูปไข่หรือค่อนข้างกลม แต่ละหยักปลายแหลมหรือเรียวแหลม โคนใบรูปหัวใจ ผิวใบทั้งสองด้านมีขน ช่อดอกแบบช่อ

กระจุกคล้ายช่อซี่ร่ม ออกที่ซอกใบ ดอกสีฟ้า ใบประดับรูปแถบหรือเป็นเส้น กลีบเลี้ยงส่วนโคนเชื่อมติดกันเล็กน้อยแล้วแยกเป็น 5 แฉก แฉกรูปใบหอก ปลายเรียวแหลม มีขนหยาบ กลีบเลี้ยงติดทนและขยายขนาดเมื่อเป็นผล กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวยแล้วผายกว้างออก ปลายเว้า 5 แฉก มีแถบเส้นกลางกลีบ เกสรเพศผู้ 5 อัน เชื่อมติดกับโคนหลอดกลีบดอก รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลแบบผลแห้งแตก รูปค่อนข้างกลมหรือรูปไข่ สีน้ำตาล เมล็ด 4 เมล็ด สีดำ มีขนปกคลุม

ออกดอกระหว่างเดือนกันยายนถึงกุมภาพันธ์

***Ipomoea obscura* (L.) Ker-Gawl.**

โถงวะ (เชียงใหม่) สะอึก (กลาง)

ไม้เถา ลำต้นเลื้อยพันหรือแผ่คลุมดิน ส่วนที่ยังอ่อนมีขน ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ รูปกลม หรือรูปไต ปลายเรียวแหลม โคนเว้ารูปหัวใจ ขอบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ผิวใบเกลี้ยงหรือมีขนเล็กน้อย ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกที่ซอกใบ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน กลีบดอกสีขาวอ่อน ส่วนโคนเชื่อมกันเป็นรูปกรวย ปลายผายออกกว้าง แยกเป็น 5 แฉกตื้น มีแถบเส้นกลางกลีบสีเข้มกว่าส่วนอื่น ตรงคอหลอดดอกสีม่วงเข้ม เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 1.5-2.2 เซนติเมตร เกสรเพศผู้ 5 อัน เชื่อมติดกับโคนหลอดกลีบดอก จานฐานดอกเป็นวง รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลแบบผลแห้งแตก รูปไข่ ปลายผลมีส่วนของก้านเกสรเพศเมียติดอยู่ เมล็ดสีดำ มีขนเล็กน้อย (ภาพที่ 67)

ออกดอกเดือนพฤษภาคมถึงกุมภาพันธ์

***Ipomoea pes-caprae* (L.) R. Br.**

ผักบั้งทะเล

ไม้เลื้อย ลำต้นทอดไปตามพื้นดิน มียางขาว ใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ รูปไข่กลับ รูปกลม รูปรี รูปขอบขนาน หรือรูปไต ปลายเว้า โคนรูปหัวใจ ตัดตรงหรือมน หรือเป็นรูปลิ้นสั้นๆ แผ่นใบหนา ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกที่ซอกใบ มี 1-10 ดอก ใบประดับร่วงง่าย ดอกสีชมพูหรือสีม่วงแดง กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอกโคนเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวยแล้วผายออกกว้าง ปลายสุดเว้าเป็นแฉก มีแถบเส้นกลางกลีบ เกสรเพศผู้ 5 อัน เชื่อมติดกับโคนหลอดกลีบดอก รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลแบบผลแห้งแตก รูปกลมหรือกลมแบน สีน้ำตาลเข้ม เมล็ดมี 4 เมล็ด (ภาพที่ 68)

ออกดอกตลอดปี พบขึ้นเลื้อยทอดไปตามพื้นดิน ตามชายหาดและบริเวณใกล้ทะเล

***Ipomoea pes-tigridis* L.**

ขยุ่มดินหมา (เชียงใหม่) เถาสายทองลอย (สิงห์บุรี)

ไม้เถา ลำต้นเลื้อยพันหรือแผ่คลุมดิน ลำต้น ใบ และช่อดอกมีขนแข็ง ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปฝ่ามือ โคนเว้าเป็นรูปหัวใจ ขอบเว้าแบบนิ้วมือถึงประมาณกึ่งกลางใบหรือเกือบถึงโคนใบ 3-9 แฉก แต่ละแฉกรูปรีหรือรูปรีแกมรูปขอบขนาน ปลายแหลมหรือเรียวแหลม ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกตามซอกใบ ใบประดับเรียงกันเป็นชั้นรองรับช่อดอก ดอกสีขาว กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปใบหอก มีขนยาวแข็งหนาแน่น ขยายขนาดใหญ่ขึ้นคลุมผล กลีบดอกโคนเชื่อมกันเป็นรูปกรวย แล้วผายกว้างออก ปลายเว้า 5 แฉกและเป็นคลื่น แถบเส้นกลางกลีบมีขนประปราย เกสรเพศผู้ 5 อัน เชื่อมติดกับโคนหลอดกลีบดอก รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ จาน

ฐานดอกรูปวงแหวนล้อมรอบรังไข่ ผลแบบผลแห้งแก่แล้วแตก รูปไข่สีน้ำตาล มีเมล็ด 4 เมล็ด สีดำ มีขน
ออกดอกระหว่างเดือนกันยายนถึงมีนาคม

***Jacquemontia paniculata* (Burm.f.) Hall. f.**

จิงจ้อผี จิงจ้อน้อย (เหนือ) จิงจ้อ จิงจ้อเขา (ประจวบคีรีขันธ์) จิงจ่า จิงจ่า (กรุงเทพฯ)

ไม้เถา ลำต้นมีขนสั้นสีขาว ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ หรือรูปขอบขนานแกมรูปไข่ ปลายแหลมและ
เป็นติ่งหนามสั้น โคนรูปหัวใจหรือกลม ขอบเรียบหรือเป็นคลื่น ช่อดอกแบบช่อกระจุกคล้ายช่อซี่ร่ม มีขน ใบ
ประดับรูปใบหอก ดอกสีฟ้า กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปไข่หรือรูปรี กลีบดอกโคนเชื่อมกันเป็นรูปกรวย ปลายแยก
เป็น 5 แฉกลึก มีแถบเส้นกลางกลีบ เกสรเพศผู้ 5 อัน เชื่อมติดกับหลอดกลีบดอก รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผล
แบบผลแห้งแก่แล้วแตก รูปกลม เมล็ดสีน้ำตาลอ่อน (ภาพที่ 69)

ออกดอกระหว่างเดือนตุลาคมถึงมีนาคม

***Merremia umbellata* (L.) Hall.f.**

จิงจ้อขาว เถาดอกบานดุม

ไม้เถา ลำต้นเลื้อยพันหรือแผ่คลุมดิน เกือบหรือมีขน ใบเดี่ยว เรียงสลับ แผ่นใบมีรูปร่างได้หลาย
แบบ รูปขอบขนานแกมรูปรี รูปไข่ รูปขอบขนานแกมรูปไข่ หรือรูปคล้ายสามเหลี่ยม ปลายแหลม เป็นติ่ง
แหลม หรือเป็นติ่งหนามสั้น โคนเว้ารูปหัวใจ มน หรือตัด อาจพบโคนใบรูปติ่งหูได้บ้าง ขอบใบเรียบ ผิวใบ
ด้านล่างมีขน ช่อดอกแบบช่อกระจุกคล้ายช่อซี่ร่ม ออกที่ซอกใบ มีดอกย่อยจำนวนน้อยถึงมีมาก ก้านช่อ
ดอกและใบประดับมีขน ดอกสีเหลืองหรือสีเหลืองอมส้ม กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอกโคนเชื่อมกันเป็นรูป
กรวย ปลายผายออกกว้าง แยกเป็น 5 แฉกตื้น ขอบกลีบเว้าเล็กน้อย มีแถบเส้นกลางกลีบ เส้นผ่าน
ศูนย์กลางดอก 4-4.5 เซนติเมตร เกสรเพศผู้ 5 อัน เชื่อมติดกับโคนหลอดกลีบดอก ฐานดอกเป็นวงรอบ
รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลแบบผลแห้งแตก รูปคล้ายกรวย สีน้ำตาล เมล็ดมีขนยาวตรงหนาแน่น (ภาพที่ 70)

ออกดอกระหว่างเดือนกันยายนถึงกรกฎาคม

Cucurbitaceae

***Coccinea grandis* (L.) Voigt.**

ตำลึง ผักตำลึง ผักแคบ (เหนือ)

ไม้เถา มีมือพันม้วนงอ ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปเกือบกลม ปลายแหลม โคนเว้ารูปหัวใจ ขอบเว้าตื้น
หรือหยักลึกเป็น 5 แฉก หรือตัดเป็นมุม 5 มุม ดอกเดี่ยวหรือออก 1-2 ดอกที่ซอกใบ ดอกสีขาวเป็นดอก
แยกเพศอยู่ต่างต้น ดอกเพศผู้ กลีบเลี้ยงเป็นรูปประฆังตื้น ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอกโคนเชื่อมกันเป็น
รูปประฆัง ปลายแยกเป็น 5 แฉกลึก เกสรเพศผู้ 3 อัน เชื่อมติดกันเป็น 1 กลุ่ม ดอกเพศเมีย กลีบเลี้ยงและ
กลีบดอกเหมือนดอกเพศผู้ รังไข่อยู่ใต้วงกลีบ รูปขอบขนาน ยอดเกสรเพศเมียปลายแยกเป็น 3 แฉก ผล
แบบผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด รูปขอบขนาน สีเขียว สุกสีแดง เมล็ดจำนวนมาก (ภาพที่ 71-72)

ออกดอกตลอดทั้งปี ยอดอ่อนและผลอ่อนกินได้เป็นผัก ผลสุกเป็นอาหารของนก

***Solena amplexicaulis* (Lam.) Gandhi**

ตำลึงตัวผู้ (ปราจีนบุรี) บังการเรน (กาญจนบุรี)

ไม้เถาเลื้อย ผิวลำต้นเกลี้ยง ใบเดี่ยว เรียงสลับ มีรูปร่างหลายแบบ เป็นรูปสามเหลี่ยม รูปหัวใจหรือรูปเว้าใบหอก ขนาด 3-8 x 3-9 เซนติเมตร ปลายแหลมถึงเรียวแหลม ขอบหยักซี่ฟันห่างๆ ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นใบออกจากโคนใบที่จุดเดียวกัน 5 เส้น ช่อดอกออกตามซอกใบ ดอกรูปประฆัง ขนาดเล็ก เป็นดอกแยกเพศอยู่ต่างต้น มีใบประดับรูปใบหอก ดอกเพศผู้สีขาว กลีบเลี้ยงปลายแยกเป็น 5 แฉกรูปลิ้นแฉบ กลีบดอกปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปสามเหลี่ยม เกสรเพศผู้ 3 อัน โคนก้านชูอับเรณูเชื่อมติดกันใกล้โคนหลอดกลีบดอก เกสรเพศเมียไม่สมบูรณ์มี 3 แฉก เป็นตุ่ม มีขนปกคลุม ดอกเพศเมียออกเดี่ยวๆ รั้งไข่อกลม มีจานฐานดอกล้อมรอบ ผลแบบผลมีเนื้อ รูปขอบขนาน สุกสีแดง เมล็ดจำนวนมาก (ภาพที่ 73)

ออกดอกเดือนกรกฎาคมถึงกันยายน

Ebenaceae***Diospyros castanea* (Craib) Fletcher**

ตะโกพนม กะละมັก (กาญจนบุรี ราชบุรี) มะด้ามหมุย มะด้า มะด้าหมาก (เหนือ) หนังก้า หลังด้า หมากค้อน (ตะวันออกเฉียงเหนือ)

ไม้ต้นขนาดเล็ก ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงสลับ แผ่นใบค่อนข้างเหนียว รูปไข่กลับหรือเกือบเป็นรูปรี ขนาด 6-13 x 2.5-8 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบเกือบกลม ผิวใบเรียบ ก้านใบสั้น ดอกแยกเพศอยู่ต่างต้น ดอกเพศผู้ออกเป็นช่อแบบกระจุก ไม่มีก้านดอกหรือมีสั้นมาก กลีบดอกรูปคนโทแคบ ปลายแยกเป็น 3 กลีบ มีขนปกคลุมทั้ง 2 ด้าน ดอกเพศเมียรูปร่างคล้ายดอกเพศผู้แต่มีขนาดใหญ่กว่า ผลรูปรางกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2.5 เซนติเมตร มีขนสีดำปกคลุม

ออกดอกระหว่างเดือนมกราคมถึงมีนาคม ติดผลเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม

***Diospyros decandra* Lour.**

จัน จันอิน จันขาว จันลูกหอม จันโอ อิน

ไม้ต้น สูงได้ถึง 20 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงสลับ แผ่นใบค่อนข้างเหนียว รูปรีหรือรูปขอบขนาน ขนาด 7-10 x 2.5-3 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนมน ใบแก่ผิวใบเกือบเกลี้ยง มีขนสีทองปกคลุมที่เส้นกลางใบและยอดอ่อน ก้านใบสั้น ดอกแยกเพศและอยู่ต่างต้น ดอกเพศผู้ออกเป็นช่อแบบกระจุก กลีบเลี้ยงรูปประฆัง ขนาดเล็ก ยาวประมาณ 4-6 มิลลิเมตร กลีบดอกสีเหลืองอ่อนหรือสีครีม รูปคนโทแคบ ปลายแยกเป็น 4 กลีบ ดอกเพศเมียสีครีมเกือบน้ำตาล กลีบเลี้ยงและกลีบดอกลักษณะคล้ายดอกเพศผู้แต่มีขนาดใหญ่กว่า ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ผลกลมแป้น ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 5 เซนติเมตร ผลสุกกินได้ รสหวานและมีกลิ่นหอม (ภาพที่ 75-76 และ 79)

ออกดอกระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน ติดผลเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม

***Diospyros mollis* Griff.**

มะเกลือ

ไม้ต้นขนาดใหญ่ สูงถึง 30 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ หรือรูปไข่แกมขอบขนาน ขนาด 4-11 x 2-4 เซนติเมตร ใบอ่อนมีขนสีเงิน ใบแก่หนา เมื่อแห้งสีออกดำ ดอกแยกเพศอยู่ต่างต้น ดอกเพศผู้ ออกเป็นช่อสั้นๆ กลีบดอกรูปคนโท ยาว 6-8 เซนติเมตร ส่วนปลายหยักลึกประมาณครึ่งหนึ่งของความยาว เป็น 4 แฉก ผิวเกลี้ยงไม่มีขนทั้ง 2 ด้าน เกสรเพศผู้ 14-24 อัน ดอกเพศเมียมีลักษณะคล้ายดอกเพศผู้ แต่มีขนาดใหญ่กว่า ผลรูปทรงกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2 เซนติเมตร ผลแก่สีดำ (ภาพที่ 77-78 และ 80)

ออกดอกระหว่างเดือนมกราคมถึงกันยายน ติดผลเดือนสิงหาคมถึงธันวาคม

Diospyros montana Roxb.

มะเกลือป่า ดานดำ ดานसान ถ่านไฟผี (เหนือ) มะตุมดำ (สระบุรี)

ไม้ต้นขนาดเล็ก มีหนามตามกิ่ง ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนานหรือขอบขนานแกมรูปรี ขนาด 5-8 x 2.5-3.5 เซนติเมตร ปลายใบเรียวแหลม สีเขียวเข้ม ดอกแยกเพศและอยู่ต่างต้น ดอกเพศผู้สีเหลืองนวล ออกเป็นช่อสั้นๆ 1-3 ดอก ด้านข้างกิ่ง กลีบดอกรูปคนโท ปลายแยกเป็น 4 กลีบ ดอกเพศเมียมีลักษณะคล้ายดอกเพศผู้ ผลรูปทรงกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2 เซนติเมตร ผลแก่สีดำ (ภาพที่ 74)

ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคมถึงกรกฎาคม ติดผลระหว่างเดือนพฤษภาคมเดือนพฤศจิกายน

Euphorbiaceae

Acalypha indica L.

ตำแยแมว ตำแยตัวผู้ (กลาง) หานแมว (เหนือ)

ไม้ล้มลุก อายุปีเดียว มีขน ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่กว้าง หรือรูปไข่แกมรูปคล้ายสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด ปลายมนและเป็นติ่งสั้น โคนรูปกลมหรือแหลม ขอบหยักฟันเลื่อย ก้านใบเรียว ยาวได้ถึง 6 เซนติเมตร ดอกแยกเพศอยู่ร่วมต้น ช่อดอกแบบช่อเชิงลด ออกที่ซอกใบ ดอกเพศผู้ขนาดเล็ก มีจำนวนน้อย อยู่ปลายช่อ ไม่มีใบประดับ กลีบเลี้ยง 4 กลีบ เกสรเพศผู้ 8 อัน ดอกเพศเมียมีจำนวนมากกว่าดอกเพศผู้ อยู่ที่โคนช่อ ใบประดับเป็นแผ่นค่อนข้างกลม มีเส้นใบ และขอบหยักซี่ฟันรองรับ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ ไม่มีกลีบดอก รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มี 3 ช่อง ก้านเกสรเพศเมียและยอดเกสรเพศเมีย 3 อัน ผลแบบผลแห้งแตก มีใบประดับติดทนหุ้มอยู่

ออกดอกเดือนมิถุนายนถึงพฤศจิกายน พบขึ้นทั่วไปเป็นวัชพืช

Blachia siamensis Gagnep.

กระชืด ขี้แรด (ประจวบคีรีขันธ์)

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูงประมาณ 4 เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่กลับ ปลายและโคนใบแหลม ขอบเรียบ ดอกแยกเพศอยู่ต่างต้น ช่อดอกออกที่ซอกใบ ดอกเพศผู้ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปไข่ปลายแหลม ฐานดอกมีต่อม 5 ต่อม กลีบดอก 5 กลีบ รูปสามเหลี่ยม เกสรเพศผู้ 20 อัน ดอกเพศเมีย กลีบเลี้ยง 5-7 กลีบ รูปไข่ปลายแหลม มีขนที่ปลายกลีบ ไม่มีกลีบดอก รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ รูปกลม ก้านเกสรเพศเมีย 3 อัน ผลแบบผลแห้งแตกเป็น 2 ส่วน แต่ละส่วนมี 1 เมล็ด (ภาพที่ 81)

ออกดอกเดือนธันวาคมถึงมกราคม

***Bridelia ovata* Decne.**

มะกา กอง (เหนือ) ก้องแกบ (เชียงใหม่) ชีเหล้ามาดกา (ขอนแก่น) ซ้าซา (เลย) มัดกา มาดกา (หนองคาย)

ไม้ต้น สูง 3-5(-10) เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับระนาบเดียว รูปรีหรือค่อนข้างกลม ขนาด 5-15 x 4-10 เซนติเมตร ปลายแหลมหรือมน โคนใบมน แผ่นใบบางแต่เหนียว ก้านใบสั้น ดอกออกเป็นกระจุกตามซอกใบ สีเขียวอ่อน หรือเขียวอมเหลือง ดอกแยกเพศอยู่ร่วมช่อ ขนาดประมาณ 3 มิลลิเมตร มี 5 กลีบ กลีบรูปสามเหลี่ยม ปลายแหลม ผลค่อนข้างกลม ขนาดประมาณ 5 มิลลิเมตร ผลแก่จัดมีสีดำ (ภาพที่ 82)

ออกดอกและผลเกือบตลอดปี มะกาเป็นพืชสมุนไพร ใบใช้เป็นยาระบาย

***Cladogynos orientalis* Zipp. ex Span.**

เจดพิงค์ (เชียงใหม่) ดอกตาพราน (สระบุรี) ตะเกีย เป้าเงิน ขนาดตะกั่ว (นครราชสีมา) ใบหลังขาว (กลาง) เป้าหน้าเงิน (ใต้) มนเขา (สุราษฎร์ธานี) สมี่ (ประจวบคีรีขันธ์)

ไม้พุ่ม สูงถึง 3 เมตร มีขนรูปดาวปกคลุมเกือบทุกส่วน ใบเดี่ยว เรียงสลับ ก้านใบยาว 2-8 เซนติเมตร แผ่นใบรูปไข่ถึงรูปรี ขนาด 6.5-16 x 2.5-6 เซนติเมตร โคนใบมนกึ่งเป็นแบบก้นปัด ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้ม ด้านล่างสีขาว ขอบใบหยักซี่ฟันสองชั้น ดอกแยกเพศ ไม่มีกลีบดอก ช่อดอกออกที่ซอกใบแบบช่อกระจุก ซึ่งกิ่งด้านบนมีดอกเพศผู้เรียงชิดกันเป็นกระจุกแน่น และกิ่งด้านล่างมีดอกเพศเมียอยู่เพียงดอกเดียว ดอกเพศผู้กึ่งไร้ก้าน กลีบเลี้ยงรูปกรวย ปลายแยกเป็น 4 แฉก เกสรเพศผู้ 4 อัน ดอกเพศเมียมีก้านดอก มีใบประดับรูปร่างคล้ายใบ 6 อันรองรับ กลีบเลี้ยงรูปกรวยแคบ ปลายหยัก 5-7 แฉก ยอดเกสรเพศเมียมี 3 แฉก ยาวและแตกสาขา ผลแบบผลแห้งแก่แล้วแตก มีขนนุ่มปกคลุม เมล็ดรูปค่อนข้างกลม มี 3 เมล็ด

ออกดอกเดือนมกราคมถึงกันยายน ติดผลช่วงเดือนตุลาคม

***Euphorbia antiquorum* L.**

สลัดไต่ป่า กะลำพัก (นครราชสีมา) เคียะผา (เหนือ) เคียะเหลียม หงอนงู (แม่ฮ่องสอน)

ไม้ยืนต้น สูง 3-6 เมตร ทุกส่วนมียางขาว ลำต้นอวบและแข็ง แยกกิ่งสาขามาก กิ่งช่วงปลายมี 3 เหลี่ยม กิ่งต่ำกว่าอาจมี 4-5 เหลี่ยม สันหรือขอบของเหลียมหยักแหลม ปลายหยักมีหนามสั้น แข็ง สีน้ำตาลแดง 1 คู่ ใบเดี่ยว เรียงเวียน ร่วงง่าย ใบรูปรีแกมรูปไข่กลับ ขนาดเล็ก ช่อดอกสั้นเหนือคู่ของหนาม ดอกแยกเพศร่วมช่ออยู่ภายในวงประดับ มีดอกเพศเมียอยู่ตรงกลางและดอกเพศผู้ลดรูป ดูลักษณะทั้งช่อดอก 1 ดอก ดอกมีสีเหลืองอ่อน ผลรูปเกือบกลม มี 3 พู ขนาดประมาณ 4 มิลลิเมตร (ภาพที่ 83-84)

ออกดอกเดือนกันยายนถึงมกราคม ติดผลเดือนธันวาคมถึงเมษายน พบมากทั่วไปตามลานและโขดหิน แก่นของต้นแก่เมื่อคายมีกลิ่นหอม ใช้เป็นยาแก้ไข้ แต่ยางของต้นสดมีพิษ ทำให้เกิดการระคายเคืองต่อผิวหนัง

***Euphorbia heterophylla* L.**

หญ้ายาง หญ้ายางใหญ่ ใบต่างดอก ลูกเขยตายแม่ยายทำศพ ผักบางหยักต่าง

ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้ง สูงได้ถึง 1 เมตร แตกกิ่งน้อย ไม้แผ่เป็นทรงพุ่ม ลำต้นทรงกระบอก แข็ง ข้างใน

กลวง ผิวลำต้นค่อนข้างเกลี้ยง ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปขอบขนาน รูปแถบ หรือรูปแถบแกมรูปใบหอก ขนาด 1.5-5 x 0.2-0.5 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบมน ขอบใบเรียบหรือจักฟันเลื่อยตื้นๆ ผิวใบมีขนประปราย ช่อดอกออกที่ซอกใบและปลายยอด ลักษณะช่อด้านบนแบน ก้านช่อดอกยาว 3-10 มิลลิเมตร ช่อดอกย่อยแบบช่อรูปถ้วย ขอบถ้วยหยักเป็นชายครุยและมีต่อม 1 อัน มีดอกเพศผู้จำนวนมาก ซึ่งแต่ละดอกลดรูปเหลือเพียงเกสรเพศผู้ 1 อันติดอยู่บนก้านดอก และมีดอกเพศเมียซึ่งมีเพียงเกสรเพศเมียติดบนก้านดอกอยู่ 1 ดอก รังไข่ทรงรูปไข่ หยักเป็น 3 พู ผิวด้านนอกเกลี้ยง ผลแบบผลแห้งแตก รูปทรงเหมือนรังไข่ ขนาดประมาณ 2 มิลลิเมตร มี 3 เมล็ด (ภาพที่ 85)

ออกดอกเดือนกรกฎาคมถึงตุลาคม

Euphorbia hirta L.

น้ำนมราชสีห์ นมราชสีห์ ผักโขมแดง หนุ่ยน้ำหมึก (เหนือ) หนุ่ยหลังอึ่ง (แม่ฮ่องสอน)

ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้งหรือทอดชุกยอด สูงถึง 40 เซนติเมตร มียางขาวและมีขนปกคลุมเกือบทุกส่วน ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่หรือรูปรีแกมรูปไข่เบี้ยว ขนาด 1.5-5 x 0.6-2 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบข้างหนึ่งรูปลิ้มและอีกข้างตัดแกมมนหรือกลม ขอบใบจักฟันเลื่อย ผิวใบมีขนปกคลุมทั้งสองด้านโดยเฉพาะที่เส้นใบ ช่อดอกออกที่ซอกใบและปลายยอด ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 3-5 มิลลิเมตร ก้านช่อดอกยาว 2-5 มิลลิเมตร ช่อดอกย่อยแบบช่อรูปถ้วย ขอบถ้วยมีต่อม 4 อัน มีดอกเพศผู้ซึ่งลดรูปเหลือเพียงเกสรเพศผู้ 1 อันติดอยู่บนก้านดอก จำนวน 4-6 ดอก และมีดอกเพศเมียซึ่งมีเพียงเกสรเพศเมียติดบนก้านดอกอยู่ 1 ดอก รังไข่ทรงรูปไข่ หยักเป็น 3 พู มีขนสั้นปกคลุม ผลแบบผลแห้งแตก รูปทรงเหมือนรังไข่ ขนาดประมาณ 1 มิลลิเมตร มีเมล็ด 3 เมล็ด (ภาพที่ 86)

ออกดอกตลอดปี เป็นวัชพืช พบทั่วโลก มีถิ่นกำเนิดในอเมริกากลาง

Jatropha curcas L.

สบู่ดำ สบู่ขาว สลอบดำ สลอบป่า สลอบใหญ่ (กลาง) มะเยา มะหัว มะหุ้งฮั่ว มะโห่ง (เหนือ)

ไม้พุ่ม สูง 2-3 เมตร เนื้อไม้อ่อน กิ่งค่อนข้างอวบ และมียางขาวทุกส่วน ใบเดี่ยว เรียงสลับ ก้านใบยาว 6-12 เซนติเมตร แผ่นใบรูปไข่หรือรูปหัวใจกว้าง ขอบหยักเว้า 3-5 แฉก (พู) ตื้นๆ ปลายแหลมสั้น โคนใบรูปหัวใจ ขนาด 7-14 x 6-12 เซนติเมตร เส้นใบ 5 เส้นออกจากจุดเดียวกันที่โคนใบ ดอกสีเหลืองแกมเขียว ออกเป็นช่อกระจุกที่ยอดและซอกใบ ดอกแยกเพศแต่อยู่บนต้นเดียวกัน ผลรูปไข่หรือรูปกระสวย มีดิ่งแหลมที่ยอด ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2 เซนติเมตร เมื่อแก่แตกเป็น 3 พู เมล็ดสีดำ รูปกลมหรือรูปรี แต่ด้านหนึ่งมักแบน ขนาดประมาณ 1.5 x 1 เซนติเมตร

เมล็ดมีน้ำมันใช้ทำเชื้อเพลิง ชาวบ้านใช้เป็นสมุนไพรแต่ควรระวังเป็นพิเศษเนื่องจากเป็นพืชมีพิษ

Jatropha gossypifolia L.

สบู่แดง ละหุ่งแดง (กลาง) สบู่เลือด สลอบแดง หงษ์เทศ (ปัตตานี)

ไม้พุ่ม สูงประมาณ 1 เมตร มียางค่อนข้างใส ใบเดี่ยว สีเขียวแกมม่วง เรียงเวียน รูปไข่กว้างหรือเกือบกลม ขนาดกว้างและยาว 10-15 เซนติเมตร แผ่นใบบาง ขอบเว้าลึกเป็น 3 แฉก ปลายแหลม โคนรูปหัวใจหรือมน ขอบใบจักแบบฟันเลื่อยและมีขน ก้านใบมีขนต่อมที่มีน้ำเหนียวๆ ช่อดอกเป็นช่อเชิงประกอบ

ออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง สีแดง เป็นช่อสั้น ดอกแยกเพศร่วมช่อ มีดอกเพศเมียอยู่กลางช่อ ใบประดับมีขนต่อมแบบเดียวกับที่ก้านใบ ผลค่อนข้างกลม ขนาด 1-1.5 เซนติเมตร (ภาพที่ 87)

ออกดอกและผลเกือบตลอดปี พบทั่วไปตามที่โล่ง บริเวณที่รับแสงเต็มที่

Manihot esculenta Crantz

มันสำปะหลัง มันสำโรง (กลาง) ต้างน้อย ต้างบ้าน (เหนือ) มันดิน มันไม้ มันหัว (ใต้)

ไม้พุ่ม สูงได้ถึง 4 เมตร ทุกส่วนมียางขาว ตลอดต้นมีรอยก้านใบหลุดชัดเจน รากออกเป็นกระจุกและสะสมอาหาร โดยมากรูปทรงกระบอก เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-15 เซนติเมตร และยาวได้ถึง 100 เซนติเมตร ใบเดี่ยว เรียงเวียนเป็นกลุ่มอยู่ปลายยอด รูปใบโดยรวมค่อนข้างกลม ขนาด 10-40 เซนติเมตร แผ่นใบบาง ขอบเว้าลึกเกือบถึงโคน มี 4-10 แฉก แต่ละแฉกรูปคล้ายใบหอกกลับ ขนาด 4-20 x 2-6 เซนติเมตร ขอบเรียบ ปลายแหลม ก้านใบยาว 5-30 เซนติเมตร ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกเป็นกลุ่มที่ยอด แต่ละช่อยาว 3-10 เซนติเมตร ดอกสีนวลอมเขียว ดอกเพศผู้เรียงตัวอยู่ทางช่วงบนของช่อ ขนาดประมาณ 1.5 เซนติเมตร ดอกเพศเมียอยู่ทางโคนช่อ ขนาดประมาณ 2 เซนติเมตร ผลแบบผลแห้งแตก รูปค่อนข้างกลม มีสัน 6 สัน เส้นผ่านศูนย์กลางผล 1-1.5 เซนติเมตร เมล็ดรูปรี มีจุกขั้ว

มันสำปะหลังเป็นพืชเศรษฐกิจมีการปลูกกันมากทั่วไปในเขตร้อน ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์คือแป้งจากรากสะสมอาหาร ใช้เป็นอาหารของคน สัตว์เลี้ยง และเป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมอาหาร

Phyllanthus virgatus Forst.f.

ขางอำไพ (แพร่) แพงคำห้อย (ศรีสะเกษ) ลูกใต้ใบ (กลาง)

ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้ง ที่โคนมีเนื้อไม้ สูง 15-40 เซนติเมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับ ออกกระจายทั่วทั้งกิ่ง ทุกกิ่งและเว้นระยะห่างระหว่างใบเท่าๆ กัน แผ่นใบรูปรีแกมรูปขอบขนานหรือรูปใบหอก ขนาด 8-13 x 3-4 มิลลิเมตร ปลายใบแหลม ที่ปลายสุดมีติ่งหนาม โคนใบมน ผิวใบด้านล่างสีซีดกว่าด้านบน ดอกแบบดอกแยกเพศอยู่ร่วมต้น ขนาดเล็ก ออกเป็นกระจุกที่ซอกใบทางด้านล่างของกิ่ง ในแต่ละช่อมีทั้งดอกเพศผู้และดอกเพศเมีย ดอกเพศผู้มี 1-5 ดอก มีกลีบเลี้ยงและกลีบดอกชั้นละ 3 กลีบ มีต่อม 6 อัน เกสรเพศผู้ 3 อัน ดอกเพศเมียมี 1 ดอกในช่อ มีกลีบรวม 6 กลีบ จานฐานดอกเป็นวงรอบรังไข่ รังไข่รูปทรงกลม หยักเป็น 3 พู ผลแบบผลแห้งแตก ห้อยลง ก้านผลเป็นเส้นผอม ยาว 5-7 มิลลิเมตร ผลรูปทรงกลม หยักเป็น 6 พู ผิวขรุขระ มีเมล็ด 6 เมล็ด

ออกดอกเดือนกรกฎาคมถึงธันวาคม เป็นผลเดือนสิงหาคมถึงมกราคม

Ricinus communis L.

ละหุ่ง มะละหุ่ง ละหุ่งแดง (กลาง) มะโห่ง มะโห่งหิน (เหนือ)

ไม้พุ่ม สูงได้ถึง 4 เมตร มียางค่อนข้างใส ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปใบโดยรวมค่อนข้างกลม ขนาด 15-30 เซนติเมตร แผ่นใบบาง ขอบใบหยักลึกเป็น 7-11 แฉก แฉกรูปไข่หรือรูปรี ขอบแฉกจักแบบซี่ฟัน ปลายแหลม ก้านใบยาว 4-50 เซนติเมตร มีต่อมกระจายใกล้ปลายและโคนก้านใบ ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกที่ปลายกิ่งหรือออกตรงข้ามกับใบ เป็นช่อตรง ยาวได้ถึง 30 เซนติเมตร ดอกสีเขียว ดอกที่ปลายช่อเป็นดอกเพศผู้ ขนาดประมาณ 1 เซนติเมตร ออกเป็นกระจุก ดอกเพศเมียอยู่ทางโคนช่อ ขนาดใกล้เคียง

กับดอกเพศผู้ ผลแบบผลแห้งแล้วแยก มี 3 พู รูปค่อนข้างกลมหรือรี ขนาด 1.5-2.5 เซนติเมตร ผิวผลเป็นหนาม เมล็ดรูปรี ค่อนข้างแบน สีน้ำตาลมีลาย ขนาด 1-1.7 เซนติเมตร (ภาพที่ 88)

ออกดอกและผลช่วงเดือนตุลาคม เป็นพืชสมุนไพร น้ำมันจากเมล็ดใช้เป็นยาระบาย และใช้ประโยชน์ได้อีกหลายอย่าง เช่น ทำสบู่ เทียนไข เครื่องสำอาง และใช้ในอุตสาหกรรมสิ่งทอ

Sauropus bacciformis (L.) G.L. Webster

สร้อยนกเขา มะพร้าวนกเขา (กรุงเทพฯ) ทองแล้ง (อุบลราชธานี)

ไม้ล้มลุกถึงกิ่งเป็นไม้พุ่ม สูงถึง 50 เซนติเมตร หน่อรูปสามเหลี่ยม ใบเดี่ยว เรียงสลับระนาบเดียว ก้านใบสั้นกว่า 1 มิลลิเมตร แผ่นใบรูปรี ขนาด 6.5-25 x 1.5-10 มิลลิเมตร ปลายใบกลมถึงแหลม โคนใบกลม ขอบใบเรียบ ผิวใบเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสั้นและมีนวล ดอกแยกเพศอยู่ร่วมต้น สีเขียว ดอกเพศผู้มีหลายดอกในช่อ ดอกเพศเมียเป็นดอกเดี่ยวหรือมีเพียงดอกเดียวอยู่ในช่อร่วมกับดอกเพศผู้ ดอกห้อยลง ดอกเพศผู้ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.2-1.5 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยง 6 แฉก รูปไข่ เกสรเพศผู้ 3 อัน ดอกเพศเมียขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 3-5.5 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยงแยกกัน มี 6 กลีบ รูปไข่ ติดทนเมื่อเป็นผล รังไข่มี 3 ช่อง ผลทรงรูปไข่ สีเขียว หยักเป็นพูที่ตรงปลาย เมล็ดรูปสามเหลี่ยม

ออกดอกช่วงเดือนธันวาคม

Flacourtiaceae

Flacourtia indica (Burm.f.) Merr.

ตะขบป่า ดานเสี้ยน มะเกว่นก มะเกว่นป่า (เหนือ)

ไม้พุ่ม หรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 12 เมตร เปลือกต้นสีน้ำตาลอ่อน มีหนามคมยาวออกเป็นคู่ ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ ขนาด 2.5-5 x 1.5-3 เซนติเมตร รูปไข่กลับ ขอบใบจักเล็กน้อย ผิวใบเกลี้ยงหรือมีขนกระจายอยู่ทั่วไป ใบอ่อนมีสีแดง ก้านใบยาว 3-5 มิลลิเมตร ดอกออกเป็นช่อ ตามซอกใบ ดอกมีขนาดเล็ก สีเขียวอ่อน กลีบเลี้ยง 4-6 กลีบ ขนาดประมาณ 1.5 มิลลิเมตร ไม่มีกลีบดอก ดอกเพศผู้มีเกสรสีขาวหลายอัน มีขนที่ฐาน ดอกเพศเมียมีก้านเกสรเพศเมีย 5-6 อัน แผ่กระจายและมักติดกันที่ฐาน ผลรูปร่างกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร สีแดงสด มีรอยรูปดาวที่ปลาย เมล็ด 4-7 เรียงเป็นรูปดาว ผลกินได้แต่ค่อนข้างเปรี้ยว

ออกดอกระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม ติดผลเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม

Lamiaceae

Clerodendrum inerme (L.) Gaertn.

ลำมะงา ลำสิงา เขี้ยวงู (ประจวบคีรีขันธ์) ส้มเนรา (ระนอง) สักขรีย่าน (ชุมพร) ลำบึงงา (สตูล) คากี (ใต้)

ไม้พุ่มหรือไม้พุ่มรอเลื้อย สูง 1-2 เมตร ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรีแกมรูปไข่ ขนาด 4-8 x 2-4 เซนติเมตร ปลายและโคนใบแหลม ใบค่อนข้างหนา สีเขียวเข้ม เกลี้ยง ก้านใบสีน้ำตาลแดงหรือม่วงแดง ดอกเป็นช่อออกตามซอกใบใกล้ปลายกิ่ง กลีบเลี้ยงรูปถ้วยสีเขียว ขอบด้วยสีแดง จักเป็นหยักเล็กๆ ดันๆ กลีบดอกคล้ายรูปดอกเข็ม สมมาตรด้านข้าง แฉกกลีบดอก 5 กลีบ สีขาว เกสรเพศผู้จำนวน 4 อัน สีม่วงแดง ยาวโผล่พ้นกลีบดอก-เกสรเพศเมีย 1 อัน ก้านเกสรเพศเมียรูปเส้นด้าย สีแดง ยอดเกสรเพศเมียเป็น

คุ่มกลมขนาดเล็ก ผลแบบผลมีเนื้อรูปไข่ มี 1 เมล็ด (ภาพที่ 89)

ออกดอกในเดือนสิงหาคมถึงตุลาคม พบขึ้นเป็นกลุ่มบนหาดทรายริมทะเล หรือตามป่าละเมาะถัดจากชายหาดขึ้นไป เป็นพืชสมุนไพร

Glossocarya mollis Wall. ex Griff.

เทียนขโมยหน้า (ราชบุรี) ดานตะวันเขา (ชุมพร) แขนปลาตุ๊ก (เลย)

ไม้พุ่มรอเลื้อย ใบเดี่ยว เรียงตรงกันข้าม รูปไข่แกมรูปรี ขนาด 2-10 x 1.2-7 เซนติเมตร ปลายใบแหลมถึงเรียวแหลม โคนใบหยักเว้ารูปหัวใจ ขอบใบเรียบ ผิวใบปกคลุมด้วยขนสั้นนุ่ม โดยเฉพาะทางด้านล่างของแผ่นใบ ช่อดอกแบบช่อกระจุกเชิงประกอบ ออกที่ปลายกิ่ง กลีบเลี้ยงรูประฆัง ขนาดประมาณ 3 x 1.5-2 มิลลิเมตร ปลายจักเป็น 5 จักตื้นๆ ด้านนอกมีขนสั้นปกคลุม กลีบดอกรูปปากเปิด สีขาว โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดเรียวหอม ด้านนอกมีขนและต่อมขนาดเล็กเป็นจุดสีขาวกระจายทั่วไป ด้านในเกลี้ยง แฉกกลีบดอก 5 แฉก รูปรีแกมรูปไข่กลับ ขนาด 3-5 x 1.5-2 มิลลิเมตร ปลายมน ด้านนอกมีขนและจุดต่อมขนาดเล็กสีขาว เกสรเพศผู้ 4 อัน ยาวโผล่พ้นกลีบดอกมาก เกสรเพศเมียรูปเส้นด้าย ผลแบบผลแห้งเมื่อแก่แตกเป็น 4 ซีก รูปทรงกระบอก ขนาด 6-8 x 2-3 มิลลิเมตร ด้านนอกมีขนยาวปกคลุม (ภาพที่ 90)

ออกดอกเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน ติดผลเดือนกุมภาพันธ์ พบขึ้นอยู่ตามซอกหินหรือบริเวณโขดหินที่โล่งแจ้ง แสงแดดจัดและค่อนข้างแห้งแล้ง

Leucas decemdentata (Willd.) Sm.

--

ไม้ล้มลุก อายุหลายปี ลำต้นเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีขน ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่ ขนาด 2.5 x 1.3-3 เซนติเมตร ปลายและโคนใบแหลม ขอบใบจักฟันเลื่อย ผิวใบมีขนสั้นปกคลุมทั้ง 2 ด้าน โดยเฉพาะด้านล่างขนหนาแน่นกว่า ดอกออกเป็นกระจุกตามซอกใบ กลีบเลี้ยงรูปกรวย สีเขียว ขนาด 5-6 x 2-2.5 มิลลิเมตร ด้านนอกปกคลุมด้วยขนสั้น และมีสันตามยาว 10 สัน ด้านในเกลี้ยง แฉกกลีบเลี้ยง 10 แฉก รูปร่างเป็นเส้นขนาดไม่เท่ากัน ยาว 1-2 มิลลิเมตร มีขน กลีบดอกรูปปากเปิด สีขาว กลีบปากบนขนาด 4-5 x 3 มิลลิเมตร ตั้งขึ้น ปลายหยักเว้า ผิวปกคลุมด้วยขนกำมะหยี่ยาวหนาแน่น กลีบปากล่างมี 3 พู พูตรงกลางขนาดใหญ่ที่สุด เกสรเพศผู้ 4 อัน แบบสั้น 2 อัน ยาว 2 อัน ก้านชูอับเรณูมีขน รังไข่ขนาดเล็ก ก้านเกสรเพศเมียยาวประมาณ 2.5 มิลลิเมตร (ภาพที่ 91)

ออกดอกเดือนตุลาคม พบขึ้นอยู่ในบริเวณที่โล่งแจ้ง แสงแดดจัด

Premna latifolia Roxb. var. *cuneata* C.B. Clarke

--

ไม้ต้นขนาดเล็ก กิ่งอ่อนมีขน ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่หรือรูปคล้ายสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด ปลายเรียวแหลม โคนแหลม โคนสุดรูปลิ้ม ขอบเรียบ ผิวใบมีขนสีน้ำตาลเหลืองทั้งสองด้าน ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกที่ปลายกิ่ง ช่อดอกและดอกมีขนสีน้ำตาลเหลือง ใบประดับร่วงง่าย ดอกสีขาวอมเหลือง กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมกันเป็นรูปถ้วย ปลายแยก 4-5 แฉก มีขนแข็งเอน กลีบดอกรูปปากเปิด มีขนเช่นเดียวกับกลีบเลี้ยงและมีหนาแน่นที่คอหลอดดอก เกสรเพศผู้ 4 อัน แบบสั้น 2 อัน ยาว 2 อัน รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ

ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปกลม สีน้ำเงินดำ ผิวเกลี้ยง

ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์

Premna latifolia* Roxb. var. *latifolia

หมูหมัน (เขียงราย) มันท้ว (เหนือ)

ไม้ต้นขนาดเล็ก แตกกิ่งก้านไม่เป็นระเบียบ กิ่งอ่อนมีขน ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่ ปลายเรียวแหลม โคนตัดตรงหรือมนแล้วแหลมสั้นๆ ขอบใบเรียบ ผิวใบมีขนปกคลุมทั้งสองด้านแต่ด้านล่างหนาแน่นกว่า ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง มีขนหนาแน่น กลีบเลี้ยงรูปถ้วย กลีบดอกรูปปากเปิด เกสรเพศผู้ 4 อัน แบบสั้น 2 อัน ยาว 2 อัน รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปกลม มีกลีบเลี้ยงติดทนรองรับ ผิวผลอาจพบว่าเป็นปุ่มปม (ภาพที่ 92)

ออกดอกในเดือนกุมภาพันธ์

***Vitex limonifolia* Wall.**

สวอง ตีนนก (เหนือ) สมอตีนเป็ด สมอนน (ประจวบคีรีขันธ์) สมอหลวง (ชลบุรี) สวองใหญ่ สวองหิน (สระบุรี)

ไม้ต้น กิ่งอ่อนมีขนสีน้ำตาลเหลือง ใบประกอบแบบนิ้วมือ มีใบย่อย 3 ใบ รูปรี ปลายเรียวแหลม โคนแหลม ขอบเรียบ ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขน ก้านใบยาวมีปีก ใบย่อยไม่มีก้านใบ ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกที่ปลายกิ่ง ช่อดอกและดอกมีขนสีน้ำตาลเหลือง ใบประดับรูปใบหอก ดอกเล็กสีม่วงอ่อน กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกัน ปลายหยักเป็น 5 แฉก กลีบดอกรูปปากเปิด มี 5 กลีบ เกสรเพศผู้ 4 อัน แบบสั้น 2 อัน ยาว 2 อัน รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปกลมผิวเกลี้ยง (ภาพที่ 93)

ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ ติดผลเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม

Lauraceae

***Litsea glutinosa* (Lour.) C.B. Rob.**

หมี่เหม็น ดั่งสีไพร (พิษณุโลก) หมูทะเลง (จันทบุรี) หมูเหม็น (แพร่) อีเหม็น (กาญจนบุรี ราชบุรี)

ไม้ต้น สูง 7-8 เมตร กิ่งอ่อนมีขน ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่กลับ ปลายกลมมน โคนแหลมหรือรูปลิ้ม ขอบเรียบ ผิวใบด้านบนมีขนประปราย ด้านล่างมีขนสีน้ำตาลแดง ดอกแยกเพศอยู่ต่างต้น ช่อดอกออกที่ซอกใบ เป็นช่อกระจุกเชิงประกอบ มีช่อย่อยแบบช่อซี่ร่ม ช่อย่อยมีดอก 4-5 ดอก ใบประดับ 4 ใบ โค้งงุ้มคล้ายกลีบดอก เรียงเป็น 2 วง มีขนทั้ง 2 ด้าน มีวงกลีบรวมเชื่อมกันสั้นๆ ที่โคนกลีบ ปลายหยักเป็นแฉกหรือไม่มีกลีบรวม ดอกเพศผู้ กลีบรวมรูปขอบขนาน กลีบบางและมีขน จำนวน 1-3 กลีบหรือไม่มีกลีบรวม เกสรเพศผู้ 9-15 อัน ก้านชูอับเรณูมีขน อับเรณูมีฝาเปิด ดอกเพศเมียไม่มีวงกลีบรวม รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง ทรงกลม ขนาด 8-9 มิลลิเมตร (ภาพที่ 94)

ออกดอกระหว่างเดือนเมษายนถึงสิงหาคม

Leguminosae-Caesalpinioideae

Azelia xylocarpa (Kurz) Craib

มะค่าโมง มะค่าใหญ่ มะค่าหลวง มะค่าหัวคำ (เหนือ)

ไม้ยืนต้น ผลัดใบ สูงได้ถึง 30 เมตร เรือนยอดกว้าง เปลือกต้นสีเทาอ่อน ก่อนข้างขรุขระ ใบเป็นใบประกอบแบบขนนกปลายคู่ เรียงสลับ ใบย่อย 3-5 คู่ ออกตรงข้ามกัน ขนาด 5-9 x 4-5 เซนติเมตร ปลายป้านหรือมีติ่งเล็กๆ โคนใบกลม ใบแก่ผิวเรียบเกลี้ยง ด้านล่างอาจมีขนเล็กน้อย ดอกออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2.5-3.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง 4 กลีบ สีเขียวสด รูปขอบขนาน ด้านนอกคล้ายกำมะหยี่ กลีบดอก 1 กลีบ สีเขียวหรือออกสีแดง โคนกลีบเรียวเล็กคล้ายก้าน ขนาดใหญ่กว่ากลีบเลี้ยง เกสรเพศผู้ 7-8 อัน ยาวเท่ากับกลีบดอก อีก 3 อันสั้นกว่าและเป็นหมัน ก้านเกสรเพศเมียปลายเรียวเล็ก รังไข่มีขนผลแบน ขนาด 12-20 x 7-9 เซนติเมตร เปลือกหนาและแข็ง สีน้ำตาลเข้มเกือบดำ เมื่อแก่แตกเป็น 2 ซีก ภายในมีเมล็ด 2-8 เมล็ด ขนาด 2.5-3 เซนติเมตร สีดำ มีเนื้อสีส้มหุ้มที่ปลายด้านหนึ่ง มีเยื่อบางกั้นตามขวาง (ภาพที่ 95-96)

ออกดอกระหว่างเดือนเมษายนถึงพฤษภาคม ติดผลเดือนตุลาคมถึงธันวาคม

Bauhinia bracteata (Grah. ex Benth.) Baker

ปอเจียน ปอบุ้ง (เชียงใหม่) เสี้ยวเครือ เสี้ยวเตี้ย เสี้ยวส้ม (ตะวันออกเฉียงเหนือ) แสงพัน (ชลบุรี)

ไม้เลื้อยเนื้อแข็ง กิ่งที่ยังอ่อนปกคลุมด้วยขนสีเทาอ่อน ใบเป็นใบเดี่ยว รูปไข่ถึงเกือบกลม ขนาด 13-15 x 14 เซนติเมตร ปลายแยกเป็น 2 แฉก ลึกหนึ่งในสามของความยาวใบ ปลายแฉกมน โคนใบหยักเว้ารูปหัวใจ ผิวใบด้านบนเรียบ ด้านล่างมีขนปกคลุมบริเวณเส้นใบ หูใบเป็นรูปติ่ง ก้านใบมีขน ยาว 1-7 เซนติเมตร ดอกออกเป็นช่อที่ปลายกิ่งหรือด้านข้างกิ่ง ดอกมีจำนวนมาก ก้านดอกยาว 4-7 เซนติเมตร ใบประดับรูปใบหอกถึงรูปไข่ ดอกตูมมีขนสีน้ำตาลเทาปกคลุม กลีบเลี้ยงปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอกมี 5 กลีบ สีเขียวอ่อนแกมเหลือง รูปช้อน ยาว 5-13 เซนติเมตร ขอบหยักมนถี่ เกสรเพศผู้ 2-3 อัน เกสรเพศผู้ที่เป็นหมันจำนวน 8-7 อัน รังไข่มีขนสีน้ำตาลปกคลุม ผลเป็นฝักแบน แห้ง แข็งและเรียบ สีน้ำตาลเข้ม ขนาดประมาณ 17 x 5 เซนติเมตร ค่อยๆ แคลงไปหาส่วนหัว มี 2-8 เมล็ด เมล็ดกลมแบน (ภาพที่ 97)

ออกดอกระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงกันยายน ติดผลเดือนพฤศจิกายนถึงมกราคม

Caesalpinia bonduc (L.) Roxb.

สวาด บ้าชี้แฮด (เหนือ) หวาด (ใต้)

ไม้เลื้อยมีหนาม ใบประกอบแบบขนนก 2 ชั้น เรียงสลับ ช่อใบยาว 30-50 เซนติเมตร ใบย่อยมีก้านสั้นๆ แผ่นใบรูปไข่ รูปไข่แกมใบหอก หรือรูปขอบขนานแกมใบหอก ปลายแหลมหรือปลายมนและมีติ่งแหลมตรงกลาง โคนใบเบี้ยว ขนาด 2-4 x 1-2 เซนติเมตร ดอกสีเหลือง ออกเป็นช่อใหญ่ เหนือซอกใบเล็กน้อย ฝักแบน รูปรี มีขนยาวแข็งเป็นหนามโดยรอบ ขนาดฝัก 5-8 x 3.5-4 เซนติเมตร เมล็ดสีเทารูปร่างเกือบกลม แข็ง เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2 เซนติเมตร (ภาพที่ 98)

ออกดอกเดือนมกราคมถึงกุมภาพันธ์

***Delonix regia* (Bojer ex Hook.) Raf.**

หางนกยูงฝรั่ง อินทรี (กลาง) สัมพอหลวง (เหนือ) หงอนยูง (ใต้)

ไม้ต้นผลัดใบขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ เรือนยอดแผ่กว้างเป็นรูปร่ม เปลือกต้นเรียบเกลี้ยง สีเทา แกมน้ำตาลอ่อน ใบประกอบแบบขนนก 2 ชั้น เรียงเวียน ใบยาว 40-50 เซนติเมตร ใบย่อยรูปขอบขนาน ขนาด 8-10 x 3-4 มิลลิเมตร ปลายมน โคนเบี้ยวเล็กน้อย มักผลัดใบทั้งต้นหรือเกือบทั้งต้น แล้วจึงออกดอก พรูพร้อมกันทั้งหมด ช่อดอกขนาดใหญ่ ออกตามปลายกิ่งและข้างกิ่ง ช่อละ 5-10 ดอก ดอกขนาดใหญ่ มี กลีบดอก 5 กลีบ สีแดง สีแสดแกมแดง สีส้มและสีเหลือง (ที่สีซึ่งพบเฉพาะดอกสีแสดแกมแดง) ฝักแบน ขนาดใหญ่ ขนาด 30-60 x 4-5 เซนติเมตร ฝักแก่สีน้ำตาลเข้มเกือบดำ เปลือกแข็งมาก เมล็ดรูปขอบขนาน มี 20-40 เมล็ด เรียงตามขวางในแต่ละฝัก (ภาพที่ 99)

ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึง พฤษภาคม เป็นไม้ต้นดอกประดับที่สวยงามมาก ขยายพันธุ์ง่ายโดย เมล็ด ดังนั้นในธรรมชาติมักพบหางนกยูงฝรั่งขึ้นอยู่เป็นกลุ่มเสมอ

***Peltophorum dasyrachis* (Miq.) Kurz**

อะราง คางชุง (พิษณุโลก) จ้าขาม ช้าขม (เลย) อินทรี (จันทบุรี)

ไม้ต้นผลัดใบ ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ เรือนยอดค่อนข้างกลม ใบสีเขียวเข้ม ยอดและกิ่งอ่อนมีขน สีน้ำตาลแกมแดง ใบประกอบแบบขนนก 2 ชั้น เรียงเวียนรอบกิ่งและมีใบค่อนข้างแน่นตามปลายกิ่ง ทั้งใบ ยาว 20-30 เซนติเมตร ใบย่อยรูปขอบขนาน โคนใบสอบและเบี้ยว ปลายตัดหรือเว้ากลางเล็กน้อย ดอก ออกเป็นช่อตรงซอกใบหรือข้างกิ่ง ช่อห้อยย้อยลง ยาว 10-15 เซนติเมตร แกนช่อไม้แตกแขนง ดอกตูมสี น้ำตาลแกมแดง กลีบดอก 5 กลีบ แผ่นกลีบบางและยับย่นเล็กน้อย สีเหลืองเข้มหรือสีเหลืองแกมเขียว ฝัก แบน รูปรี ปลายและโคนสอบแหลม ขนาด 10 x 2-2.5 เซนติเมตร สีน้ำตาลแกมแดง มี 1-4 เมล็ด เรียงตาม ขวางในแต่ละฝัก

ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม พบตามป่าชายหาดทั่วไป ใช้เป็นไม้ต้นให้ร่มเงาและเป็นพืช สมุนไพร

***Peltophorum pterocarpum* (DC.) Backer ex K. Heyne**

นนทรี กระดินป่า กระดินแดง (ตราด) สารเงิน (แม่ฮ่องสอน)

ไม้ต้นผลัดใบ ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ เรือนยอดแผ่กว้าง ใบสีเขียวเข้ม มีขนสีน้ำตาลแกมแดง ทั่วไปตามยอดและกิ่งอ่อนๆ ใบประกอบแบบขนนก 2 ชั้น เรียงเวียนรอบกิ่ง ใบยาว 20-30 เซนติเมตร ใบ ย่อยรูปไข่ ขนาด 12-18 x 5-7 มิลลิเมตร ช่อดอกขนาดใหญ่ออกตามปลายกิ่ง เป็นช่อเชิงประกอบ แกนช่อ ยาว 20-30 เซนติเมตร และแตกแขนง ดอกมีกลิ่นหอมอ่อนๆ ดอกตูมสีน้ำตาลแกมแดง กลีบดอก 5 กลีบ แผ่นกลีบบางและยับย่นเล็กน้อย บางต้นสีเหลืองเข้ม บางต้นสีเหลืองแกมเขียว ฝักแบน รูปรี ปลายและโคน ฝักสอบแหลม สีน้ำตาลแกมแดง ฝักที่แก่จัดสีดำ มี 1-4 เมล็ด เรียงตามยาวในแต่ละฝัก

ออกดอกและผลเดือนมกราคมถึงมิถุนายน เป็นไม้ต้นดอกประดับ ให้ร่มเงา และพืชสมุนไพร

***Senna garrettiana* (Craib) Irwin & Barneby**

แสมสาร ชีเหล็กโคก ชีเหล็กแพะ ชีเหล็กป่า (เหนือ) ชีเหล็กสาร (นครราชสีมา ปราชินบุรี)

ไม้ต้นขนาดกลาง ใบดกเขียวตลอดปี สูงประมาณ 10 เมตร ใบประกอบแบบขนนกปลายคู่ เรียงเวียนรอบกิ่ง ใบย่อย 6-9 คู่ รูปไข่หรือรูปใบหอก ขนาด 5-6 x 2-2.5 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบรูปกลมหรือมน ช่อดอกยาว 12-20 เซนติเมตร เป็นช่อเชิงประกอบ มีแกนยาวและแตกแขนง ออกที่ปลายกิ่ง กลีบดอกสีเหลือง มี 5 กลีบ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางดอก 2-2.5 เซนติเมตร ผลเป็นฝักแบนบาง ขนาด 15-20 x 2-4 เซนติเมตร มักบิดเมื่อแก่ เมล็ดเรียงตามยาวของฝัก ฝักละประมาณ 20 เมล็ด (ภาพที่ 100)

ออกดอกเดือนพฤษภาคมถึงกรกฎาคม เป็นไม้ให้ร่มเงาและพืชสมุนไพร

Senna surattensis (Burm.f.) Irwin & Barneby

ทรงบาดาล ชีเหล็กหวาน (ขอนแก่น) ชีเหล็กบ้าน (เหนือ)

ไม้พุ่มถึงไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 7 เมตร ใบประกอบแบบขนนก 1 ชั้น ปลายคู่ เรียงตรงข้าม ใบย่อย 4-7 คู่ ด้านบนสีเขียว ด้านล่างสีเขียวอ่อนและมีขนประปราย รูปไข่ถึงรูปขอบขนาน ขนาด 2.5-4 x 1-1.7 เซนติเมตร ปลายใบมน โคนใบกลม ขอบใบเรียบ มีต่อมรูปกระบอกบนก้านใบ ดอกออกเป็นช่อบริเวณปลายกิ่ง ช่อละ 3-9 ดอก ก้านดอกยาว 1-2 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอกสีเหลือง 5 กลีบ แยกจากกัน เกสรเพศผู้ 10 อัน ยาว 3 อัน สั้น 7 อัน ผลเป็นฝักแบน ขนาด 7-10 x 1-1.5 เซนติเมตร เมล็ดเรียงตามยาวของฝัก ฝักละ 20-35 เมล็ด เมล็ดผิวเรียบ มีเนื้อเยื่อชั้นระหว่างเมล็ด

ออกดอกและผลตลอดปี

Senna tora (L.) Roxb.

ชุมเห็ดไทย ชุมเห็ดควาย ชุมเห็ดนา ชุมเห็ดเล็ก (กลาง) ลับมื่น ลับมื่นน้อย เล็บมื่น (เหนือ) พรมदान (สุโขทัย) หญ้าลิกลิ้น (ปราจีนบุรี)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงประมาณ 1 เมตร ใบประกอบแบบขนนก 1 ชั้น ใบย่อยมี 3 คู่ มีต่อมอยู่ระหว่าง โคนใบย่อย 2 คู่ล่าง คู่ละ 1 ต่อม ใบย่อยคู่บนสุดมีขนาดใหญ่กว่าคู่ล่าง ซึ่งมีขนาดเล็กลงตามลำดับ ใบย่อยรูปไข่กลับ ปลายกลมค่อนข้างกว้าง โคนใบกลมถึงรูปลิ้น ช่อดอกแบบช่อกระจุกสั้น ออกที่ซอกใบ มี 1-3 ดอก กลีบเลี้ยงรูปไข่ กลีบดอกสีเหลือง แยกกัน มี 5 กลีบ แต่ละกลีบรูปไข่กลับ ขนาดไม่เท่ากัน ที่โคนกลีบคอดคล้ายเป็นก้านสั้น มีเกสรเพศผู้ 10 อัน อับเรณูแตกเป็นช่องเปิดที่ปลาย รังไข่มีขนปกคลุมหนาแน่น ก้านเกสรเพศเมียเกลี้ยง ฝักรูปทรงกระบอก ตรงหรือโค้ง ยาว 10-15 เซนติเมตร มีเมล็ด 20-30 เมล็ด

ออกดอกและผลตลอดปี

Tamarindus indica L.

มะขาม

ไม้ต้น สูงได้ถึง 20 เมตร เรือนยอดกว้าง ใบประกอบแบบขนนก เรียงเวียน ใบย่อย 10-18 คู่ ใบย่อยรูปขอบขนาน ขนาด 7-10 x 2-2.5 มิลลิเมตร ดอกออกเป็นช่อยาว 5-6 เซนติเมตร ตามปลายกิ่ง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 10-16 มิลลิเมตร กลีบดอกสีเหลือง 3 กลีบ มีลายหรือประสีส้มแกมแดง ฝักอ่อนสีเขียว ฝักแก่สีน้ำตาล เปลือกแห้ง เปราะ แตกง่าย และเนื้อหุ้มเมล็ดซึ่งมีสีน้ำตาลแดงแยกออกมา เปลือก เมล็ดรูปเกือบกลมค่อนข้างแบน สีน้ำตาลเข้มเกือบดำ (ภาพที่ 101-102)

ออกดอกเดือนสิงหาคมถึงพฤศจิกายน ติดฝักเดือนตุลาคมถึงธันวาคม มะขามเป็นทั้งไม้ประดับให้

ร่วมเงาและพืชสมุนไพร; ใบอ่อน ผักอ่อน และเนื้อในฝักแก่กินได้ทั้งสดและนำมาประกอบอาหาร โดยมากมีรสเปรี้ยว

Leguminosae-Mimosoideae

Adenanthera pavonina L.

มะกล่ำต้น มะกล่ำตาช้าง (ทั่วไป) มะแค้ก หมากแค้ก (แม่ฮ่องสอน) มะแดง มะหัวแดง มะโหนดแดง (เหนือ)

ไม้ต้น เรือนยอดแผ่กว้าง สูงประมาณ 10 เมตร กิ่งสีน้ำตาล ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ยาว 15-40 เซนติเมตร ใบย่อยรูปขอบขนานหรือรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ ขนาด 2-4 x 1-1.5 เซนติเมตร ปลายมน โคนมนหรือแหลมเล็กน้อย ก้านใบย่อยสั้น ช่อดอกออกตามซอกใบ รูปทรงกระบอก เส้นผ่านศูนย์กลางช่อประมาณ 2 เซนติเมตร ยาว 6-10 เซนติเมตร ดอกในช่อดอก เรียงชิดกันแน่น สีเหลือง ฝักแบน รูปขอบขนาน เป็นคุ่มนูนตามตำแหน่งเมล็ดที่อยู่ภายใน ฝักกว้างประมาณ 1 เซนติเมตร ยาว 12-20 เซนติเมตร เมื่อแก่มีกจะบิดและแตกทั้งสองแนว มักจะยังมีเมล็ดติดอยู่ที่ฝักเมื่อแตก เมล็ดมี 6-15 เมล็ด รูปค่อนข้างกลม สีแดงสด ขนาดประมาณ 5 มิลลิเมตร (ภาพที่ 103-104)

ออกดอกและผลเดือนมีนาคมถึงธันวาคม

Entada glandulosa Pierre ex Gagnep.

สะบ้าลิง สะบ้าลาย (กลาง) ผักตีนแลน มะบ้าลิง มะบ้าปน มะบ้าอก (เหนือ) เครือลินแลน (หนองคาย)

ไม้เถาหรือไม้รอเลื้อย แยกแขนงมาก ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น กว้างและยาว 10-12 เซนติเมตร ประกอบด้วยแขนงย่อย 3 คู่ แขนงคู่ปลายสุดไม่มีใบและเปลี่ยนเป็นเส้นขด ทำหน้าที่เป็นมือจับสำหรับเลื้อยพัน แขนงคู่ล่าง 2 คู่ มีใบเป็นใบย่อยชั้นที่ 1 ทั้งใบก้านใบยาวประมาณ 2 เซนติเมตร โคนก้านป่อง แกนกลางช่อใบยาว 2.5-5 เซนติเมตร ใบย่อยชั้นที่ 2 ก้านสั้นมาก มี 4-6 คู่ รูปขอบขนาน ขนาด 1-2.5 x 4-8 มิลลิเมตร โดยใบย่อยคู่ปลายสุดใหญ่กว่าใบย่อยคู่ถัดลงมาตามลำดับ ช่อดอกออกตามซอกใบ รูปทรงกระบอก ขนาด 8-12 x 2 เซนติเมตร ดอกสีเหลือง เรียงตัวแน่น ฝักยาวตรงหรือโค้ง ขอบคอด ผิวนูนทั้งสองด้านตามแนวที่มีเมล็ด กว้างประมาณ 3 เซนติเมตร ยาวได้ถึง 35 เซนติเมตร ฝักแก่สีน้ำตาลเกือบดำ หักตามรอยคอด เมล็ดค่อนข้างกลม ขนาด 1.5-2 เซนติเมตร สีน้ำตาล (ภาพที่ 105-106)

ออกดอกช่วงเดือนกรกฎาคมถึงกันยายน ติดผลเดือนสิงหาคมและกุมภาพันธ์ พบมากทั่วไปในพื้นที่ที่เลื้อยคลุมดินและพาดพันพันธุ์ไม้อื่นๆ

Leucaena leucocephala (Lam.) de Wit

กระถิน กระถินบ้าน กระถินยักษ์ กระเสียดโคก (กลาง) สะดอเบา สะดอเทศ (ใต้) ผักก้านดิน ผักหนองบก (เหนือ)

ไม้พุ่มถึงเป็นไม้ต้นขนาดเล็ก ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงสลับ ขนาดยาวได้ถึง 35 เซนติเมตร มีต่อมขนาดใหญ่ที่โคนก้านใบ ใบย่อยชั้นที่หนึ่ง 4-9 คู่ ใบย่อยชั้นที่สองมี 11-22 คู่ เรียงตรงข้าม รูปรีแกมรูปขอบขนาน ขนาด 8-16 x 1-2 มิลลิเมตร ปลายมน ช่อดอกเชิงประจบ ช่อย่อยแบบช่อกระจุกแน่น รูปทรงกลม เส้นผ่านศูนย์กลางช่อ 2-5 เซนติเมตร ดอกจำนวนมาก กลีบเลี้ยงขนาดเล็ก สีเขียว กลีบดอกสีขาว เชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายหยักเป็น 5 แฉก เกสรเพศผู้ 10 อัน ฝักรูปแถบแบน ขนาด 14-26 x 1.5-2 เซนติเมตร สีเขียว เมื่อแก่สีน้ำตาลแห้งและแตก มี 18-22 เมล็ด เมล็ดแบน รูปไข่ (ภาพที่ 107)

ออกดอกเดือนเมษายนถึงกันยายน

***Mimosa pudica* L.**

ไมยราพ หน้่าจียอบ หน้่าป้ันยอด (เหนือ) กระทึบยอด หน้่ามหน้่าราบ (จันทุบุรี) กะหงับ (ใต้)

ไม้ล้มลุก ลำต้นมักจะแผ่ไปตามพื้นดิน ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงเวียน ประกอบด้วยแขนงย่อย 2 คู่ ออกจากปลายแกนคล้ายนิ้วมือ แต่ละแขนงมีใบย่อย 12-25 คู่ เรียงตรงข้าม ใบย่อยรูปขอบขนานหรือรูปคล้ายเคียว ใว้ล้มผัส ใบจะหุบเมื่อมีสิ่งใดมากระทบหรือเมื่อไม่มีแสงสว่าง ช่อดอกแบบช่อกระจุกแน่น ออกที่ซอกใบ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 เซนติเมตร ก้านช่อยาว 2.5-4 เซนติเมตร มีขนแข็ง ดอกสีชมพู กลีบเลี้ยงเล็กมาก ปลายแยกเป็น 4 แฉก กลีบดอกรูปประฆัง ปลายแยกเป็น 4 แฉก แฉกรูปไข่แกมรูปขอบขนานกว้าง ปลายมน เกสรเพศผู้ 4 อัน รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลแบบผลแห้งแตกสองแนว ออกเป็นกลุ่มมีจำนวนมาก แต่ละผลรูปขอบขนาน ขอบโค้งมน มีขนแข็งตามขอบ เมล็ดจำนวนมาก

ออกดอกตลอดปี พบขึ้นทั่วไปเป็นวัชพืช

***Pithecellobium dulce* (Roxb.) Benth.**

มะขามเทศ มะขามช้อง (แพร่)

ไม้ต้น สูง 4-10 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มกว้าง แตกกิ่งต่ำ มีหนามแหลมแข็งทั่วไป ใบเป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงเวียน ก้านใบยาวประมาณ 1 เซนติเมตร แขนงใบย่อยชั้นที่ 1 มี 1 คู่ ออกตรงข้าม ก้านแขนงยาวประมาณ 5 มิลลิเมตร แต่ละแขนงมีใบย่อยที่ไม่มีก้าน 2 ใบ รูปรีเบี้ยว ขนาด 2-4 x 1-2 เซนติเมตร ปลายมน โคนเบี้ยว ช่อดอกแบบช่อเชิงประกอบ ออกตามซอกใบ ช่อย่อยเป็นช่อกระจุกแน่น มีก้านสั้น เกาะเป็นระยะห่างตามแกนช่อ เส้นผ่านศูนย์กลางช่อดอกบานประมาณ 1 เซนติเมตร ดอกสีขาวหรือสีนวล ผักกวาง 1-1.2 เซนติเมตร ยาว 6-12 เซนติเมตร ม้วนงอเป็นวง เมื่อแก่จัดมักจะมีสีแดงและแตกปริ เมล็ดมีเนื้อนุ่มสีขาวอมชมพูหรือขาวปนแดงหุ้ม เป็นส่วนที่กินได้ มีรสหวานอมฝาด (ภาพที่ 108)

ออกดอกและผลเป็นช่วงๆ ตลอดปี

***Xylia xylocarpa* (Roxb.) Taub.**

แดง

ไม้ต้นผลัดใบ สูงได้ถึง 25 เมตร เปลือกสีเทาหรือสีออกแดง มีช่องอากาศ ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงเวียน มีแขนงใบย่อยชั้นที่หนึ่ง 1 คู่ ยาว 10-30 เซนติเมตร แต่ละแขนงมีใบย่อยชั้นที่สอง 3-6 คู่ เรียงตรงข้าม มีต่อมที่แกนกลางระหว่างคู่ใบย่อยและระหว่างแขนงช่อใบ ก้านใบยาว 3-6 เซนติเมตร ใบย่อยรูปไข่หรือรูปรี กว้าง 2.5-6.5 เซนติเมตร ก้านใบย่อยสั้น ช่อดอกแบบช่อกระจุกแน่น ออกตามซอกใบ ตั้งแต่ 1 ถึงหลายช่อตามกิ่งสั้น ก้านช่อดอกยาว 2.5-9 เซนติเมตร ดอกย่อยสีนวล รูปคล้ายกรวย เรียงตัวแน่นเป็นกระจุกกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางช่อ 2.5-3 เซนติเมตร มีใบประดับรูปคล้ายช้อนรองรับ ผลเป็นฝักแบนแข็ง รูปคล้ายพระจันทร์ครึ่งเสี้ยวและเบี้ยว ขนาด 10-15 x 4-6 เซนติเมตร สีแดงอมน้ำตาล เมื่อแก่แตกทั้งสองแนว เมล็ดรูปรีและแบน ขนาดประมาณ 1 เซนติเมตร

ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน เป็นพันธุ์ไม้ที่มีเนื้อไม้แข็งและทนทาน ใช้ในการก่อสร้าง

Leguminosae–Papilionoideae

Abrus precatorius L.

มะกล่ำตาหนู สะเฒเทศ (ทั่วไป) มะกล่ำเครือ กล่ำตาไก่ มะกล่ำแดง มะแค็ก (เชียงใหม่) เกมกรอม (สุรินทร์) มะขามเตา ไม้ไฟ (ตรัง)

ไม้เลื้อย เถากลมยาวและเหนียว แยกสาขามาก ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ ยาว 6-10 เซนติเมตร เรียงสลับ ใบย่อย 10-12 คู่ รูปขอบขนาน ขนาด 7-15 x 4-5 มิลลิเมตร ปลายใบมน มีติ่งเป็นเส้นเล็ก โคนใบมน ช่อดอกออกตามซอกใบ ทั้งช่อยาว 8-10 เซนติเมตร ดอกแบบดอกถั่ว มีจำนวนมากและค่อนข้างแน่น สีชมพูอมม่วงอ่อน ฝักรูปทรงกระบอก ขนาด 3-4 x 1 เซนติเมตร มีจำนวนมากต่อช่อ เมื่อแตกใหม่ ๆ เมล็ดมักจะยังติดอยู่กับฝัก เมล็ดรูปเกือบกลม ขนาด 3-4 มิลลิเมตร สีแดงสดมีแต้มจุดสีดำที่ขั้ว เนื้อในเมล็ดมีพิษรุนแรง ถ้ารับประทานอาจทำให้ตายได้ (ภาพที่ 109-110)

ออกดอกและผลเดือนตุลาคมถึงเมษายน พบกระจายทั่วไป

Cajanus scarabaeoides (L.) Thouars

เถาขี้หนอน (ชลบุรี) ขี้หนอนเตา (เชียงใหม่) ถั่วแปบ (นครราชสีมา) พังกระต่าย (อ่างทอง)

ไม้เถาเลื้อยพัน ทุกส่วนมีขน ขึ้นคลุมกอหญ้า ไม้พุ่ม หรือไม้พุ่มล่าง เถายาวได้หลายเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางเถา 1-1.5 มิลลิเมตร ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก เรียงเวียน มีใบย่อย 3 ใบ ใบย่อยใบกลางรูปรีหรือรูปไข่กลับ ขนาด 1-3.5 x 0.6-2 เซนติเมตร ใบย่อยด้านข้างรูปคล้ายกันแต่เบี้ยวและเล็กกว่าใบย่อยใบกลาง ช่อดอกสั้นออกตามซอกใบ มี 1-2 ดอก ดอกสีเหลืองขนาดประมาณ 1 เซนติเมตร ฝักค่อนข้างแบนรูปขอบขนาน ขนาด 2-2.5 x 0.6-0.7 เซนติเมตร เมล็ดเรียงตั้งฉากหรือทะแยงเล็กน้อยกับขอบฝัก เห็นเป็นแนวขวางชัดเจน ผิวมีขนค่อนข้างยาวปกคลุม (ภาพที่ 111)

ออกดอกและผลเดือนสิงหาคมถึงพฤศจิกายน พบค่อนข้างมากในป่าโปร่ง

Canavalia rosea (Sw.) DC.

ถั่วคล้ำ กำพรว้า ไก่เตี้ย ถั่วกำพรว้า (ประจวบคีรีขันธ์)

ไม้ล้มลุก ลำต้นเกาะเลื้อยตามพื้นดินหรือทอดชูยอด เฉพาะส่วนปลายยอดที่เลื้อยพัน ลำต้นยาวได้ถึง 2-6 เมตร ใบเป็นใบประกอบแบบขนนกที่มีใบย่อย 3 ใบ เรียงสลับ ใบย่อยรูปไข่กว้างหรือรูปไข่กลับ ขนาด 3-15 x 2-2.5 เซนติเมตร ปลายใบแหลม มน หรือหยักเว้า โคนใบรูปลิ้ม เนื้อใบอวบน้ำ ดอกออกเป็นช่อกระจุก ตามซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 6-26 เซนติเมตร แกนกลางช่อดอกยาวได้ถึง 18 เซนติเมตร ในแต่ละช่อมี 3-12 ดอก ก้านดอกยาว 4-6 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวย กลีบดอกสีชมพูอมม่วง มี 5 กลีบ เรียงตัวแบบรูปดอกถั่ว ทั้งดอกขนาดประมาณ 2.5 เซนติเมตร ฝักรูปแถบ แบน ยาว 6-15 เซนติเมตร เมล็ดเรียงตามแนวยาวของฝัก มี 2-10 เมล็ด

ออกดอกช่วงเดือนตุลาคม มักพบขึ้นตามชายหาดและบริเวณใกล้เคียง

Clitoria ternatea L.

อัญชัน (กลาง) แดงชัน เอื้องชัน (เหนือ)

ไม้เถาเลื้อยพัน แยกสาขามาก ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงเวียน ยาว 8-15 เซนติเมตร มี

ใบย่อย 5-7 ใบ รูปไข่ รูปรี หรือเกือบกลม ขนาด 1.5-5 x 1.2-3 เซนติเมตร ปลายและโคนใบมน แผ่นใบบาง ดอกเป็นดอกเดี่ยว ออกตามซอกใบ กลีบดอกสีฟ้า สีน้ำเงิน สีม่วง หรือสีขาว มี 5 กลีบ เรียงตัวแบบรูปดอกถั่ว ทั้งดอกขนาด 4-5 x 3 เซนติเมตร ฝักค่อนข้างแบน รูปขอบขนาน ขนาด 9-10 x 1 เซนติเมตร เมล็ดมี 4-5 เมล็ด (ภาพที่ 112-113)

ออกดอกและผลเกือบตลอดปี พบขึ้นทั่วไป นำคั้นจากดอกใช้แต่งสีอาหารได้

Derris scandens (Roxb.) Benth.

เถาวัลย์เปรียง เครือเขาหนัง เถาตาปลา (นครราชสีมา) พานไลน (ชุมพร)

ไม้เถาเนื้อแข็ง แยกแขนงมาก ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงเวียน ยาว 10-20 เซนติเมตร มีใบย่อย 9-11 ใบ รูปรีหรือรูปรีแกมรูปใบหอกกลับ ขนาด 2-7 x 1.2-2 เซนติเมตร ปลายมนหรือเรียวมน โคนแหลมหรือมน แผ่นใบค่อนข้างเหนียว ผิวใบด้านบนเป็นมัน ช่อดอกเป็นช่อเชิงประกอบคล้ายช่อกระจະ ยาว 12-25 เซนติเมตร กว้างประมาณ 3 เซนติเมตร ดอกสีเทาอมม่วงอ่อน ขนาดประมาณ 1 เซนติเมตร ฝักแบน รูปขอบขนาน ยาว 3-10 เซนติเมตร กว้าง 1 เซนติเมตร ขอบฝักเป็นสัน มี 2-10 เมล็ด

ออกดอกและผลเดือนมิถุนายนถึงกันยายน

Eriosema chinense Vogel

แห้วประคู้ ค้อนกลอง (ปราจีนบุรี) มันช่าง มันท่ง (ใต้) หน้ำลูกลิบ (เลย) แห้วดำ (นครสวรรค์)

ไม้ล้มลุก มีหัวใต้ดิน รูปค่อนข้างกลมคล้ายมันแกวขนาดเล็ก ลำต้นตรง แตกกิ่งเป็นพุ่ม กิ่งมักจะตั้งตรงและแข็ง เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2 มิลลิเมตร มีขนสาก ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปใบหอกแกมรูปแถบ ขนาด 2.5-7 x 0.5-1 เซนติเมตร ผิวใบด้านบนเกือบเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสั้น ก้านใบสั้น ช่อดอกออกตามซอกใบเกือบตลอดต้น เป็นช่อสั้นๆ มี 2-6 ดอก สีเหลือง ขนาดดอกประมาณ 5 x 3 มิลลิเมตร ฝักรูปรีกว้างและป่อง ขนาดประมาณ 7 x 1.5 เซนติเมตร แก่จัดสีน้ำตาลเข้มเกือบดำ มีขนยาวปกคลุม แต่ละฝักมีเมล็ด 1 เมล็ด (ภาพที่ 114)

ออกดอกและผลเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน ขึ้นในที่โล่งแจ้ง ปะปนกับหญ้า

Erythrina stricta Roxb.

ทองเดือนห้า ทองเหลือง ทองกลางป่า (เหนือ) ทองหนาม (เลย)

ไม้ต้นผลัดใบ สูงได้ถึง 12 เมตร ต้นและกิ่งอ่อนมีหนามสั้นและแข็ง ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงเวียน ยาว 15-25 เซนติเมตร ใบย่อยมี 3 ใบ รูปไข่แกมรูปสามเหลี่ยม กว้างและยาวใกล้เคียงกัน 5-12 เซนติเมตร ปลายแหลมหรือเรียวแหลม โคนมน ใบย่อยที่ปลายมักมีขนาดใหญ่กว่าใบคู่ด้านข้าง แผ่นใบบาง เส้นแขนงใบข้างละ 5-6 เส้น ก้านใบยาวประมาณ 10 เซนติเมตร ช่อดอกแบบช่อกระจະ ออกที่ปลายกิ่ง ยาว 20-30 เซนติเมตร ดอกสีแดง เรียงตัวทางด้านบนซี่กเดียว ดอกยาว 4-5 เซนติเมตร ฝักรูปยาวรี ขนาด 7-12 x 1 เซนติเมตร เมล็ดรูปกลมรี สีน้ำตาล (ภาพที่ 115)

ออกดอกและผลเดือนมกราคมถึงเมษายน

***Mucuna pruriens* (L.) DC.**

หมามูย (กลาง) บะเหยียง หม่าเหยียง (เหนือ)

ไม้เถาล้มลุก เถายาวและแยกสาขา พาดพันหรือเลื้อยคลุมไปตามหิน ตามไม้พุ่มหรือไม้ต้น ทุกส่วนมีขน ต้นเป็นเหลี่ยม กว้าง 2-4 มิลลิเมตร ใบเป็นใบประกอบที่มีใบย่อย 3 ใบ ใบย่อยใบกลางรูปคล้ายสี่เหลี่ยมขนมเบียดกปูน ขนาด 8-10 x 6-8 เซนติเมตร ก้านชูใบกลางยาวประมาณ 2 เซนติเมตร ใบย่อยด้านข้างอีก 2 ใบ ออกตรงข้ามกัน รูปไข่เบี้ยว กว้างและยาวใกล้เคียงกับใบย่อยใบกลาง แผ่นใบบางและมีขนแฉกผิวใบทั้ง 2 ด้าน ก้านใบย่อยสั้นมาก ก้านช่อใบยาว 15-20 เซนติเมตร ช่อดอกห้อยลง ทั้งช่อยาว 20(-50) เซนติเมตร กว้าง 6-7 เซนติเมตร ดอกในช่อแบบรูปดอกถั่ว เรียงตัวรอบแกนช่อค่อนข้างแน่น สีม่วงคล้ำเกือบดำ ดอกรูปทรงกระบอกแกมรูปกรวย ขนาด 3-4 x 1-1.3 เซนติเมตร ผลหรือฝักรูปทรงกระบอก คดเล็กน้อย ขนาดประมาณ 4 x 1 เซนติเมตร มีขนสีน้ำตาลทองคลุมหนาแน่น ขนที่ฝักทำให้เกิดอาการระคายและคัน (ภาพที่ 116-117)

ออกดอกเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน ฝักแก่เดือนธันวาคมถึงมกราคม พบมากทั่วไป โดยเฉพาะบริเวณทุ่งหญ้า

***Pterocarpus macrocarpus* Kurz**

ประดู่ป่า ประดู่ ประดู่เสน (กลาง) ตู๋ ตู๋ป่า (เหนือ) ฉะนอง (เชียงใหม่)

ไม้ต้น สูงได้ถึง 30 เมตร ลำต้นและกิ่งค่อนข้างตรง เมื่อตากเปลือกมียางสีแดง ใบประกอบแบบขนนก เรียงเวียน ทั้งช่อใบยาว 12-25 เซนติเมตร ก้านใบยาว 3-5 เซนติเมตร ก้านใบย่อยยาว 6-10 มิลลิเมตร ใบย่อยมีจำนวน 3-9 ใบ เรียงสลับ รูปไข่แกมรูปรี หรือรูปรี ขนาด 3.5-7.5 x 2-4.5 เซนติเมตร ปลายมนและมีติ่งแหลมอ่อน โคนมน มีขนละเอียดสีน้ำตาลตามเส้นกลางใบด้านล่างและที่ก้านใบย่อย ช่อดอกเป็นช่อกระจะ ออกตามซอกใบ ทั้งช่อยาวไม่เกิน 10 เซนติเมตร ดอกในช่อค่อนข้างโปร่ง ก้านดอกยาว 1.5-2 เซนติเมตร ดอกบานขนาดประมาณ 1.2 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายหักตั้งเป็น 5 หยัก ด้านนอกมีขนละเอียด กลีบดอกสีเหลืองลักษณะยับย่น ผลกลมแบบมีปีกโดยรอบ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 4 เซนติเมตร

ออกดอกเดือนมีนาคมถึงเมษายน ประดู่ป่ามีลักษณะคล้ายประดู่บ้าน ต่างกันที่ประดู่บ้านมักมีกิ่งอ่อนทอดลง มีช่อดอกแยกแขนง หลอดกลีบเลี้ยงด้านนอกและรังไข่ไม่มีขน ประดู่ป่าพบขึ้นทั่วไป เนื้อไม้นิยมใช้ทำเครื่องเรือน

***Sesbania speciosa* Taub. ex Engl.**

โสนอินเดีย

ไม้ล้มลุกถึงเป็นไม้พุ่ม สูงประมาณ 2 เมตร หูใบรูปไข่ถึงรูปใบหอก ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงสลับ ใบย่อย 15-17 คู่ รูปรีถึงรูปขอบขนาน ขนาด 12-13 x 6-8 เซนติเมตร มีขนนุ่มทั้งสองด้าน ช่อดอกแบบช่อกระจะ ดอกรูปดอกถั่ว จำนวน 8-20 ดอกต่อช่อ ดอกบานขนาดประมาณ 2.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาว 1 เซนติเมตร ปลายแยกเป็นแฉก กลีบดอก 5 กลีบ สีเหลือง เกสรเพศผู้ 10 อัน แบบเชื่อมติดกันเป็นสองกลุ่ม รังไข่มีขนสั้นนุ่มหนาแน่น (ภาพที่ 118)

ออกดอกตลอดปี

Tephrosia villosa (L.) Pers.

จ้ำครามเล็ก

ไม้ล้มลุก แตกกิ่ง โปรง ทุกส่วนมีขนสั้นละเอียดคลุม ดันและกิ่งค่อนข้างกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 มิลลิเมตร ใบประกอบแบบขนนก เรียงเวียน ใบย่อยออกตรงข้าม ก้านสั้นมาก รูปไข่กลับหรือรูปคล้ายช้อน ขนาด 5-15 x 2-5 มิลลิเมตร ใบย่อยที่ปลายสุดมักจะมีขนาดใหญ่กว่าใบย่อยคู่ถัดลงมา ก้านใบรวมทั้งแกนช่อใบยาวประมาณ 2 เซนติเมตร ช่อดอกออกตามซอกใบใกล้ยอด มี 1-2 ดอก ดอกสีเหลืองหรือชมพู ขนาดประมาณ 8 x 3 มิลลิเมตร ฝักรูปแถบ ขนาด 1.5-3 x 0.3 เซนติเมตร มีขนสาก เมล็ดเรียงตัวทะแยงกับแนวขอบฝัก

ออกดอกและผลเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน พบทั่วไป ตามซอกหินและลานหิน

Uria lagopodioides (L.) Desv. ex DC.

หญ้าหางอัน (ลำพูน) ขางแมงป่อง (เชียงใหม่) หางกระรอก (กาญจนบุรี)

ไม้ล้มลุก สูง 20-50 เซนติเมตร แตกกิ่งเป็นทรงพุ่มกว้าง ลำต้นและกิ่งค่อนข้างแข็ง มีขนสากปกคลุม ใบประกอบแบบขนนก เรียงเวียน มีใบย่อย 3 ใบ ใบย่อยใบกลางรูปไข่หรือรูปไข่กลับ ขนาด 3-6 x 2-3 เซนติเมตร ใบย่อยด้านข้างอีก 2 ใบรูปคล้ายใบย่อยใบกลางแต่ขนาดเล็กกว่า ปลายใบมีติ่งแหลม ผิวใบด้านบนมีขนสาก ด้านล่างมีขนนุ่ม ก้านใบย่อยสั้น ก้านช่อใบและแกนกลางรวมกันยาว 2-2.5 เซนติเมตร ช่อดอกรูปทรงกระบอกออกตามปลายกิ่งและซอกใบ ขนาด 4-8 x 1.5-2 เซนติเมตร ใบประดับย่อยมีขนสีขาหรือสีเทาเงิน เรียงตัวแน่นรอบแกนช่อ มีขนาดใหญ่เห็นเด่นกว่าดอกและติดทน ดอกขนาดประมาณ 3 มิลลิเมตร สีชมพู หรือชมพูอมม่วง ทะยอยบานไปสู่ปลายช่อ

ออกดอกและผลเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน เป็นพืชที่เจริญเติบโตในฤดูฝน ขึ้นตามที่โล่งแจ้ง ปะปนกับพืชอื่นๆ ในทุ่งหญ้า

Loganiaceae

Mitreola petiolata (Gmelin) Torrey & Gray

หญ้าสร้อย

ไม้ล้มลุก สูง 20-40 เซนติเมตร ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่หรือรูปไข่กว้าง ขนาด 1.5-2.2 x 1-2 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบรูปลิ้ม มีหูใบระหว่างก้านใบ ช่อดอกแบบช่อกระจุกเชิงประกอบ ออกที่ปลายยอดและตามซอกใบ ใบประดับเรียงตรงข้าม ดอกขนาดเล็ก กลีบเลี้ยงสีเขียว รูปกรวย ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอกสีขาว รูปกรวย ขนาด 1.5-2 x 2-2.5 มิลลิเมตร ปลายแยกเป็น 5 แฉก เกสรเพศผู้ 5 อัน รั้งไข่อุปกลมแป้น มีจากรฐานดอก ผลแบบผลแห้งแตก ปลายโค้งคล้ายเขา 2 อัน โค้งเข้าหากัน เมล็ดสีน้ำตาลหรือสีเหลือง ทรงรี จำนวน 20-30 เมล็ด (ภาพที่ 119)

ออกดอกเดือนตุลาคม

Lythraceae

Lagerstroemia cochinchinensis Gagnep. var. *ovalifolia* Furtado et Montien

ตะแบกทอง

ไม้ต้นขนาดเล็ก เปลือกอ่อน บางกิ่งมีหนาม ใบเดี่ยว เรียงกิ่งตรงข้าม รูปรีแกมรูปไข่ ขนาด 3-12 x 1.8-6 เซนติเมตร ปลายใบเรียวแหลม โคนใบแหลมถึงกึ่งมน ขอบใบเรียบ ดอกเป็นช่อแบบช่อกระจุกแยกแขนงออกตามปลายกิ่ง ดอกตูมคล้ายรูปลูกข่าง ขนาด 7-10 x 6-8 มิลลิเมตร ปลายตัดมีติ่งแหลมที่ปลาย ด้านนอกปกคลุมด้วยขนสั้นสีน้ำตาลทองหนาแน่น กลีบเลี้ยงรูปถ้วย หลอดกลีบเลี้ยงยาวประมาณครึ่งหนึ่งของกลีบเลี้ยง ค่อนข้างหนา แฉกกลีบเลี้ยงจำนวน 5 แฉก รูปไข่หรือรูปสามเหลี่ยม ปลายเรียวแหลม ขนาด 5-6 x 4 มิลลิเมตร ด้านนอกมีขนสั้นสีน้ำตาลสนิมหนาแน่น กลีบดอกจำนวน 5 กลีบ สีขาวถึงสีม่วงอมชมพู ขนาด 1.5-2 x 1.2-1.5 เซนติเมตร มีก้านกลีบยาว 5 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้จำนวนมาก ผลรูปกึ่งกลมหรือรูปขอบขนานกึ่งรูปกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.7-1.3 เซนติเมตร ผลแห้งแตกเป็น 6 พู กลีบเลี้ยงติดทน (ภาพที่ 120)

ออกดอกและผลในเดือนกุมภาพันธ์ พบขึ้นอยู่บริเวณที่โล่งได้รับแสงแดดจัด ตามโชดหินในทุ่งหญ้า

Lagerstroemia floribunda Jack

ตะแบกนา (นครราชสีมา) กระแบก (สงขลา) ตะแบกไข่ (ราชบุรี ตราด) เปื่อยดอง เปื่อยนา เปื่อยหางค่าง (เหนือ)

ไม้ต้น สูง 15-30 เมตร เปลือกเรียบผิวเป็นมัน สีเทาหรือเทาขาว มีรอยแผลเปลือกอ่อนตลอดลำต้น ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปใบหอก ขนาด 12-20 x 5-8 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบรูปลิ้ม ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกตามซอกใบใกล้ปลายกิ่งและที่ปลายกิ่ง ยาว 30-40 เซนติเมตร ก้านช่อดอกและดอกตูมมีขนสั้นน้ำตาลอ่อนปกคลุม กลีบเลี้ยงรูปถ้วย ด้านนอกมีสันตามยาว 10-12 สัน ปลายกลีบแยกเป็น 5-6 แฉก กลีบดอกสีชมพูอ่อนหรือม่วงอ่อน จำนวน 6 กลีบ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 2.5-3.5 เซนติเมตร ผลแห้ง ทรงรี ขนาด 1.5-2 เซนติเมตร แก่แล้วแตกเป็น 6 ซีก กลีบเลี้ยงติดทน เมล็ดขนาดเล็ก มีปีก (ภาพที่ 121)

ออกดอกช่วงเดือนตุลาคม

Pemphis acidula J.R. & G. Forst.

เทียนเล

ไม้พุ่มถึงไม้ต้นขนาดเล็ก ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรีหรือรูปรีแกมรูปไข่กลับ ขนาด 0.7-2.2 x 0.3-0.9 เซนติเมตร ปลายใบแหลมถึงกึ่งมน โคนใบแหลม ขอบใบเรียบ แผ่นใบมีขนทั้งสองด้าน ดอกเดี่ยว ออกตามซอกใบใกล้ปลายกิ่ง กลีบเลี้ยงเชื่อมกันเป็นรูปประฆัง ขนาด 4-5 x 2.5-4 มิลลิเมตร สีเขียวแกมแดง ปลายจักเป็นแฉกแหลมเล็กๆ 5-6 แฉก กลีบดอกแยกกัน มี 5-6 กลีบ สีขาว ขนาด 5-8 x 2.5-4 มิลลิเมตร กลีบยับย่น เกสรเพศผู้ 5-6 อัน ก้านเกสรเพศเมียรูปเส้นด้าย ยอดเกสรเพศเมียเป็น 3 พูเล็กๆ ผลรูปกึ่งกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 4-5 มิลลิเมตร ผิวเกลี้ยง มีกลีบเลี้ยงติดทน เมล็ดรูปสามเหลี่ยม ขนาดประมาณ 2.5 x 1.5 มิลลิเมตร จำนวนหลายเมล็ด (ภาพที่ 122)

ออกดอกและผลในเดือนกุมภาพันธ์ พบขึ้นอยู่ตามโชดหินติดกับหาดทรายริมทะเล สามารถนำไปปลูกเป็นไม้ประดับได้ ตัดแต่งกิ่งและพุ่มเรือนยอดได้ง่าย

Malpighiaceae

Malpighia coccigera L.

ชาปัตตาเวีย ชาดอก ชาใบมัน ชาใบหนาม

ไม้พุ่ม สูง 0.5-2.5 เมตร ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรีเกือบกลมหรือรูปขอบขนาน ขนาด 1-2 x 0.8-1.5 เซนติเมตร ปลายและโคนใบกลม ขอบใบหยักเป็นซี่ฟันห่างๆ และขอบใบระหว่างหยักม้วนลงทำให้ปลายหยักแหลมคล้ายเป็นดิ่งหนาม เนื้อใบหนา ผิวใบมัน ดอกเดี่ยวหรือออกเป็นคู่ที่ซอกใบ ก้านดอกยาว 1.5 เซนติเมตร มีใบประดับย่อย 2 อัน กลีบเลี้ยงแยกกัน มี 5 กลีบ ที่โคนกลีบมีต่อม 6-10 อัน กลีบดอกแยกกัน มี 5 กลีบ สีขาวหรือสีชมพูอ่อน ถึงมีสีแดง แต่ละกลีบมีขนาดไม่เท่ากัน ที่โคนกลีบคอดคล้ายเป็นก้านกลีบ ยาว 2-4 มิลลิเมตร ส่วนปลายรูปกลมหรือรูปขอบขนาน ขนาด 5-7 x 3-7 มิลลิเมตร กลีบดอกหยักเป็นคลื่น ขอบเป็นชายครุย เกสรเพศผู้ 10 อัน รังไข่มี 3 ช่อง ผลแบบผลเปลือกแข็งเมล็ดเดี่ยว มีเนื้อ ผลกลม สีแดง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 8-10 มิลลิเมตร มี 1-2 เมล็ด (ภาพที่ 123)

ออกดอกตลอดปี ปลูกเป็นไม้ใบประดับ นิยมตัดแต่งพุ่มเป็นรูปทรงต่างๆ

Malvaceae

Abutilon hirtum (Lam.) Sweet

ครอบจักรวาล ครอบ สารข้าวเปลือก (กลาง) ครอบศรี (ปัตตานี) ดบตาบ (เชียงใหม่) มะก่องข้าว แอบข้าว (เหนือ)

ไม้กึ่งพุ่ม อายุปีเดียว สูง 0.5-2.5 เมตร มีขนยาว ขนรูปดาว และขนต่อมสั้นปกคลุมเกือบทุกส่วน ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ถึงรูปกลม ขนาด 1.5-9 x 1-8 เซนติเมตร ปลายใบแหลม หยักเป็น 3 แฉกตื้น โคนใบรูปหัวใจ ขอบใบหยักมน ผิวใบมีขนปกคลุมทั้งสองด้าน หูใบเป็นเส้น ก้านใบยาว 3-4 เซนติเมตร ดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบใกล้ปลายยอด กลีบเลี้ยงรูประฆัง ปลายแยกเป็น 5 แฉก แฉกรูปไข่ กลีบดอกสีเหลืองอมส้ม มี 5 กลีบ รูปไข่กลับ เชื่อมติดกันที่โคน เกสรเพศผู้จำนวนมาก ก้านชูอับเรณูเชื่อมติดกันเป็นหลอด ก้านเกสรเพศเมียผอมเรียว ปลายแยกเป็น 9-10 แฉก ยอดเกสรเพศเมียเป็นตุ่ม ผลแบบผลแยกแล้วแตก (schizocarp) ขนาด 2-3 มิลลิเมตร มีชีกผล (mericarp) 8-9 ชีก แต่ละชีกมีรยางค์ที่ปลาย 2 เส้น และมี เมล็ด 2-3 เมล็ด (ภาพที่ 124)

ออกดอกและผลช่วงเดือนตุลาคม

Hibiscus rosa-sinensis L.

ชบา

ไม้พุ่ม สูง 1-2 เมตร ใบเดี่ยว เรียงเวียน สีเขียวเข้มเป็นมัน แผ่นใบรูปไข่ ปลายแหลม ขอบใบจัก ขนาด 4-10 x 3-7 เซนติเมตร ดอกเดี่ยว ออกตรงซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ก้านดอกกลม ยาว 1.5-7 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงสีเขียวเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย รั้วประดับเป็นแฉกแหลมๆ หลายแฉก กลีบดอกเป็นแผ่นกว้าง 5 กลีบ เชื่อมติดกันเพียงเล็กน้อยตรงโคน เมื่อดอกบานกลีบดอกทั้ง 5 กลีบแผ่ออกจากกันเป็นวงกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 8-10 เซนติเมตร เกสรเพศผู้เชื่อมติดกันตรงโคนเป็นหลอดยาวอยู่กลางดอก ส่วนปลายก้านเกสรเป็นเส้นเล็กๆ จำนวนมากติดอยู่รอบๆ หลอดเกสรเพศผู้ และมีอับเรณูสีเหลืองติดอยู่ตรงปลาย รังไข่เหนือวงกลีบ ก้านเกสรเพศเมียเป็นเส้นเล็กๆยาวอยู่ภายในหลอดเกสรเพศผู้ และชูยอดเกสรเพศเมีย 5 แฉก ออกมาที่ปลายหลอด (ภาพที่ 125)

ชบาออกดอกตลอดปีและไม่ติดผล ดอกชบาชั้นเดียวมีหลายสี เช่น สีแดง สีขาว สีชมพู ที่พบที่บริเวณพระจุฬาราชวรวิหาร มีเฉพาะดอกสีแดง

Hibiscus tiliaceus L.

ปอทะเล ปอฝ้าย (กลาง) ขมิ้นนางมัทรี ผีหยิก (เลย) บา (จันทบุรี) ปอนา (ใต้)

ไม้ต้น สูงได้ถึง 15 เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปหัวใจหรือรูปกึ่งกลม ขนาด 5-20 x 5-18 เซนติเมตร ปลายใบกลมมนถึงเรียวแหลม โคนใบหยักเว้ารูปหัวใจ ขอบใบหยักมนตื้นๆ ผิวใบด้านบนมีขนรูปดาวประปราย ด้านล่างปกคลุมด้วยขนรูปดาวหนาแน่น ก้านใบยาว 3-12 เซนติเมตร หูใบขนาดใหญ่ รูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน มีขน ดอกเดี่ยว ออกตามซอกใบใกล้ปลายกิ่งซึ่งใบร่วงไปทำให้ดูคล้ายเป็นช่อดอกแบบช่อกระจະ ริวประดับรูปถ้วย ปลายเป็นจักแหลม รูปสามเหลี่ยม 9-10 แฉก กลีบเลี้ยงรูประฆัง ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปใบหอก ปลายเรียวแหลม มีขน กลีบดอก 5 กลีบ ขนาดใหญ่ สีเหลืองสด มีสีม่วงเข้มบริเวณตรงกลางด้านใน แล้วค่อยๆ เปลี่ยนเป็นแดงอมส้มเมื่อใกล้โรย กลีบดอกรูปไข่กลับกว้าง ปลายกลมมน ปกคลุมด้วยขนรูปดาว เกสรเพศผู้เชื่อมกันเป็นหลอด สั้นกว่ากลีบดอก ผลแบบผลแห้งแตกตามรอยประสานรูปกลมหรือรูปไข่ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.2-1.5 เซนติเมตร มีขนหนานุ่ม เมล็ดรูปไต 5-7 เมล็ดต่อช่อ

ออกดอกและผลเกือบตลอดทั้งปี พบขึ้นอยู่บริเวณชายหาดริมทะเล นำมาปลูกเป็นไม้ประดับได้ดี เนื่องจากดอกมีขนาดใหญ่เด่น สะดุดตา

Sida acuta Burm.f.

หญ้าขัดใบยาว หญ้าขัดมอน หญ้าข้อ (เหนือ) ยุงกวาด ยุงปัด (กลาง)

ไม้กึ่งพุ่ม อายุปีเดียว สูง 0.5-1.5 เมตร มีขนรูปดาว ขนสั้น และขนยาวปกคลุมเกือบทุกส่วน ใบเดี่ยว เรียงสลับ ก้านใบยาว 3-6 มิลลิเมตร หูใบ 2 อัน อันหนึ่งรูปใบหอก อีกอันรูปเส้นด้าย แผ่นใบรูปใบหอก ขนาด 1.5-7.5 x 0.5-2.5 เซนติเมตร ปลายและโคนใบแหลม ขอบใบหยักซี่ฟัน ผิวใบมีขนปกคลุมทั้งสองด้าน ดอกเดี่ยวหรือออกเป็นกระจุก 2-3 ดอกตามซอกใบ กลีบเลี้ยงรูประฆัง ปลายแยกเป็น 5 แฉก แฉกรูปสามเหลี่ยม กลีบดอก 5 กลีบ สีเหลืองหรือสีขาวอมเหลือง รูปไข่กลับ เฉียง ปลายกลีบเว้าตื้น ที่โคนเชื่อมติดกัน เกสรเพศผู้จำนวนมาก ก้านชูอับเรณูเชื่อมติดกัน ก้านเกสรเพศเมียผอมเรียว ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยอดเกสรเพศเมียเป็นคุ่ม ผลแบบผลแยกแล้วแตก ขนาด 2-3 มิลลิเมตร มีซี่กผล 5 ซีก ผันซี่กผลมีลวดลายร่างแห แต่ละซี่กมีรยางค์ที่ปลาย 2 อัน และมีเมล็ด 1 เมล็ด

ออกดอกและผลช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายน

Thespesia populnea (L.) Soland. ex Corr.

โพทะเล ปอกะหมัดไพร (กลาง) ปอมัดไซ (เพชรบุรี) บากู (มลายู-นราธิวาส บัตตานี)

ไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 10 เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปหัวใจหรือรูปไข่แกมรูปสามเหลี่ยม ขนาด 5-17 x 2.5-13 เซนติเมตร ปลายใบเรียวแหลมถึงยาวคล้ายหาง โคนใบหยักเว้ารูปหัวใจ ขอบใบเรียบ ผิวใบเกลี้ยง มีเกล็ดเล็กๆ สีน้ำตาลกระจายทั่วแผ่นใบ ก้านใบยาว 3-11 เซนติเมตร ดอกเดี่ยว ขนาดใหญ่ ออกตามซอกใบ ริวประดับมี 3 แฉก ปลายเรียวแหลมติดอยู่บริเวณโคนกลีบเลี้ยง ร่วงง่าย กลีบเลี้ยงรูปถ้วยหนาแข็ง ปลายเกือบตัด มีจักเล็กๆ 5 จัก กลีบดอกสีเหลือง มีสีม่วงเข้มบริเวณตรงกลางด้านในแล้ว

เปลี่ยนเป็นสีแดงอมส้มเมื่อใกล้โรย แฉกกลีบดอกรูปไข่กลับเบี้ยว ปลายกลมมน ขนาด 6-7 x 4-6 เซนติเมตร เกสรเพศผู้เชื่อมกันเป็นหลอด ผลรูปกึ่งกลม มีสันตามยาว 5 สัน ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-4.5 เซนติเมตร เกือบเกลี้ยง มักไม่แตก (ภาพที่ 126)

ออกดอกเกือบตลอดปี พบขึ้นบนหาดทรายริมทะเล สามารถนำมาปลูกเป็นไม้ประดับได้ดี เนื่องจากดอกมีขนาดใหญ่ เติ่นสะดุดตา; เปลือก ใบ และผลใช้เป็นสมุนไพร รักษาโรคผิวหนัง และแผลพุพอง

Meliaceae

Azadirachta indica A. Juss. var. *indica*

สะเดาอินเดีย ควินิน

ไม้ต้น สูง 15-20 เมตร ใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ใบย่อยเรียงตรงกันข้าม จำนวน 5-7 คู่ รูปไข่แกมรูปใบหอก ขนาด 4.5-9 x 1.5-4 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบเบี้ยว ขอบใบค่อนข้างเรียบหรือจักฟันเลื่อยห่าง แผ่นใบสีเขียวเข้ม เป็นมัน เนื้อใบหนา ดอกออกเป็นช่อแยกแขนง ตามซอกใบบริเวณปลายกิ่ง ยาว 10-25 เซนติเมตร มีกลิ่นหอมอ่อนๆ กลีบเลี้ยงรูปถ้วย สีเขียว ขนาดเล็ก ปลายแยกเป็น 5 จัก กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว รูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ ขนาด 3-5 x 3 มิลลิเมตร ปลายมน เกสรเพศผู้เชื่อมกันเป็นหลอดรูปทรงกระบอก ยาว 2-5 มิลลิเมตร มีอับเรณู 10 อันติดอยู่ที่ปลายหลอด รังไข่มีจานฐานดอกรูปถ้วย ก้านเกสรเพศเมียยาว ปลายแยกเป็น 3-6 พู ผลรูปกึ่งกลมกึ่งรี ขนาด 1.3-1.5 เซนติเมตร เมื่อสุกหรือแก่จัดเป็นสีเหลือง (ภาพที่ 127-128)

ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ พบข้างพระเจดีย์อุโบสถวัดอัมพวงคันนิมิตร ซึ่งน่าจะมีการนำมาปลูก ยอดอ่อนใช้เป็นอาหารได้เช่นเดียวกับสะเดาไทย มีรสขมกว่า; สารสกัดจากใบ ลำต้น และเมล็ดใช้กำจัดแมลงได้หลายชนิด

Toona ciliata M. Roem.

ยมหอม

ไม้ต้นขนาดใหญ่ สูงได้ถึง 30 เมตร ใบประกอบแบบขนนก เรียงเวียน ใบย่อย 8-11 คู่ ออกตรงข้าม รูปไข่ถึงรูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน ขนาด 7-13 x 2-6 เซนติเมตร ปลายใบเรียวแหลมถึงยาวคล้ายหาง โคนใบเบี้ยว ขอบใบเรียบ ผิวใบค่อนข้างเกลี้ยง ดอกออกเป็นช่อแยกแขนง ยาว 40-55 เซนติเมตร ช่อห้อยลง มีกลิ่นหอม ดอกบานขนาด 3.5-5 เซนติเมตร มีทั้งดอกสมบูรณ์เพศและดอกแยกเพศอยู่ในช่อเดียวกัน กลีบเลี้ยงรูปถ้วย ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปสามเหลี่ยม มีขน กลีบดอก 5 กลีบ สีเหลืองอ่อน รูปขอบขนานหรือรูปไข่ปลายแหลม มีขน เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดบนจานฐานดอกค่อนข้างกลม มีขน ผลรูปกระสวยแบบผลแห้งแตกตามยาว ขนาด 1.5-2 x 1 เซนติเมตร สีน้ำตาลแดง เมล็ดรูปยาวรี มีปีกสองข้าง ขนาดไม่เท่ากัน

ออกดอกและผลในระหว่างเดือนมีนาคมถึงกรกฎาคม เนื้อไม้แข็ง ทนทาน มีลายสวย นิยมใช้สร้างบ้านและทำเฟอร์นิเจอร์คุณภาพดี; ดอกใช้ทำเป็นสีย้อมผ้าไหม ให้สีแดงหรือสีเหลือง; เปลือกใช้ทำยาสมุนไพร

Xylocarpus granatum Koenig

ตะบูนขาว กระบูนขาว ตะบูน

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง 10-15 เมตร โคนต้นมีพูพอน ใบประกอบแบบขนนกปลายคู่

เรียงสลับ ใบย่อยจำนวน 2 คู่ ออกตรงข้าม รูปไข่กลับ ขนาด 4-9 x 1.5-4 เซนติเมตร ปลายใบมน โคนใบสอบเรียว ขอบใบเรียบ แผ่นใบค่อนข้างหนา ดอกสีเหลืองอมเขียวอ่อน มีกลิ่นหอมแรง ออกเป็นช่อแบบช่อแยกแขนงตามซอกใบ กลีบเลี้ยง 4 กลีบ รูปไข่แกมรูปสามเหลี่ยม กลีบดอก 4 กลีบ รูปขอบขนาน ขนาด 4.5 x 2-2.5 มิลลิเมตร ดอกบานเต็มที่ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.2 เซนติเมตร สีน้ำตาลแดง ผลเปลือกแข็ง มีร่องตามยาว 4 แฉก เมล็ด 4-17 เมล็ด รูปรางเหลี่ยมโค้งประสานเข้าเป็นรูปทรงกลม (ภาพที่ 129-130)

ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน และเป็นผลเดือนมิถุนายนถึงกุมภาพันธ์ พบขึ้นบริเวณโชดหินบนหาดทรายและหาดเลนที่น้ำทะเลท่วมถึง เป็นพืชสมุนไพร

Xylocarpus rumphii (Kostel.) Mabb.

ตะบัน

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง 10-15 เมตร ใบประกอบแบบขนนกปลายคู่ เรียงสลับ ใบย่อย 3 คู่ ออกตรงกันข้าม รูปไข่ ขนาด 8-14 x 4.5-8 เซนติเมตร ปลายใบเรียวแหลม โคนใบเบี้ยว ขอบใบเรียบ ก้านใบย่อยสั้นมาก ดอกสีขาวหรือสีเหลืองอ่อน มีกลิ่นหอม ออกเป็นช่อแบบช่อแยกแขนงตามซอกใบและปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 10-18 เซนติเมตร ดอกบานเต็มที่ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.3 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีอย่างละ 4 กลีบ เกสรเพศผู้เชื่อมกันเป็นหลอดรูปคนโทสีเหลือง ยอดเกสรเพศเมียกลมแบนคล้ายจานสีเหลือง ผลเปลือกแข็งและแห้งแตก รูปทรงกลม ขนาด 7-10 เซนติเมตร สีเขียว ผิวมีขนสีน้ำตาล ผลแตกออกเป็น 4 ส่วน เมล็ดมีหลายรูปทรงอัดกันแน่นเป็นรูปทรงกลม มีเยื่อบางคั่นระหว่างเมล็ด

ออกดอกเดือนสิงหาคมถึงกันยายน เป็นผลเดือนพฤศจิกายนถึงมกราคม พบขึ้นอยู่ตามโชดหินริมหาด สามารถนำมาปลูกเป็นไม้ให้ร่มเงาริมชายหาดได้

Menispermaceae

Tiliacora triandra (Colebr.) Diels

เถาย่านาง เถาวัลย์เขียว (กลาง) จ้อยนาง (เชียงใหม่) ยาดนาง (สุราษฎร์ธานี)

ไม้เลื้อย เถาผอมบางแต่เหนียว ใบเดี่ยว เรียงเวียนเป็นระยะค่อนข้างห่าง รูปไข่หรือรูปไข่แกมรูปใบหอก หรือรูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ขนาด 6.5-11(-17) x 2-4(-8.5) เซนติเมตร ปลายแหลมถึงเรียวแหลม โคนมน ขอบเป็นคลื่นเล็กน้อย สีเขียวเข้ม ดอกแยกเพศและแยกต้น ช่อดอกเพศผู้และช่อดอกเพศเมียคล้ายกัน ยาว 2-4 เซนติเมตร ออกตามซอกใบ ดอกเล็ก สีขาวหรือสีเหลือง ขนาดประมาณ 2 มิลลิเมตร ผลทรงรูปไข่กลับ สุกสีแดงหรือแดงสด (ภาพที่ 131)

ออกดอกเดือนมกราคมถึงกุมภาพันธ์ พบขึ้นตามที่โล่งทั่วไป ใบใช้ปรุงแต่งหรือประกอบอาหาร

Tinospora baenzigeri Forman

ชิงช้าชาติ จุงจาลิง (ทั่วไป) จุงจะลิงตัวแม่ (เหนือ)

ไม้เลื้อย เถาแก่มีช่องอากาศกระจายทั่วไป เส้นผ่านศูนย์กลางเถา 0.5-6 เซนติเมตร ใบเดี่ยว เรียงเวียนเป็นระยะค่อนข้างห่าง รูปไข่กว้างหรือเกือบกลม ขนาด 6-9 x 5-8 เซนติเมตร ปลายเรียวแหลม โคนเว้ากว้าง เส้นใบออกจากโคนใบ 5-7 เส้น มีค้ำเป็นโพรงที่โคนใบด้านล่าง 2 ค้ำ ทั้งใบก่อนมีดอก ช่อดอกแยกเพศและแยกต้น ออกเหนือรอยแผลใบ เป็นช่อพอมเรียว ยาว 4-8 เซนติเมตร ดอกในช่อโปร่ง สีเขียวอ่อน

ขนาดประมาณ 2 มิลลิเมตร ผลค่อนข้างกลม ขนาด 5-7 มิลลิเมตร สุกสีเหลือง (ภาพที่ 132)

ออกดอกช่วงเดือนธันวาคมถึงกุมภาพันธ์ ใช้เป็นสมุนไพรได้คล้ายบอระเพ็ด [*T. crispa* (L.) Hook.f. & Thoms.] พบขึ้นทั่วไปตามที่ค่อนข้างแห้งแล้ง

Moraceae

Ficus geniculata Kurz

โฮ

ไม้ต้น สูงได้ถึง 20 เมตร กิ่งมีรอยแผลก้านใบร่วงชัดเจน ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปรีหรือรูปรีปนรูปไข่ ปลายแหลม หรือเรียวแหลมสั้นๆ โคนมนหรือแหลม ขอบเป็นคลื่น แผ่นใบหนาแข็ง เส้นใบออกจากโคนใบ 3 เส้น เส้นแขนงใบข้างละ 7-12 เส้น ก้านใบยาวประมาณ 5(-10) เซนติเมตร หูใบรูปไข่กว้าง ข้อดอก ออกเป็นคู่ที่ซอกใบหรือเหนือรอยแผลใบ ฐานดอกเจริญเปลี่ยนแปลงขยายใหญ่เป็นกระเปาะกลมมีรูเปิดที่ ปลาย ภายในมีดอกแยกเพศขนาดเล็กจำนวนมาก ผลแบบผลมะเดื่อ รูปกลม สีเหลืองหรือเหลืองอมชมพู มีจุดสีขาวหรือแดง โคนผลมีกาบกลมรองรับ ภายในมีผลย่อยแบบผลผนังชั้นในแข็งขนาดเล็กจำนวนมาก

ออกดอกและผลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน

Ficus glabella Blume var. *concinna* Miq.

ไทร กร่าง ไทรกร่าง (กรุงเทพฯ) โฮฮี (เพชรบูรณ์)

ไม้ต้น สูงได้ถึง 30 เมตร มียางขาว รากอากาศเกิดใกล้โคนต้น ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปรีหรือรูปไข่ หอกกลับ ปลายแหลมหรือเป็นติ่งแหลม โคนแหลม เส้นแขนงใบข้างละประมาณ 12 เส้น ขอบใบเรียบ หูใบ 2 อันประกบหุ้มยอดอ่อน รูปไข่แกมรูปใบหอก ร่วงง่าย ข้อดอกออกเป็นคู่ตามง่ามใบ มีใบประดับเล็กๆ 3 ใบ ฐานดอกเจริญเปลี่ยนแปลงขยายใหญ่เป็นกระเปาะมีรูเปิดที่ปลาย ภายในมีดอกเล็กมาก แยกเพศ ผล เป็นผลรวมแบบผลมะเดื่อ รูปกลม สีชมพู มีจุดสีแดงประปราย ภายในมีผลย่อยแบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปไข่ เล็กๆ จำนวนมาก (ภาพที่ 133)

ออกดอกและผลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน

Ficus religiosa L.

โพธิ์ โพธิ์ศรีมหาโพธิ์ สลี (เหนือ)

ไม้ต้น สูง 20-30 เมตร ผลัดใบระยะสั้น ใบอ่อนสีชมพูอ่อน ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่กว้าง หรือรูป หัวใจ ปลายเรียวยาวคล้ายหาง โคนรูปหัวใจ ขอบเป็นคลื่นหรือเรียบ แผ่นใบเป็นมันสีเขียว หูใบใหญ่ ปลาย แหลม 2 อัน ข้อดอกออกเป็นกระจุกที่ซอกใบและปลายกิ่ง ฐานดอกขยายใหญ่รูปค่อนข้างกลมมีช่องเปิดที่ ปลาย ภายในมีดอกเพศผู้และดอกเพศเมีย ผลเป็นผลรวมแบบผลมะเดื่อ รูปกลม สีม่วงดำ ภายในมีผลย่อย แบบผลผนังชั้นในแข็ง จำนวนมาก (ภาพที่ 134-135)

ออกดอกและผลเกือบตลอดปี

***Ficus retusa* L.**

ไทรย้อยใบทู่ ไทรย้อยใบแหลม (กลาง) ไทรขึ้นนก (นราธิวาส) ไทรเขา (นครศรีธรรมราช) ไทรระโยง (นครราชสีมา) ไทรย้อย (สุราษฎร์ธานี) ไทรหิน (ชุมพร) ไฮฮี (เพชรบูรณ์)

ไม้ต้น สูง 5-10 เมตร ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับหรือรูปช้อน ปลายใบกลมถึงแหลมสั้น โคนสอบเรียว ขอบเรียบ ผิวใบเกลี้ยง ช่อดอกออกที่ซอกใบใกล้ปลายยอด โดยออกเป็นกลุ่มค่อนข้างหนาแน่น แต่ละช่อดอกมีฐานดอกขยายใหญ่เป็นกระเปาะ รูปกลมแบน ถึงรูปไข่กลับกว้าง มีช่องเปิดที่ปลาย ภายในมีดอกเพศผู้ ดอกเพศเมีย และดอกปุ่มหูดขนาดเล็ก ผลเป็นผลรวมแบบผลมะเดื่อ ภายในมีผลย่อยแบบผลผนังชั้นในแข็ง จำนวนมาก (ภาพที่ 137)

ออกดอกและผลเกือบตลอดปี

***Ficus rhumphii* Blume**

โพขึ้นนก โพตัวผู้ โพประสาธ

ไม้ต้นผลัดใบ สูง 10-18 เมตร ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่หรือรูปหัวใจ ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม โคนเว้าเล็กน้อย รูปหัวใจ ขอบเรียบหรือเป็นคลื่น หูใบหุ้มยอดอ่อน 2 อัน ช่อดอกออกเดี่ยวๆ ที่ซอกใบ ฐานรองดอกขยายใหญ่รูปค่อนข้างกลมมีช่องเปิดที่ปลาย ภายในมีดอกเพศผู้และดอกเพศเมียขนาดเล็ก ผลเป็นผลรวมแบบผลมะเดื่อ สุกสีเขียวอมเหลือง แล้วเปลี่ยนเป็นสีม่วงดำ ผลย่อยแบบผลผนังชั้นในแข็ง ขนาดเล็ก รูปรี สีน้ำตาลอ่อน จำนวนมาก (ภาพที่ 138)

ออกดอกและผลระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์

Ficus superba* (Miq.) Miq. var. *superba

ไทร ไทรเลียบ (ประจวบคีรีขันธ์) โพไทร (นครราชสีมา)

ไม้ต้นผลัดใบ สูง 8-10 เมตร มียางขาว ทุกส่วนเกลี้ยงยกเว้นหูใบ ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปรี รูปรีแกมรูปขอบขนาน หรือรูปไข่กลับ ปลายแหลมเป็นติ่งหรือเรียวแหลม โคนแหลมหรือมน ขอบเป็นคลื่นหรือเรียบ ก้านใบยาว 8-10 เซนติเมตร หูใบ 2 อันประกบกันหุ้มยอดอ่อน สีชมพู ร่วงง่าย ช่อดอกออกเป็นคู่ตรงซอกใบหรือเหนือรอยก้านใบร่วง มีฐานรองดอกขยายใหญ่เป็นกระเปาะรูปค่อนข้างกลม มีรูเปิดที่ปลาย ดอกขนาดเล็กมาก แยกเพศเป็นดอกเพศผู้และดอกเพศเมียอยู่ภายในกระเปาะ ผลเป็นผลรวมแบบผลมะเดื่อ รูปกลมแกมรูปไข่กลับ สีชมพู ภายในมีผลแบบผลผนังชั้นในแข็งขนาดเล็ก จำนวนมาก (ภาพที่ 136 และ 140-141)

ออกดอกและผลระหว่างเดือนมกราคมถึงเมษายน

***Ficus virens* Ait.**

ผักเลือด เลียบ (กลาง) ผักฮี ผักเอือก (เหนือ) ไฮ (เพชรบุรี)

ไม้ต้น สูง 5-9 เมตร ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปรีแกมรูปไข่หรือรูปไข่ ปลายใบมน ที่ปลายสุดแหลมสั้นๆ หรือแหลมทู่ๆ โคนมน ตัด หรือค่อนข้างแหลม ขอบเรียบหรือเป็นคลื่น เส้นใบออกจากโคนใบ 3 เส้น เส้นแขนงใบ 5-7(-11) เส้น เชื่อมกันที่ขอบใบ ก้านใบยาว 2.5-3 เซนติเมตร หูใบมีขนประปราย ช่อดอกออก

เดี่ยวหรือเป็นคู่ที่ชอกใบ ฐานรองดอกเจริญเปลี่ยนแปลงขยายใหญ่เป็นกระเปาะกลมมีรูเปิดที่ปลาย ที่โคนมีใบประดับ 3 ใบ ภายในมีดอกแยกเพศจำนวนมาก ผลเป็นผลรวมแบบผลมะเดื่อ รูปกลม สีเขียว สีครีม หรือสีชมพู สุกสีแดงหรือม่วง โคนผลมีกาบรอง (ภาพที่ 142)

ออกดอกและผลช่วงเดือนมกราคม

Streblus asper Lour.

ข่อย กักไม้ฝอย (เหนือ)

ไม้พุ่มขนาดใหญ่ หรือไม้ต้น สูงได้ถึง 14 เมตร มียางขาว กิ่งสากคาย มีขนหยาบสั้นสีน้ำตาล ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่กลับ รูปใบหอก หรือรูปรี ปลายแหลมหรือมน ปลายสุดเป็นติ่งสั้นๆ โคนรูปลิ้มหรือมน อาจพบโคนเบี้ยวบ้าง ขอบจักฟันเลื่อยหรือหยักมนห่างๆ ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้ม ด้านล่างสากคาย มีหูใบ 1 คู่ ดอกแยกเพศมีทั้งอยู่ร่วมต้นและต่างต้น มีแต่กลีบเลี้ยง ไม่มีกลีบดอก ดอกเพศผู้ออกเป็นช่อกระจุก 5-15 ดอก สีเขียวอ่อน วงกลีบรวมเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ปลายแยกเป็น 4 แฉก มีขน เกสรเพศผู้ 4 อัน ดอกเพศเมียเป็นดอกเดี่ยวหรือออกเป็นกลุ่ม 2-4 ดอก สีเขียว วงกลีบรวม 4 กลีบ มีขน ขยายใหญ่เมื่อเป็นผล รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลรูปค่อนข้างกลม ปลายบวม โคนผลมีวงกลีบรวมหุ้มอยู่ สุกสีเหลืองถึงส้ม เมล็ดรูปกลม สีขาวอมเทา มี 1 เมล็ด

ออกดอกและผลตลอดปี ผลกินได้รสหวาน เป็นสมุนไพรพื้นบ้าน นิยมปลูกประดับเป็นรั้วและทำไม้ตัด

Nyctaginaceae

Boerhavia diffusa L.

ผักขมหิน บังแป ผักเบี่ยหิน (เหนือ) ผักขมฟ้า (สุโขทัย) ผักบังดิน (เชียงใหม่)

ไม้ล้มลุกอายุหลายปี ลำต้นตรง มักจะมีสีม่วงแดง เกลี้ยงหรือมีขน แตกกิ่งใกล้โคนต้นแผ่คลุมดิน ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่หรือรูปใบหอก ปลายแหลมหรือมน โคนมนหรือตรง ขอบหยักมน ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้ม ด้านล่างสีอ่อนกว่าหรือสีค่อนข้างขาว ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกที่ชอกใบหรือที่ยอด ใบประดับขนาดเล็ก ดอกเล็ก ยาวประมาณ 2 มิลลิเมตร สีแดงหรือสีชมพูเข้ม วงกลีบรวมโคนเชื่อมกันเป็นรูประฆัง ปลายแยกเป็น 5 แฉก เกสรเพศผู้ 2-3 อัน รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลแบบผลแห้งเมล็ดล่อน มีส่วนโคนของวงกลีบรวมหุ้มอยู่ รูปคล้ายกระบอง มีเส้นตามยาวผล 5 เส้น ผิวผลเหนียว มีเมล็ด 1 เมล็ด

ออกดอกตลอดปี พบขึ้นทั่วไปเป็นวัชพืช

Bougainvillea spectabilis Willd. / *Bougainvillea* hybrids

เฟื่องฟ้า ดอกต่างใบ ศรีราชา ตรุษจีน (กลาง) ดอกกระดาด ดอกโคม (เหนือ)

ไม้รอเลื้อยขนาดใหญ่ มีหนามออกตามเหนือชอกใบ ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามหรือเยื้องกันเล็กน้อย รูปไข่หรือรูปรีแกมรูปไข่ ปลายใบแหลม โคนใบมน ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกเหนือชอกใบโดยเฉพาะที่ปลายกิ่ง ที่ปลายแต่ละแขนงมีดอก 3 ดอก แต่ละดอกมีใบประดับซึ่งมีลักษณะคล้ายใบ แต่มีสีต่างๆ เช่น สีขาว ชมพู หรือแดงรองรับ รวมเป็นใบประดับ 3 ใบเชื่อมติดกันที่โคนและอยู่บนก้านเดียวกัน ดอกรูปหลอด ยาว 2-2.5 เซนติเมตร ด้านนอกมีสันตามยาว 4-5 สัน ปลายหยักตื้นเป็น 4-5 หยัก เกสรเพศผู้ 5-8 อัน อยู่ภายในหลอดดอก ก้านชูอับเรณูเป็นเส้น ไม่ติดผล (ภาพที่ 143)

ออกดอกตลอดปี เจริญเติบโตและออกดอกดีเมื่ออยู่กลางแจ้งและที่ค่อนข้างแห้งแล้ง

Oleaceae

Jasminum funale Decne. subsp. *funale*

ไม้ไก่

ไม้พุ่มกึ่งเลื้อย แตกกิ่งยาว อายุหลายปี ใบประกอบแบบมีหนึ่งใบย่อย เรียงตรงข้าม แผ่นใบรูปไข่หรือรูปไข่แกมรูปรี ขนาด 5-8 x 3.2-4.6 เซนติเมตร ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม โคนใบมน ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ยกเว้นด้านล่างมีขนยาวคลุมตุ่มใบที่อยู่ติดเส้นกลางใบด้านละ 3-4 อัน ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกตามซอกใบและปลายกิ่ง กลีบเลี้ยงสีเขียว รูปกรวย ปลายแยกเป็น 4 แฉกสั้นๆ กลีบดอกสีขาว รูปดอกเข็ม โคนกลีบเชื่อมเป็นหลอดยาว 1.5-2 เซนติเมตร ปลายแยก 6-8 แฉก รูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน ยาว 1.3-1.5 เซนติเมตร เกสรเพศผู้ 2 อัน ติดอยู่กลางหลอดกลีบดอก ผลมีเนื้อ มี 1-2 พู รูปร่างกลมหรือค่อนข้างรี เมื่อสุกสีดำ มี 1 เมล็ด (ภาพที่ 144)

ออกดอกเดือนกรกฎาคมถึงตุลาคม

Passifloraceae

Passiflora foetida L.

กะทกรก คำสิงฝรั่ง (ชลบุรี) เคือขนตาช้าง (ศรีสะเกษ) ผักแคบฝรั่ง (เหนือ) กระโปรงทอง (ใต้) หนุ่ยารกช้าง (พังงา)

ไม้เถาเนื้ออ่อน อายุหลายปี ผิวลำต้นมีขนสาปกคลุม มีมือพัน ใบเดี่ยว เรียงสลับ ขนาด 5-10 เซนติเมตร แผ่นใบหยักเว้าเป็น 3 แฉก ปลายแฉกแหลม โคนใบกึ่งรูปหัวใจ ผิวใบมีขนสาภยาบปกคลุมทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 2-5 เซนติเมตร ใบประดับจักเป็นฝอย ที่ปลายจักมีต่อม ดอกเดี่ยวออกที่ซอกใบ เส้นผ่านศูนย์กลาง 4-5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงที่โคนเชื่อมกันเป็นหลอด กลีบดอก 5 กลีบแยกกัน สีขาวหรือสีขาวอมม่วง บนชั้นกลีบดอกมีเกสรรอบเป็นเส้นยาวเรียงเป็นวง แผ่ออกจากกลางดอกตามแนวรัศมี เกสรเพศผู้ 5 อัน และรังไข่รูปไข่ อยู่บนก้านชูเกสรร่วม อับเรณูรูปขอบขนาน ยอดเกสรเพศเมีย 3 อัน รูปคล้ายกระบอง ผลแบบผลมีเนื้อหลายเมล็ด สีเหลืองถึงเป็นสีส้ม รูปเกือบกลม ขนาดประมาณ 2 เซนติเมตร มีใบประดับติดทนและหุ้มอยู่ เมล็ดจำนวนมาก ล้อมรอบด้วยเนื้อเยื่อฉ่ำน้ำ กินได้ รสเปรี้ยวอมหวาน (ภาพที่ 145-146)

ออกดอกและผลช่วงเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม

Polygalaceae

Polygala chinensis L.

คำเตี้ย ปีกไก่ดำ

ไม้ล้มลุกกึ่งมีเนื้อไม้ ถึงเป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก ลำต้นตั้งตรง สูง 15-60 เซนติเมตร มีขนยาวปกคลุมทุกส่วน ใบเดี่ยว เรียงสลับหรือกึ่งเรียงตรงข้าม แผ่นใบรูปไข่กลับหรือรูปรีแกมรูปใบหอกกลับ ขนาด 0.7-2.1 x 0.3-0.7 เซนติเมตร ปลายใบกลมมนหรือแหลม และมีติ่งหนาม โคนใบแหลมหรือเป็นรูปลิ้ม ช่อดอกออกเหนือซอกใบ ดอกขนาดเล็ก มี 3-20 ดอก ใบประดับขนาดเล็กมาก หลุดร่วงง่าย กลีบเลี้ยงขนาดไม่เท่ากัน ชั้นนอกมี 3 กลีบ รูปไข่ ชั้นในมี 2 กลีบ ลักษณะคล้ายกลีบดอก รูปไข่เบี้ยว กลีบดอกสีเขียว สีขาว

หรือสีชมพู ด้านนอกมี 2 กลีบ รูปช้อนหรือรูปสามเหลี่ยมกลับ กลีบด้านในพับตามแนวยาวเป็นสันคล้าย ท้องเรือและที่ปลายมีรยางค์ยื่นเป็นพู 2 อันคล้ายแปรงหุ้มรอบหลอดเกสรเพศผู้ ซึ่งปลายแยกเป็น 8 แฉก และมีอับเรณูที่ปลาย รังไข่มีขนยาวปกคลุมหนาแน่น ผลแบบผลแห้งแตก รูปค่อนข้างกลมแบน คอดตรง กลางเป็น 2 พู มีเมล็ด 2 เมล็ด

ออกดอกเดือนเมษายนถึงตุลาคม

Polygonaceae

Antigonon leptopus Hook. & Arn.

พวงชมพู ชมพูพวง พวงนาค (กลาง) หงอนนาค (ปัตตานี)

ไม้เลื้อย มีอายุหลายปี มีมือเกาะทำให้เลื้อยพันไปได้ไกล ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่หรือรูปหัวใจ ขนาด 9-18 x 4-12 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบหยักเว้ารูปหัวใจ ขอบใบเรียบ แผ่นใบบางเห็นเส้นใบ ชัดเจน มีขนปกคลุม ดอกออกเป็นช่อกระจุกแยกแขนงตามซอกใบและปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 10-15 เซนติเมตร ไม่มีกลีบดอก กลีบเลี้ยงจำนวน 5 กลีบ สีชมพู รูปไข่ถึงรูปหัวใจ ปลายแหลมโคนหยักเว้ารูปหัวใจเล็กน้อย ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางดอกประมาณ 1 เซนติเมตร เกสรเพศผู้จำนวน 7-8 อัน สีเหลือง ผล รูปทรงกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.8-1 เซนติเมตร สีน้ำตาล (ภาพที่ 147)

ออกดอกตลอดปี พบขึ้นเลื้อยพันเป็นกลุ่มหนาแน่น ในบริเวณที่โล่งแจ้ง ได้รับแสงแดดจัด ปลูกประดับเป็นซุ้มไม้เลื้อยให้ร่มเงา ดอกชุบแห้งทอดรับประทานได้

Portulacaceae

Portulaca pilosa L. subsp. *pilosa*

สารพัดพิษ

ไม้ล้มลุกอวบน้ำ กิ่งก้านแผ่กระจายไปตามพื้น ใบอวบน้ำ เรียงเวียน รูปเข็มหรือรูปรี ยาว 1-2 เซนติเมตร ปลายและโคนเรียวแหลม มีขนแบบขนแกะสีขาวหรือขาวอมเทาตามซอกใบ ดอกสีม่วงอมชมพู ออกที่ปลายกิ่งเป็นกระจุก 2-5 ดอก หรือออกเพียงหนึ่งดอก ดอกบานเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2 เซนติเมตร กลีบดอก 4-6 กลีบ รูปไข่กลับ ปลายป้านตรงกลางเป็นติ่ง เกสรเพศผู้สีเหลืองจำนวนมาก ผล กลม เมล็ดจำนวนมาก (ภาพที่ 148)

ออกดอกเกือบตลอดปี

Talinum triangulare (Jacq.) Willd.

โสมไทย โสมจีน (เชียงใหม่)

ไม้ล้มลุกหลายฤดู มีรากพองคล้ายหัว ลำต้นตั้งตรง อวบน้ำและมีผิวเกลี้ยง สูง 30-50 เซนติเมตร แตกกิ่งก้านเป็นพุ่มเล็กๆ ใบเดี่ยว เรียงเวียน แต่ช่วงใกล้ปลายยอดคล้ายเรียงตรงข้าม ก้านใบสั้น แผ่นใบรูปช้อน อวบน้ำ ปลายมน ขนาด 3-7 x 1.5-4.5 เซนติเมตร ดอกออกเป็นช่อใหญ่ที่ยอด แกนช่อรูปสามเหลี่ยม และแตกแขนง ทั้งช่อยาว 4-15 เซนติเมตร ดอกสีชมพู กลีบดอกมี 5 กลีบ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 เซนติเมตร ผลกลมหรือรูปรี แดงเมื่อแก่ เมล็ดสีดำ จำนวนมาก (ภาพที่ 149)

ออกดอกตลอดปี ใบและยอดอ่อนใช้เป็นผัก

Punicaceae

Punica granatum L.

ทับทิม พิลลา (หนองคาย) พิลลาขาว มะก่องแก้ว (น่าน) มะเกี๊ยะ (เหนือ)

ไม้พุ่ม สูง 1.5-3 เมตร ทรงพุ่มโปร่ง มีหนามแหลมที่ปลายกิ่งหรือชอกใบ ยาว 1-1.5 เซนติเมตร ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามหรืออยู่เป็นกระจุกบนกิ่งสั้นๆ รูปขอบขนานหรือรูปใบหอก ขนาด 2.5-5 x 1-1.5 เซนติเมตร ปลายมน มีดิ่งแหลมตรงปลาย ผิวใบเกลี้ยง เส้นกลางใบและก้านใบมักมีสีแดง ยอดอ่อนสีน้ำตาลแกมแดง ดอกเดี่ยวหรือออกเป็นช่อสั้นๆ 1-3 ดอก สีแสดหรือค่อนข้างแดง กลีบดอก 5-8 กลีบ รั้งไข่ได้วางกลีบ ผลค่อนข้างกลม เปลือกแข็ง ภายในแบ่งเป็นหลายช่อง เมื่อแก่สีเขียวแกมน้ำตาล หรือน้ำตาลแกมแดง แล้วแต่พันธุ์ เมล็ดรูปสามเหลี่ยม จำนวนมาก สีแดงและมีน้ำใสหุ้มรอบ

ออกดอกออกผลตลอดปี ทับทิมเคยเป็นไม้ผลที่มีชื่อเสียงมากของเกาะสีชัง ปลูกกันแทบทุกบ้าน และปลูกเป็นการค้าด้วย

Rhamnaceae

Colubrina asiatica L. ex Brongn.

คันทรง

ไม้พุ่มหรือไม้รอเลื้อย แตกกิ่งมาก ไม่มีหนาม ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่ ปลายแหลมหรือเรียวยาว ปลายสุดทู่ โคนตัดหรือมน ขอบจักฟันเลื่อยหรือจักฟันเลื่อยแกมหยักมน ช่อดอกสั้นแบบช่อแยกแขนง ช่อย่อยแบบช่อกระจุก ออกที่ชอกใบ ดอกเล็กสีเขียวอ่อน มีทั้งดอกสมบูรณ์เพศและดอกเพศผู้ในช่อเดียวกัน กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมกันเป็นรูปถ้วย ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปสามเหลี่ยม มีจานฐานดอกเป็นวงเต็มถ้วย กลีบดอก 5 กลีบแยกกัน รูปคุ่มแคบ มีก้านกลีบ ติดที่ปากด้วยสลักกับแฉกกลีบเลี้ยง เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดที่โคนกลีบดอก รั้งไข่เหนือวงกลีบ อยู่ในภายในจานฐานดอก ก้านเกสรเพศเมียและยอดเกสรเพศเมียมี 3 อัน ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปไข่ปลายมน มี 3 พู มีส่วนโคนกลีบเลี้ยงหุ้มอยู่ที่โคนผล ผลแตกเป็น 3 ส่วน แต่ละส่วนมี 1 เมล็ด (ภาพที่ 150)

ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ เป็นผลระหว่างเดือนมีนาคมถึงเมษายน

Ziziphus mauritiana Lam.

พุทรา มะดัน (เหนือ)

ไม้ต้น ที่ซอมีหนามแหลม 1 คู่ หนามอันหนึ่งโค้งลง อีกอันเหยียดตรง กิ่งอ่อนมีสีน้ำตาลเหลือง ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่หรือเกือบกลม ปลายมน โคนมนหรือเบี้ยวเล็กน้อย ขอบหยักฟันเลื่อยตื้นๆ แผ่นใบด้านบนสีเขียวค่อนข้างเกลี้ยง ด้านล่างสีนวลและมีขนสีน้ำตาลเหลืองหนาแน่น เส้นใบ 3 เส้น ออกจากโคนใบ ช่อดอกแบบช่อกระจุกออกที่ชอกใบ ดอกเล็กสีเขียว ก้านดอกยาว มีขน กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมกันเป็นรูปถ้วย ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอก 5 กลีบ แยกกัน รูปคล้ายช้อน โคนกลีบติดเป็นก้าน มีจานฐานดอกภายในด้วยกลีบเลี้ยง เกสรเพศผู้ 5 อัน รั้งไข่อ้อมรอบด้วยจานฐานดอก มี 2 ช่อ ก้านยอดเกสรเพศเมีย 2 อัน ผลแบบผลผนังชั้นในแข็งรูปกลมหรือรูปขอบขนาน สุกสีเหลืองหรือสีส้ม กินได้ (ภาพที่ 151-153)

ออกดอกเดือนสิงหาคมถึงกันยายน เป็นผลในเดือนตุลาคมถึงมกราคม

***Ziziphus oenoplia* (L.) Mill.**

เล็บเหยี่ยว พุทราขอ (กลาง) มะดันขอ หมากหนาม (เหนือ) ยับยิว สังคัง แสงคำ (ใต้)

ไม้รอเลื้อย มีหนามเล็กแหลมโค้งงอ กิ่งอ่อนมีขนสีน้ำตาล ใบเรียงสลับ รูปไข่หรือรูปใบหอก ปลายแหลม โคนเบี้ยว ขอบหยักฟันเลื่อยตื้นๆ ผิวใบมีขนทั้งสองด้าน ด้านล่างขนสีน้ำตาลแดง เส้นใบ 3 เส้นออกจากโคนใบ ช่อดอกแบบช่อกระจุกออกที่ซอกใบ ดอกเล็กสีเขียว กลีบเลี้ยง 5 กลีบ โคนเชื่อมกันเป็นรูปถ้วย ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอก 5 กลีบ แยกกัน รูปไข่กลับ โคนกลีบดอกคอดเป็นก้านสั้นๆ ติดอยู่ที่ปาก ด้วยกลีบเลี้ยง เกสรเพศผู้ 5 อัน มีจากรฐานดอกอยู่เต็มภายในด้วยกลีบเลี้ยง ขอบหยักโค้ง ล้อมรอบรังไข่ รังไข่มี 2 ช่อง ก้านเกสรเพศเมีย 2 อัน ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปกลมหรือรูปรี สุกสีดำ กินได้ (ภาพที่ 154)

ออกดอกเดือนกันยายนถึงตุลาคม เป็นผลเดือนพฤศจิกายนถึงมกราคม

Rhizophoraceae***Ceriops decandra* (Griff.) Ding Hou**

โปรงขาว กะปูลอง โปลง (เพชรบุรี) แสมมานาะ (สตูล) แหม (ภูเก็ต)

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก มีรากค้ำยัน ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม รูปไข่กลับ ขนาด 4.5-10 x 2.5-6 เซนติเมตร ปลายใบกลมหรือมน โคนใบรูปลิ้ม ผิวใบเกลี้ยง ก้านใบยาว 1.5-2.5 เซนติเมตร หูใบระหว่างก้านใบ รูปใบหอก ยาว 1.5-2.5 เซนติเมตร ดอกออกเป็นช่อที่ซอกใบบริเวณใกล้ปลายกิ่ง มี 2-4 ดอก กลีบเลี้ยงแข็ง รูปถ้วย ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอกสีขาว มี 5-6 กลีบ รูปไข่กลับ ขนาดประมาณ 2.5 มิลลิเมตร ส่วนปลายมีรังไข่เป็นชายครุย ผลทรงรูปไข่ มีต้นอ่อนใต้ใบเลี้ยงงอกขณะที่ผลยังติดอยู่กับต้น ยาว 9-15 เซนติเมตร (ภาพที่ 155-156)

ออกดอกและติดผลระหว่างเดือนมกราคมถึงธันวาคม เป็นไม้ป่าชายเลน

Rubiaceae***Hamelia patens* Jacq.**

ประทัดใต้หวัน ประทัดทอง ประทัดเล็ก

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 3-4 เมตร กิ่งก้านอ่อน มีขน ใบมักจะออกที่ข้อเดียวกัน 3 ใบ รูปรีหรือรูปขอบขนาน ยาว 5-10 เซนติเมตร ปลายและโคนใบแหลม ดอกสีส้มแดง ไม่มีก้านดอกและมักอยู่ติดกัน 3-5 ดอก ดอกเป็นหลอดแคบๆ เกสรเพศผู้ 5 อันอยู่ภายในหลอดดอก ผลกลม เมื่อสุกสีดำ มีเนื้อนุ่ม ภายในมีเมล็ดเล็กๆ (ภาพที่ 157)

ออกดอกเกือบตลอดทั้งปี

***Ixora macrothyrsa* Teijsm. & Binn.**

เข็มเศรษฐกิจ

ไม้พุ่มขนาดกลาง มีใบดกแน่นและมีสีเขียวตลอดทั้งปี ใบออกเรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก หูใบบางอยู่ระหว่างก้านใบ ปลายแหลมเรียวยาวเป็นเส้น มีสันนูนตรงกลาง แผ่นใบรูปใบหอกหรือรูปขอบขนาน

ขนาด 15-20 x 7-10 เซนติเมตร ปลายและโคนใบแหลม ผิวใบเรียบเกลี้ยง เป็นมัน ขอบเป็นคลื่นเล็กน้อย ช่อดอกใหญ่ ออกที่ปลายยอด กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นหลอดสั้นๆ สีเขียวอ่อน ปลายแยกเป็น 4-5 แฉก สีเขียวแกมแดง กลีบดอกสีแดงหรือสีแดงปนแสด โคนเป็นหลอดหอม ยาวประมาณ 4 เซนติเมตร ปลายแยกเป็นแฉก 4-5 แฉก ตั้งฉากกับหลอดกลีบดอก แฉกรูปรีถึงรูปขอบขนาน เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบานประมาณ 1.5 เซนติเมตร เกสรเพศผู้จำนวนเท่ากลีบดอก ติดอยู่บนปากหลอดกลีบดอก เรียงสลับกับแฉกกลีบดอก รังไข่อยู่ใต้วงกลีบ ผลกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5-0.8 เซนติเมตร เมื่อสุกมีสีม่วงดำ (ภาพที่ 158)

ออกดอกตลอดทั้งปี

Morinda coreia Ham.

ยอป่า คุย (พินธุโลก) สลักป่า สลักหลวง (เหนือ)

ไม้ต้น สูงประมาณ 10 เมตร ใบเดี่ยว ออกตรงข้ามเรียงสลับเป็นคู่ แผ่นใบรูปรี รูปขอบขนานหรือรูปไข่กลับกว้าง ขนาด 10-15 x 5-8 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบสอบเรียว ขอบใบเรียบ ผิวใบมีขน มีหูใบเชื่อมระหว่างก้านใบ ช่อดอกแบบช่อกระจุกแน่น ทรงกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2.5 เซนติเมตร กลีบดอกสีขาว โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดสั้น ปลายแยกเป็น 5 แฉก แฉกรูปขอบขนาน ปลายแหลม เกสรเพศผู้ 5 อัน รังไข่ 2 ช่อง มี 1 ออวูลต่อช่อง ผลแบบผลรวม รูปร่างค่อนข้างเป็นทรงกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 เซนติเมตร มีเนื้อฉ่ำน้ำ (ภาพที่ 159-160)

ออกดอกเดือนมกราคมถึงเมษายน

Rutaceae

Atalantia monophylla (DC.) Correa

มะนาวผี กวูดผี (สุราษฎร์ธานี) กะนาวพลี (ใต้) ชีตั่ว จาลิว (เหนือ) มะลิว (เชียงใหม่) นางกาน (ขอนแก่น)

ไม้พุ่มถึงไม้ต้นขนาดเล็ก มีหนามตามลำต้น ใบรูปไข่ รูปรี หรือรูปขอบขนาน ขนาด 3-10 x 2-3.7 เซนติเมตร ปลายใบมนแกมเว้าตื้น โคนใบมน ขอบใบเรียบ ผิวใบมีต่อมน้ำมันทั่วไป ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกเป็นกระจุกที่ซอกใบ ก้านดอกยาว 6-7 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปไข่ กลีบดอก 4-5 กลีบ สีขาว ขนาด 7-8 x 2-2.5 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้ 8 อัน โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด รังไข่รูปรี ติดบนจานฐานดอก ผลสีเขียวอมเหลือง ทรงกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-1.8 เซนติเมตร ที่ผิวมีต่อมน้ำมันทั่วไป (ภาพที่ 161-162)

ออกดอกเดือนตุลาคมถึงธันวาคม

Glycosmis pentaphylla (Retz.) DC.

เขยตาย กระโถกน้ำข้าว (กลาง) กระรอกน้ำ (ชลบุรี) ประยงค์ใหญ่ (กรุงเทพฯ) เขนทะ (เหนือ) พุทธรักษา (สุโขทัย) ส้มขึ้น (ตะวันออก ตะวันออกเฉียงเหนือ) มันหมู (ประจวบคีรีขันธ์) น้ำข้าว (ใต้)

ไม้พุ่มถึงเป็นไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 1-3 เมตร ยอดอ่อนมีขนสีน้ำตาลแดงปกคลุม ใบประกอบแบบขนนก มีใบย่อยปลายสุดใบเดี่ยว ใบออกเรียงสลับ ใบย่อย 1-5 ใบ ก้านใบย่อยยาวประมาณ 1 เซนติเมตร พองหนา ใบย่อยรูปรี หรือรูปขอบขนานแกมรูปรี ขนาด 8.5-25.5 x 3.5-9.5 เซนติเมตร ปลายเรียวแหลมหรือแหลม โคนรูปลิ้ม ขอบใบเรียบหรือหยักเป็นคลื่น ช่อดอกออกที่ปลายยอดและตามซอกใบ ขนาดยาวถึง 15

เซนติเมตร กลีบเลี้ยง 3 กลีบ รูปสามเหลี่ยม กลีบดอกสีขาว มี 5 กลีบ รูปไข่ป้อมหรือเกือบกลม ผิวเกลี้ยง ด้านในมีต่อมน้ำมัน เกสรเพศผู้ 10 อัน มีจานฐานดอกรูปวงแหวนล้อมรอบรังไข่ รังไข่รูปไข่หรือทรงกระบอก ผลแบบผลมีเนื้อ สีเขียว รูปทรงกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร ผิวด้านนอกเป็นตุ่มนูนขรุขระ เมล็ดมี 1-2 เมล็ด รูปกลมแป้น

ออกดอกเดือนมิถุนายนถึงธันวาคม

***Murraya paniculata* (L.) Jack**

แก้ว แก้วซีโก้ (ยะลา) แก้วพริก ตะไหลแก้ว (เหนือ) แก้วลาย (สระบุรี)

ไม้พุ่มหรือไม้ต้น สูงเต็มที่ 4-6 เมตร ลำต้นตรง แตกกิ่งก้านสาขาเป็นพุ่มกลมสวยงาม เนื้อไม้ค่อนข้างแข็ง ใบประกอบแบบขนนก มีใบย่อยปลายสุดใบเดียว เรียงเวียนรอบกิ่ง ใบประกอบทั้งใบยาว 15-20 เซนติเมตร มีใบย่อย 5-7 ใบ แผ่นใบสีเขียวเข้มเป็นมัน รูปไข่แกมขอบขนาน ปลายแหลมยาว ดอกเป็นช่อสั้นๆ ออกที่ปลายและข้างกิ่ง กลิ่นหอมแรงโดยเฉพาะตอนเย็นและกลางคืน กลีบดอกแยกกัน 5 กลีบ สีขาว ร่วงง่าย ผลรูปไข่หรือรูปรี ยาว 1-2 เซนติเมตร สีเขียวและเปลี่ยนเป็นสีแดงหรือสีแดงเมื่อสุก เนื้อนุ่ม มีเมล็ด 1 เมล็ดในแต่ละผล

ออกดอกตลอดปี ดอกจะดกมากในช่วงต้นและกลางฤดูฝน

Sapindaceae

***Cardiospermum halicacabum* L.**

โคกกระออม โปอม (ปัตตานี) ลูปลิบเครีอ (เหนือ) วีวี (ปราจีนบุรี)

ไม้เลื้อย ไม่มีเนื้อไม้ ลำต้นมีร่องตามยาว 5 ร่อง ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก ใบย่อยรูปไข่ ปลายใบแหลม โคนใบสอบเรียว ขอบใบหยักเว้าลึก ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนห่างๆ ดอกออกเป็นช่อ ช่อดอกยาว 5-15 เซนติเมตร ดอกสีขาว ขนาด 2.5-3 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยง 4 กลีบ เรียงเป็น 2 วง กลีบรูปไข่ กว้าง รูปเกือบกลม หรือรูปรี กลีบดอกแยกกัน มี 4 กลีบ รูปไข่หรือเกือบกลม ด้านในมีรยางค์ ฐานดอกเป็นต่อม ผลรูปไข่กลับกว้างหรือเกือบกลม ขนาด 2-4 เซนติเมตร มีขนสั้นปกคลุม ก้านผลสั้น เมล็ดมี 1 เมล็ด รูปว่างกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 4 มิลลิเมตร ผิวเรียบ

ออกดอกและผลระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม พบบริเวณทุ่งหญ้าหรือที่รกร้าง

***Dimocarpus longan* Lour. var. *obtusus* (Pierre) Leenh.**

ลำไยเครีอ ลำไยเตา ลำไยเทียน (กลาง, ตะวันออกเฉียงเหนือ)

ไม้รอเลื้อย หรือไม้พุ่ม เปลือกต้นสีน้ำตาลแดง ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก ใบย่อย 4-6 คู่ รูปขอบขนานหรือรูปไข่ ขนาด 4-8 x 3-4 เซนติเมตร ปลายใบเว้าคี่นหรือกลม ขอบใบเรียบ ผิวใบด้านบนเรียบ ด้านล่างมีขนสั้นหนานุ่ม ดอกออกเป็นช่อ ช่อดอกยาวประมาณ 30 เซนติเมตร ดอกสีขาวหรือเหลืองนวล มีกลิ่นหอม เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบานประมาณ 5 มิลลิเมตร ผลรูปว่างกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-3 เซนติเมตร เปลือกแข็ง สีน้ำตาล เมล็ดกลม มี 1 เมล็ด สีน้ำตาลเข้มเกือบดำ ผิวเรียบเป็นมัน (ภาพที่ 163)

ออกดอกระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงกันยายน ติดผลเดือนมีนาคมถึงพฤศจิกายน

Sapotaceae

Manilkara hexandra (Roxb.) Dubard

เกด

ไม้ต้น สูง 15-25 เมตร ทุกส่วนมียางขาว ใบเดี่ยว เรียงเวียนเป็นกลุ่มที่ปลายกิ่ง รูปไข่กลับหรือรูปรีแกมไข่กลับ ขนาด 5-12 x 2.5-6 เซนติเมตร ปลายใบมนกว้างและหยักเว้า โคนสอบเรียว ขอบใบเรียบ แผ่นใบหนา ด้านบนสีเขียวเข้มเป็นมัน ด้านล่างสีนวล ดอกเดี่ยวหรือเป็นช่อกระจุกสั้น ออกตามซอกใบและเหนือรอยแผลก้านใบหลุด ดอกสีเหลืองอ่อน มีกลิ่นหอมอ่อนๆ กลีบเลี้ยง 6 กลีบ เรียงเป็น 2 วง วงละ 3 กลีบ กลีบดอกเชื่อมกันเล็กน้อยที่โคน ปลายแยกเป็นแฉกรูปใบหอก 6 แฉก เกสรเพศผู้สมบูรณ์และเกสรเพศผู้เป็นหมันอย่างละ 6 อัน เรียงสลับกัน ผลแบบผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด รูปทรงรีหรือรูปไข่แกมรูปขอบขนาน ขนาด 1.5-2 x 0.9-1.1 เซนติเมตร ส่วนบนมีก้านเกสรเพศเมียติดทนอยู่กับติ่งแหลม ผลสุกสีเหลืองหรือเหลืองอมส้ม เนื้อนุ่ม มี 1-2 เมล็ด เมล็ดแข็ง สีน้ำตาลแดงเป็นมัน รูปไข่ ยาว 1-1.5 เซนติเมตร (ภาพที่ 164)

ออกดอกและผลในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ขึ้นอยู่บนดินร่วนบนทรายและตามเขาหินปูนบนเกาะ ซึ่งไม่สูงจากระดับน้ำทะเลมากนัก ผลสุกกินได้

Mimusops elengi L.

พิทูล แก้ว (เหนือ) ขางดง (ลำปาง) กุน (ใต้) พิทูลเขา พิทูลเถื่อน (นครศรีธรรมราช) พิทูลป่า (สตูล)

ไม้ต้นขนาดกลาง สูงได้ถึง 15 เมตร ใบเดี่ยว เรียงเวียนห่างๆ รูปรีหรือรูปไข่แกมขอบขนาน ขนาด 7-15 x 2-6 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบแหลมถึงมน ขอบใบเป็นคลื่น แผ่นใบด้านบนสีเขียวเข้มเป็นมัน ดอกสีขาวหรือสีเหลืองอ่อน มีกลิ่นหอม ออกเดี่ยวๆ หรือเป็นช่อแบบช่อกระจุกตามซอกใบหรือปลายกิ่ง ดอกบานเต็มที่ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.7-1 เซนติเมตร กลีบเลี้ยง 8 กลีบ เรียงเป็น 2 ชั้น กลีบดอก 24 กลีบ เรียงซ้อนกัน 2 ชั้น ชั้นในมีจำนวน 16 กลีบ ชั้นนอก 8 กลีบ ผลแบบผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด รูปรีแกมรูปไข่ ขนาด 2.5-3 x 1.5 เซนติเมตร ผลสุกสีแดงอมส้ม เนื้อสีเหลือง กินได้ รสหวานอมฝาด เมล็ดจำนวน 1 เมล็ด รูปวงแบนรี สีดำเป็นมัน ขนาดประมาณ 1.5 เซนติเมตร

ออกดอกและผลตลอดปี เป็นพืชสมุนไพร นิยมปลูกเพื่อร่มเงาเพราะพุ่มใบทึบ ไม่ผลัดใบ ดอกหอม

Scrophulariaceae

Lindernia viscosa (Hornem.) Bold.

หญ้าโบ

ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้ง สูง 10-20 เซนติเมตร ปกคลุมด้วยขนยาว ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม ไม่มีก้านใบ รูปไข่หรือรูปรีแกมไข่ ขนาด 1.3-3.6 x 1-1.7 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบรูปลิ้มแกมมน ขอบใบจักฟันเลื่อย ผิวใบมีขนยาวทั้งสองด้าน ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกที่ปลายยอด ดอกในช่อโปร่ง ยาว 5-10 เซนติเมตร ก้านดอกเป็นเส้นผอม ยาว 0.5-1 เซนติเมตร และยาวถึง 2 เซนติเมตรเมื่อเป็นผล กลีบเลี้ยงหยักลึกเกือบถึงโคนเป็น 5 แฉก แฉกรูปสามเหลี่ยมแคบ ด้านนอกมีขนแข็ง กลีบดอกรูปปากเปิด สีม่วงแกมขาว ยาว 5-8 มิลลิเมตร กลีบปากบนรูปไข่ ปลายหยักตื้น กลีบปากล่างหยักเป็น 3 แฉก แฉกรูปวงกลม ผลทรงรี เมื่อแก่แห้งแล้วแตก มีกลีบเลี้ยงติดทนหุ้มโดยรอบ (ภาพที่ 165)

ออกดอกเดือนกันยายนถึงธันวาคม

***Striga asiatica* (L.) Kuntze**

หญ้าแม่มด

ไม้ล้มลุก สูง 15-22 เซนติเมตร ทุกส่วนมีขนสากคาย ใบรูปแถบแกมรูปใบหอกกลับ ขนาด 1-3 x 0.1-0.2 เซนติเมตร ปลายใบแหลม ไม่มีก้านใบ ดอกเป็นดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบ ใบประดับรูปลิ้นแฉก ขนาดเล็ก กลีบเลี้ยงเป็นหลอด ด้านนอกมีสันตามยาว ปลายแยกเป็น 5 แฉก ขนาดเกือบเท่ากัน ปลายเรียวแหลม กลีบดอกสีเหลือง รูปปากเปิด โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดแคบ ขนาด 10-13 x 1 มิลลิเมตร กลีบปากบนรูปสามเหลี่ยมกลับ กลีบปากล่างแยกเป็น 3 แฉก แผ่กางตั้งฉากกับหลอดกลีบดอก รูปใบหอกกลับแกมรูปขอบขนาน ผลแบบผลแห้งแตก ทรงรูปไข่ หรือทรงกลม เมล็ดจำนวนมาก

ออกดอกเดือนสิงหาคม ติดผลเดือนธันวาคม

Simaroubaceae

***Harrisonia perforata* (Blanco) Merr.**

คนทา ทะลันทา สีฟัน สีฟันคนทา (กลาง) จี จีหนาม สีเตาะ หนามจี (เหนือ)

ไม้พุ่มรอเลื้อย ลำต้นและกิ่งมีหนาม ใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียวปลายคี่ ใบย่อย 5-9 ใบ เรียงตรงข้าม รูปรีแกมไข่หรือรูปไข่กลับ ขนาด 0.8-2.4 x 0.5-1.3 เซนติเมตร ปลายใบแหลมถึงมน โคนใบแหลม ขอบใบหยักมนห่างๆ ใบย่อยคู่ที่อยู่โคนใบมักมีขนาดเล็กกว่าคู่ที่อยู่ปลายใบ ช่อดอกแบบช่อกระจุกแยกแขนง กลีบเลี้ยงสีแดง เชื่อมกันเป็นรูปถ้วย ปลายแยกเป็น 5 แฉก ด้านนอกมีขนสั้นๆ กลีบดอกแยกกัน มี 5 กลีบ สีแดง รูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน ปลายแหลม ขนาดประมาณ 7 x 2 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้ 10 อัน โคนก้านชูอับเรณูมีเกล็ดและขนปกคลุมหนาแน่น จานฐานดอกสีเหลืองขนาดเล็ก รังไข่รูปกลม มีขนปกคลุม ผลรูปกึ่งกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 เซนติเมตร

ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม ติดผลเดือนมิถุนายนถึงตุลาคม พบในป่าบริเวณที่เปิดโล่ง ได้รับแสงมาก ผลมีประโยชน์ใช้ย้อมฝ้าย ให้สีดำ ชาวกระเหรี่ยงใช้ตำให้แตกพอกที่แผลน้ำกัดเท้า

Sterculiaceae

***Firmiana pallens* (Wall. ex King) Stearn**

ปอดาว ปอดูป ปอดูปไหม (เชียงใหม่) ปอแป้ (แพร่)

ไม้ต้น สูงถึง 20 เมตร เปลือกต้นสีเทาดำ ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปหัวใจหรือหยักคี่เป็น 3 พู ขนาด 12-18 x 10-14 เซนติเมตร ปลายใบและแฉกแหลมถึงกลมมน โคนใบรูปหัวใจ ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย เส้นใบออกจากโคนใบ 5 เส้น เนื้อใบค่อนข้างหนา ใบอ่อนด้านล่างมีขน ก้านใบยาว 7-12 เซนติเมตร มีขนปกคลุมหนาแน่น ดอกออกเป็นช่อที่ปลายกิ่งหรือตามซอกใบใกล้ปลายนอด กลีบเลี้ยงส่วนโคนเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวยแคบ ปลายแยกเป็น 5 แฉก ด้านนอกมีขนรูปดาวสีน้ำตาลหรือส้มแดงหนาแน่น กลีบดอกไม่มี เกสรเพศผู้แยกเป็น 5 กลุ่ม ผลเป็นผลกลุ่ม ผลย่อยแตกตามยาวเป็นแผ่น รูปราวคล้ายใบ ปลายมน มีเมล็ดรูปกลมรีติดอยู่ที่ขอบแต่ละข้างบริเวณใกล้โคน ข้างละ 1 เมล็ด (ภาพที่ 167 และ 173-174)

ออกดอกและติดผลระหว่างเดือนมกราคมถึงมีนาคม

***Sterculia balanghas* L.**

ปอขนุน ขมิ้นแดง (ภูเก็ท) ปอคำ ปอฟ่าน (ใต้) ปอแดงดง (เหนือ) พวงกำมะหยี่ (เลย) สำโรง (จันทบุรี)

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง เปลือกต้นสีน้ำตาลเทา ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปรีแกมขอบขนาน หรือรูปไข่กลับแกมขอบขนาน ขนาด 10-30 x 3-15 เซนติเมตร ปลายใบแหลม เรียวแหลม ถึงยาว คล้ายหาง โคนใบมน เนื้อใบหนา มีขนรูปดาวกระจายทั่วไป ขอบใบเรียบ ก้านใบยาว 1-3 เซนติเมตร มีขน ดอกออกเป็นช่อ ช่อดอกยาว 10-20 เซนติเมตร เกิดที่ปลายกิ่งหรือซอกใบ ดอกตูมรูปกลมหรือไข่ มีขนปกคลุมหนาแน่น กลีบเลี้ยงรูปประฆัง ขนาด 7-10 มิลลิเมตร ส่วนปลายของกลีบมักจะติดกันด้วยขน ดอกเพศผู้ มีเกสรเพศผู้สมบูรณ์และเกสรเพศผู้เป็นหมันอย่างละ 10 อัน ดอกเพศเมียมี 5 คาร์เพล แยกกัน ติดบนก้านชูดอกเดียวกัน ผลเป็นผลกลุ่ม ประกอบด้วยผลย่อย 5 ผล ผลย่อยรูปทรงกระบอก ปลายแหลม มีขนสีน้ำตาลภายนอก เมื่อแก่แตกทางด้านล่าง มีเมล็ด 3-6 เมล็ดติดอยู่ที่ขอบด้านใน (ภาพที่ 168-170 และ 175)

ออกดอกระหว่างเดือนตุลาคมถึงมกราคม ติดผลเดือนพฤศจิกายนถึงมิถุนายน

***Sterculia foetida* L.**

สำโรง (กลาง, ตะวันออก) จำมะโฮง (เชียงใหม่) โหมโรง (ใต้) มะโรง มะโหรง (ปัตตานี)

ไม้ต้นผลัดใบ สูงถึง 30 เมตร เปลือกต้นสีน้ำตาลเทา ใบเป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ เรียงเวียน ใบย่อย 6-7 ใบ รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ขนาด 10-20 x 3.5-6 เซนติเมตร ปลายใบเรียวแหลม โคนใบแหลม ขอบใบเรียบ ผิวใบเกลี้ยง ก้านใบยาว 13-20 เซนติเมตร ดอกออกเป็นช่อแยกแขนง ที่ยอดและตามซอกใบใกล้ปลายกิ่ง กลีบเลี้ยงรูปกรวย สีส้มหรือม่วงแดง ปลายหยักเป็นแฉกแหลม 5 หยัก ที่ปลายกลีบมีขนยาว ไม่มีกลีบดอก เกสรเพศผู้ 12-15 อัน ก้านชูอับเรณูสั้นมาก ดอกมีกลิ่นเหม็น ผลเป็นผลกลุ่ม มีผลย่อย (3-)5 ผล ผลย่อยรูปไต เมื่อแก่สีแดง เปลือกแข็ง ผิวเกลี้ยงเป็นมัน แตกตามรอยด้านล่าง เมล็ดประมาณ 20 เมล็ดติดตามแนวขอบด้านใน รูปทรงรี สีดำ (ภาพที่ 171-172)

ออกดอกและติดผลระหว่างเดือนธันวาคมถึงเมษายน

***Sterculia pexa* Pierre**

ปอขาว (กลาง) ปอดับแตก (นครราชสีมา) ปอทอง ปอบ้าน ปอเผือก (เหนือ)

ไม้ต้นผลัดใบ สูงถึง 15 เมตร กิ่งอ้วนสั้น เห็นรอยแผลที่เกิดจากใบหลุดร่วงชัดเจน ใบเป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ เรียงเวียน ใบย่อย 6-9 ใบ รูปใบหอกกลับ ขนาด 10-25 x 3.5-6 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนรูปลิ้ม ผิวใบมีขนเฉพาะด้านล่าง ก้านใบยาว 10-30 เซนติเมตร ดอกออกเป็นช่อแยกแขนง ที่ยอดหรือตามซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ยาวประมาณ 30 เซนติเมตร ดอกอ่อนรูปรางกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 3 มิลลิเมตร ก้านดอกสั้นมาก กลีบเลี้ยงสีเหลืองสด ส้มหรือแดง ส่วนโคนเชื่อมกันเป็นรูปประฆัง ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ซึ่งปลายโค้งเข้าหากกลางดอกมาจรดกัน มีขนทั้งด้านในและด้านนอก ผลออกเป็นกลุ่มรูปดาว กลุ่มละ 3-5 ผล มีก้านผลยาวห้อยลงมา ผลย่อยสีแดง รูปไต ขนาด 4-5 x 2.5 เซนติเมตร มีขนแข็งปกคลุมหนาแน่น เมล็ดสีขาว มีประมาณ 20 เมล็ด (ภาพที่ 177-179)

ออกดอกระหว่างเดือนกันยายนถึงธันวาคม ติดผลเดือนมกราคมถึงมีนาคม

Tiliaceae

Grewia eriocarpa Juss.

ปอแก่นเทา คันทา (ตะวันออกเฉียงเหนือ) ปอลาย ปอหมื่น ยาบข้าวจี ยาบน้อย ยาบมีน (เหนือ)

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูงถึง 15 เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ ขนาด 3-12 x 2-5.5 เซนติเมตร ผิวใบมีนวลและขนสั้นนุ่มด้านล่าง ปลายใบแหลม โคนใบมนกลมหรือเบี้ยว ขอบใบจักเป็นฟันเลื่อย ก้านใบยาว 3-10 มิลลิเมตร ช่อดอกออกตามซอกใบ ตั้งขึ้น ยาว 1.5-3 เซนติเมตร ดอกตูมรูปไข่ถึงรูปไข่กลับ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ สีเขียวอ่อน รูปใบหอก ด้านนอกมีขน กลีบดอก 5 กลีบ สีเหลืองอ่อน รูปใบหอก ขนาด 2.5-4 x 1 มิลลิเมตร ผิวด้านนอกมีขนบริเวณครึ่งล่าง เกสรเพศผู้จำนวนมาก สีเหลือง รั้งไข่อูรูปไข่ ผลกลม มี 2-4 พู แข็ง มีขนปกคลุม (ภาพที่ 180-181)

ออกดอกและผลระหว่างเดือนมกราคมถึงกรกฎาคม พบขึ้นอยู่บริเวณที่กลางแจ้ง เปลือกต้นให้เส้นใยค่อนข้างเหนียวใช้ทำเชือกได้ดี

Muntingia calabura L.

ตะขบฝรั่ง ตะขบ (กลาง) ครอบฝรั่ง (สุราษฎร์ธานี)

ไม้ต้นขนาดกลาง สูงถึง 12 เมตร เรือนยอดแผ่กว้างออกคล้ายร่ม ใบเดี่ยว เรียงสลับในแนวระนาบ รูปไข่แคบหรือรูปขอบขนาน ขนาด 6-13 x 2-4 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบเบี้ยว ขอบใบหยัก เส้นใบออกจากที่โคนใบ 3 เส้น ผิวใบมีขนเหนียว ก้านใบยาว 0.3-1 เซนติเมตร ดอกออกเป็นกลุ่มที่ซอกใบ จำนวน 1-3 ดอก กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปใบหอก ปลายเรียวแหลมเป็นติ่งยาว มีขนยาวนุ่มปกคลุมทั้งสองด้าน กลีบดอกสีขาว 5 กลีบ ปลายมน ไม่มีต่อมที่โคนกลีบ เกสรเพศผู้จำนวนมาก ยอดเกสรเพศเมียมี 5 แฉก ผลกลม ขนาด 1-1.2 เซนติเมตร สีแดงเข้มเมื่อแก่ มีกลีบเลี้ยงติดทน ผลสดฉ่ำน้ำ กินได้ เมล็ดจำนวนมาก (ภาพที่ 182)

ออกดอกตลอดปี

Ulmaceae

Celtis philippensis Blanco

ทลายเขา

ไม้ต้น สูงได้ถึง 30 เมตร ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปรี รูปรีแกมรูปใบหอก หรือรูปขอบขนาน ปลายมนหรือเป็นติ่งแหลม โคนใบมน แหลม หรือเบี้ยวเล็กน้อย ขอบเรียบ เส้นแขนงใบออกจากเส้นกลางใบตรงโคนใบข้างละ 1 เส้น ยาวตลอดความยาวของแผ่นใบ เนื้อใบหนาแข็ง ใบแห้งสีเขียวมเหลือง ช่อดอกแบบช่อกระจุกออกที่ซอกใบ ดอกในช่อจำนวนมาก มีทั้งดอกสมบูรณ์เพศและดอกเพศผู้อยู่ร่วมต้น ดอกขนาดเล็ก กลีบรวม 4-5 กลีบ โคนเชื่อมกันเล็กน้อย ร่วงง่าย เกสรเพศผู้จำนวนเท่ากับกลีบรวม รั้งไข่อูเหนียววงกลีบ มี 1 ช่อ 1 ออวูล ก้านเกสรเพศเมียสั้น ยอดเกสรเพศเมีย 2 แฉก ผลแบบผลเมล็ดเดี่ยวแข็ง รูปค่อนข้างกลม สีส้มหรือมีสีแดง

ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม เป็นผลเดือนพฤษภาคมถึงตุลาคม

Verbenaceae

Lantana camara L.

ผกากรอง เบญจมาศป่า คำขี้ไก่ ดอกไม้จีน เบ็ญจมาศ ยี่สุ่น หญ้าสาบแรัง

ไม้พุ่มรอเลื้อย แดกกิ่งก้านสาขาเป็นพุ่มใหญ่ ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่ ขนาด 3-5 x 2-3.5 เซนติเมตร ปลายใบแหลม ขอบใบจักฟันเลื่อย ผิวใบสีเขียวเข้ม มีขนทั้งสองด้าน โดยเฉพาะด้านบนเป็นขนแข็งสาก ดอกออกเป็นช่อกระจุกแน่นกลมมีก้านยาว ออกตามซอกใบ ช่อดอกมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-4 เซนติเมตร ดอกย่อยจำนวนมากเรียงตัวกันแน่นอยู่บนแกนช่อซึ่งหดสั้นเป็นรูปโดม ดอกแก่ค่อยๆ ทอยบานจากรอบนอกเข้าไปด้านใน ผลรูปกลม ขนาดเล็ก เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 3 มิลลิเมตร สีเขียว เมื่อสุกเป็นสีเข้มเกือบดำ (ภาพที่ 183)

ออกดอกตลอดปี นิยมปลูกผกากรองเป็นไม้ดอกไม้ประดับตามข้างทางเดินหรือทำเป็นรั้วเตี้ยๆ แต่มีข้อเสียคือต้นมีกลิ่นเหม็น และขนแข็งๆ ตามใบและกิ่งยังทำให้เกิดความรำคาญหรือเกิดการแพ้เมื่อสัมผัส

Sphenodesme mollis Craib

แพ่งเครือ พูทึบ สะแกวัน (สระบุรี) สะแกใบดำ (นครราชสีมา)

ไม้รอเลื้อย กิ่งเรียวผอม ใบรูปรีแกมรูปขอบขนาน ขนาด 4-12 x 3.5-6 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบรูปลิ้ม ผิวใบเกือบเกลี้ยงถึงมีขน ช่อดอกแบบช่อกระจุกแยกแขนง ออกตามซอกใบหรือปลายกิ่ง ในช่อมีดอกย่อยประมาณ 7 ดอก วงใบประดับจำนวน 6 อัน สีเหลืองอ่อน รูปแถบแกมรูปขอบขนานถึงรูปใบหอกกลับหรือรูปช้อน ด้านล่างมีขนสั้นเอนแนบหนาแน่น ด้านบนมีขนยาวห่าง กลีบเลี้ยงสีเขียว ยาวประมาณ 5 มิลลิเมตร ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอกสีม่วงอมน้ำเงินขีดถึงสีม่วง หลอดกลีบดอกมีขนปุย ยาวสีขาวบริเวณปากหลอด แฉกกลีบดอก 5 แฉก รูปขอบขนาน เกสรเพศผู้ 5 อัน โผล่พ้นกลีบดอก รั้งไข่รูปไข่ มีขนสาก ผลแบบผลแห้งแตก มีกลีบเลี้ยงติดทนหุ้มคลุมผล มีขนยาวสากปกคลุมห่างๆ (ภาพที่ 176)

ออกดอกและผลระหว่างเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน พบขึ้นอยู่บริเวณที่โล่งแจ้งตามโคกหิน

Stachytarpheta jamaicensis (L.) Vahl

พันธุเขียว สารพัดพิษ สืบาท (กลาง) เจ๊กจับบ (ตราด) เตื่อยงู พระอินทร์โปรย (ชุมพร) หญ้าหางงู (ใต้) หญ้าหนวดเสือ (เหนือ)

ไม้กึ่งพุ่มหรือไม้ล้มลุก อายุหลายปี สูง 0.5-1 เมตร ลำต้นแตกกอ กิ่งเป็นสี่เหลี่ยม ขณะยังอ่อนมีขนกระจายอยู่ห่างๆ ถึงเกือบเกลี้ยง ก้านใบมีปีก ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรีถึงรูปขอบขนานแกมรูปไข่ ขนาด 2.4-8 x 2-4.5 เซนติเมตร ปลายใบแหลมถึงเรียวแหลม โคนใบสอบเรียวยาว ขอบใบจักฟันเลื่อย ช่อดอกแบบช่อเชิงลดเป็นแท่งกลมผอมเรียว ยาวได้ถึง 30 เซนติเมตร ใบประดับบาง ยาวประมาณ 5 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยงสีเขียว เกลี้ยง ปลายแยกเป็นจักเล็กๆ 4-5 จัก กลีบดอกสีม่วงอ่อน ปลายแยกเป็น 5 แฉก แผ่กางออก เกสรเพศผู้ที่สมบูรณ์มี 2 อัน อีก 2 อันลดรูปติดอยู่ภายในหลอดกลีบดอก รั้งไข่มีจานฐานดอกรูปวงแหวนสั้นๆ รองรับ ผลแบบผลแห้งแตก รูปขอบขนาน ขนาดเล็ก อยู่ภายในกลีบเลี้ยงติดทน

ออกดอกเดือนมีนาคมถึงกรกฎาคม พบขึ้นอยู่บริเวณที่กึ่งร่ม พื้นที่เปิดโล่งบริเวณทุ่งหญ้า เป็นสมุนไพร

Zygophyllaceae

Tribulus terrestris L.

หนามกระสุน (ลำปาง) โศกกระสุน (กลาง) หนามดิน (ตาก)

ไม้ล้มลุก อายุ 1-2 ปี ลำต้นทอดนอน ยาวได้ถึง 1 เมตร มีขนยาวปกคลุมทั่วไป ใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียวปลายคู้ ยาว 4-8 เซนติเมตร ใบย่อย 4-7 คู่ รูปขอบขนาน ขนาด 5-18 x 3-8 มิลลิเมตร ปลายเป็นติ่งหนาม โคนใบเบี้ยว ผิวใบทางด้านล่างมีขนยาวหนาแน่นปกคลุม หูใบรูปใบหอก ดอกสีเหลืองสด ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางดอกประมาณ 1.5 เซนติเมตร ก้านดอกยาว 1-1.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงรูปใบหอก มีขน กลีบดอก 5 กลีบ รูปไข่กลับ ยาว 5-10 มิลลิเมตร ผลสีเขียวเป็น 5 พู ขนาด 6-10 มิลลิเมตร มักเป็น รอย่น มีขนยาว แต่ละพูมีหนามยาว 2 อันกางออกจากกันที่ส่วนปลายผล หนามสั้น 2 อันใกล้ส่วนโคน เมล็ดจำนวน 2-4 เมล็ดในแต่ละพู (ภาพที่ 185)

ออกดอกระหว่างเดือนเมษายนถึงกรกฎาคม เป็นผลเดือนกรกฎาคมถึงพฤศจิกายน พบขึ้นทอดเลื้อยอยู่บริเวณที่ได้รับแสงแดดจัดริมทะเล เป็นพืชสมุนไพร

พืชใบเลี้ยงเดี่ยว

Agavaceae

Agave americana L.

มะลิลา

พืชทนแล้ง อายุหลายปี ใบเดี่ยว จำนวน 30-40 ใบหรือมากกว่า เรียงเวียนรอบต้นเป็นกอที่ระดับพื้นดิน รูปใบหอกกลับแคบ ขนาดใหญ่ ยาว 1-2 เมตร กว้าง 15-20 เซนติเมตร ปลายใบแหลมถึงเรียวแหลม ที่ปลายสุดมีหนามแหลมและหนามเล็กๆ ตามขอบใบ แผ่นใบโค้งพับลงเหมือนหัทธอง ผิวใบสีเขียวแกมน้ำเงิน เรียบเกลี้ยงแต่มีนวลขาว เนื้อใบหยาบแข็ง มีเส้นใยจำนวนมากซึ่งสามารถนำไปผลิตเชือกป่านได้ ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกที่ปลายยอด แตกกิ่งสาขาที่ช่วงบน มีใบประดับอยู่ตามแกนของช่อ 50-60 ใบ ทั้งช่อสูง 6-12 เมตร มักเกิดหน่ออ่อนเล็กๆ ตรงบริเวณที่เป็นดอกภายหลังการผสมเกสร จำนวนดอกหนาแน่น วงกลีบรวมสีเหลืองอมเขียว ยาว 3.5-4.5 เซนติเมตร โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 6 แฉก เกสรเพศผู้ 6 อัน ยืนยาวโผล่พ้นกลีบรวม ผลแบบผลแห้งรูปขอบขนาน ขนาดประมาณ 5 เซนติเมตร แตกกกลางพูออกเป็น 3 ซีก เมล็ดจำนวนมาก สีดำ บางและแบน (ภาพที่ 186)

ออกดอกเพียงครั้งเดียว หลังจากออกดอกแล้วต้นก็จะตายไป

Amaryllidaceae

Crinum asiaticum L.

พลับพลึง ลิลัว (เหนือ)

ไม้ล้มลุกหลายฤดู มีหัวใต้ดิน ใบเดี่ยว รูปแถบ ค่อนข้างอวบน้ำ ขนาด 80-110 x 7-15 เซนติเมตร ปลายแหลม เรียงเวียนถี่ๆ ใกล้พื้นดินทำให้มีลักษณะเป็นกอใหญ่และแตกหน่อเล็กๆ รอบกอ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางกอ 100-120 เซนติเมตร ช่อดอกขนาดใหญ่ จำนวนดอกมาก 10-30 ดอก ออกตรงซอกใบ มีก้าน

ช่อเป็นแท่งกลมสีเขียวอ่อน ยาว 80-120 เซนติเมตร ดอกสีขาว กลิ่นหอม ออกเป็นกระจุกตรงปลายก้านช่อ กลีบรวมเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 7-10 เซนติเมตร ปลายแยกเป็น 6 กลีบแคบๆ ยาว 7-8 เซนติเมตร ผลสดสีเขียว รูปร่างค่อนข้างกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 3-4 เซนติเมตร (ภาพที่ 187)

ออกดอกตลอดปี นิยมปลูกประดับทั่วไปในที่ค่อนข้างชุ่มชื้น

Araceae

Pseudodracontium harmandii Engl.

บุก

ไม้ล้มลุก มีหัวใต้ดิน ใบออกเป็นกระจุกจากพื้นดิน 1-3 ใบ ก้านใบสีเขียวอ่อนถึงสีเทาอมเขียว มีจุดประขนาดต่างๆ สีเขียวเข้มถึงดำ และจุดขนาดเล็กสีขาวจำนวนมาก ยาวถึง 60-70 เซนติเมตร แผ่นใบแบ่งเป็น 3 แฉกแบบนิ้วมือ แฉกกลางยาว 26-41 เซนติเมตร มี 3-5 ใบย่อย แฉกด้านข้างยาว 35-45 เซนติเมตร มักแตกแขนงแบบแยกสองแฉก มีใบย่อย (8-)9-11 ใบย่อย ใบย่อยแต่ละใบรูปขอบขนานแกมกลางแฉกมักแผ่เป็นปีก ช่อดอกแบบช่อเชิงลดมีกาบ ก้านช่อดอกโดด สีคล้ายก้านใบ ยาว 45-57 เซนติเมตร กาบหุ้มช่อดอกรูปเรือ ปลายเรียวแหลม ช่อดอกสั้นหรือยาวเกือบเท่ากาบหุ้ม รยางค์ที่ปลายช่อดอกเป็นรูปกรวย ปลายมน ดอกเป็นดอกแยกเพศ ไม่มีวงกลีบรวม ผลแบบผลมีเนื้อ เมื่อสุกสีแดง เมล็ดรูปไข่ มี 1 เมล็ด (ภาพที่ 189-190)

ออกดอกเดือนเมษายนถึงสิงหาคม ติดผลเดือนพฤษภาคมถึงธันวาคม

Scindapsus officinalis Schott

พลูช้าง

ไม้เถา ไม่มีเนื้อไม้ ลำต้นอวบ เเกาะเลื้อยตามไม้ต้นหรือตามพื้นดิน ใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ รูปไข่แกมรูปรี หรือรูปใบหอก ขนาด 12.5-25.5 x 6.5-15 เซนติเมตร ปลายใบเรียวแหลมถึงยาวคล้ายหาง โคนใบเบี้ยว กลมหรือเว้าเป็นรูปหัวใจตื้น ขอบใบเรียบ ก้านใบแผ่เป็นปีก ยาว 7.5-15 เซนติเมตร ช่อดอกแบบช่อเชิงลดมีกาบ รูปทรงกระบอก ออกที่ปลายยอด กาบหุ้มช่อดอกปลายเรียวแหลมเป็นจงอย ดอกเป็นดอกสมบูรณ์เพศ จำนวนมาก ไม่มีวงกลีบรวม เกสรเพศผู้ 4-6 อัน รังไข่มี 1 ช่อง และทั้งช่อดอกขยายใหญ่ขึ้นเมื่อเป็นผล ผลแบบผลมีเนื้อ ขนาดเล็ก เมล็ดรูปค่อนข้างกลม (ภาพที่ 193)

ระยะเวลาออกดอกและผลไม่ทราบแน่ชัด

Typhonium trilobatum (L.) Schott

อุตพิต

ไม้ล้มลุกหลายฤดู มีหัวใต้ดิน ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 เซนติเมตร ใบเดี่ยว ขอบใบแยกเป็น 3 แฉก แฉกด้านข้าง 2 แฉกขนาดเล็กและเรียกว่าแฉกที่อยู่ตรงกลาง แผ่นใบขนาด 15-20 x 8-12 เซนติเมตร ก้านใบอวบ ตรงโคนแผ่เป็นกาบหุ้มซ้อนกัน ช่อดอกเป็นแท่งกลม มีกาบหุ้ม กาบรูปรีหรือรูปไข่ ขนาด 20-25 x 5-7 เซนติเมตร ด้านนอกกาบสีเขียว ด้านในสีแดงเข้มหรือแดงเลือดนก ก้านช่อดอกกลม สีแดงเลือดนก ยาว 5-7 เซนติเมตร ดอกบานมีกลิ่นเหม็นมาก ผลรูปขอบขนานอยู่รวมกันเป็นกลุ่มบนแกนช่อดอก (ภาพที่ 195)

ออกดอกในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงกรกฎาคม พบทั่วไปตามที่รกร้าง บริเวณที่ค่อนข้างร่มและชื้น

Asparagaceae

Asparagus racemosus Willd.

สามสิบ จ้วงเครือ (เหนือ) ผักชีข้าง (หนองคาย) ผักหนาม (นครราชสีมา) สามร้อยราก (กาญจนบุรี)

ไม้เลื้อย ลำต้นเล็ก สีเขียวเป็นมันและมีหนาม มีรากสะสมอาหารเป็นกระจุก ใบลดรูปเป็นเพียงเกล็ดเล็กๆ เรียงสลับ ตามลำต้นมีกิ่งที่เปลี่ยนเป็นเส้นสีเขียวปลายแหลมออกเป็นกระจุก ทำหน้าที่แทนใบ เส้นสีเขียวนี้ยาว 1-3.5 เซนติเมตร ดอกสีขาว กลิ่นหอม ออกเป็นช่อสั้นๆ ตรงชอกกิ่ง กลีบเลี้ยงและกลีบดอกลักษณะเหมือนกัน มีทั้งหมด 6 กลีบ เชื่อมติดกันเล็กน้อยที่โคน ดอกบานมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5-0.6 เซนติเมตร ผลทรงกลม มีเนื้อ (ภาพที่ 196)

ออกดอกเดือนเมษายนถึงพฤษภาคม ติดผลเดือนมิถุนายนถึงสิงหาคม

Colchicaceae

Gloriosa superba L.

ดองดึง กำมปู้ (ชัยนาท) คมขวาน บ้องขวาน หัวขวาน (ชลบุรี) ว่านกำมปู้ (กลาง) มะขาโก้ (เหนือ)

ไม้ล้มลุก มีหัวใต้ดิน ลำต้นเลื้อยโดยมีมือพัน ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปใบหอก ปลายเรียวแหลมและเป็นเส้นเรียวยาว ทำหน้าที่เป็นมือพัน โคนใบมน ขอบเรียบ เส้นแขนงใบแบบขนาน ไม่มีก้านใบ ดอกเดี่ยว ออกที่ชอกใบใกล้ปลายยอด ดอกมีกลีบรวม 6 กลีบ เรียงเป็น 2 วงๆ ละ 3 กลีบ กลีบรูปแถบปลายแหลม โคนกลีบสีเหลือง ปลายสีแดง ขอบกลีบเป็นคลื่น เกสรเพศผู้ 6 อัน ฝังไข้อยู่เหนือวงกลีบ ดอกคว่ำลง (ก้านดอกตั้งขึ้น) เมื่อบานกลีบดอก เกสรเพศผู้ ก้านเกสรเพศเมีย และยอดเกสรเพศเมียจะกระดกขึ้น ผลแบบผลแห้งแตกเป็น 3 พู เมล็ดสีส้ม (ภาพที่ 197)

ออกดอกเดือนกรกฎาคมถึงตุลาคม

Commelinaceae

Commelina paludosa Blume

ผักปลาน

ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้งกิ่งทอดเอน สูง 30-50 เซนติเมตร กาบใบบางเป็นเยื่อ หุ้มเป็นวงรอบข้อ และมีขนยาวตามแนวขอบ ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปใบหอกหรือรูปรีแกมรูปขอบขนาน ขนาด 8-12 x 1.2-1.6 เซนติเมตร ปลายใบเรียวแหลมหรือยาวคล้ายหาง โคนใบสอบเรียว ขอบใบเรียบ ผิวใบด้านบนมีขนสากคาย ข้อดอก 1-2 ข้อ ออกที่ปลายยอด หุ้มด้วยใบประดับรูปไข่กว้าง ตรงกลางพับเป็นสัน ขอบที่โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย มี 3-5 ดอกในแต่ละข้อ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ รูปร่างต่างกันเป็นรูปรีและรูปไข่กลับ ปลายมน กลีบดอก 3 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน กลีบกลางรูปไข่กลับ เนื้อกลีบบางใส สองกลีบด้านข้างสีน้ำเงิน รูปรีกว้าง ปลายกลม โคนกลีบคอดเป็นก้าน มีเกสรเพศผู้สมบูรณ์ 3 อัน เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน 3 อัน รังไข่มี 3 ช่อง ผลแบบผลแห้งแตก ทรงกลม หุ้มอยู่ในใบประดับ เมล็ดมี 2-3 เมล็ด (ภาพที่ 198)

ออกดอกเดือนเมษายนถึงตุลาคม

Cyanotis cristata* Roem. & Schult.*หญ้าหัวรากน้อย**

ไม้ล้มลุก อายุปีเดียว ลำต้นเกาะเลื้อย แตกสาขามาก ยาว 10-35 เซนติเมตร ตามลำต้นและกาบใบ มีขนยาว ใบเรียงเวียน ออกกระจายตามลำต้น แผ่นใบรูปขอบขนาน รูปใบหอก รูปไข่ หรือรูปรีแคบ ขนาด 2-8 x 0.5-1.2 เซนติเมตร ผิวใบเรียบเกลี้ยง ช่อดอก 1-2 ช่อหรือออกเป็นกระจุกที่ปลายยอด ใบประดับช่อดอกคล้ายใบ เรียงซ้อนกันเป็นชั้นๆ ดอกสีน้ำเงินอมม่วง กลีบดอก 3 กลีบ รูปไข่ ปลายแหลม เชื่อมติดกันที่โคน เกสรเพศผู้ 6 อัน ขนาดเท่ากัน ก้านชูอับเรณูยาวกว่ากลีบดอกมาก มีขนยาวสีน้ำเงิน อับเรณูสีเหลืองเข้ม ผลแบบผลแห้งแก่แล้วแตก มี 3 ช่อง ช่องละ 2 เมล็ด (ภาพที่ 199)

ออกดอกเดือนสิงหาคมถึงตุลาคม

Cyperaceae***Cyperus difformis* L.****กกขนาก**

ไม้ล้มลุก อายุปีเดียว ลำต้นตั้ง ออกเป็นกอ ยาวเป็นเส้นผอม มีสันคมตามยาว 3 สัน สูง 25-50 เซนติเมตร ใบเดี่ยว เรียงเวียนเป็นกระจุกที่โคนต้น แผ่นใบรูปแถบ ยาว 4-30 เซนติเมตร กว้าง 3-6 มิลลิเมตร ปลายใบแหลม กาบใบยาว 2-10 มิลลิเมตร ช่อดอกเดี่ยวหรือมีหลายช่ออยู่ด้วยกัน ออกที่ปลายยอด มีวงใบประดับ 2-3 ใบรองรับ ลักษณะคล้ายใบ ขนาดไม่เท่ากัน ยาว 10-20 เซนติเมตร ช่อดอกย่อยจำนวนมากอัดกันแน่นจนเป็นกระจุกกลม ขนาด 8-10 มิลลิเมตร ช่อดอกย่อยรูปแถบ ขนาด 2-8 x 1-1.3 มิลลิเมตร กาบช่อดอกย่อยรูปกลม ขอบบางเป็นเยื่อ มีเกสรเพศผู้ 1-2 อัน ผลแบบผลแห้งมีเมล็ดเดี่ยว มีสันเป็นรูปทรงสามเหลี่ยม (ภาพที่ 201)

ออกดอกและผลตลอดปี

Fimbristylis cinnomometorum* (Vahl) Kunth*กกเหง้าเลื้อย**

ไม้ล้มลุก อายุปีเดียวหรือหลายปี เหง้าเกาะเลื้อย ลำต้นเป็นเส้นผอม ขึ้นเป็นกอหรือกระจายตัวห่างๆ สูง 20-40 เซนติเมตร ผิวลำต้นเรียบ ใบเรียงเวียน ออกที่โคนต้น แผ่นใบรูปเส้นด้าย ยาว 4-38 เซนติเมตร กว้าง 0.4-0.7 มิลลิเมตร ปลายแหลม เป็นร่องตามยาว ขอบใบมันวาว กาบใบยาว 1.5-5 เซนติเมตร ปลายตัดและมีขนครุย เส้นใบเป็นพู่ขนสีขาวสั้น ช่อดอกเป็นช่อประกอบหรือช่อประกอบซ้อน ขนาด 2-7 เซนติเมตร มีวงใบประดับลักษณะคล้ายใบ 2-3 ใบรองรับ ยาว 1-5 เซนติเมตร มีช่อดอกย่อย 10-90 ช่อ ช่อดอกย่อยรูปใบหอก แบน ขนาด 4-8 x 1.2-1.5 มิลลิเมตร กาบช่อดอกย่อย 6-10 กาบ รูปไข่ถึงเป็นรูปไข่แคบ ปลายเรียวแหลม ขอบบางเป็นเยื่อ สีน้ำตาลอ่อนถึงสีน้ำตาลแดงเข้ม เกสรเพศผู้ 3 อัน ผลแบบผลแห้งมีเมล็ดเดี่ยว รูปทรงสามเหลี่ยมหรือกึ่งทรงกระบอก (ภาพที่ 191)

ออกดอกช่วงเดือนสิงหาคม พบขึ้นในบริเวณทุ่งหญ้าชื้นแฉะ

Dioscoreaceae

Dioscorea esculenta (Lour.) Burk.

มันมือเสือ มันม่วง (กลาง) มันกะซาก (สระบุรี) มันจั่วก หนามจั่วก (เหนือ) มันอื้เพิ่ม (ปราจีนบุรี) มันอื้มั่ง (ชลบุรี)

ไม้เถาเลื้อยพัน เถากลม ส่วนที่ยังอ่อนมีขนนุ่ม ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปหัวใจ กว้างและยาว 15-17 เซนติเมตร แผ่นใบบาง มีขนรูปตัว T ทั้งสองด้าน เส้นใบจากโคนใบ 9-11 เส้น ปลายใบมนแล้วเรียวแหลมสั้น โคนใบรูปหัวใจ ก้านใบผอมเรียว ยาว 7-9 เซนติเมตร โคนก้านใบมีหนามแหลมแข็ง ยาว 4-5 มิลลิเมตร ปลายโค้งลงเล็กน้อย ช่อดอกแยกเพศและอยู่แยกต้น ช่อดอกเพศผู้ออกเดี่ยวตามซอกใบ ยาวประมาณ 15 เซนติเมตร ดอกในช่อแน่น ขนาดดอกประมาณ 2 มิลลิเมตร ช่อดอกเพศเมียออกเดี่ยวตามซอกใบ ยาวประมาณ 40 เซนติเมตร ผลแบบผลแห้งแตก กว้างประมาณ 3 เซนติเมตร ยาวประมาณ 1.5 เซนติเมตร ปลายตัดเกือบตรงหรือเว้าลงเล็กน้อย โคนตัดเกือบตรง เมล็ดมีปีกบางใสโดยรอบ (ภาพที่ 202)

ออกดอกช่วงเดือนสิงหาคม

Dioscorea hispida Dennst.

กลอย มันกลอย กลอยข้าวเหนียว กลอยหัวเหนียว (นครราชสีมา) กลอยนก (เหนือ)

ไม้เลื้อยล้มลุก มีหัวใต้ดิน รูปค่อนข้างกลม เนื้อในหัวสีขาวไปจนถึงสีเหลืองอ่อน ต้นเหนือดินเลื้อยพัน เป็นเถากลมยาวมักจะมีหนามทั่วไป หนามยาว 1-1.5 มิลลิเมตร ไม่มีหัวตามเถา ใบประกอบแบบนิ้วมือ มีใบย่อย 3 ใบ ก้านใบยาว 15-25 เซนติเมตร แผ่นใบย่อยกว้างและยาว 8-15 เซนติเมตร ปลายเรียวแหลม ใบย่อยใบกลางรูปไข่กลับ โคนแหลม ใบย่อยด้านข้างรูปไข่เบี้ยว โคนใบเบี้ยว ผิวใบและก้านใบย่อยมีขนค่อนข้างนุ่ม ช่อดอกเพศผู้แยกแขนง 2-3 ครั้ง ยาวประมาณ 50 เซนติเมตร เกิดที่กิ่งที่ไม่มีใบ ช่อย่อยแบบช่อเชิงลด ดอกสีเขียวหรือเหลืองนวล เป็นตุ่มเล็กๆ ขนาดประมาณ 1 มิลลิเมตร ช่อดอกเพศเมียไม่แยกแขนง ออกตามซอกใบใกล้ปลายกิ่ง เป็นช่อห้อยลง ดอกเพศเมียรูปทรงกระบอก ยาว 7-8 มิลลิเมตร ผลมี 3 ปีก แต่ละปีกกว้างประมาณ 1 เซนติเมตร ยาว 3-4 เซนติเมตร ผลบิดตัวกลับปลายชี้ขึ้น เมื่อแก่สีน้ำตาลแกมเหลือง แตกเป็น 3 ช่องจากปลาย (ภาพที่ 203)

ออกดอกเดือนเมษายนถึงมิถุนายน หัวกลอยมีแป้งมาก นำมาใช้เป็นอาหารได้ แต่ต้องผ่านกรรมวิธีล้างขจัดพิษออกให้หมดแล้วทำให้สุก

Dioscorea membranacea Pierre ex Craib

มันหมู มันอื้ยาง (สระบุรี) เครือเต่าไห้ (เลย)

ไม้เถาเลื้อยพัน เถากลม เกี้ยง เมื่อแห้งผิวเป็นร่องตามยาว ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปหัวใจ ขนาด 12-25 x 16-25 เซนติเมตร ขอบหยักลึก 3-5 หยัก เนื้อใบบางคล้ายกระดาษ ผิวใบเกลี้ยง ก้านใบยาว 10-20 เซนติเมตร ช่อดอกแยกเพศอยู่ต่างต้น ช่อดอกเพศผู้ยาวได้ถึง 40 เซนติเมตร แยกแขนง ดอกขนาดประมาณ 1.5 มิลลิเมตร ช่อดอกเพศเมียยาวประมาณ 10 เซนติเมตร มีประมาณ 30 ดอก ผลออกเป็นช่อค่อนข้างแน่น ยาวประมาณ 15 เซนติเมตร ผลแบบผลแห้งแตก มี 3 ปีก กว้างประมาณ 2.5 เซนติเมตร ยาว 1.5-2 เซนติเมตร ผิวเกลี้ยง ปลายผลเว้าเล็กน้อยหรือเกือบตรง มีติ่งแหลมเล็กๆ โคนเกือบตรง ก้านผลยาว 3-5 มิลลิเมตร เมล็ดมีปีกบางใสโดยรอบ

ออกดอกเดือนมิถุนายนถึงสิงหาคม

Dracaenaceae

Dracaena loureiri Gagnep.

จันทร์ผา จันทร์แดง ลักกะจันทร์

ไม้อวบน้ำอายุยืน ลำต้นตั้งตรงสูง 1.5-2.5 เมตร แตกกิ่งสาขา เปลือกต้นเกลี้ยง สีน้ำตาลอ่อนแกมเทา ใบเดี่ยว เรียงเวียนถี่ๆ โกลยอด ทำให้มีใบเป็นกลุ่มแน่นตรงปลายยอด แผ่นใบรูปแถบ ปลายแหลม ยาว 40-80 เซนติเมตร โคนใบแผ่เป็นกาบสั้นๆ หุ้มซ้อนทับกันรอบลำต้น ดอกออกเป็นช่อแยกแขนง ขนาดใหญ่ ตรงชอกใบโกลยปลายยอด แต่ละช่ออาจยาวได้เกินกว่า 1 เมตร ดอกสีขาว 6 กลีบ กลิ่นหอม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางดอก 0.5-0.8 เซนติเมตร ผลกลม ขนาดเล็ก สีเขียว แล้วเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลแกมม่วง เมื่อสุกสีแดง เนื้อนุ่ม (ภาพที่ 206-207)

ออกดอกเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม

Sansevieria trifasciata Prain var. *trifasciata*

ลิ้นมังกร ลิ้นนาคราช ว่านหางเสื่อ ว่านจะเข้ (เขียงใหม่) ว่านประหลาด (แพร่)

ไม้ล้มลุกหลายฤดู มีเหง้าและไหลทอดยาว แตกใบขึ้นเป็นกอเล็กๆ ใบรูปแถบกึ่งรูปใบหอก ปลายแหลม เรียงเวียน แผ่นใบอวบน้ำและแข็ง มีลายแถบตามขวางอย่างไม่เป็นระเบียบ สีเขียวเข้มสลับกับสีขาวแถบเขียวอ่อน ขนาดใบ 30-40 x 4-5 เซนติเมตร ดอกออกเป็นช่อยาว 30-40 เซนติเมตร ดอกสีขาวอมเขียว 6 กลีบ กลิ่นหอมแรงในเวลากลางวัน ผลกลม เล็ก สีเขียว เมื่อสุกสีแดง (ภาพที่ 204 และ 208)

ออกดอกปีละครั้ง พบออกดอกช่วงเดือนเมษายน ขึ้นในที่แห้งหรือตามชอกหิน

Flagellariaceae

Flagellaria indica L.

หวายลิง หวายเข็บจาก หวายลี

ไม้เลื้อย อายุหลายปี ยาวได้ถึง 20 เมตร ลำต้นมีเนื้อไม้ที่โคนหรืออาจไม่มี เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-8 มิลลิเมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับระนาบเดียว ไม่มีก้านใบหรือมีสั้นๆ ใบหนาและเหนียว แผ่นใบรูปใบหอก ยาว 5-10 เซนติเมตร ปลายแหลม ส่วนปลายสุดยึดยาวม้วนเป็นมือเกาะ กาบใบยาว 1-7 เซนติเมตร เป็นสันตามแนวยาว ดอกออกเป็นช่อ ช่อดอกแยกแขนง ประกอบด้วยกึ่งหลัก 2 กิ่ง ดอกไม่มีก้านดอก มีกลีบรวม 6 กลีบ สีขาวครีม แต่ละกลีบยาว 2-3 มิลลิเมตร กลีบรวมวงนอกยาวกว่าวงในเล็กน้อย เกสรเพศผู้ 6 อัน มีความยาวเท่ากับกลีบรวม อับเรณูสีเหลือง รั้งไข้แคบ อยู่เหนือวงกลีบ ผลกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 5-6 เซนติเมตร เมื่อสุกสีแดง มีเมล็ดเดียว

ออกดอกช่วงเดือนเมษายนถึงกรกฎาคม

Hypoxidaceae

Curculigo orchiioides Gaertn.

ว่านพร้าว

ไม้ล้มลุกอายุหลายปี มีเหง้าใต้ดิน ใบเรียงเวียน ออกเป็นกระจุกจากพื้นดิน มีกาบใบหุ้มที่โคน ใบกิ่งไม่มีก้าน รูปใบหอกกลับถึงรูปแถบ ขนาด 20-40 x 2-4 เซนติเมตร ผิวใบมีขนยาวประปราย ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกที่โคนต้นตรงซอกใบ ดอกในช่อโปร่ง มีจำนวนถึง 8 ดอก ใบประดับรูปใบหอก มีขนยาวปกคลุม ดอกสีเหลือง ก้านดอกยาว 2-3 เซนติเมตร วงกลีบรวมมี 6 แฉก แฉกรูปใบหอกแกมขอบขนาน เกสรเพศผู้ 6 อัน ผลแบบผลมีเนื้อ ทรงรี ที่ปลายมีจงอยแหลม มี 3 เมล็ด เมล็ดสีดำ (ภาพที่ 209)

ออกดอกช่วงเดือนสิงหาคม

Orchidaceae

Eulophia graminea Lindl.

หัวข้าวต้ม ว่านนานเย็น (นครราชสีมา) ว่านบัวแก้ว (ปราจีนบุรี) หัวข้าวเย็น (แพร่)

กล้วยไม้ดิน มีหัวรูปคล้ายหน่อไม้เล็กๆ สูงได้ถึง 15 เซนติเมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับรูปแถบ กว้างประมาณ 1 เซนติเมตร ยาวได้ถึง 30 เซนติเมตร โคนใบแผ่เป็นกาบหุ้มและซ้อนกัน ช่อดอกออกจากโคนหัว เป็นช่อโปร่ง สูง 50-70 เซนติเมตร มักจะแยกสาขา ดอกสีเขียว ขนาดประมาณ 2 เซนติเมตร กลีบปากมีสีนวล กลีบ 5 อันและมีขน สีม่วงแดง เดือยกลีบปากสั้น ผลรูปทรงกระบอก กว้างประมาณ 1 เซนติเมตร ยาว 2-3 เซนติเมตร

ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ พบขึ้นตามซอกหิน ใต้ร่มไม้

Poaceae

Cenchrus echinatus L.

หญ้าสอนกระบจับ หญ้าขนหนอน

ไม้ล้มลุกปีเดียว อาจพบมีอายุหลายปี สูง 25-60 เซนติเมตร มีข้อ 5-7 ข้อ แดกกิ่งก้านจากข้อที่อยู่ต่ำๆ ปล้องเกลี้ยง รูปทรงกระบอก ยาว 3-10 เซนติเมตร ใบย่อยรูปแถบ ยาว 17-30 เซนติเมตร กว้าง 4-7 มิลลิเมตร ด้านบนสากคาย ด้านล่างเกลี้ยงหรือมีขนกระจายที่โคนใบและโดยเฉพาะที่ขอบใบ ปลายใบเรียวแหลม หูใบมีขนสีน้ำตาลอมขาวอยู่หนาแน่น กาบใบมักจะยาวกว่าหรืออาจจะสั้นกว่าปล้อง มีขนหนาแน่นตามขอบใบ ช่อดอกเป็นช่อกระจุกคล้ายช่อเชิงลด ตั้งตรง ขนาด 4-12 x 1-1.3 เซนติเมตร มีผลรูปหนาม (burr) มีก้านข้อสั้น ก้านมีขนสั้นนุ่ม ผลรูปกลมแกมรูปไข่ มีแฉกจากยอดผลงมาครึ่งหนึ่งหรือสองในสาม แฉกนี้มี 5-10 แฉก ตั้งขึ้นหรือโค้งขึ้นแต่ไม่ประสานกัน ปลายแหลมและรูปใบหอก มีขนนุ่มยกเว้นที่ส่วนปลายมีขนหนาแน่นและเป็นขนครุย ขนเหล่านี้จะแผ่กางออก ช่อดอกย่อยมี 2-4 ดอกในผลรูปหนาม

ออกดอกตลอดปี เป็นวัชพืชขึ้นทั่วไปในที่รกร้างและทุ่งหญ้า

Chloris barbata Sw.

หญ้าร้างนก

ไม้ล้มลุกปีเดียว ขึ้นเป็นกอ ลำต้นค่อนข้างแข็งตอนโคน อาจทอดเลื้อยแล้วตั้งขึ้น มีรากออกตามข้อ ใบรูปแถบ พับเขาหากัน ยาว 4-30 เซนติเมตร กว้าง 2-4 มิลลิเมตร เกลี้ยงหรือสากคายทางด้านบนใบหรือตามขอบใบ ลิ้นใบมีขนครุยสั้น กาบใบเกลี้ยงและเป็นสัน ช่อดอกยาวขึ้นเป็นช่อกระจุกแบบนิ้วมือ อาจจะมี 4-9 ช่อ และกางออก ยาว 3-9 เซนติเมตร ช่อดอกย่อยมีจำนวนมากและเรียงเป็นแถวด้านเดียวของ

แกนกลาง ช่อดอกย่อยมักมีสีม่วง ยาว 2.5-3 มิลลิเมตร ไม่รวมรยางค์แข็ง กาบช่อดอกย่อยมีขนาดไม่เท่ากัน รูปใบหอก เป็นเยื่อบางมีเส้นตามยาว 1 เส้น ผลแบบผลแห้งเมล็ดติด ยาว 2 มิลลิเมตร (ภาพที่ 213)

ออกดอกตลอดปี หนักรังนกมักขึ้นตามชายฝั่งทะเลที่มีทราย

***Chrysopogon orientalis* (Desv.) A. Camus**

หญ้าฟุ้งชู (นครราชสีมา) หญ้าข้าวนกเขา (ประจวบคีรีขันธ์)

ไม้ล้มลุก อายุหลายปี ขึ้นเป็นกอ สูง 35-140 เซนติเมตร แผ่นใบรูปแถบ ยาว 5-25 เซนติเมตร กว้าง 2-8 มิลลิเมตร ปลายแหลมทู่ ลิ่นใบสั้นมาก เป็นขนครุยเล็กๆ ช่อดอกเป็นช่อแยกแขนง ยาว 7-20 เซนติเมตร ดอกในช่อโปร่ง แต่ละแขนงเป็นพอมเรียว ที่ปลายมีขนเคราสีแดง ช่อดอกย่อยมี 2 แบบ ช่อดอกย่อยแบบที่ไม่มีก้านรูปใบหอกแคบ รวมรยางค์แข็งแล้วยาว 2.5-3 มิลลิเมตร กาบช่อดอกย่อยบนและกาบดอกบนมีรยางค์แข็ง ยาว 1.3-1.7 และ 4-7 เซนติเมตร ตามลำดับ ช่อดอกย่อยแบบที่มีก้านช่อ ก้านช่อยาว 7-11 มิลลิเมตร กาบช่อดอกล่างมีรยางค์แข็ง ยาว 7-14 มิลลิเมตร ผลแบบผลแห้งเมล็ดติด (ภาพที่ 214)

ออกดอกช่วงเดือนตุลาคม

***Dactyloctenium aegyptium* (L.) P. Beauv.**

หญ้าปากควาย หญ้าปากกล้วย (สิงห์บุรี)

ไม้ล้มลุกปีเดียว ขึ้นเป็นกอแผ่อกโดยรอบ ลำต้นค่อนข้างบาง ยาว 15-55 เซนติเมตร ส่วนที่ใกล้โคนตอนล่างมักจะเลื้อยแล้วตั้งชูยอดขึ้น มีรากออกตามข้อ แตกกิ่ง ส่วนที่อยู่สูงขึ้นไปจะตั้ง มีวเกลี้ยง ใบออกจากส่วนโคน แผ่นใบรูปแถบ ยาว 3-14 เซนติเมตร กว้าง 2-5 มิลลิเมตร แบนแล้วค่อยๆ แคบจนถึงปลาย ปลายใบแหลม มีขนยาวห่างๆ และมีขน เป็นปุ่มที่โคนขณะที่เป็นใบอ่อน ลิ่นใบยาว 1-2 มิลลิเมตร เป็นเยื่อบางและมีขนครุย กาบใบสั้นกว่าปล้อง มีขนยาวที่ขอบกาบและมีขนเป็นปุ่มปนอยู่ด้วย ช่อดอกยาวยื่นออกจากกอ ลักษณะเหมือนนิ้วมือ เป็นช่อแบบช่อเชิงลด มี 2-7 ช่อ แกนกลางช่อไม่มี ช่อเชิงลดออกเดี่ยวและกางออกตรงๆ กว้าง 3-6 มิลลิเมตร ยาว 2-3 เซนติเมตร แต่ละช่อมีดอกจำนวนมากอยู่อัดกันแน่นทางด้านเดียวของแกนกลาง ช่อดอกย่อยมี 3-5 ดอก ไร่ก้าน รูปไข่กว้าง แบน สีเขียวอ่อนหรือเหลืองอมเทา ผลแบบผลแห้งเมล็ดติด รูปกลมหรือรูปไตยาว 1 มิลลิเมตร สีส้มและมีรอยย่น

ออกดอกตลอดปี หญ้าปากควายเป็นวัชพืชชอบขึ้นตามเนินเขา

***Heteropogon contortus* (L.) Roem. & Schult.**

หญ้าหนวดฤๅษี หญ้าลูกหนอง (กลาง) หญ้าฟุ้งชู (ประจวบคีรีขันธ์) หญ้ารังด้กแตน (ชุมพร) หญ้าเหล็ม หญ้าเหล็ม (เชียงใหม่)

ไม้ล้มลุกหลายปี มีเหง้าสั้นๆ และรากฝอยแข็ง ขึ้นเป็นกอสูง 25-100 เซนติเมตร กาบใบแบนข้าง และเป็นสัน เกลี้ยง ลิ่นใบเป็นเยื่อบาง ยาว 1 มิลลิเมตร ใบรูปแถบแกมรูปใบหอก ยาว 10-25 เซนติเมตร กว้าง 3-7 มิลลิเมตร ปลายใบเรียวแหลม โคนใบกลม ช่อดอกเป็นช่อกระจุกคล้ายช่อเชิงลด แคบ ยาว 4-7 เซนติเมตร ไม่รวมรยางค์แข็ง (awn) ตั้งตรงหรือโค้งเล็กน้อย ช่อดอกย่อยออกเพียงด้านเดียว สีน้ำตาลถึงสีน้ำตาลอมแดง ช่อดอกแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนล่างประกอบด้วย 3-8 คู่ ซึ่งมีดอกเพียงเพศเดียวที่โคนช่อ หรือไม่มีเพศ มีลักษณะคล้ายสนและอยู่บนแกนกลาง (rachis) ที่แข็ง ส่วนปลายช่อประกอบด้วยช่อดอกย่อย

ประมาณ 12 คู่ ซึ่งเป็นดอกสมบูรณ์เพศหรือมีแต่เพศเมียและอยู่บนก้านช่อที่เล็กบาง ผลแบบผลแห้งเมล็ดติด รูปทรงกระบอก

ออกดอกเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน ต้นอ่อนเหมาะที่จะเป็นอาหารสัตว์ได้ แต่เมื่อแก่มีรยางค์แข็งที่อาจติดไปกับหนังสัตว์และเป็นการกระจายพันธุ์วิธีหนึ่ง มักพบตามที่แห้ง

***Imperata cylindrica* (L.) P. Beauv.**

หญ้าคา

ไม้ล้มลุกข้ามฤดู มีไหลใต้ดิน ช่อดอกตั้งขึ้นมีขนาด 30-200 เซนติเมตร ลำต้นที่มีช่อดอกจะมีปล้องไม่มากนัก ตั้งตรง ใบเกือบทั้งหมดออกใกล้โคนลำต้น ใบยาว ตั้งขึ้นและมักจะม้วนตามความยาวใบ ขนาดประมาณ 180 x 2.5 เซนติเมตร ด้านบนใบมีขนจนถึงโคนใบ ขอบใบคม หูใบเป็นเยื่อแข็ง ยาว 1.8 มิลลิเมตร มีขนละเอียดเล็กน้อย ช่อดอกเป็นช่อแยกแขนง กิ่งแขนงตั้งขึ้น มักติดกับแกนกลาง ทั้งช่อจะรวมติดกันแน่นเป็นรูปทรงกลม ขณะออกดอกกว้าง 2 เซนติเมตร ยาว 30 เซนติเมตร มีขนสีขาวอยู่หนาแน่น ช่อดอกย่อยออกเป็นคู่และมีลักษณะเหมือนกัน ดอกหนึ่งมีก้านสั้นส่วนอีกดอกหนึ่งมีก้านยาว ก้านดอกยาว 0.8 และ 1.8 มิลลิเมตร ตามลำดับ ดอกย่อยล่างเป็นดอกไม่มีเพศ ดอกย่อยบนสมบูรณ์เพศ ผลแบบผลแห้งเมล็ดติด

ออกดอกและผลระหว่างเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน

***Pennisetum pedicellatum* Trin.**

หญ้าขจรจบดอกใหญ่ หญ้าขจรจบ หญ้าคอมมิวนิสต์

ไม้ล้มลุกปีเดียว สูงได้ถึง 1.5 เมตร ขึ้นเป็นกอ ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปแถบ ขนาด 5-25 x 1-2 เซนติเมตร ปลายเรียวแหลม โคนมน ขอบมีขนสาก ผิวใบมีขนนุ่มทั้งสองด้าน กาบใบยาว 8-10 เซนติเมตร ลิ้นใบเป็นเยื่อบาง ยาวประมาณ 2 มิลลิเมตร ช่อดอกแบบช่อกระจุกที่ปลายยอด รูปทรงกระบอก ยาว 5-15 เซนติเมตร กว้างประมาณ 2 เซนติเมตร แกนกลางช่อดอกเป็นกรีบ ช่อดอกย่อยออก 1-5 ช่อ เรียงเวียนรอบแกนกลางช่อดอก วงใบประดับเป็นขนแข็งยาว สีม่วง และมีขนยาวนุ่มจำนวนมากรองรับ ช่อดอกย่อยรูปใบหอก ดอกย่อยมี 2 ดอก ดอกล่างเป็นดอกเพศผู้หรือไม่มีเพศ ดอกบนเป็นดอกสมบูรณ์เพศ เกสรเพศผู้ 3 อัน รังไข่อยู่เหนือวงกลีบมี 1 ช่อ 1 ออวูล ก้านเกสรเพศเมียมี 2 เส้น ยอดเกสรเพศเมียมีขนยาวนุ่มเป็นพู่ ผลแบบผลแห้งเมล็ดติด รูปรี ยาวประมาณ 2 มิลลิเมตร

หญ้าขจรจบดอกใหญ่ออกดอกและผลระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงมีนาคม พบขึ้นตามที่รกร้างในสภาพค่อนข้างแห้งแล้ง

***Pennisetum polystachyon* (L.) Schult.**

หญ้าขจรจบดอกเล็ก หญ้าขจรจบ หญ้าคอมมิวนิสต์

ไม้ล้มลุกปีเดียว สูง 1-2 เมตร แตกกิ่งที่ข้อช่วงกลางต้นถึงปลายยอด ปล้องมีร่องคันตามแนวยาว อยู่ด้านเดียว ใบเรียงสลับ รูปแถบ ยาว 14-50 เซนติเมตร กว้าง 4-13 มิลลิเมตร ปลายใบเรียวแหลม ผิวใบมีขนปกคลุมทั้งสองด้าน ลิ้นใบยาว 1.3-2.9 มิลลิเมตร ขอบเป็นขนครุย กาบใบสั้นกว่าปล้อง มีขนเช่นเดียวกับแผ่นใบ ช่อดอกแบบช่อเชิงลด ออกที่ปลายยอด รูปกรวยแคบ ขนาด 9-12 x 2-2.5 เซนติเมตร ช่อดอกย่อยออกเดี่ยวและไว้ก้าน เรียงเวียนรอบแกนกลางช่อดอก แต่ละช่อยาว 3.5-4.3 มิลลิเมตร มีวงใบ

ประดับรองรับ มีรยางค์แข็งเป็นเส้น 25-40 อัน แต่ละอันยาว 1-20 มิลลิเมตร มีขนแข็งที่โคนและขนสาकाายที่ปลายรยางค์ ผลแบบผลแห้งเมล็ดติด รูปรี ปลายมน ขนาดประมาณ 1.5-1.6 x 0.7 มิลลิเมตร

หญ้าขจรจบชนิดนี้ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงมีนาคม

***Setaria verticillata* (L.) P. Beauv.**

หญ้าหางกระรอก (กรุงเทพฯ) หญ้าโขมง (กาญจนบุรี) หญ้าคาย (เชียงใหม่) หญ้าหมาติดแกง (สิงห์บุรี)

ไม้ล้มลุกปีเดียว สูง 20-120 เซนติเมตร ลำต้นตั้งหรือทอดเลื้อยแล้วชูยอดขึ้น มักแตกกิ่งที่ข้อช่วงโคนถึงกลางต้น ปล้องกลวง ผิวเรียบเกลี้ยง ใบเรียงสลับ รูปแถบ ยาว 15-30 เซนติเมตร กว้าง 9-12 มิลลิเมตร ปลายใบเรียวแหลม ผิวใบมีขนสาकाายทั้งสองด้าน เส้นใบบางเป็นเยื่อ ยาว 2 มิลลิเมตร ขอบเป็นขนครุย กาบใบยาวหรือสั้นกว่าปล้อง ไม่มีขน ข้อดอกออกที่ปลายยอด เป็นข้อแยกแขนง มีดอกในข้อหนาแน่น รูปทรงกระบอกแคบ ขนาด 11-15 x 1-2.5 เซนติเมตร แต่ละแขนงมี 6-8 ข้อดอกย่อย ข้อดอกย่อยเรียงตัวบนแขนงอยู่ด้านเดียว แต่ละข้อทรงรีหรือทรงรูปไข่ ยาว 1.6-2 มิลลิเมตร และมีรยางค์แข็งเป็นเส้นยาว 5-6 มิลลิเมตรรองรับ ดอกสมบูรณ์เพศ ผลแบบผลแห้งเมล็ดติด รูปไข่ ขนาดประมาณ 1.3-1.5 x 1 มิลลิเมตร (ภาพที่ 210)

ออกดอกช่วงเดือนกรกฎาคมถึงตุลาคม และเป็นผลระหว่างเดือนสิงหาคมถึงกันยายน

Stemonaceae

***Stemona collinsae* Craib**

ปงช้าง (เหนือ) หนอนตายหยาก (กลาง)

ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้งตรง ไม่แตกกิ่ง สูง 10-50 เซนติเมตร มีเหง้าใต้ดิน ใบเดี่ยว เรียงสลับ ใบช่วงกลางต้นลงมาถึงโคนลดรูปปลงเป็นเกล็ด รูปไข่ถึงรูปใบหอกแกมขอบขนาน ขนาด 2-6 x 6-10 มิลลิเมตร ปลายมนหรือแหลม ใบที่ปลายยอดรูปหัวใจถึงรูปหัวใจแคบ ก้านใบยาว 5-10 เซนติเมตร แผ่นใบขนาด 7-12 x 3.5-7 เซนติเมตร ปลายใบเป็นติ่งแหลม เนื้อใบบางเกือบเป็นเยื่อ เส้นใบออกจากโคนใบ 9-13 เส้น ดอกออกที่ซอกใบ มี 1-2 ดอก ก้านข้อดอกและก้านดอกเป็นเส้นผอม ใบประดับรูปใบหอก กลีบรวมมี 4 กลีบ รูปขอบขนาน ยาว 1.7-1.9 เซนติเมตร ปลายเป็นติ่งหนาม เกสรเพศผู้ 4 อัน ยาวเสมอกลีบรวม ผลแบบผลแห้งแก่แล้วแตกเป็นสองซีก มี 2 เมล็ด (ภาพที่ 212 และ 216)

ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน

***Stemona tuberosa* Lour.**

หนอนตายหยาก (แม่ฮ่องสอน) กะเพียด (ประจวบคีรีขันธ์ ชลบุรี)

ไม้เถาล้มลุก กิ่งที่กำลังจะออกดอกมักเลื้อยพัน รากออกเป็นกระจุกคล้ายกระชาย ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม อาจพบเรียงสลับ แผ่นใบรูปหัวใจ ขนาด 6-12 4-7 เซนติเมตร ปลายใบยาวคล้ายหาง โคนใบรูปหัวใจ แผ่นใบเป็นคลื่น เห็นเส้นใบชัดเจน ขอบใบเรียบ ดอกออกเป็นข้อ มี 1-3 ดอก ออกที่ซอกใบ ใบประดับรูปใบหอก กลีบรวม 4 กลีบ ด้านนอกสีเขียว ด้านในสีแดง ปลายกลีบเรียวแหลม เกสรเพศผู้ 4 อัน ชูเหนือกลีบดอก ผลเป็นผลแห้งแก่แล้วแตก ทรงรูปไข่แกมรูปขอบขนาน มีเมล็ด 2-3 เมล็ด (ภาพที่ 217)

ออกดอกเดือนมีนาคมถึงกรกฎาคม เป็นพืชสมุนไพร

9. กระแตไต่ไม้ *Drynaria quercifolia*

10. กระแตไต่ไม้ *Drynaria quercifolia*

11. กูดหมาก *Pteris vittata*

12. ผักควา *Selaginella ostenfeldii*

13. ยาทยา *Asystasia gangetica*

14. อังกาบหนู *Barleria prionitis*

15. *Justicia procumbens*

16. เฒ่าหลังลาย
Pseuderanthemum graciliflorum

17. ต้อยติ่ง *Ruellia tuberosa*

18. ผักเบี้ยหิน *Trianthema portulacastrum*

19. บานไม่รู้โรยป่า *Gomphrena celosioides*

20. มะกอก *Spondias pinnata*

21. มะกอก *Spondias pinnata* ดอก

22. น้อยหน่า *Annona squamosa* ดอก

23. กะเจียน *Polyalthia cerasoides* ดอก

24. กะเจียน *Polyalthia cerasoides* ผล

25. บานบุรี *Allamanda cathartica*

26. กระบอง *Thevetia peruviana*

27. ต้นทมขาว *Plumeria obtusa*

28. ต้นทมหรือต้นทมแดง *Plumeria rubra*

29. ต้นทมหรือต้นทมแดง *Plumeria rubra*

30. ต้นทมหรือต้นทมแดง *Plumeria rubra*

31. ต้นทมหรือต้นทมแดง *Plumeria rubra*

32. ต้นทมหรือต้นทมแดง *Plumeria rubra*

33. กระเช้าถุงทอง *Aristolochia pothieri*

34. รั้ว *Calotropis gigantea*

35. ดาวประดับ *Cryptostegia grandiflora*

36. หมตำเลียย *Hoya graveolens* ช่อดอก

37. *Ichnostemma carnosum*

38. ข้าวสารดอกเล็ก
Raphistemma hooperianum

39. เถวัลย์ควั่น *Sarcostemma brunonianum*

40. เถพักเลี้ยง *Secamone elliptica*

41. คันทูลี *Tylophora indica* ดอก

42. คันทูลี *Tylophora indica* ผล

43. อบเชยเถา *Zygostelma benthami*

44. สาบเสือ *Chromolaena odoratum*

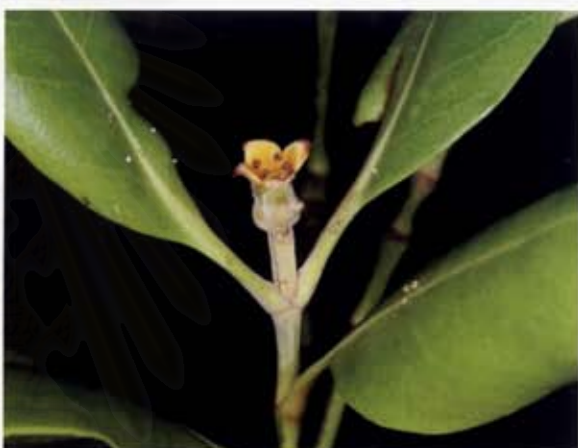
45. จีวป่า *Bombax anceps* ต้นขณะที่ไม่มีดอก

46. จีวป่า *Bombax anceps* ต้นขณะที่ออกดอก

47. จีวป่าดอกแดง *Bombax insigne*

48. แสมทะเล *Avicennia marina* ดอก

49. จีวป่า *Bombax anceps* ดอก

50. แสมทะเล *Avicennia marina* ต้น

51. ตะคร้ำ *Garuga pinnata*

52. ตะคร้ำ *Garuga pinnata*

53. เสมอ *Opuntia elatior* ดอก

54. เสมอ *Opuntia elatior* ผล

55. เสมอ *Opuntia elatior* ต้น

56. แฉง *Maerua siamensis* ต้นขณะที่ยังออกดอก

57. ชิงชี *Capparis micracantha*

58. ทนงม้วซัง *Capparis sepiaria*

59. ผักเสี้ยนผี *Cleome viscosa*

60. แฉง *Maerua siamensis* ช่อดอก

61. ผาดดอกขาว *Lumnitzera racemosa*

62. เตียบมือนาง *Quisqualis indica*

63. แพนนา *Terminalia glaucifolia* ช่อดอก64. แพนนา *Terminalia glaucifolia* ผล65. กระสอบ *Argyreia collinsae*66. บานดึก *Ipomoea alba* ผล67. ไตงวะ *Ipomoea obscura*68. ผักบุ้งทะเล *Ipomoea pes-caprae*

69. จิงจ้อผี *Jacquemontia paniculata*

70. จิงจ้อขาว *Merremia umbellata*

71. ตำลึง *Coccinea grandis*

72. ตำลึง *Coccinea grandis*

73. ตำลึงตัวผู้ *Solena amplexicauli*

74. มะเกลือป่า *Diospyros montana*

75. จัน จันอิน *Diospyros decandra*

76. จัน จันอิน *Diospyros decandra*

77. มะเกลือ *Diospyros mollis*

78. มะเกลือ *Diospyros mollis*

79. จัน จันอิน *Diospyros decandra*

80. มะเกลือ *Diospyros mollis*

81. กระชืด *Blachia siamensis*

82. มะกา *Bridelia ovata*

83. สลัดไดป่า *Euphorbia antiquorum* ดอก

84. สลัดไดป่า *Euphorbia antiquorum* ผล

85. หญ้ายาง *Euphorbia heterophylla*

86. น้ำนมราชสีห์ *Euphorbia hirta*

87. ส้มแฉ่ง *Jatropha gossypifolia*

88. ละครุ่ง *Ricinus communis* ผล

89. ส้มพะงา *Clerodendrum inerme*

90. เทียนขโมยหน้า *Glossocarya mollis*

91. *Leucas decemdentata*

92. หมูหมัน *Premna latifolia* var. *latifolia*

93. สวอง *vitex limonifolia*

94. ทมิเหมิน *Litsea glutinosa*

95. มะค่าโมง *Afzelia xylocarpa* ช่อดอก

96. มะค่าโมง *Afzelia xylocarpa* ผล

97. ปอเจียน *Bauhinia bracteata*

98. สวาด *Caesalpinia bonduc* ผล

99. พางนกยูงฝรั่ง *Delonix regia*

100. แสมสาร *Senna garrettiana*

101. มะขาม *Tamarindus indica* ช่อดอก

102. มะขาม *Tamarindus indica* ผล

103. มะกล่ำต้น *Adenanthera pavonina* ช่อดอก

104. มะกล่ำต้น *Adenanthera pavonina* ผล

105. สะบ้ายิง *Entada glandulosa* ช่อดอก

106. สะบ้ายิง *Entada glandulosa* ผล

107. กระถิน *Leucaena leucocephala*

108. มะขามเทศ *Pithecellobium dulce*

109. มะกล่ำตาหนู *Abrus precatorius* ช่อดอก

110. มะกล่ำตาหนู *Abrus precatorius* ผล

111. เกาซีหนอน *Cajanus scarabaeoides*112. อัญชัน *Clitoria ternatea* ดอกสีน้ำเงิน113. อัญชัน *Clitoria ternatea* ดอกสีขาว114. หัวประคู้ *Eriosema chinense*115. ทองเดือนห้า *Erythrina stricta*116. หมามุ่ย *Mucuna pruriens* ช่อดอก

117. หมามุ่ย *Mucuna pruriens* ฝักอ่อน

118. โสนอินเดีย *Sesbania speciosa*

119. หน้าสรูย *Mitreola petiolata*

120. ตะแบกทอง
Lagerstroemia cochinchinensis var. *ovatifolia*

121. ตะแบกหนา *Lagerstroemia floribunda*

122. เทียนเล *Pemphis acidula*

123. ชาบัตตาเวีย *Malpighia coccigera*

124. ครอบจักรวาล *Abutilon hirtum*

125. ชบา *Hibiscus rosa-sinensis*

126. โปะทะเล *Thespesia populnea*

127. สะเดาอินเดีย
Azadirachta indica var. *indica* ต้น

128. สะเดาอินเดีย
Azadirachta indica var. *indica* ช่อดอก

129. ตะบูนขาว *Xylocarpus granatum* ช่อดอก

130. ตะบูนขาว *Xylocarpus granatum* ผล

131. ย่าพาง *Tillacora triandra*

132. ชิงช้าชาติ *Tinospora baenzigeri*

133. ไทร *Ficus glabella* var. *concinna*

134. โพธิ์ *Ficus religiosa*

135. โพธิ์ หรือ พระศรีมหาโพธิ์ *Ficus religiosa*

136. ไกร หรือ ไทรเดียบ *Ficus superba*

137. ไทรย้อยใบทู่ *Ficus retusa*

138. โพธิ์นก *Ficus rumphii*

139. ไม้สกุลไทร *Ficus* sp.

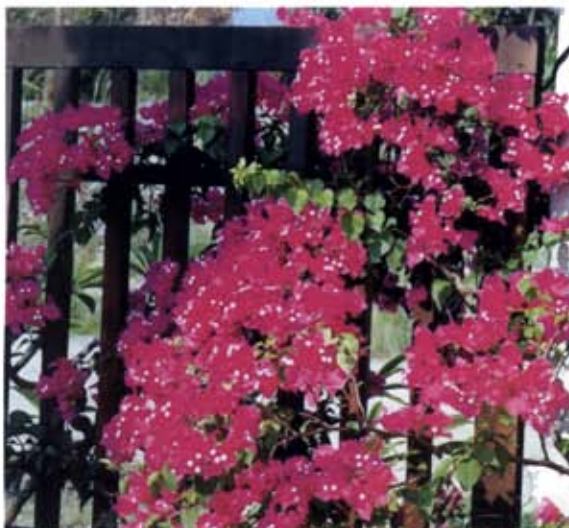
140. ไทร หรือไทรเดียบ *Ficus superba*

141. ไทร หรือไทรเดียบ *Ficus superba* ผลสุก

142. ผักเดียด *Ficus virens*

143. เฟื่องฟ้า *Bougainvillea spectabilis*

144. ไม้ไก่ *Jasminum funale* ssp. *funale*

145. กระทกรก *Passiflora foetida* ดอก

146. กระทกรก *Passiflora foetida* ผลอ่อน

147. พวงชมพู *Antigonon leptopus*

148. สตาร์ทพิช *Portulaca pilosa*

149. โสมไทย *Talinum triangulare*

150. คันทรง *Colubrina asiatica*

151. พุทรา *Ziziphus mauritiana*

152. พุทรา *Ziziphus mauritiana*

153. พุทรา *Ziziphus mauritiana*

154. เล็บเหยี่ยว *Ziziphus oenoplia*

155. โปรงขาว *Ceriops decandra*
เมล็ดที่งอกแล้วแต่ยังติดอยู่บนต้น

156. โปรงขาว *Ceriops decandra* ต้น

157. ประทัดใต้หวัน *Hamelia patens*

158. เข็มเศรษฐี *Ixora macrothyrsa*

159. ขอบป่า *Morinda coreia* ดอก

160. ขอบป่า *Morinda coreia* ผล

161. มะนาวผี *Atalantia monophylla* ช่อดอก162. มะนาวผี *Atalantia monophylla* ผล163. ลำไยเครือ
Dimocarpus longan var. *obtusus*164. เกด *Manilkara hexandra* ผล165. หญ้าใบ *Lindernia viscosa*166. จงกมกาคำ *Lindernia* cf. *junciformis*

167. ปอขาว *Firmiana pallens* ช่อดอกและผล168. ปอขนุน *Sterculia balanghas* ดอกเพศผู้169. ปอขนุน *Sterculia balanghas* ดอกเพศเมีย170. ปอขนุน *Sterculia balanghas* ผล171. ตำโรง *Sterculia foetida* ช่อดอก172. ตำโรง *Sterculia foetida* ผล

173. ปอควา *Firmiana pallens* ขณะที่ยังออกดอก174. ปอควา *Firmiana pallens* ขณะที่มีใบ175. ปอขนุน *Sterculia balanghas* ต้น176. แผงเดรื่อ *Sphenodesme mollis* ช่อดอก

177. ปอขาว *Sterculia pexa* ช่อดอก

178. ปอขาว *Sterculia pexa* ดอก

179. ปอขาว *Sterculia pexa* ผล

180. ปอแก่นเทา *Grewia eriocarpa* ต้น

181. ปอแก่นเทา *Grewia eriocarpa* ดอก

182. ตะขบ *Muntingia calabura*

183. ผกากรอง *Lantana camara*184. เถาคัน *Cissus carnosa*185. โดกกระสุน *Tribulus terrestris*186. มะลิลา *Agave americana*187. พลับพลึง *Crinum asiaticum*188. บุก *Amorphophallus* sp.

189. บุก *Pseudodracontium harmandii*
ต้นและช่อดอก

190. บุก *Pseudodracontium harmandii* ผล

191. กกเหง้าเดี่ยว
Fimbristylis cinnometotum

192. มันหนอน
Dioscorea cf. arachidna ผลอ่อน

193. พลุช้าง *Scindapsus officinalis*

194. *Typhonium* sp.

195. อุคพิค *Typhonium trilobatum*

196. สามสิบ *Asparagus racemosus*

197. ดองดึง *Gloriosa superba*

198. หักปลาบ *Commelina paludosa*

199. หญ้าหัวรากน้อย *Cyanotis cristata*

200. *Murdannia* sp.

201. กกขนาก *Cyperus difformis*

202. มันมือเสือ *Dioscorea esculenta*

203. กตอย *Dioscorea hispida*

204. ลิ้นมังกร
Sansevieria trifasciata var. *trifasciata*

205. มันแซงหิน
Dioscorea cf. arachidna ดอกเพศผู้

206. จันทน์ผา *Dracaena loureiri*

207. จันทน์ผา *Dracaena loureiri*

208. ลิ้นมังกร
Sansevieria trifasciata var. *trifasciata*

209. ว่านสากเหล็ก *Molineria latifolia*

210. หญ้าหางกระรอก *Setaria verticillata*

211. ไม้เลียง *Bamusa* sp.

212. ปงช้าง *Stemona collinsae*

213. หญ้ารังนก *Chloris barbata*

214. หญ้าพุงชู *Chrysopogon orientalis*

215. หญ้าดอกแดง *Melinis repens*

216. ปรงช้าง *Stemona collinsae* ดอก

217. ทนอมตายหยาก *Stemona tuberosa*

218. พืชวงศ์ขิง cf. *Curcuma* sp.

5.2 วิเคราะห์หาพรรณไม้ที่จะนำมาปลูกเพิ่มเติม

การสำรวจรวบรวมตัวอย่างพรรณไม้พื้นเมืองของเกาะสีชัง ในพื้นที่พระจุฑาธุชราชฐานในช่วงเวลาที่ผ่านมาพบว่า พรรณไม้ที่สามารถเจริญได้ดีในพื้นที่นี้บางชนิดน่าที่จะนำไปขยายพันธุ์และปลูกประดับเพิ่มเติมคือ สะบ้ายิง ดอกตี่ง ไล่ไก่ บุก ผักบั้งทะเล โปะทะเล และปอทะเล ได้เก็บส่วนที่จะใช้ในการขยายพันธุ์ เช่น เมล็ด และกิ่ง เพื่อจะศึกษาวิธีการขยายพันธุ์ที่เหมาะสมต่อไป นอกจากนี้ พรรณไม้บางชนิดที่มีหลักฐานว่าเคยปลูกอยู่เดิม แต่ปัจจุบันไม่พบแล้วนั้น ควรจะได้มีการนำมาปลูกอีกครั้ง เพื่อความสมบูรณ์ในเชิงประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะพรรณไม้ที่มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับสถานที่ต่าง ๆ ในอดีต ซึ่งจะมีการทำป้ายบอกชื่อและความสำคัญของสถานที่เหล่านั้น

5.2.1 ทดสอบการขยายพันธุ์ของพรรณไม้บางชนิดที่จะนำไปปลูกประดับเพิ่มเติม

ทดสอบการขยายพันธุ์ของพรรณไม้บางชนิดที่จะนำไปปลูกประดับเพิ่มเติม จำนวน 6 ชนิด ที่มีลักษณะที่น่าจะสามารถขยายพันธุ์โดยการปักชำหรือเพาะเมล็ดได้ ได้แก่ จ้าครามเล็ก (*Tephrosia villosa* (L.) Pers.) สะบ้ายิง (*Entada glandulosa* Pierre ex Gagnep.) ไล่ไก่ (*Jasminum funale* Decne. subsp. *funale*) หนุ่ยหัวรากน้อย (*Cyanotis cristata* Roem. & Schult.) ดอกตี่ง (*Gloriosa superba* L.) และผักบั้งทะเล (*Ipomoea pes-caprae* (L.) R. Br.) ได้ผลดังนี้

จ้าครามเล็ก (*Tephrosia villosa* (L.) Pers.)

ลักษณะทั่วไป

ไม้ล้มลุก ขึ้นแผ่คลุมดิน ดอกขนาดเล็ก ดอกดก สีสันสวยงาม เหมาะที่จะใช้เป็นพืชคลุมดิน ถิ่นชนิดนี้ พบอย่างน้อย 3 พันธุ์ ซึ่งมีความแตกต่างกันที่สีของกลีบดอก คือ บางต้นสีขาว บางต้นสีชมพู และบางต้นสีชมพูแซมเหลือง

ลักษณะฝักและเมล็ดของต้นดอกสีชมพู และต้นดอกสีชมพูแซมเหลืองแตกต่างกัน (ยังไม่พบฝักและเมล็ดของต้นดอกสีขาว จึงยังไม่มีผลการทดลองในส่วนนี้) คือ ฝักของต้นดอกสีชมพูมีลักษณะอวบ เมล็ดรูปร่างกลม ส่วนต้นที่มีดอกสีชมพูแซมเหลือง ฝักจะมีลักษณะแบนกว่า และเมล็ดมีรูปร่างแบนกว่า เมล็ดของต้นที่มีดอกสีชมพู

บริเวณที่พบตามธรรมชาติ

พบบริเวณกลางแจ้ง ดินทราย มีค่า field capacity = 16.27% pH ของดิน = 7.8

การทดสอบการขยายพันธุ์

การขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

จ้าครามเล็กดอกสีชมพูมีเปอร์เซ็นต์การงอก ซึ่งทดสอบโดยวิธีการเพาะบนกระดาษกรอง เท่ากับ 60% จ้าครามเล็กดอกสีชมพูแซมเหลืองมีเปอร์เซ็นต์การงอก ซึ่งทดสอบโดยวิธีการเพาะบนกระดาษกรอง เท่ากับ 14% เมล็ดของทั้งสองพันธุ์สูญเสียความสามารถในการงอกภายใน 2 เดือน หลังจากเก็บเมล็ดเมื่อเก็บรักษาในที่อุณหภูมิ 8-10 องศาเซลเซียส

การขยายพันธุ์ด้วยการปักชำ

ด้วยลักษณะของพืชชนิดนี้ ไม่เหมาะที่จะขยายพันธุ์โดยการปักชำ

สะบ้าลิง (*Entada glandulosa* Pierre ex Gagnep.)

ลักษณะทั่วไป

ไม้เลื้อย ดอกออกเป็นช่อ ดอกมีสีเหลืองอ่อน มีฝักรูปร่างสวยงาม และติดฝักพร้อมกันจำนวนมาก เหมาะที่จะใช้เป็นไม้ประดับ

บริเวณที่พบตามธรรมชาติ

พบบริเวณกลางแจ้ง ดินร่วนปนทราย

การทดสอบการขยายพันธุ์

การขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ทดสอบเปอร์เซ็นต์การงอก โดยวิธีการเพาะลงในดินผสม และให้ความชื้นสม่ำเสมอ ซึ่งมีเปอร์เซ็นต์การงอก เท่ากับ 44% ภาพต้นสะบ้าลิงที่ได้จากการเพาะเมล็ดเป็นดังภาพที่ 219

การขยายพันธุ์ด้วยการปักชำ

ไม่ได้ทดลองปักชำ เนื่องจากลำต้นเลื้อยขึ้นบนต้นไม้อื่น แต่มีฝักแก่และเมล็ดค่อนข้างมาก จึงควรเก็บเมล็ดเพื่อการขยายพันธุ์

ภาพที่ 219 ต้นสะบ้าลิงจากการเพาะเมล็ด

ໄສໄກ່ (*Jasminum funale* Decne. subsp. *funale*)

ลักษณะทั่วไป

เป็นไม้เลื้อย มีดอกมีสีขาว กลิ่นหอม

บริเวณที่พบตามธรรมชาติ

เป็นพืชที่ขึ้นบริเวณกลางแจ้ง ดินร่วนปนทราย

การทดสอบการขยายพันธุ์

การขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ยังไม่ได้ทำการทดสอบ เนื่องจาก ขณะทำการสำรวจยังไม่ติดเมล็ด

การขยายพันธุ์ด้วยการปักชำ

การปักชำพบว่ากิ่งอ่อน จะไม่สามารถปักชำได้ ส่วนที่เป็น green wood และ semi-hardwood ปักชำได้ผลดีกว่าส่วนอื่นๆ โดยใช้สารเร่งราก (seradix) ช่วย เปอร์เซ็นต์การเกิดรากของกิ่งชำเท่ากับ 25% (ภาพที่ 220)

ภาพที่ 220 กิ่งชำของໄສໄກ່

หญ้าหัวรากน้อย (*Cyanotis cristata* Roem. & Schult.)

ลักษณะทั่วไป

Herbaceous plants ลักษณะที่พบในธรรมชาติเป็นต้นพืชขึ้นเป็นกอตามซอกหิน ใบค่อนข้างแห้งสีน้ำตาลแกมแดง ออกดอกสีน้ำเงิน หากปลูกเลี้ยงในสภาพที่มีความชื้นดีจะมีลำต้นสีเขียวอวบ ออกดอกสีน้ำเงินค่อนข้างสม่ำเสมอ

บริเวณที่พบตามธรรมชาติ

เป็นพืชที่ขึ้นบริเวณกลางแจ้ง ขึ้นตามซอกหิน แห่ง

การทดสอบการขยายพันธุ์

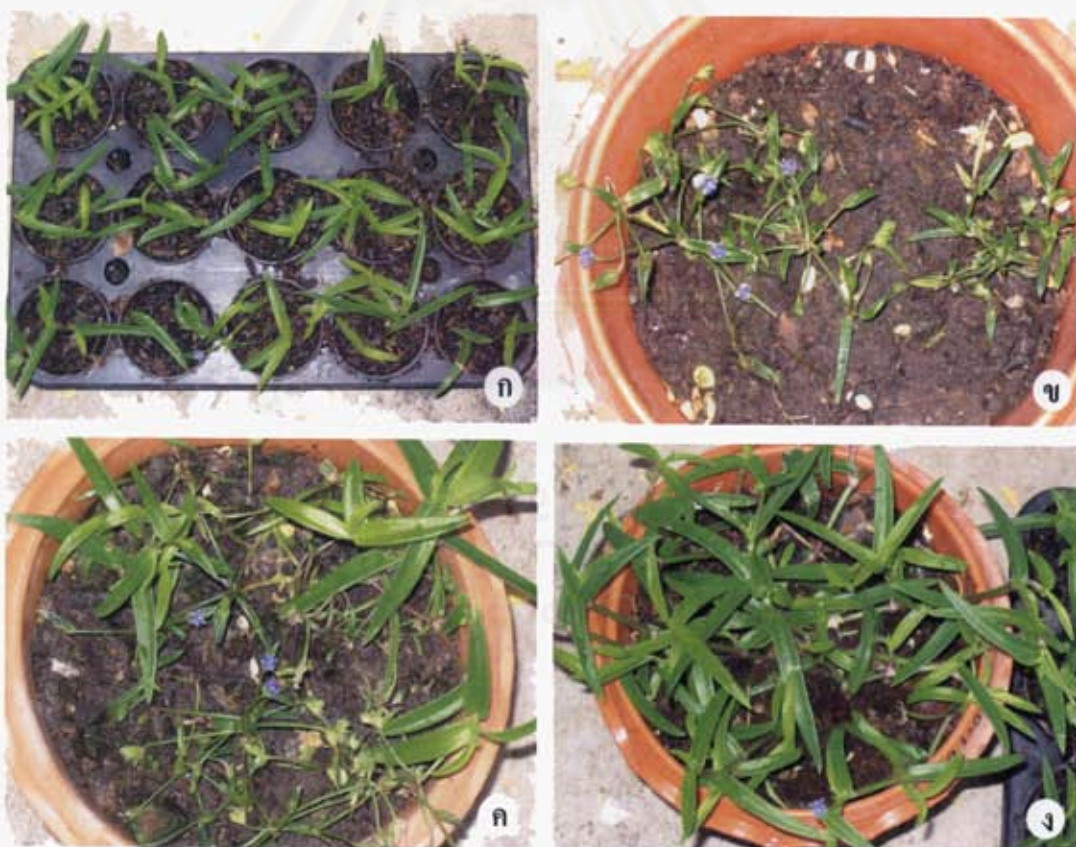
การขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

สามารถขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดได้

การขยายพันธุ์ด้วยการปักชำ

ขยายพันธุ์โดยการปักชำโดยไม่ต้องใช้ฮอร์โมนช่วย 100% ภาพการปักชำหญ้าหัวรากน้อยเป็นดังภาพที่ 221

สามารถปักชำในดินร่วนปนทรายได้

ภาพที่ 221 การปักชำหญ้าหัวรากน้อย (ก) ซึ่งเจริญได้ดี และออกดอกได้ภายในเวลา 3 เดือน (ข-ง)

ดองดึง (*Gloriosa superba* L.)

ลักษณะทั่วไป

ไม้ล้มลุก ลำต้นเหนือดินเลื้อย สีเขียว ใบรูปใบหอกยาว ปลายใบเป็นมือจับ ออกดอกเป็นช่อที่ปลายยอดและปลายกิ่ง ดอกมีสีเหลือง ส้ม แดง ดอกบานกลีบดอกกระดกขึ้นด้านบน สวยงาม แปลกตา (ภาพที่ 222ก) ฝักอ่อนสีเขียว (ภาพที่ 222ข) ฝักแก่แตก ภายในมีเมล็ดจำนวนมาก มีลำต้นใต้ดินเป็นแบบ tuber รูป V หรือ L (ภาพที่ 222ค) มีตาที่ปลายของลำต้นใต้ดินซึ่งจะเจริญเป็นลำต้นเหนือดินได้ (ภาพที่ 222ง)

บริเวณที่พบตามธรรมชาติ

เป็นพืชที่ขึ้นบริเวณกลางแจ้ง

การทดสอบการขยายพันธุ์

การขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

เมล็ดมีระยะพักตัวนานหลายเดือน

การขยายพันธุ์ด้วยลำต้นใต้ดิน

ลำต้นใต้ดิน 1 หัว จะงอกให้ต้นใหม่ 1-2 ต้น ต่อหัว ภายหลังจากการพักตัวของหัวระยะหนึ่ง ซึ่งจะสังเกตเห็นการเจริญของตาที่ปลายของหัวได้

ภาพที่ 222 ดอก (ก) ฝักอ่อน (ข) ลำต้นใต้ดิน (ค) และลำต้นใต้ดินที่กำลังงอก (ง) ของดองดึง

ผักบุ้งทะเล (*Ipomoea pes-caprae* (L.) R. Br.)

ลักษณะทั่วไป

ไม้เถาเลื้อยทอดไปตามพื้นดิน ชอบขึ้นในดินปนทราย มียางขาว ใบรูปไข่ รูปไข่กลับ รูปกลม รูปขอบขนาน รูปรี หรือรูปไต ปลายใบส่วนใหญ่มนฐานใบเว้าเป็นรูปหัวใจ ออกดอกเป็นดอกช่อ เกิดที่ซอกใบ กลีบดอกสีชมพูถึงม่วงแดง เชื่อมติดกันเป็นรูปกรวย

บริเวณที่พบตามธรรมชาติ

เป็นไม้ชายหาดกลางแจ้ง ขึ้นได้ดีในดินร่วนปนทรายถึงดินทราย

การทดสอบการขยายพันธุ์

การขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

ไม่ได้ทำการทดสอบ เนื่องจากการขยายพันธุ์ด้วยการปักชำให้ผลดี และสามารถทำได้ตลอดทั้งปี

การขยายพันธุ์ด้วยการปักชำ

ขยายพันธุ์ด้วยการปักชำโดยใช้ฮอร์โมนช่วย ได้ผลดี เปอร์เซ็นต์การเกิดรากของกิ่งชำประมาณ 80% กิ่งบริเวณใกล้โคนต้นได้ผลดีกว่าบริเวณปลายกิ่งที่เนื้อเยื่ออ่อนกว่า

ภาพที่ 223 ผักบุ้งทะเลที่ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติ

5.2.2 วิเคราะห์สภาพดินในบริเวณที่คาดว่าจะปลูกพรรณไม้ประดับเพิ่มเติม

พระจุฑาธุชราชฐาน ได้รับพื้นที่ที่ต้องการทำการจัดสวนเพื่อความสวยงาม ได้แก่ สนามหญ้าทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตึกวัฒนา แปลงปลูกไม้ประดับทางทิศตะวันตกของตึกวัฒนา โกล้านวงกลม ลานทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 แปลงดินทางทิศเหนือและทิศตะวันออกเฉียงของตึกผ่องศรี แปลงทางทิศเหนือและทิศใต้ (เลียบริมทะเล) ของที่ตั้งฐานเดิมของพระที่นั่งมณเฑียรรัตนโรจน์

ได้สุ่มตัวอย่างดิน 2 ระดับ คือที่ระดับความลึก 15 เซนติเมตร และที่ระดับความลึก 30 เซนติเมตร การวัดค่า pH และ field capacity ของดินทำโดยสุ่มตัวอย่างดิน พื้นที่ละ 5 ตัวอย่าง ได้ผลดังนี้

หมายเลข ตัวอย่างดิน	ตำแหน่งพื้นที่	Field capacity (%) ที่ความลึก 0-15 cm	Field capacity (%) ที่ความลึก 15-30 cm	pH ที่ความลึก 0-15 cm	pH ที่ความลึก 15-30 cm
3/1	สนามหญ้าทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตึกวัฒนา	23.15	n.d.	7.2	7.2
4/1	แปลงปลูกไม้ประดับทางทิศตะวันตกของตึกวัฒนา โกล้านวงกลม แปลงที่ 1	33.47	26.33	7.1	6.9
5/1	แปลงปลูกไม้ประดับทางทิศตะวันตกของตึกวัฒนา โกล้านวงกลมแปลงที่ 2	25.77	28.40	7.8	7.4
6/1	แปลงปลูกไม้ประดับทางทิศตะวันตกของตึกวัฒนา โกล้านวงกลมแปลงที่ 3	27.48	22.46	7.5	7.6
7/1	แปลงปลูกไม้ประดับทางทิศตะวันตกของตึกวัฒนา โกล้านวงกลมแปลงที่ 4	45.06	n.d.	7.4	7.9
8/1	แปลงปลูกไม้ประดับทางทิศตะวันตกของตึกวัฒนา โกล้านวงกลมแปลงที่ 5	35.06	27.06	7.5	7.4
9/1	แปลงปลูกไม้ประดับทางทิศตะวันตกของตึกวัฒนา โกล้านวงกลมแปลงที่ 6	30.11	30.54	7.2	7.4
10/1	ลานทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของพระบรมรูปรัชกาล ที่ 5 ความลึก 0-15 เซนติเมตร	10.40	33.76	7.4	7.5
12/1	แปลงดินทางทิศเหนือของตึกผ่องศรี	32.25	n.d.	7.4	n.d.
13/1	แปลงดินทางทิศตะวันออกเฉียงของตึกผ่องศรี	31.48	n.d.	7.5	n.d.
16/1	แปลงทางทิศใต้(เลียบริมทะเล) ของที่ตั้งฐานเดิม ของพระที่นั่งมณเฑียรรัตนโรจน์	11.92	22.90	7.8	8.4
17/1	แปลงทางทิศเหนือของที่ตั้งฐานเดิมของพระที่นั่งมณเฑียร รัตนโรจน์	16.77	12.16	7.5	7.7

n.d. ไม่สามารถวิเคราะห์ค่า field capacity ของดินได้เนื่องจากตัวอย่างดินเป็นหินแข็ง

5.2.3 การวิเคราะห์ความสามารถในการนำน้ำไปใช้ของพรรณไม้ที่จะปลูกเพิ่มเติม

โดยการวิเคราะห์จาก field capacity ของดิน 2 ชนิดคือ ดินร่วนปนทรายในอัตราส่วน ดินร่วน 1 ส่วนต่อทราย 1 ส่วน และดินทราย เปรียบเทียบกับ permanent wilting percentage (เปอร์เซ็นต์น้ำในดินขณะที่พืชมีการเหี่ยวอย่างถาวร) เมื่อปลูกพืชในดินร่วนปนทรายและดินทราย ในการศึกษาครั้งนี้ใช้ ฤๅษีผสม (*Coleus* sp.) เป็นพืชเปรียบเทียบสำหรับพืชที่มีความสามารถในการทนแล้งดี ปานกลาง ตามลำดับ

Field capacity ของดินร่วนปนทราย = 42.2%

Field capacity ของดินทราย = 29.4%

ค่า permanent wilting percentage ของพืชที่ทำการศึกษาในดินร่วนปนทรายและดินทรายเป็นดังนี้

ชนิดพืช	permanent wilting percentage (%)	
	ดินร่วนปนทราย	ดินทราย
สะบ้าลิง (<i>Entada glandulosa</i>)	8.50±0.75	4.40±0.62
ไล่ไก่ (<i>Jasminum funale</i> subsp. <i>funale</i>)	6.06	N.D.
หญ้าหัวรอกน้อย (<i>Cyanotis cristata</i>)	3.46±0.34	N.D.
ผักบุ้งทะเล (<i>Ipomoea pes-caprae</i>)	10.35	3.00±0.72
ฤๅษีผสม (<i>Coleus</i> sp.)	6.86±1.36	3.75±1.03

N.D. ไม่ได้ทำการศึกษาเนื่องจากข้อจำกัดของตัวอย่าง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6. วิจารณ์ผลการวิจัย

6.1 ความหลากหลายของพรรณไม้ในพื้นที่พระจุฑาธุชราชฐาน

พรรณไม้ที่มีเนื้อเยื่อลำเลียง พบ 2 กลุ่ม คือเฟิร์นและกลุ่มใกล้เคียงเฟิร์น (Ferns and fern allies) และไม้ดอก (Angiosperms) โดยไม่พบพืชเมล็ดเปลือย (Gymnosperms) ซึ่งถ้าดูจากสภาพพื้นที่ของเกาะสีชังน่าจะพบปรอททะเล (*Cycas circinalis* L.) บริเวณที่เป็นเขาและหน้าผาริมทะเลหรือบริเวณที่เป็นดินเลน (Jones, 1993) อย่างไรก็ตาม Maxwell (1994) ซึ่งสำรวจเกาะสีชังทั้งหมดก็ไม่พบปรอทชนิดนี้เช่นเดียวกัน สำหรับเฟิร์นที่พบ พบน้อยชนิดคือเพียง 4 ชนิด ซึ่งนับเป็นจำนวนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับเกาะอื่นๆ สอดคล้องกับลักษณะพื้นที่เกาะสีชังซึ่งเป็นพื้นที่ที่ค่อนข้างแห้งแล้งไม่เหมาะต่อการเจริญเติบโตของเฟิร์นส่วนใหญ่ เฟิร์นอิงอาศัย 2 ชนิดที่พบคือ กระแตไต่ไม้ (ภาพที่ 9-10) และผักปึกไก่ มีการปรับตัวในด้านโครงสร้างให้ทนแล้งเช่นมีเกล็ดปกคลุมลำต้นส่วนที่สัมผัสอากาศอย่างหนาแน่นป้องกันการเสียน้ำ ในกระแตไต่ไม้ลำต้นมีลักษณะอวบนำสามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ จึงสามารถพบเฟิร์นทั้ง 2 ชนิดขึ้นบนหินหรือเกาะบนต้นไม้เป็นพืชอิงอาศัย แต่อย่างไรก็ตามในช่วงฤดูแล้งที่มีฝนทิ้งช่วงเป็นเวลานานเช่นในช่วงเวลาที่สำรวจจึงพบ ผักปึกไก่ ปรับตัวให้ทนแล้งโดยการลดพื้นที่ผิวใบให้สัมผัสอากาศที่แห้งแล้งให้น้อยที่สุด โดยใบจะบิดงอและหันด้านล่างของแผ่นใบที่มีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่นให้สัมผัสกับอากาศโดยรอบ ที่น่าแปลกใจคือพบพืชกลุ่มใกล้เคียงเฟิร์นในสกุลตีนตุ๊กแก คือ ผักควา (ภาพที่ 12) ขึ้นอยู่บริเวณที่เป็นแอ่งดินๆ ที่ค่อนข้างแห้งในช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึงธันวาคม 2547 โดยทั่วไปพืชสกุลนี้จะขึ้นบริเวณที่มีความชื้นค่อนข้างสูง แต่สามารถเจริญในบริเวณทุ่งหญ้าได้เนื่องจากขึ้นแทรกอยู่ปะปนกับหญ้าที่ช่วยรักษาความชุ่มชื้น และบดบังแสงแดดให้แก่พืชชนิดนี้ไม่ได้รับแสงแดดโดยตรง ส่วนกุศหมาก (ภาพที่ 11) เป็นเฟิร์นที่ชอบหินปูน พบได้ทั่วไปบริเวณที่เป็นหินปูน โดยมักพบขึ้นอยู่ตามรอยแตกหรือรอยแยกของหิน เฟิร์นชนิดนี้ไม่มีในรายงานของ Maxwell (1994) เฟิร์นที่น่าจะพบในพื้นที่ที่เป็นหินปูนคือเฟิร์นในสกุลเฟิร์นก้านดำ (*Adiantum*) ซึ่ง Maxwell (1994) สำรวจพบ 1 ชนิด คือ *Adiantum zollingeri* Mett. ex Kuhn แต่ไม่พบในเขตพื้นที่พระจุฑาธุชราชฐานและบริเวณใกล้เคียง

ไม้ดอกเป็นพรรณไม้กลุ่มที่มีความหลากหลายมากที่สุดคือพบ 225 ชนิด 4 ชนิดย่อย 8 พันธุ์ 180 สกุล จัดอยู่ใน 68 วงศ์ 3 วงศ์ย่อย เนื่องจากเป็นกลุ่มพืชที่ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแห้งแล้งได้ดีพวกที่ทนความแห้งแล้งได้น้อยขึ้นอยู่บริเวณที่มีร่มเงาของไม้ต้น เช่น พืชในวงศ์ Araceae พวกบุกบอนต่างๆ เช่น บุก ซึ่งมีถึง 2 ชนิด (ภาพที่ 188 และ 189-190) ออกดอกและติดผลได้เป็นอย่างดี

พื้นที่พระจุฑาธุชราชฐานทางด้านทิศตะวันตกมีลักษณะเป็นเนินเขาจะพบไซดหิน หรือเนินหินอยู่ทั่วไป เป็นพื้นที่ที่รับแสงแดดได้เต็มที่ทุกด้านมีพรรณไม้หลากหลายชนิดขึ้นอยู่บริเวณนี้ หลายชนิดเป็นพรรณไม้เบิกนำที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่แห้งแล้ง เช่น สลัดไดป่า (ภาพที่ 83-84) จันทน์ผา (ภาพที่ 206-207) แหนนา (ภาพที่ 63-64) สำโรง (ภาพที่ 171-172) จั้วป่า (ภาพที่ 45-46, 49) พทรา (ภาพที่ 151-153) มะค่าโมง (ภาพที่ 95-96) โพธิ์ (ภาพที่ 134-135) เป็นต้น แต่ก็มักจะมี

ความสูงและขนาดไม่ใหญ่นักเนื่องจากขึ้นอยู่บริเวณที่ค่อนข้างแห้งแล้ง ตามรอยแตกของหิน ระหว่างเนินหินเป็นทุ่งหญ้า พบไม้พุ่มขึ้นกระจายเป็นหย่อมๆ และมักจะมีไม้เถาหรือพรรณไม้เลื้อยในวงศ์ถั่ว (Leguminosae) ขึ้นปกคลุม เช่น หมามุ่ย (ภาพที่ 116-117) สะบ้ายิง (ภาพที่ 105-106) มะกล่ำตาหนู (ภาพที่ 109-110) เป็นต้น ในช่วงฤดูแล้งบริเวณทุ่งหญ้าจะแห้งทำให้ดูโปร่งตา ไม้ต้นหลายชนิดทิ้งใบและออกดอกในขณะที่ยังไม่แตกใบใหม่ เช่น ลำโพง จีวป่า มะกอก แต่ไม้ต้นบางชนิดไม่ทิ้งใบหมดพร้อมกันทั้งต้น เช่น อะราง ตะแบกทอง (ภาพที่ 120) ยอป่า (ภาพที่ 159-160) สวอง (ภาพที่ 93) ในช่วงเวลาที่มีความแห้งแล้งนี้พืชบางชนิดที่ออกดอกมาก่อนหน้านี้จะติดผล เช่น พืชในสกุล *Ficus* พวกโพธิ์และไทรบางชนิด แหนนา มะค่าโมง เป็นต้น

ชายหาดในเขตพื้นที่พระจุฑาธุชราชฐานพบป่าชายเลน (Mangrove forest) ที่มีสภาพถูกรบกวนเป็นอย่างมาก มีพรรณไม้ป่าชายเลนเพียงไม่กี่ชนิดทางด้านหน้าของสถานีวิจัยฯ เช่น แสมทะเล (ภาพที่ 148-150) หนัทะเล โปรงขาว (ภาพที่ 155-156) นอกจากนี้มีพื้นที่ที่เป็นป่าชายหาด (Beach forest) บริเวณหาดทรายแก้ว ซึ่งได้รับผลกระทบจากการดำรงชีพของคนที่อยู่บนเกาะสีชังที่มีการส่งเสริมให้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในกระชังบริเวณชายฝั่งโดยเฉพาะทางด้านทิศใต้ของเกาะ นอกจากนี้ยังมีแพโป๊ะที่ใช้เป็นแพบริการขายอาหาร โดยทั้งซากกระชังและแพโป๊ะจะถูกคลื่นซัดขึ้นฝั่งบริเวณหาดทรายแก้ว ทำให้บริเวณนี้มีสภาพเป็นกองขยะที่มีทั้งโฟม เศษไม้ และขวดแตกอยู่ทั่วไป (ภาพที่ 2) ในอดีตบริเวณหาดทรายแก้วสามารถใช้เป็นที่พักผ่อนและเล่นน้ำทะเลได้ จึงควรที่จะมีการฟื้นฟูพื้นที่นี้ให้กลับคืนสภาพธรรมชาติ จากการสำรวจครั้งนี้พบพรรณไม้ป่าชายหาดได้แก่ หูกวาง โททะเล (ภาพที่ 126) ปอทะเล ผักบุงทะเล (ภาพที่ 68) สวาด (ภาพที่ 98) ลำมะงา (ภาพที่ 89) เป็นที่น่าแปลกใจว่าไม่พบต้นมะพร้าวขึ้นตามชายหาดบนเกาะเลย การบูรณะสภาพป่าชายเลนให้คงอยู่ในพระจุฑาธุชราชฐาน จึงควรปลูกป่าชายเลนเพิ่มเติม โดยให้ความหลากหลายของไม้ชายเลนเพิ่มขึ้น ชนิดที่ควรปลูกเพิ่มเติม เช่น ลำพู โกงกางใบใหญ่ คนทีสอทะเล และควรปลูกพรรณไม้ที่เป็นเอกลักษณ์ของพรรณไม้ป่าชายหาดเพิ่มเติม เช่น จิกเล รักทะเล ส่วนโททะเล ปอทะเล ผักบุงทะเล และหูกวาง ที่มีอยู่เดิมก็ควรขยายพันธุ์และนำมาปลูกเพิ่มเติม

การวิจัยครั้งนี้พบพืชที่มีเนื้อเยื่อทอเลียงทั้งสิ้น 230 ชนิด ในพื้นที่ประมาณ 0.36 ตร.กม. ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 84 ของจำนวน 274 ชนิด ในพื้นที่เกาะสีชังทั้งหมด 8 ตร.กม. ที่สำรวจโดย Maxwell (1994) ทำให้เห็นว่าการสำรวจเฉพาะพื้นที่อย่างต่อเนื่องในทุกฤดูกาลเช่นการวิจัยครั้งนี้สามารถพบจำนวนพืชได้เพิ่มมากกว่าการสำรวจเฉพาะช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

6.2 วิเคราะห์หาพรรณไม้ที่จะนำมาปลูกเพิ่มเติม

ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2436-2520 พื้นที่พระจุฑาธุชราชฐานหมดสภาพจากการเป็นเขตพระราชฐาน มีสภาพพื้นที่ทรุดโทรมไม่น่าดู เนื่องจากขาดการดูแลรักษาเป็นเวลานาน ก่อนที่ทางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะได้รับมอบหมายจากกรมธนารักษ์ให้ดูแลพื้นที่ บริเวณที่เป็นที่ตั้งของพระตำหนักต่างๆ มีพรรณไม้ที่นำเข้ามาปลูกเป็นส่วนใหญ่ โดยเน้นตกแต่งสถานที่ให้เกิดความสวยงามและให้ร่มเงา พรรณไม้หลายชนิดที่เป็นไม้ต้น สามารถเจริญเติบโตในพื้นที่ที่ได้รับน้ำน้อยที่ขึ้นอยู่บริเวณพื้นที่ลาดชันได้อย่างดี ไม้ต้นที่สมควรกล่าวถึง เช่น ลั่นทม (ภาพที่ 27-32) ไกรหรือไทรเลียบ (ภาพที่ 136,

140-141) โพธิ์ (ภาพที่ 134-135) มะขาม (ภาพที่ 101-102) กระถิน (ภาพที่ 107) มะขามเทศ (ภาพที่ 108) หางนกยูงฝรั่ง (ภาพที่ 99) ซึ่งเห็นได้จากการที่พรรณไม้ดังกล่าวสามารถขยายขนาดของลำต้นทางด้านกว้างได้มาก มีพรรณไม้หลายชนิด เช่น ต้นลำต้นทึบ มีเรือนยอดขนาดใหญ่แต่ขึ้นอยู่ในพื้นที่ที่เป็นดินปนทรายหรือพื้นที่ลาดชันทำให้มีฐานรากที่ไม่มั่นคงทำให้ต้นล้มได้ จึงควรมีการดูแลรักษาตัดตกแต่งกิ่งเพื่อรักษาทรงพุ่มและเป็นการช่วยลดน้ำหนักของต้น ซึ่งจะช่วยให้ต้นตั้งตรงอยู่ได้ กิ่งไม้ใบไม้ที่ตัดมาถ้าได้มีการย่อยทอนให้มีขนาดเล็กกลง จะสามารถนำมาใช้เป็นวัสดุสำหรับการทำปุ๋ยหมักได้ต่อไป

จากการสำรวจครั้งนี้พบว่าพรรณไม้ที่พบในเขตพระจุลราชูราชฐาน มีความสวยงามตามธรรมชาติ เหมาะสมที่จะนำมาปลูกตกแต่งพื้นที่ที่ได้รับการบูรณะ จึงได้คัดเลือกพรรณไม้ดังกล่าวมาทั้งหมด 6 ชนิด เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการขยายพันธุ์เพื่อใช้ปลูกเพิ่มเติมต่อไปในอนาคต

6.2.1 ทดสอบการขยายพันธุ์และความสามารถในการนำน้ำไปใช้ของพรรณไม้บางชนิดที่จะนำไปปลูกประดับเพิ่มเติม

พรรณไม้ที่ทำการตรวจสอบทั้ง 6 ชนิด มีความสามารถในการขยายพันธุ์ได้ดี ยกเว้น ใส้ไก่ ที่เปอร์เซ็นต์การปักชำได้ค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้เป็นเพราะกิ่งอ่อนไม่สามารถใช้ปักชำได้

จำครามเล็ก มีลักษณะการขึ้นแผ่คลุมดิน และสามารถเจริญเติบโตจนออกดอกได้ แม้เติบโตในพื้นที่ที่มีความสามารถในการอุ้มน้ำต่ำ และ pH ค่อนข้างเป็นเบส จึงคาดว่าพืชชนิดนี้มีศักยภาพที่จะนำไปใช้เป็นพืชประดับคลุมดินได้ดี และสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมของเกาะสีชังได้ดีตามธรรมชาติอยู่แล้ว แต่มีข้อควรระวังในการเพาะขยายพันธุ์เนื่องจากการขยายพันธุ์ชนิดนี้ที่ดียที่สุดคือการขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด แต่เมล็ดมีอายุการเก็บรักษาค่อนข้างสั้น เมื่อเก็บเมล็ดแล้วควรเพาะทันที

หญ้าหัวรอกน้อย (ภาพที่ 199 และ 221) เป็นพืชอีกชนิดหนึ่งที่มีความทนทานต่อความแล้งได้ดี เนื่องจากบริเวณที่พบตามธรรมชาติอยู่ตามขอบหินที่มีความชื้นต่ำ และสามารถออกดอกได้ดี เมื่อทำการขยายพันธุ์โดยการปักชำ ก็สามารถปักชำขยายพันธุ์ได้ง่าย ระบบรากต้น ดูแลรักษาง่าย ความสามารถในการใช้น้ำในดินร่วนปนทรายกว้างกว่าฤๅษีผสมซึ่งเป็นไม้ประดับทนแล้งปานกลาง นอกจากนี้ยังสามารถให้ดอกที่มีสีสรรสวยงามอย่างสม่ำเสมออีกด้วย

ส่วนพรรณไม้ที่ทำการทดสอบศักยภาพในการขยายพันธุ์ในเบื้องต้นอีก 4 ชนิดนี้เป็นไม้เลื้อย 3 ชนิด คือ สะบัวลิง (ภาพที่ 105-106 และ 219) และดองดึง (ภาพที่ 197 และ 222) ซึ่งสามารถปลูกเป็นไม้ประดับโดยการจัดทำเป็นซุ้มไม้เลื้อย ประดับตกแต่งสวนตามความเหมาะสม เนื่องจากสะบัวลิงเป็นพืชที่ไม่ทนแล้งมากนัก ควรปลูกในดินร่วนปนทราย และมีการให้น้ำค่อนข้างสม่ำเสมอ เพื่อให้ต้นเจริญเติบโตสวยงาม สำหรับ ผักบุ้งทะเล (ภาพที่ 68 และ 223) ซึ่งเป็นไม้เลื้อยคลุมดินอีกชนิดหนึ่งสามารถขยายพันธุ์โดยการปักชำได้ง่าย และขึ้นได้ดีตามชายหาด มีความสามารถในการใช้น้ำในดินทรายได้ดีกว่าพืชชนิดอื่นๆ ที่ทำการศึกษา สามารถปลูกเป็นไม้คลุมหาดทราย หรือปลูกบริเวณดินทรายได้โดยมีการดูแลให้น้ำในระยะแรกตามสมควร

ส่วนอีกชนิดหนึ่งเป็นไม้พุ่มกิ่งเลื้อย ได้แก่ ใส้ไก่ (ภาพที่ 144 และ 220) มีความ

สามารถในการนำน้ำในดินร่วนปนทรายไปใช้ได้ค่อนข้างดี เป็นไม้ให้ดอกสีขาว มีกลิ่นหอม ที่สามารถปลูกและตัดแต่งให้เป็นพุ่มตามต้องการ

6.2.2 วิเคราะห์สภาพดินในบริเวณที่คาดว่าจะปลูกพรรณไม้ประดับเพิ่มเติม

จากการวิเคราะห์สภาพดินที่จะทำการลงพรรณไม้ประดับเพิ่มเติม พบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่มีค่า pH ของดินค่อนข้างเป็นเบส ซึ่งสอดคล้องกับสภาพพื้นที่โดยทั่วไปที่เกาะสีชัง เป็นพื้นที่ที่เป็นเขาหินปูน ดังนั้นพรรณไม้ที่จะสามารถเติบโตได้ดีในบริเวณดังกล่าวควรเป็นพรรณไม้ที่สามารถเจริญเติบโตได้ในสภาพดินที่มี pH อยู่ในช่วงดังกล่าว (pH 6.9-8.4) นอกจากนี้ลักษณะของดินจัดเป็นดินประเภทดินร่วนปนทราย ถึง ดินทราย ซึ่งมีความสามารถในการระบายน้ำดีแต่ในขณะเดียวกันก็จะอุ้มน้ำได้น้อยด้วย ปัญหาอีกประการหนึ่งที่พบขณะศึกษาวิจัย คือ น้ำจืดบนเกาะมีจำกัด ดังนั้นการคัดเลือกชนิดพรรณพืชที่จะใช้ในการปลูกประดับควรได้คำนึงถึงชนิดของพรรณไม้ที่มีความสามารถในการทนแล้งดี หรือมีประสิทธิภาพในการใช้น้ำสูง จากการสำรวจเบื้องต้นในการศึกษาในครั้งนี้ พืช 2 ชนิดที่แสดงศักยภาพที่น่าจะมีความทนแล้งได้ดี คือ *จำครามเล็ก* และ *หญ้าหัวรอกน้อย* เนื่องจากสภาพที่พบตามธรรมชาติขณะที่ยังออกดอกสวยงามนั้นในบริเวณดังกล่าวเป็นดินที่มีความสามารถอุ้มน้ำต่ำ จึงคาดว่าน่าจะเป็นพรรณพืชที่ปรับตัวได้ดี รวมทั้งเมื่อนำหญ้าหัวรอกน้อยมาทดสอบความสามารถในการใช้น้ำในดินร่วนปนทรายพบว่าเป็นพืชที่มีความสามารถนำน้ำไปใช้ได้อยู่ในช่วงกว้าง แสดงให้เห็นศักยภาพในการเป็นไม้ทนแล้งที่ดี สำหรับจำครามเล็กซึ่งไม่ได้ทำการศึกษา ค่า permanent wilting percentage เนื่องจากจำนวนต้นและขนาดของต้นไม่เพียงพอที่จะทำการศึกษาได้ ณ ขณะนี้ แต่หากพิจารณาจากบริเวณที่พืชชนิดดังกล่าวขึ้นตามธรรมชาติเห็นว่าพืชชนิดนี้น่าจะมีการปรับตัวต่อการเจริญเติบโตในสภาพที่มีน้ำจำกัดได้เป็นอย่างดี

ในบางพื้นที่ เช่น พื้นที่บริเวณรอบตึกผ่องศรี มีชั้นของดินชั้นเพียง 15-20 เซนติเมตร ดังนั้นหากทำการปลูกพืชในบริเวณนี้ อาจต้องคัดเลือกไม้ประดับที่มีระบบรากตื้น หรือต้องทำการปรับปรุงดินให้เหมาะสมเสียก่อน ส่วนบริเวณอื่นๆ แม้ว่าจะมีชั้นของดินลึกกว่าแต่หากมีการนำไม้ประดับบางชนิดเข้าไปปลูกก็ควรต้องมีการปรับสภาพดินด้วยการเติมอินทรีย์วัตถุให้มีการอุ้มน้ำได้มากขึ้น และ ปรับให้มี pH ที่เหมาะสมกับพืชนั้นๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

7. สรุปผลการวิจัย

การสำรวจรวบรวมตัวอย่างพรรณไม้ที่พบบนเกาะสีชัง ในพื้นที่พระจุฬาภรณราชฐาน ในช่วงเวลา 12 เดือนที่ผ่านมาพบพรรณไม้ที่มีเนื้อเยื่อลำเลียงจำนวน 230 ชนิด 4 ชนิดย่อย 8 พันธุ์ ซึ่งเป็นเฟิร์นและพืชใกล้เคียงเฟิร์นจำนวน 4 ชนิด เป็นไม้ดอกจำนวน 226 ชนิด 4 ชนิดย่อย 8 พันธุ์ ซึ่งสามารถจำแนกต่อไปเป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว จำนวน 41 ชนิด 1 พันธุ์ และพืชใบเลี้ยงคู่ จำนวน 185 ชนิด 4 ชนิดย่อย 7 พันธุ์ ในจำนวนนี้มีไม้ดอกที่เป็นชนิดหายากในพื้นที่พระจุฬาภรณราชฐานคือ ตะคร้ำ (ภาพที่ 51-52) และอะราง ซึ่งพบเพียงชนิดละ 1 ต้น ไม้ต้นที่จัดเป็นพันธุ์ไม้เด่นเนื่องจากพบทั่วไปในพื้นที่ได้แก่ แหนนา (ภาพที่ 63-64) สำโรง (ภาพที่ 171-172) จีวป่า (ภาพที่ 45-46 และ 49) มะกอก (ภาพที่ 20-21) ยอป่า (ภาพที่ 159-160) กระถิน (ภาพที่ 107) แสมสาร (ภาพที่ 100) ไม้พุ่มที่จัดเป็นพันธุ์ไม้เด่นคือ สนุแดง (ภาพที่ 87) มะนาวผี (ภาพที่ 161-162) ไม้เลื้อยเด่นได้แก่ เถาวัลย์ดำวน (ภาพที่ 39) อบเชยเถา (ภาพที่ 43) ปอเจียน (ภาพที่ 97) สะบ้ายิง (ภาพที่ 105-106) และ ดองดึง (ภาพที่ 197) พันธุ์ไม้ประดับที่นำเข้ามาปลูกในเขตพระราชฐานและยังคงยืนต้นให้เห็นจนถึงปัจจุบัน เช่น มะขาม มะขามเทศ ลั่นทม โพธิ์ ไทรเลียบ ปับ และหางนกยูงฝรั่ง

ข้อมูลที่ได้จากการทำวิจัยเรื่องนี้ สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลหลักในการดำเนินการจัดทำสวนพฤกษศาสตร์และนิทรรศการ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวิชาการได้ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

8. ข้อเสนอแนะ

พระจุฬาราชฐานเป็นสถานที่สำคัญในสมัยรัชกาลที่ 5 มีเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์เกิดขึ้นที่แห่งนี้มากมาย เคยมีอาคารต่างๆ ได้รับการออกแบบและสร้างขึ้นจำนวนมาก อาทิ พระที่นั่ง พระตำหนัก มีการจัดสวน ทำสวนป่า ปลูกพรรณไม้ต่างๆ ทั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ โปรดเกล้าฯ ให้นำมาจากกรุงเทพฯ จากพระราชวังบางปะอินที่อยู่ชยา และที่มิให้นำมาจากววยอีกมากมาย เนื่องจากพระองค์ทรงโปรดพรรณไม้ต่างๆ เป็นอย่างยิ่งทรงสนพระทัยและมอบหมายให้มีการดูแลพรรณไม้ที่ปลูกอย่างสม่ำเสมอ ดังจะทราบได้จากพระราชหัตถเลขาและจดหมายเหตุต่างๆ ในสมัยนั้นพรรณไม้ต่างๆ มีความงดงาม ผลิดอกผลิบานสวยงามทั่วไป ดังนั้นเพื่อพัฒนาพระราชฐานจุฬาราชฐานเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ จึงควรพัฒนาด้านพรรณไม้ที่ปลูก เพื่อสร้างบรรยากาศให้ผู้มาท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกว้าครั้งหนึ่งในสมัยนั้นพื้นที่แห่งนี้เคยรุ่งเรืองและงดงาม อย่างไรก็ตามสภาพแวดล้อมที่ค่อนข้างแห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำ กำลังบุคคลากรที่จะดูแลบำรุงรักษามีน้อย ทำให้การจัดการไม่อาจเป็นไปตามที่คาดหวังได้เต็มที่ แนวคิดในการเลือกพรรณไม้มาปลูกเพิ่มเติมจึงควรเป็นดังนี้

1. พรรณไม้ที่มีหลักฐานอ้างอิงว้าเคยทรงปลูก หรือพรรณไม้ที่ปลูกในพระราชพิธีต่างๆ ฯลฯ และปัจจุบันไม่ปรากฏอยู่แล้ว นำกลับมาปลูกและให้ข้อมูลเชิงพฤกษศาสตร์และประวัติศาสตร์ เช่น อินทนิล ต้นตาล ลั่นทม รสสุคนธ์ แก้ว กระจ่างจิน เป็นต้น

2. พรรณไม้ที่เป็นไม้ท้องถิ่นของเกาะสีชัง ซึ่งน่าสนใจและมีความสวยงาม เนื่องจากพรรณไม้เหล่านี้จะมีความทนทานและเจริญงอกงามได้ดีในสภาพแวดล้อมดังกล่าวอยู่แล้ว นำมาขยายพันธุ์และเพิ่มปริมาณพรรณไม้ให้มากขึ้น เพื่อสร้างสภาพธรรมชาติที่สวยงามและจะลดความแห้งแล้งได้ในอนาคต เช่น ปอทะเล โพทะเล ลำมะงา จันทน์ผา เป็นต้น

3. พรรณไม้ที่มีหลักฐานอ้างอิงว้าเคยปลูกประดับ จัดสวนปลูกตามตำหนักต่างๆ เช่น ไม้ดอกหอมต่างๆ และไม้ดอกประดับ เช่น กุหลาบ จำปีแขก ยี่หุบ มะลิวัลย์ มะลิลา เป็นต้น

4. พรรณไม้ที่เคยเป็นพืชเศรษฐกิจและพืชสำคัญในวิถีชีวิตของประชากรเกาะสีชัง เช่น ทับทิม น้อยหน้า สับปะรด คำเสด เป็นต้น

5. พรรณไม้ประดับอื่นๆ ที่สามารถเจริญเติบโตได้ในสภาพแวดล้อมของเกาะสีชัง และจะสร้างสีสันให้กับบริเวณต่างๆ ไปให้สวยงามขึ้น โดยพยายามเลือกชนิดที่มีความเกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ และพระราชวงศ์ อาทิ เฟื่องฟ้า เป็นลำดับแรกๆ และชนิดอื่นๆ เป็นลำดับต่อๆ ไป เช่น นมแมว ทองเดือนห้า ยมหอม รักทะเล และกระเบา

นอกจากนั้น พรรณไม้หลายชนิดมีขึ้นอยู่บ้างแล้วแต่ไม่มากพอที่จะสร้างความงามให้สะดุดตาได้ ควรมีการขยายพันธุ์และนำมาปลูกเสริมในบริเวณเดิมให้มีปริมาณมากๆ เช่น ยาหยาสีต่างๆ ต้อยดิ่ง เล็บมือนาง ดอกดิ่ง อบเชยเถา กระสอบ และผักบุ้งฝรั่งดอกสีน้ำเงิน(ฟ้า) เป็นต้น

จากแนวคิดดังกล่าว เมื่อนำมาประกอบกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและพรรณไม้ที่มีในปัจจุบัน ผู้วิจัยเห็นควรเสนอพรรณไม้ที่ควรปลูกเพิ่มเติมตามสถานที่ต่างๆ ดังนี้

1. บริเวณเส้นทางเดินต่างๆ ภายในเขตพระราชฐาน เพื่อไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละจุด

แต่ละเส้นทางค่อนข้างร้อน ร่มเงาไม้ใหญ่ไม่มาก และสองข้างทางไม่มีพรรณไม้นำสนใจ ควรเพิ่มพรรณไม้ต้นให้ร่มเงา เช่น ตีนนก (สาวง) มะกอกป่า จิวป่า กุ่ม แฉง แสมสาร นนทรี ลั่นทมสีต่างๆ เป็นต้น บริเวณข้างทางปลูกพรรณไม้ที่มีอยู่แล้วและมีจุดเด่นน่าสนใจเพิ่มขึ้น เช่น

สะบ้ายี่ ซึ่งมีฝักสวยงามแปลกตา

ไส้ไก่ มีดอกสีขาว กลิ่นหอม และออกดอกตลอดปี

สบู่แดง ซึ่งมีทรงพุ่มสวยงาม ใบและต้นสีแดงคล้ำ

คองคิง ไม้เลื้อยซึ่งมีดอกสวยงามมาก โดยเฉพาะเมื่อผลิดอกอยู่ในคงหญ้าข้างทางในช่วงฤดูแล้ง

2. บริเวณพระบรมรูปรัชกาลที่ 5

ด้านหน้าพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 มีทางขึ้นทำเป็นขั้นๆ และปลูกไม้คลุมดิน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวงชมพูและกระดุมทองเลื้อย มีเล็บมือนางขึ้นแทรกอยู่ทั่วไป ทำให้ขาดความสวยงามซึ่งควรเป็นแบบ mass effect ควรย้ายพรรณไม้อื่นๆ ออกไปปลูกตามบริเวณที่เหมาะสม คงเหลือไว้แต่พวงชมพูทั้งชั้น และกระดุมทองเลื้อยทั้งชั้น ส่วนลานชั้นล่างซึ่งได้รับแสงแดดค่อนข้างมาก ควรปลูกเฟื่องฟ้าเพิ่มขึ้นเพราะทนทาน และให้ดอกสดใตลอดปี จะทำให้พระบรมรูปรัชกาลที่ 5 เป็นที่สะดุดตาและมีผู้สนใจในจุดนั้นมากขึ้น

ส่วนไม้ต้นด้านหน้าพระบรมรูปมีมาก ควรมีการตัดแต่งกิ่งล่างๆ เพื่อมิให้บังพระบรมรูปที่ควรเห็นเด่นจากสนามใหญ่

3. บริเวณเรือนวัฒนา

จากการตรวจสอบเอกสารพบว่าในอดีต มีการปลูกไม้ดอกหอมหลายชนิดจำนวนมาก ซึ่งเป็นพรรณไม้ที่นำไปจากกรุงเทพฯ ปัจจุบันสภาพโดยรวมค่อนข้างทรุดโทรม มีดินแก้วปลูกใหม่อยู่เพียง 4 ต้น ซึ่งไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควร พรรณไม้ดอกหอมในอดีตที่เคยปลูก ได้แก่ กุหลาบ จำปีแขก มะลิลา มะลิวัลย์ ยี่หุบ แก้ว ลัดดาวัลย์ รสสุคนธ์ ฯลฯ

ในสภาพปัจจุบันการปลูกกุหลาบคงทำได้ยาก เพราะต้องการการดูแลสูงมาก อาจปรับเปลี่ยนเป็นการปลูกกุหลาบมอญ เป็นไม้กระถางประดับ ตรงทางขึ้นเรือน ซึ่งจะใช้การดูแลน้อยลงบ้าง

4. บริเวณเรือนผ่องศรี

อาคารหลังนี้รูปทรงกลม มียอดยกเป็นโดม สวยงามมาก ต้นไม้ใหญ่ในพื้นที่โดยรอบ เช่น ลั่นทม พุทรา หางนกยูงฝรั่ง ทำให้ด้านหน้าและด้านข้างของอาคารได้รับแสงแดดไม่มากนัก ยังมีร่องรอยแสดงว่าเคยมีการจัดสวนประดับประเภทสวนที่มีรูปแบบแน่นอน (Formal garden) เช่นสวนยุโรปและสวนพระราชวังบางแห่ง ยังคงมีผังลายสวนที่เป็นรูปทรงเรขาคณิตอยู่ มีทางซีเมนต์เป็น

ลดลายรูปแปดเหลี่ยมด้านหน้าอาคาร และทางซีเมนต์เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าต่อเนื่องกันตรงด้านข้างอาคาร เพื่อพยายามรักษารูปแบบสวนเดิม ควรปรับปรุงโดยตกแต่งต้นไม้ใหญ่ให้แสงแดดส่องถึงมากขึ้น แล้วเลือกพรรณไม้ที่ค่อนข้างทนแล้งได้มาปลูก พรรณไม้ดังกล่าวนี้ เช่น

1. เข็ม ชนิดที่ขนาดต้นเล็กและดอกสีต่างๆ ซึ่งในเอกสารอ้างอิง กล่าวว่า มีผู้ถวายต้นเข็มดอกสีต่างๆ จำนวนหลายร้อยต้นเพื่อปลูกที่สีซัง อาจเป็นได้ที่ส่วนหนึ่งปลูกในสวนนี้
2. ลั่นมังกแรคะ ต้นเตี้ยเป็นกอเล็กๆ มี 2 พันธุ์ คือ ใบมีลายแถบตามขวางสีเขียวเข้มสลับสีเขียวแกมเทา และใบสีเขียวมีแถบสีเหลืองตามขอบ
3. เข็มสามสี เลือกขนาดต้นสูงประมาณ 30 เซนติเมตร ใช้ได้ทั้งพันธุ์ที่ใบสีเขียวอมแดง และพันธุ์ที่ใบมีสีขาว เขียว และชมพู
4. ผักแพวแดง ต้นและใบสีแดงเข้ม
5. ผักโขมแดง ต้นและใบสีแดงเข้ม มีขนขาวตรงยอดเล็กน้อย
6. ไม้หัว ซึ่งทนทาน ต้องการการดูแลน้อย ได้แก่ พลับพลึงต่างๆ วานสีทิส บัวจีน เป็นต้น

5. บริเวณเรือนอภิรมย์

ปัจจุบันพรรณไม้รอบอาคารอยู่ในสภาพทรุดโทรมมาก โดยเฉพาะที่ใกล้กับตัวอาคาร คงมีเฉพาะจันทน์ผาขนาดปานกลางใกล้ทางเข้าเท่านั้นที่อยู่ในสภาพดี ไม่มีหลักฐานหรือร่องรอยใดๆ ที่แสดงถึงพรรณไม้ในอดีตเลย ประกอบกับบริเวณดังกล่าวนี้ค่อนข้างร่ม ได้รับแสงแดดน้อย เสนอให้ปลูกไม้เด่นของสีซัง คือ จันทน์ผา เพิ่มขึ้นให้มีจำนวนมาก เป็นกลุ่มใหญ่ที่มีขนาดแตกต่างกัน เพื่อให้เกิดความงามที่เป็นกลุ่มก้อน และจะให้ความประทับใจเป็นพิเศษในช่วงฤดูหนาว ซึ่งจันทน์ผาออกดอกพร้อมกัน และส่งกลิ่นหอมทั่วไป นอกจากนั้นเสริมด้วยพรรณไม้ที่มีรูปทรงในทำนองเดียวกันหรือสอดคล้องกัน เช่น วาสนา หวายเขียว ไม้หยก ลั่นมังกแรคะ เป็นต้น

บริเวณพื้นล่างอาจปลูกว่านกาบหอย ทั้งชนิดใบใหญ่และใบเล็ก เป็นพืชคลุมดิน

6. บริเวณเรือนไม้ริมทะเล

ปัจจุบันใช้เป็นอาคารสำนักงานของเจ้าหน้าที่ซึ่งดูแลพิพิธภัณฑสถานพระจุฬาภรณราชฐาน เป็นที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวและผู้มาติดต่อ เสนอให้นำพรรณไม้บางชนิดที่เคยปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจของสีซัง และพรรณไม้ที่เกี่ยวข้องในวิถีชีวิตของชาวเกาะสีซังในสมัยก่อน ดังรายการที่เคยมีการจัดแสดงพิพิธภัณฑสถาน เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2434 เช่น

ทับทิม	ผลเป็นอาหาร เป็นพืชเศรษฐกิจของเกาะ
น้อยหน่า	ผลเป็นอาหาร เป็นพืชเศรษฐกิจของเกาะ
คำแสด หรือคำไทย	ใช้เมล็ดทำสีย้อมผ้า
สบู่ดำ หรือสบู่ขาว	ใช้เมล็ดทำน้ำมัน
มะกล่ำตาหนู	ใช้เมล็ดทำของเล่นเด็ก

แต่ละชนิดปลูกเป็นกลุ่มให้สวยงาม และมีป้ายให้ความรู้เชิงประวัติและความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวเกาะสีซัง เป็นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวไปด้วย

นอกจากนั้นอาจเพิ่มความน่าสนใจโดยการปลูกพรรณไม้สวยงาม ให้ร่มเงา และค่อนข้างแปลกตา เช่น จิกเล หมันทะเล และโกกงางหูช้าง เป็นต้น

7. บริเวณสะพานอัมฤงาศ์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงปลูกต้นตาล 4 ต้น ที่หน้าสะพานอัมฤงาศ์ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2434 ปัจจุบันสะพานอัมฤงาศ์ยังอยู่และได้รับการปรับปรุงสวยงาม ควรพิจารณาคาดำแหน่งที่เหมาะสมเพื่อปลูกต้นตาล อย่างน้อย 2 ต้น และมีป้ายบอกความสำคัญ เพื่อความสมบูรณ์เชิงประวัติศาสตร์

8. บริเวณพระที่นั่งและพระตำหนักต่างๆ

ปัจจุบันสถานที่เหล่านี้ไม่เหลืออยู่แล้ว ควรทำการสำรวจวิเคราะห์ข้อมูล จนสามารถระบุได้ว่า แต่ละสถานที่นั้นอยู่ตรงตำแหน่งใดในเขตพระราชฐาน ทำป้ายชื่อและบอกความสำคัญของแต่ละแห่ง ทำทางเดินเล็กๆ ไปยังตำแหน่งนั้นให้นักท่องเที่ยวเข้าไปอ่านข้อความได้ ต่อจากนั้นนำพรรณไม้ที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เคยปลูกที่นั่นไปปลูกใหม่ และทำป้ายข้อมูลให้สัมพันธ์กับชื่อสถานที่ดังกล่าว หากทำได้ในลักษณะนี้จะสร้างความรู้สึกรักให้ระลึกถึงอดีตเมื่อครั้งพระราชฐานยังรุ่งเรืองได้ ตัวอย่างเช่น

1. พระตำหนักมรกตสุทธี ซึ่งเคยเป็นที่ประสูติของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2435 เคยปลูกไม้ดอกหอมหลายชนิด โดยเฉพาะรสสุคนธ์
2. พระที่นั่งเมขลาภิรมย์ เคยปลูกชมนาด
3. พระที่นั่งทับทิมสุทธานาคาร เคยปลูกมะลิวัลย์ และกระดังงาจีน
4. พระที่นั่งกำเภาภิรมย์ เคยปลูกลัดดาวัลย์ และละมุด

ส่วนสถานที่สำคัญบางแห่งที่อยู่นอกเขตพระราชฐาน เช่นอยู่ในอัมฤงาศ์ตะวันตก ซึ่งปัจจุบันเป็นที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน หากสามารถทำได้ในโอกาสควรสงวนพื้นที่ที่เคยเป็นพระที่นั่งหรือพระตำหนักไว้ ทำป้ายชื่อสถานที่ ประวัติความเป็นมา และปลูกต้นไม้ที่เกี่ยวข้อง เช่นเดียวกับที่ทำในเขตพระราชฐาน จะเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของเกาะสีชังโดยรวม ตัวอย่างเช่น อาคารนวัตนาการ เป็นอาคารที่พักกลางอัมฤงาศ์ตะวันตก สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีทรงปลูกต้นอินทนิล เมื่อ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2434 เนื่องจากเป็นไม้พระนามสมเด็จพระเจ้าฟ้าอัมฤงาศ์เดชาวุธฯ และหลังจากนั้นได้มีการปลูกเพิ่มอีกมากจนเรียกว่า สวนอินทนิล

9. บริเวณศูนย์บริการข้อมูล

บริเวณด้านหน้าศูนย์บริการข้อมูลมีลักษณะเป็นป่าหญ้าและที่รกร้าง ควรมีการพัฒนาให้โล่งสะอาดตามากขึ้น และปลูกไม้ต้นของท้องถิ่นบางชนิดที่ให้ร่มเงาและมีดอกบ้าง เช่น โพทะเล ปอทะเล จิว ยอป่า จิกเล โกกงางหูช้าง มะขาม และมะขามเทศ โดยปลูกเป็นกลุ่มเพื่อให้เกิดความงามเป็นกลุ่มก้อนที่น่าสนใจในบางช่วงเวลา สองข้างทางเดินควรปลูกต้นไม้ที่มีอยู่เดิมและแทรกสลับด้วยไม้ดอกไม้ประดับ นอกจากนั้นอาจปลูกเฟื่องฟ้าเสริมบริเวณที่โล่งเพื่อให้บริเวณนั้นสดใส น่าสนใจมาก

ขึ้น เพราะปัจจุบันอาคารศูนย์ข้อมูลซึ่งจัดว่าเป็นอาคารที่มีความสำคัญนั้น ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยววันน้อยมาก

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อให้พื้นที่พระจุฑาธุชราชฐานเป็นแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ควรมีบุคลากรและงบประมาณประจำทางฝ่ายภูมิทัศน์ธรรมชาติและเพื่อดำเนินการจัดหาพรรณไม้มาปลูก (ตารางที่ 3) ดูแลบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพที่สวยงามและให้ความรู้แก่ประชาชน และนักท่องเที่ยวตลอดไป วิธีที่ประหยัดและเป็นไปได้ในการปลูกพรรณไม้คือใช้พันธุ์ไม้ที่สำรวจพบแล้วว่าส่วนเป็นพวกทนแล้ง ไม่เป็นภาระในการบำรุงรักษามากนัก อาจทำให้น่าสนใจมากยิ่งขึ้น โดยการนำมาปลูกเป็นกลุ่มใหญ่ตามสภาพแวดล้อม บางบริเวณควรมีการตัดแต่งกิ่งไม้ต้นบ้าง บางบริเวณสามารถจัดทำสวนหินได้เป็นอย่างดี และบางบริเวณจัดทำเป็นแหล่งรวบรวมพรรณไม้ของเกาะ

ตารางที่ 3 รายชื่อพันธุ์ไม้ที่ควรปลูกเพิ่มเติม นอกเหนือจากพันธุ์ไม้ที่พบในการสำรวจ

ชื่อไทย	ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย
กระดังงาจีน	<i>Artabotrys hexapetalus</i> (L.f.) Bhandari	ไม้เลื้อย
กระเบา	<i>Hydnocarpus anthelmintica</i> Pierre ex Laness.	ไม้ต้น
กุหลาบ	<i>Rosa</i> spp. และ <i>Rosa</i> hybrid	ไม้พุ่ม
กุหลาบมอญ	<i>Rosa damascena</i> Mill.	ไม้พุ่ม
โกงกางใบใหญ่	<i>Rhizophora mucronata</i> Poir.	ไม้ต้น
โกงกางหูช้าง	<i>Guettarda speciosa</i> L.	ไม้ต้นขนาดเล็ก
เข็มต่างๆ	<i>Ixora</i> spp. และ <i>Ixora</i> hybrid	ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก
เข็มสามสี	<i>Dracaena cincta</i> Bak. cv. Tricolor	ไม้พุ่ม
คนที่สองทะเล	<i>Vitex rotundifolia</i> L.f.	ไม้พุ่มกิ่งเลื้อย
คำแสด หรือคำไทย	<i>Bixa orellana</i> L.	ไม้พุ่มกิ่งไม้ต้นขนาดเล็ก
จำปีแขก	<i>Michelia figo</i> (Lour.) Spreng.	ไม้พุ่ม
จิกเล	<i>Barringtonia asiatica</i> (L.) Kurz	ไม้ต้น
ชมนาด	<i>Vallaris glabra</i> (L.) Kuntze	ไม้เลื้อย
ดาล	<i>Borassus flabellifer</i> L.	ปาล์ม
นมแมว	<i>Melodorum siamense</i> (Scheff.) Ban	ไม้เลื้อย
บัวจีน	<i>Zephyranthes</i> spp.	ไม้ล้มลุก
ผักโขมแดง	<i>Aerva sanguinolenta</i> (L.) Bl.	ไม้ล้มลุก
ผักบุ้งฝรั่ง	<i>Ipomoea carnea</i> Jacq. ssp. <i>fistulosa</i> (Mart. ex Choisy) Austin	ไม้เลื้อย
ผักแพวแดง	<i>Achyranthes</i> sp.	ไม้ล้มลุก

ชื่อไทย	ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย
ไผ่หยก หรือไผ่ฟิลิปปินส์	<i>Dracaena godseffiana</i> Hort.	ไม้พุ่ม
พลับพลึงต่างๆ	<i>Crinum</i> spp. และ <i>Hymenocallis</i> spp.	ไม้ล้มลุก
มะลิลา	<i>Jasminum sambac</i> (L.) Aiton	ไม้เลื้อย
มะลิวัลย์	<i>Jasminum</i> sp.	ไม้เลื้อย
ยี่หุบ	<i>Magnolia liliifera</i> (L.) Baill.	ไม้พุ่มถึงไม้ต้น
รสสุคนธ์	<i>Tetracera loureiri</i> (Finet & Gagnep.) Pierre ex Craib	ไม้เลื้อย
รักทะเล	<i>Scaevola taccada</i> (Gaertn.) Roxb.	ไม้พุ่ม
ละมุด	<i>Manilkara zapota</i> (L.) P. Royen	ไม้ต้น
ลัดดาวัลย์	<i>Porana volubilis</i> Burm.f.	ไม้เลื้อย
ลำพู	<i>Sonneratia caseolaris</i> (L.) Engl.	ไม้ต้น
ลินมังกรแคระ	<i>Sansevieria trifasciata</i> Prain cv. Dwarf	ไม้ล้มลุก
ว่านกาบหอย	<i>Tradescantia</i> spp.	ไม้ล้มลุก
ว่านสีทศ	<i>Hippeastrum</i> spp.	ไม้ล้มลุก
วาสนา	<i>Dracaena fragrans</i> (L.) Ker-Gawl	ไม้พุ่มถึงไม้ต้นขนาดเล็ก
สับปะรด	<i>Ananas comosus</i> (L.) Merr.	ไม้ล้มลุก
หวายเขี้ยว	<i>Pleomele reflexa</i> N.E. Br.	ไม้ล้มลุก
อินทนิล	<i>Lagerstroemia speciosa</i> (L.) Pers.	ไม้ต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

- จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง. เอกสาร ร. 5 บ. 11/8. แสดงพิพิธภัณฑณ์เมล็ดไม้ผลต่างๆ ในเกาะสีชัง วันที่ 27 มิถุนายน ร.ศ.110.
- นิชชรี สายประทุมทิพย์. 2541. แนวทางการพัฒนาเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ (ผ.ม.) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประกายรัตน์ สุขุมลชาติ (หัวหน้าโครงการ). 2536. แผนการจัดการพัฒนาและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทั้งในเขตและนอกเขต พระที่นั่งจุฬาราชูราชฐาน เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง เสนอต่อ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ.
- ประเทิน มหาพันธ์. 2540. พระจุฬาราชูราชฐาน ณ เกาะสีชัง. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- พรพรรณ พุฒระกุล และคณะ. 2528. การสำรวจการใช้ที่ดินของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยบนเกาะสีชัง. รายงานการวิจัยสถาบัน เอกสารหมายเลข 58 กองแผนงาน สำนักงานอธิการบดี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ.
- ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 8. แผ่นที่ 18 วันที่ 2 สิงหาคม ร.ศ. 110 เรื่อง การปลูกสร้างที่เกาะสีชัง. หน้า 156-158.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2545. อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย เล่ม 1. ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์ กรุงเทพฯ.
- สวัสดิ์ พัฒนเกิดผล. 2506. เกาะสีชังและวัดจุฬาภิศธรรมสมาาราม. พิมพ์เป็นอนุสรณ์เนื่องในงานพระกฐินพระราชทานของกองทัพเรือ ที่วัดจุฬาภิศธรรมสมาาราม เกาะสีชัง เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2506. โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ.
- Jones, D.L. 1993. Cycads of the world. Smithsonian Institution Press, Washington D.C.
- Maxwell, J.F.1994. Vascular Flora of Si Chang Island, Chonburi Province, Thailand. *The Natural History Bulletin of Siam Society*. 42: 41-66.